

HOVEDOPPGAVE

VÅREN 1993

ALLMENNINGSRETTENS UTVIKLING I NORD-TRØNDELAG

-ET NÆRMERE BLIKK PÅ OGDALSALLMENNINGENE-

ANNE BERIT LEIN

NORGES LANDBRUKSHØGSKOLE
INSTITUTT FOR PLANFAG OG RETTSLÆRE
AREALPLANLEGGING * EIENDOMSUTFORMING * JORDSKIFTE
POSTBOKS 5029, 1432 ÅS * TLF 64 94 83 70 * TELEFAX 64 94 83 90

HOVEDOPPGAVE

TITTEL Allmenningsrettens utvikling i Nord-Trøndelag. - Et nærmere blikk på Ogdalsallmenningene -	IDENTIFIKASJON/DATERING
FORFATTER(E) Anne Berit <u>Lein</u>	
EKSTRAKT PÅ NORSK Emnet for oppgaven er den spesielle utviklingen av allmenningsrettigheten i Nord-Trøndelag fylke. De allmenningsrettigheter de berettigede hadde hatt i årtider, ble sterkt påvirket, eller forsvant mer eller mindre på slutten av 1800-tallet, dette som en følge av det offentliges administrasjonspraksis av disse områdene. Rettighetene er idag igjen de bruksberettigedes. Oppgaven tar for seg hele denne utviklingen. Den tar også for seg tre konkrete allmenninger og ser nærmere på utviklingen i disse.	
ENGLISH ABSTRACT This thesis deals with the development of common rights in the country of Nord-Trøndelag in Norway. Those specific common rights of the local population was strongly influenced by, or more or less dissapeard, owing to the practise of administration and governance exercised by local and sentral forestry authorities at the end of the 19th century. In the thesis the development throughout the 20th century of bringing the rights back to the local population are reviewed. Three specific commons are used as examples of this development.	
4 EMNEORD PÅ NORSK Allmenninger Allmenningsrettigheter Nord-Trøndelag Skog-/forstvesenet	4 EMNEORD PÅ ENGELSK Commons Common rights Country of Nord-Tøndelag Forestry

Bibliografisk referanse i fortløpende tekst:

ETTERNAVN, FORNAVN. Trykkeår. Tittel. Utgiver. Utgiversted. Antall sider. Evt. ISBN-nr.

FORORD

Denne oppgaven markerer avslutningen av mitt femårige studium ved Norges Landbrukshøgskole, studieretning planfag.

Valg av hovedoppgave ble foretatt i mai 1992 i samarbeid med professor Hans Sevattal og professor Torgeir Austenå ved NLH, og også med noe støtte fra professor i historie ved Universitetet i Trondheim, Jørn Sandnes.

Motivet for valg av oppgave var et ønske om å lære mer om bakgrunnen til alle de allmenningskonfliktene som har vært i Nord-Trøndelag.

Veileder for oppgaven har vært prof. dr. juris. Torgeir Austenå. Mange takk for god veiledning.

Stor takk går også til alle andre muntlige kilder som har bidratt med viktige opplysninger. Ingen nevnt,- ingen glemt !!!

Bildet på første side er tatt over Mokkavatnet mot Kjesbu statsallmenning i Ogndal. Fotograf: A. B. Lein.

Så skal Almindig være, saasom den
haver været af gammel Tid, baade det
øverste og yderste. N.L.3-12-1.

Ås-NLH 10. mai 1993

Anne Berit Lein

INNHOLDSFORTEGNELSE

	Side
FORORD.....	1
INNHOLDSFORTEGNELSE.....	2
1.0 INNLEDNING.....	5
1.1 Bakgrunn for oppgaven.....	5
1.2 Avgrensning av oppgaven.....	5
1.3 Målsetting og problemstilling.....	6
1.4 Metode og framgangsmåte.....	7
2.0 SAMMENDRAG.....	9
 DEL I	
ALLMENNINGSRETT GENERELT.....	11
3.0 KORT HISTORISK OVERSIKT.....	12
3.1 Definisjon av allmenning.....	13
4.0 ALLMENNHETENS BRUKSRETTIGHETER I ALLMENNING	
OPP GJENNOM TIDENE.....	14
4.1 Begrepet "bygdelag".....	14
4.2 Begrepet "husbehov".....	15
4.3 Bruksrettens kvalitative begrensning.....	17
4.4 Allmenningsrettigheter som bare tilligger den jordbrukende klasse.....	18
4.5 Begrepet "alders tids bruk".....	19
4.6 Er bevis for tidligere bruk nødvendig.....	19
4.7 Gir utøvelse av en eller flere bruksretter rett til andre ikke utøvde bruksmåter.....	20
4.8 Festnede rettsforhold.....	20
5.0 ADVOKAT ASMUND SCHIEFLOES TEORIER.....	23
5.1 Bygda eier allmenningen.....	24
5.2 Hele bygda er berettiget i allmenningen.....	25
5.3 Bevis for gammel bruk er ikke nødvendig.....	26
5.4 Prinsippaken.....	26
6.0 ALLMENNINGSALGENE.....	27
6.1 Privatallmenninger.....	27
6.2 Bygdeallmenninger.....	28

	Side	
6.3	Statsallmenninger.....	30
6.3.1	Allmennhetens rettigheter i statsallmenning.....	32
6.4	Umatrikulert statsgrunn i Nord-Norge.....	34
6.5	Ytre allmenning.....	35
7.0	HVOR LIGGER DE ?.....	36
8.0	LOVGRUNNLAGET.....	37
 DEL II		
	SÆRTILFELLET NORD-TRØNDELAG FYLKE.....	39
9.0	NORD-TRØNDELAG.....	40
9.1	Historie.....	45
9.2	Almenningskommisjonen av 1861.....	49
9.2.1	Stjør- og Værdal fogderi.....	51
9.2.2	Inderøen fogderi.....	52
9.3	Forstvesenet blir oppnevnt.....	55
9.4	Hvordan var forholdene ved århundreskiftet.....	58
9.5	Holakerkomitéen.....	62
9.6	Rettsavgjørelser i Nord-Trøndelag før 1933.....	66
9.7	Den overordentlige allmenningsdomstolen i Nord-Trøndelag.....	68
9.8	En rekke saker går til Høyesterett.....	72
9.9	Bygdenes arbeidsnemnd blir nedsatt.....	74
9.10	Trøndelagsutvalget av 1955.....	75
9.10.1	To grupper krav om hogstrett.....	76
9.10.2	Nærmere om utvalgets arbeid med de spesielle krav om husbehovsretten.....	79
9.11	Trøndelagsutvalget av 1955 fortsetter.....	83
9.12	Trøndelagsutvalget av 1967.....	86
9.13	Allmenningsutvalget for Trøndelag av 1971.....	88
9.14	Tilstanden i dag.....	89

	Side
DEL III	
OGNDALSALLMENNINGENE - OGNDALSSAKEN.....	96
10.0 OGDAL.....	97
10.1 Historie.....	99
10.1.1 Administrasjon.....	99
10.1.2 Geologi og bosetting.....	101
10.1.3 Sæter-, eng-, og fjellsletter.....	102
10.1.4 Skogen og sagbrukene.....	103
10.1.5 Fiske.....	105
10.1.6 Nicolay Johan Martens og forstvesenet.....	105
10.2 Fjellosrettighetene "vinnest" tilbake.....	107
10.3 Herredsrettssaken.....	108
10.3.1 Sakkyndig nemnd.....	109
10.3.2 Inderøy herredsrett.....	112
10.4 Høyesterettssaken.....	119
10.5 Retten er vunnet; hva så?!.....	121
10.6 Høgstrettsforholdene i Ogdal i dag.....	123
10.7 Den nye allmenningslovgivningens betydning.....	124
11.0 AVSLUTTENDE OPPSUMMERING.....	127
KILDER.....	131
VEDLEGG.....	136

1.0 INNLEDNING.

1.1 Bakgrunn for oppgaven.

Idéen til oppgaven dukket opp under kurset tingsrett, R4, ved NLH. I den kurslitteraturen som omhandlet allmenninger og allmenningsrett (O.Rygg) var Nord-Trøndelag bare nevnt som et unntak ved en del anledninger, nærmere bevegde litteraturen seg ikke materien. Da undertegnede er oppvokst i en bygd i Nord-Trøndelag med flere allmenninger, Ogndal, skulle det ikke mere til før interessen var vakt.

Uten mye undersøkelse fant jeg også at det hadde vært mange rettssaker om Trøndelagsallmenningene opp igjennom åra, til og med også i Ogndal. Da var idéen så absolutt tent.

I tillegg har hendelser fra Kjesbu Kgl. allmenning fra 1860-årene kommet spesielt fram i dagen de siste årene. Dette p.g.a. at ungdomslagene i Sparbu, Henning og Ogndal har satt opp et friluftsteaterstykke som bygger på en sann historie om fjellbueren Abraham Fjellis harde kamp mot forstmennene som styrte over allmenningen han bodde i. Mere om dette i kap. 10.1.6. Dette vakte også nyskjerrighet. Når så veileder med andre støttet opp om temaet var det ingen vei tilbake; oppgaven var bestemt.

1.2 Avgrensning av oppgaven.

Da jeg tok til med oppgaven visste jeg nok ikke omfanget av det temaet jeg hadde begitt meg ut på. Jeg følte en stund at materien bare vokste og vokste ettersom mere og mere litteratur dukket opp. Etter å ha jobbet endel med temaet, fant jeg at jeg kunne ha skrevet flere hovedoppgaver innenfor avgrensede områder av det samme temaet. Det jeg ønsket var å få en samlet oversikt over utviklingen av allmenningsretten i Nord-Trøndelag, dermed måtte jeg gå inn på alle bruksformer og hele den historiske utviklingen. Ettersom hovedproblematikken omkring Trøndelagsallmenningene etterhvert dreide seg om hogstrettigheten, har oppgaven gått dypest inn på dette temaet. Av samme grunn er det bare statsallmenningene (Kongeallmenningene) som er drøftet i del II.

For å opparbeide meg et sammenligningsgrunnlag for Trøndelagsallmenning-

ene tar del I av oppgaven for seg allmenningsretten generelt slik at en skal få et inntrykk av hvordan retten er og har utviklet seg ellers i landet.

Fra 1. 1. 1993 ble en ny allmenningslovgivning gjort gjeldende. Med den ble en rekke av de gamle lovene opphevet. Den nye lovgivningen bygger på det gamle rettssystemet, og de gamle lovene (spesielt N.L) vil derfor allikevel få stor plass i oppgaven da de er mye av grunnlaget til den allmenningsretten vi har i dag.

Da temaet favner over et såpass stort både tematisk- og geografisk område, ble begrensningen hvor dypt jeg kunne gå uten å begrave meg selv. For å gå litt i dybden på noe valgte jeg å ta ut et geografisk eksempelområde, Ogdal (del III i oppgaven), og bare behandle de andre allmenningene overfladisk. Også i de tre Ogdalsallmenningene er det naturlig nok hogstretten som er drøftet mest.

1.3 Målsetting og problemstilling.

Hensikten med denne oppgaven er å tilegne seg mere kunnskap om allmenningenslæren og da spesielt med tanke på den spesielle utviklingen i Nord-Trøndelag. Jeg ønsker å få en oversikt over de historiske prosesser som har påvirket dagens holdninger og ikke minst rett.

Først av alt ønsker jeg å få en oversikt over gjeldende rett etter allmenningsrevisjonen, og hvordan de "vanlige" forholdene ellers er rundt omkring i landet. Dette for å få et sammenligningsgrunnlag før Trøndelagsmaterien.

Angående Trøndelagsallmenningene ønsker jeg å få en oversikt over den totale utviklingen, dette for å finne ut hva som gjorde at det akkurat her ble så spesielt. Jeg skal også prøve å belyse hvordan kravene om bygsel, bevilling og rekognisjon oppsto. Ellers vil jeg legge vekt på å få frem hvilken betydning de forskjellige kommisjoner, komitéer og utvalg har hatt for allmenningene og utviklingen generelt. Jeg ønsker også å få en oversikt over rettsforholdene i de enkelte Trøndelagsallmenningene i dag. Har Trøndelagsallmenningene i dag den samme rettsstilling som allmenninger ellers i landet ?

Emnet er stort, utflytende og komplekst, og mye av stoffet bærer preg av at det har hersket usikkerhet og tvil om rettighetenes betydning og omfang opp igjennom tidene. For å få størst mulig oversikt i problemstillingen ønsker jeg å se nærmere på en konkret gruppe allmenninger, dette for å få med hele

utviklingen i et bestemt område. Valget på område falt her på Ogdal, ei bygd jeg selv er oppvokst i og kjenner godt til. Jeg ønsker her å få belyst hele utviklingen fra tidenes morgen, gå igjennom rettssakene som kom opp og til sist se på hvordan allmenningene drives i dag. Er disse Ogdalsallmenningene spesielle, eller er de som en gjennomsnitts Trøndelagsallmenning.

1.4 Metode og framgangsmåte.

Arbeidet med oppgaven hadde sin spede begynnelse med en uke på Riksarkivet i Oslo sommeren 1992. Mål og mening med oppgaven var enda da lite definert, men jeg fikk da i allefall på et tidlig tidspunkt satt meg inn i systemet og i hvilken litteratur som fantes. Seriøs start fikk ikke oppgaven før i begynnelsen av januar 1993.

Det er masse litteratur om emnet, både vitenskapelig og mindre vitenskapelig. Det meste av mitt arbeide er bygd på offentlige utredninger, Stortingsdokumenter og samlet arkivmateriale, som sakspapirer, avisutklipp og brevveksling, i dag på Riksarkivet.

Mye av materialet på Riksarkivet var håndskrevet, noe også gotisk, og endel var trykt gotisk. Dette hadde jeg noe problemer med i begynnelsen, slik at jeg brukte langt mer tid på Riksarkivet enn forventet. En uke ble også tilbrakt på Steinkjer. Her fikk jeg fri tilgang på arkiv og kopimaskin på Statskogs kontor. Ellers fikk jeg de opplysninger jeg trengte igjennom uformelle samtaler/intervju.

Oppgaven er dermed i stor grad et litteraturstudium, ispedd muntlige opplysninger og lokal kjennskap.

Oppgaven er delt opp i tre hoveddeler. Del I skal gi en generell innføring i allmenningsrett. Både opprinnelsen til allmenningsretten og gjeldende rett skal være belyst. Ser også på advokat Schiefloes teorier.

Del II tar for seg særtilfellet Nord-Trøndelag fylke. Kapitlene ser på utviklingen av bygsel- og bevillingstvangen, og på alle de kommisjoner, komitéer, utvalg og nemnder som har vært med på å prege allmenningsretten fram til dagens tilstand.

Del III tar for seg Kjesbu, Roktdal og Sellifjell allmenninger i Ogdal. Går her

mer i dybden for å se nærmere på utviklingen til tre av Trøndelagsallmenningene.

Vedlegg og kartvedlegg følger bakerst.

2.0 SAMMENDRAG.

Allmenninger er skog- eller fjellstrekninger der ett eller flere bygdelag har lovbestemte bruksrettigheter. Dette er strekninger som fra gammel tid av låg langt fra bebyggelse og ble brukt til å holde husbehovet vedlike ved bl.a. hogst, beiting, setring, jakt, fiske og fangst.

Allmenningene deles opp i privat-, bygde-, og statsallmenninger. Statsallmenningene er de opprinnelige Kongeallmenningene som aldri ble solgt. Staten er i disse anerkjent som eier. Bruksretter som hogst, beiting og setring ligger til alle jordbrukseiendommer i bygda, hvis da vedkommende bygdelag har hatt allmenningsrett fra gammel tid. Jakt og fiske anses i statsallmenninger som en allemannsrettighet for landets beboere.

Endel allmenninger ble fra 1600-tallet solgt til private (privatallmenning), og endel ble senere solgt til bruksberettigede (bygdeallmenning). Det er idag nesten ingen privatallmenninger igjen.

I tillegg til lovene har alltid sedvanerett og rettspraksis hatt mye å si for den til hver tid gjeldende rett. Tidligere har lovbestemmelsene om allmenninger vært spredt ut over mange lover, men ved en stor lovrevisjon ble mange av de gamle lovene fjernet (bl.a. N.L. fra 1687). De nye lovene tok til å gjelde 1. januar 1993. I de nye lovene er det ingen vesentlige forandringer fra de gamle. De er i hovedsak en lovfesting av gjeldende rett, men innunder færre lover enn tidligere. En stor forenkling.

Nord-Trøndelag er idag i samme rettsstilling som ellers i landet hva allmenninger angår, men slik har det ikke alltid vært. P.g.a. administrative bud pålagt av det offentlige, ved forstvesenet, på slutten av 1800-tallet ble den allmenningsretten bøndene hadde drevet i alders tid sterkt begrenset. Før hogst krevde forstvesenet bevilling, utvisning og rekognisjon. Denne praksisen hadde startet omkring århundreskiftet 1800, og almenningkommisjonen av 1861 hadde slått fast at den skulle gjelde for alle allmenninger i Nord-Trøndelag. Etterhvert ble all drift og bruk utført av de bruksberettigede nektet. Strekningene endret karakter fra å være allmenninger til å bli kalt for "statens umatrikulerte grunn i Nord-Trøndelag". Her drev staten salgshogst for egen regning.

I 1926 fikk Trøndelagsallmenningene ved Stortingsbeslutning igjen alle fjellovsrettighetene som en følge av Holakerkomitéens arbeid. Hva hogstrettighetene angikk ville ikke Stortinget ta noen fellesavgjørelse. Hver allmenning måtte løses for seg inntil videre. Det ble dermed i 30-årsperioden etter Holaker-

komitéen reist en rekke saker for domstolene angående hogstrettigheter. Staten tapte de fleste av disse sakene.

Fra 1955 og i en tiårsperiode arbeidet et utvalg, Trøndelagsutvalget, med å få samlet alle de gjenstående bruksrettssakene. Alle innstillingene fra utvalget ble i sin helhet vedtatt av Stortinget i 1966. Dette markerte så å si slutten på alle hogstrettssakene som hadde pågått siden 1926. Etter Trøndelagsutvalget har det nesten ikke vært bruksrettsaker oppe til domstolene.

Endel grensetvistsaker har det dog vært, og som en følge av det ble det i 1967 nedsatt et utvalg til å behandle slike saker. Utvalget arbeidet hovedsaklig i Lierne. Resultatet endte i en Stortingsmelding der konklusjonen var at i de fleste tilfellene måtte de private gi opp sine krav.

Oppgaven tar et nærmere blick på tre av Trøndelagsallmenningene. Det konkluderes med at disse er å betrakte som vanlige allmenninger etter trøndersk målestokk. De har vært gjennom den samme prosessen som de fleste andre allmenninger i Trøndelag har.

Pr. idag regner man med at de fleste uklarheter omkring Trøndelagsallmenningene er løst. Man kan i alle fall anta at det aldri vil bli så mye bråk rundt disse rettighetene i det hundreåret som kommer, som i det som passerte. Det viktige man må holde fast ved, er at allmenningsrettens karakter ikke må endres.

DEL I

ALLMENNINGSRETT GENERELT

3.0 KORT HISTORISK OVERSIKT.

I innstilling til fjellovkomitéen av 1965 er det under kap.I.1. uttalt:

“Ved okkupasjon av jord oppsto det gårder, og den som ryddet og bygget en gård, fikk eksklusiv eiendomsrett til den for seg og sin familie. Utenom gårdene lå det store vidder av skog og fjell som ikke var undergitt eksklusiv eiendomsrett. Bestemte strekninger av slike vidder ble etterhvert avgrenset som felles ernæringsområde for flere gårder. Som regel lå disse gårder samlet i en grend eller en bygd innen et naturlig avgrenset område. Bygdefolket sikret seg overfor andre bygder enerådigheten til vedkommede strekning. Der kunne de slippe sine dyr på beite, hugge ved og tømmer, drive jakt og fiske m.v. Slike områder ble kalt almenninger.”

Allmenningsretten er ett av våre eldste kjente rettsinstitutt. I våre eldste nedskrevne lover, Gulatingsloven (1164) og Frostatingsloven (1200), finnes rettsforskrifter vedrørende almenninger. Man må regne med at da de ble nedtegnet var de et resultat av rettsregler som hadde gått på folkemunne fra slektsledd til slektsledd i lange tider. Bestemmelsene i Gulatingsloven og Frostatingsloven ble tatt inni Magnus Lagabøters Landslov av 1274. I 1604 ble Landsloven oversatt til dansk og ble kalt Christian den IV's Norske Lov. Denne ble i 1687 avløst av Christian den V's Norske Lov (NL).

De viktigste bestemmelsene om almenninger i Christian den V's Norske Lov av 1687 finnes i lovens 3. bok, 12. kap., artiklene 1-8. Artiklene 1, 3, 4, 5 og 6 var faktisk gjeldende helt fram til 1. januar 1993. De andre var fjernet tidligere. Disse artiklene har etter hvert blitt grunnstammen i allmenningsretten, dette fordi at N.L. bygger på eldgammel rettstradisjon.

Til forskjellige tider har det vedrørende rådighet og bruk i allmenning vært gitt en del resolusjoner, forordninger og reskripter. Disse har dels befattet seg med enkelte sider av allmenningsretten, og dels har de alene hatt lokal rekkevidde.

Nye bestemmelser av betydning for allmenningsbruken ble i tiden etter N.L. av 1687 først gitt ved Lov indeholdende Bestemmelser om Almindingssskove av 12. oktober 1857 og Lov om Skovvæsenet av 22. juni 1863. Som tittlene antyder befatter disse lover seg alene med skogdriften i allmenningene. Lovene berører heller ikke spørsmålet om hvem som har hugstrett. Nye lovbestemmelser om hvem som kan utøve bruk i allmenningene, er først gitt ved inngangen til og i løpet av inneværende århundre. Ved lov angående jakt og fangst av 20. mai 1899 (jaktloven av 1899) ble det gitt bestemmelser om hvem som kan utøve jakt og fangst i allmenningene. For statsallmenningene ble det

ved fjelloven av 12. mars 1920 gitt bestemmelser for all annen bruk en hogst. Fjelloven av 1920 ble avløst av fjelloven av 6. juni 1975 nr. 31.

Siste utvikling på allmenningsfronten fikk vi med de nye allmenningslovene av 19. juni 1992; nr. 59, 60 og 61. Disse trådte i kraft 1. januar 1993.

Lovbestemmelsene om allmenninger gir ikke svar på alle spørsmål om bruk i disse, derfor er dagens allmenningsrett i stor utstrekning fastlagt av domstolene.¹

3.1 Definisjon av allmenning.

Det kan være farlig å spikre en definisjon som den riktige på et område som til de grader er bygd på sedvanerett og som også er blitt noe utviklet med tiden. Mange ulike definisjoner er brukt opp igjennom tidene, og det kunne dermed være fristende å ta med alle sammen, men det er én som skiller seg ut i fra de andre. Den forteller mye om dette innfløkte begrepet. I 1928 gir nemlig K. Meinich Olsen² ut boka "Norsk Almenningsret". Her gir han begrepet allmenning en kort og grei definisjon med følgende setning.

"Ved almenning forstaar jeg en strækning, hvor et eller flere bygdelag i kraft av loven har bruksret."

Definisjonen legger ingen vekt på eiendomsforholdene til allmenningen, og den omfatter såvel statsallmenninger som bygdeallmenninger og privatallmenninger. Det er ikke eiendomsforholdet til allmenningen, men bygdelagets lovbestemte bruksrett som karakteriserer allmenningsbegrepet. Eiendomsforholdet til allmenningen skiller de forskjellige allmenninger fra hverandre, mens allmuens bruksrett er det som er felles og karakteristisk for dem alle.

Definisjonen angir ikke hvilke bruksrettigheter som tilligger bygdelaget, og den sier heller ingenting om hvem innen bygdelaget som har bruksrett. Det er denne definisjonen NOU 1985:32, "Revisjon av almenningslovgivningen", også velger å støtte seg til.³

¹ Jfr. Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms, sak nr. 3/1987: Skjerstadvfeltet, s.56.

² Kjell Meinich Olsen (1892-19??) ble autorisert høyesterettsadvokat i 1920.

³ Gunnar Tank har i boka "Om betydningen af ordet bygdealmenning" (1912) på s. 5 og flg. referert en rekke forskjellige definisjoner av begrepet allmenning.

4.0 ALLMENNHETENS BRUKSRETTIGHETER I ALLMENNING OPP GJENNOM TIDENE.

De gamle lovene, Frostatingsloven og Gulatingsloven, inneholdt bare en beskrivelse av hvilke rettigheter som tilkom allmennheten i "kongens almenninger"; det fantes lite om den nærmere begrensning av disse rettighetene. Eksempel på dette viser

Gulatingsloven av 1164 art. 145:

"hver mand skal kunne benytte vand og ved i almenningen."

Frostatingsloven XIV-8:

"Sæter skal hvem som vil sætte op i almenningen.... Fiskevand i almenningen er alle like hjemlet"

og Frostatingsloven XIV-9:

"Dyregjerder skal hvem som vil gjøre i almenningen saa at han ikke spilder anden mands veidevon...".

Det var ingen nærmere utforming av allmennhetens rettigheter. Etter hvert utviklet det seg forskjellige begrensninger i bruksretten.

4.1. Begrepet "bygdelag".

Bygdelaget er på en måte bruksrettens geografiske begrensning. Denne begrensningen utviklet seg antagelig først.⁴ Allmennheten ble henvist til å utøve sin allmenningsrett i de allmenninger som låg til vedkommede bygdelag. Hver bygd/grend hadde sikkert sin "interessesfære" omkring den faste bebyggelsen, som de utnyttet til jakt, fangst, fiske, beiting, hogst o.s.v., og andres bruksutøvelse innen en slik interessesfære ble antagelig oppfattet som inngrep i vedkommede bygdelags rett. Det opparbeidet seg med andre ord en sedvane som sa at en bare måtte holde seg til sitt bygdelag og dens tilhørende allmenningsstrekningener. Disse begrensningene viste seg allerede før Gulatingsloven og Frostatingsloven, da disse lovene har henvisninger til hvordan det hadde vært i "gammel tid":

"Hver skal ha sin almenning som han fra gammel tid har hatt den..."

(Gulatingsloven art. 145).

---

⁴ Jfr. K. Meinich Olsen, Norsk Almenningsret, 1928, side 25.

NL 3-12-3 sier at

“enhver skal nyde sæter og fædrift i den alminding som ligger til hans bøidelav”,

og NL 3-12-6

“Almindingskov maa enhver bruge, som bor der , som tilligger av alders tid...”.

Disse reglene har alltid vært strengt håndhevet.

I fjellområder som lå langt fra sivilisasjon og bare sporadisk ble brukt, kunne det ofte bli et større grensefelt der bruken fra forskjellige bygdelag overlappet hverandre i gammel tid. Her ble det etter hvert vanskelig å fastsette grensen med bindende virkning for bruken. Dette gjelder spesielt for bruksutøvelser som jakt og sauebeiting.

Når det snakkes om bygdelagenes geografiske avgrensning er det bruksforholdene fra “gammel tid” som gjelder. Det kommer an på hvilken bygd og hvilke grender som fra gammelt har hatt bruksrettigheter i allmenningen. Her har administrative grenser som kommunegrenser eller sognegrenser, ikke noe å si. Bruksrettene ligger til gårdsbruk og ikke til eierne av de enkelte brukene. Bruksrettene er derfor reelle og ikke personlige retter, og kan ikke skilles fra den eiendommen de tilligger. Nye fraskilte bruk får automatisk allmenningsrett hvis gården ligger innunder et bygdelag med allmenningsrett og kravene til jordbruksmessig drift, jfr. kap. 4.4, er oppfylt.

4.2 Begrepet “husbehov”.

Husbehov betegner bruksrettens kvantitative begrensning. Antagelig var det ingen eller få kvantitative begrensninger fra gammelt av. Det var overflod av skog, sjø og fjell. Begrensningene satte sin naturlige stopper ved “husbehov”. Det var begrenset hva behov du hadde for f.eks. ved og bygnings-tømmer, men dette var ingen gjengs regel. For etterhvert som sagbrukene ble mer og mer vanlig, økte skogsdriften. På enkelte steder var det direkte rovhogst. En må nesten anta at her har det vært snakk om salgshugst også.

Det foreligger lite eller ingenting i gammel lovgivning som kan gi noe veiledning om det var satt kvantitativt krav til bare husbehov. Ett unntak gjaldt for dyregraver og sætre.

“Enhver kan gjøre seg slike i almenning, når de kun ikke gjøres andre til mén, “saa at han ikke spilder anden mands veidevon”.

(Magnus Lagabøters Landslov VII-41).

For sætre het det i samme lov VII-62-2 og Frostatingsloven XIV-8 at

“alle slaatter, som er i almenning, skal den, som først setter ljaacen i dem, ha i 12 maaneder”.

Det at man ikke skulle ha flere dyr om sommeren enn man kunne vinterføde, går også på kvantitativ begrensning. Men denne bestemmelsen er vistnok gitt særlig av hensyn til beiting i felles innmark og har nok ikke hatt noe å si for seterbruk.

Enda i Chr IV's N.L.(1604) finner man ingen antydning til noen ny rettstilstand angående utnyttelse bare til husbehov. Den eneste bestemmelsen den hadde om hogst var den om at tømmer og bord kan ligge inntil 12 måneder i allmenning hvis det trengs, mens det av alt annet virke kun må hogges så mye at man kan få det med seg innen kvelden; “ellers er det alle jevnhjemlet”. Denne bestemmelsen var tatt opp fra Magnus Lagabøters Landslov VII-62-8 (Fr.lv.XIV-8).⁵ Det siste må ses på som en begrensning og regulering av hogstretten mellom de bruksberettigede innbyrdes.⁶ Chr. IV's N.L. var i virkeligheten bare en dansk utgave av Landsloven.

Danmark fikk en ny lovreform i 1683; den Danske Lov. Et par år tidligere var det nedsatt en lovkommissjon som skulle gjennomgå det norske lovverket og utarbeide en ny lovbok. Kommisjonen besto av norske jurister, og de skulle gjennomgå den Danske Lov og undersøke hvor mye av den som kunne gjøres gjeldende i Norge. Der den ikke kunne følges skulle det lages bestemmelser som fulgte Norges “skikk”. Utkastet tok i stor utstrekning hensyn til norsk rettsutvikling, men forslaget ble for selvstendig for de danske myndighetene og etter en omfattende dansk revisjon ble resultatet Chr. V's Norske Lov av 1687.

I denne loven finner man 3-12-6 som sier at man i allmenningsskog kun kan hugge “saavidt som behøves til enhvers brændefang, nødig bygningstømmer og gaardsbrug”. Dermed var det fastslått at salgshugsten i allmenningene tilkom Kongen som allmenningseier.

Det er dårlig dokumentert hvordan dette egentlig skjedde. Noen mener at det p.g.a rovhugsten den danske kongen til tider hadde drevet nå kom en regulering som gjorde at driften automatisk minket noen år. De samme mente at

⁵ Jfr Rt. 1875 s.323.

⁶ Jfr. K. Meinich Olsen, Norsk Almenningsret, 1928, s.33.

denne bestemmelsen antagelig var ment til å virke i bare en begrenset tid.

Førstevoterende i Rt. 1914 sier som følgende:

“ Naar det behov, de almeningsberettigede kan forlange tilfredsstillt av almeningskogen, i N.L. 3-12-6 er betegnet som omfattende “Brændefang, nødig bygnings tømmer og gaards brug”, har betydningen av det sidste uttryk været omstridt. Adskillig synes at tale for den under procedyren hævdede mening, at “gaards brug” her er - formentlig ved en misforstaaelse av ældre lovgivning - indkommet i N.L. for at betegne gjærde”.

Det var altså ingen tilsvarende bestemmelse i den danske loven. Lorents Rynning skriver i “Bidrag til Norsk almeningsrett” bind III/IV, 1968 s. 94, at det var de norske lovkonsipistene (lovskriverne) som hadde foreslått bestemmelsen. Deres forslag var allerede avgitt i 1682 og lød nøyaktig som N.L. 3-12-6. Lagmann Lauritz Christensen's dissenterende votum om at hogst også kunne skje til salg, ble avslått. Flertallet gikk seirende ut og resultatet ble tatt inn i 3-12-6.

Det er altså stor usikkerhet om hvordan dette husbehovskravet har oppstått.

Hverken de gamle lovene eller NL 3-12-6 sier noe om at hogstretten bare skal tilfalle de gårder, som ikke har tilstrekkelig hjemskog. Antagelig fikk man hogstrett helt uavhengig av dette spørsmålet, men det varierte noe fra landsdel til landsdel. I de skogrike delene av landet var det stort sett slik at alle i bygda hadde hogstrett, mens i mange av de skogsfattige distriktene hadde bare de som ikke hadde hjemskog til “husfornødenhet” hogstrett i allmenningene. I “Beskrivelse over statsalmenningene i Stjør- og Værdalens samt Inderøens fogderi” heter det at “kun skogløse gaarde (dvs. gaarde, som ikke selv har tilstrækkelig skog til husfornødenhet), har utøvet bruk i almenningen”.

4.3 Bruksrettens kvalitative begrensning, (hogst, beite osv.).

Allmenningene var tatt i bruk århundreder før kongemakten tilegnet seg eiendomsretten til allmenningene. Den bruk som da var utøvd, skulle allmennheten fortsatt ha.

Lovene tar for seg en rekke bruksmåter, men alle er sikkert ikke nevnt heller (ikke uttømmende). De mest vanlige bruksrettene var hogst, beite, setring, fangst, jakt og fiske. Som eksempel på ytterligheter finner vi tjære-, salt-,

næver- og myrmalmbrenning. Å drive stenbrudds- og gruvedrift i allmenninger låg utenfor allmennhetens bruksrett. Bruk som gjorde innhogg i allmenningens substans tilkom allmenningseieren var hovedregelen, men enkelte steder var det slik at bygdefolket hadde en videregående rett. I Selbu har det bl.a.vært drevet ut kvernstener fra allmenningen.⁷

4.4 Allmenningsrettigheter som tilligger bare den jordbrukende klasse.

Delvis på grunn av ordlyden i de gamle lovene, derunder N.L. - "enhver"- har det vært antatt at i tidligere tider kunne alle og enhver innen bygdelaget utøve alle former for bruk. Dette endret seg imidlertid til at rettighetene til hugst, beite, seterdrift, slått og mosetak ble ansett til å tilligge den jordbrukende klasse. Fra annet hold er det hevdet at i eldre tidtillå alle former for allmenningsbruk alene den jordbrukende klasse. Hittil er det ikke kommet fram noe som endelig kan bevise hvordan det egentlig var. Det er imidlertid fastslått av domstolene at retten til hogst, beite og seterdrift m.v. tilligger alene eierne av jordbrukseiendommer. Jfr. Rt. 1904 s. 559 og Rt. 1914 s. 35.

Retningslinjer for hva som kan kreves for at en eiendom i allmenningsrettslig forstand kan betraktes som en jordbrukseiendom er også trukket opp gjennom rettspraksis. Jfr. Rt. 1914 s. 35 og Rt. 1923 s. 298. I flere tilfeller har bruk helt ned i 4-5 dekar blitt tilkjent allmenningsrett.

Bruk som skal ha allmenningsrett må tilhøre det bygdelaget allmenningen tilligger av "alders tid" (N.L. 3-12-6). Jfr kap. 4.3.

Annerledes stiller det seg når det gjelder fiske, jakt og fangst i allmenningene. Nærmere om dette under kapittel 6.2 og 6.3.1.

---

⁷ Jfr. K. Meinich Olsen, Norsk allmenningsret, 1928, side 48.

4.5 Begrepet "alders tids bruk".

Som tidligere nevnt (kap.4.1) så er "alders tids bruk" eller bruk i "gammel tid" viktige begrep i allmenningslæren. Til og med Gulatingsloven og Frostatingsloven hadde henvisninger til bruken i "gammel tid". I Chr. V's N.L fastslår 3-12-1 at

"Saa skal Alminding være, saasom den haver været af gammel Tid"

I moderne språkbruk kan vi si det på følgende måte; at slik som forholdene var fra gammel tid, slik skal de fortsette å være. Man skal respektere og bygge på de forhold som er fra alders tid. I flere dommer i allmenningssaker er avgjørelsene truffet på grunnlag av hva som har funnet sted i alders tid. Et eksempel på det er fra Rt. 1870 s.701 Vang og Løten almenninger. En setereier i Vang almenning, ble pga. alders tids bruk ansett berettiget til fortsatt å ta sitt behov til seteren i Løten almenning. Jfr. også Rt 1931 s.110, Toten og Rt. 1937 s. 158, Follafoss.

4.6 Er bevis for tidligere bruk nødvendig?

Når det er spørsmål om en enkelt eiendom innen et berettiget bygdelag er det avgjort av Høyesterett at denne eiendommen skal ha bruksrett selv om det fra denne ikke tidligere er utøvet bruk. Eiendommen kan ha hatt nok med skog selv, og allmenningen kan ha ligget langt vekk osv., men så lenge den ligger innenfor dette bruksberettigede bygdelaget får denne også tilkjent bruksrett.

I Rt.1912 s. 785 ble det fastslått at Stange Prestegård hadde rett i Stange almenning selv om retten ikke hadde vært utøvet fra gammel tid, det var gårdens tilhørsel til bygdelaget som førte til allmenningsrett. I Rettstidenes overskrift heter det:

"Ret i almenning tilkommer bygdelaget som saadant efter N.L.3-12-3 og 6 og den enkelte gaard kan ikke negtes retten av mangel paa bevis for utøvelse av den i alders tid eller fordi den har hatt tilstrekkelig hjemmeskog"

Når spørsmålet er om en hel bygd, en del av en bygd eller et bygdelag har bruksrett, er det første som må bringes på det rene om vedkommende grend fra gammelt av har utøvet bruk. Ser en foreløpig bort fra Trøndelag, som jeg kommer tilbake til i del II, må det sies at i alle saker her til lands hvor det har vært spørsmål om en grend eller en del av en bygd har hatt allmenningsrett,

har kravet vært bygget på en påstand om å kunne føre bevis for bruk fra gammel tid. Også her kommer bruk i "alders tid" inn, idet den gamle bruken må ha vært utøvet "i alders tid" for å være av betydning.

I Rt. 1918 s. 374 finner man en sak som går akkurat på dette med en hel grend's kamp for bruksrett i allmenning. Saken gjelder Bagn og Reinli, tidligere statsallmenning, nå sameie. Her ble det funnet at

"Oppsittere i en grænd av bygden ansees...ikke eiendoms- eller bruks-berettiget i sameiet, idet de ikke hadde paavist nogensinde å ha utøvet nogen slags bruk eller...".⁸

4.7 Gir utøvelse av en eller flere bruksretter rett til andre ikke utøvde bruksmåter.

Om en gård har rett til én slags allmenningsbruk i en allmenning, så er det ikke dermed sagt at den har rett til andre typer allmenningsbruk som strekningen gir anledning til.

Hvis det derimot gjelder et bygdelag som fra gammelt av har hatt en rekke rettigheter i en allmenning, så skal det mye til for å nekte bygdelaget andre bruksformer som allmenningen måtte gi anledning til. Dette spørsmålet blir imidlertid tvilsomt hvis det som for flere gårder er en ny bruksform for andre bruksberettigede kretser er gammel bruk, og at de sistnevntes bruk gjør at de som hadde bruken fra gammelt av blir skadelidende. Et slikt spørsmål bør løses konkret der det kommer opp.⁹

4.8 Festnede rettsforhold.¹⁰

Det er klart at alders tids bruk spiller en vesentlig rolle ved vurdering av allmenningsforhold. Denne alders tids bruk-betraktningen fikk fra ca. 1900-1950 et supplement som Stortingsmelding nr.19,1958, betegner som festnede rettsforhold. Disse festnede rettsforhold har et krav på å bli respektert.

Allmenningsbegrepet vil i likhet med de fleste andre begreper, endres i mer

⁸ Jfr. St.meld. nr.19,1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, s.13-15.

⁹ Jfr. St.meld. nr.19,1958, s.15-16.

¹⁰ Jfr. St.meld. nr.19,1958, s.19-21.

eller mindre grad etter hvert som tiden går. Man vil lett komme galt av sted ved bare å konstatere at slik var det i gammel tid og slik skal det fremdeles være. Det står i Stortingsmeldinga at det alltid vil

“være domstolens oppgave å konstatere hva som er gjeldende rett på et bestemt tidspunkt og domstolene vil da alltid måtte analysere den rettslige status på det aktuelle tidspunkt og herunder søke å fastslå hva skikk og bruk, hva livets utvikling, hva de forskjellige kryssende hensyn har ført med seg fram til det tidspunkt”.

Domstolene skal bygge på lovene, på rettspraksis

“og på hele den historiske og faktiske utvikling som har krav på å respekteres som hvilende på et rettslig grunnlag”.

Av Høyesterettsdommer er det fremhevet to som spesielt viktige. Det er Rt. 1937 s.158 fra Follafoss og Rt. 1940 s.407, Hoås.

Follafoss-dommen kan i korthet refereres som følger. I 1801 ble Follafos statsallmenning solgt slik at den kom over i privat eie. Det ble gitt forbehold om at allmennheten fortsatt skulle ha bruks-rett. Etter salget hadde det ikke foregått noen form for hogst i det eieren mente at det ikke bestod noen slik rett. Dette hadde allmennheten akseptert. I saken kom det fram at det ikke var drevet bruksutøvelse i form av allmenningshogst fra gammel tid. Her ble allmennheten ikke funnet berettiget til hogst i den tidligere statsallmenningen. Førstevoterende fremhevet at både de private allmennings-eierne og bøndene i lange tider hadde innrettet seg etter dette. Førstevoterende sa videre at bl.a. på grunn av den manglende bruksutøvelse fra bygdens side

“er det min opfatning at denne bestående tilstand har krav på å anerkjennes som hvilende på et rettslig grunnlag. Nu å foreta en oprivning i disse forhold som har festnet sig på en sådan måte og gjennom et så langt tidsrom som det her gjelder, vilde efter min mening være stridende mot en bærende grunnsetning i allmenningsretten, således som denne grunnsetning også er kommet til uttrykk i en lang rekke høiesterettsdommer fra eldre og nyere tid.”

I Hoåsdommen ble en rekke mindre gårder i Verdal ansett hogst-berettiget i Hoås allmenning. At det siden 1860 hadde vært en begrensning av kretsen av de bruksberettigede var ikke tilstrekkelig til å anse forholdet som festnet slik at det måtte respekteres som rettsgrunnlag. I forbindelse med drøftelsen av Follafosdommen sa førstevoterende at det kunne variere med de konkrete forhold hvor lang tid det skulle ta for at en i strid med allmenningslovgivningen etablerte ordninger som kunne sies å ha ervervet rettsgyldighet. Førstevoterende nevnte at det også var en vesentlig forskjell på de to sakene:

“at mens det i dette først og fremst ville ha blitt staten selv som i sin egenskap av allmenningseier ville ha profitert av de feilaktige rettsopfatninger som dens egne myndigheter i sin tid hadde gjort seg til talsmann for, var det i de andre tilfellene”, Follafosdommen, ”privatmenns interesser

som på grunn av det lange tidsrom nød godt av rettsordenens vern.”

Av dette kan man vel trekke den slutning at det skal mere til for at staten som allmenningseier skal bli fri sin forpliktelse, enn hva det skal til når det gjelder eieren av en privat eiendom.

5.0 ADVOKAT ASMUND SCHIEFLOES TEORIER.

I 1952 ga høyesterettsadvokat Asmund Schiefloe¹¹ ut et lite hefte, "Kritiske bemerkninger til norsk almenningrett". I 1955 fulgte han opp med boka; "Hovedlinjer i norsk almenningrett". I disse bøkene legger Schiefloe fram synspunkter som er klart i strid med gjeldende oppfatning av allmenningretten. Sammen med Schiefloe sto også allmenningsadvokaten Solnørdal.¹² Solnørdal døde under deres samarbeide, men Schiefloe fortsatte altså, og ga ut de to nevnte bøkene. Det var Solnørdal som sto bak mye av det arkivmateriale som Schiefloe brukte.

Schiefloe påpeker spesielt seks misforståelser i allmenningretten. Som han selv skriver så er tre av disse rettet, mens det er tre misforståelser som fortsatt råder.

De tre som er rettet er

- 1) Kravet om utvisning, ble aldri gjennomført i praksis.
- 2) Den utvikling som førte til en kongelig bevillingspraksis for en rekke allmenningrettigheter.
- 3) Den oppfatning at husbehovsretten alene tilkom skogløse gårder.

Av deres oppfatning var det spesielt tre betraktninger som de mente at vi i dag har tolket feil. Disse tre var.

- 4) Det er ikke staten, men vedkommende bygd som eier statsallmenningene og bøndene har dermed enerett til å hogge også til salg i allmenningene.
- 5) Hele bygda, d.v.s. det som i gammel tid utgjorde herredet, var og er berettiget i allmenning.
- 6) Bevis for gammel bruk er ikke nødvendig.

Jeg vil nå se litt nærmere på de tre siste påstandene.

---

¹¹ Asmund Marius Schiefloe (1878-1962) var ferdigutdannet cand.juris i 1900 og arbeidet senere som høyesterettsadvokat.

¹² Ole Severin Solnørdal, 1869-1946, født i Ørskog, Cand.Jur. i 1896 og var høyesterettsadvokat fra 1904.

5.1 Bygda eier allmenningen.

Schiefloe skriver i sin bok "Hovedlinjer i norsk allmenningsrett", side 155-165, at både tolkningen av de gamle lover og vår senere stats- og rettspraksis i svært stor utstrekning har bygget på det antatte faktum at de dansk-norske konger hadde eiendomsretten til allmenningene og at bøndenes rett var en bruksrett i kongens allmenning. Schiefloe hevder at dette er feil, da det ved nærmere undersøkelser viser seg at kongene aldri har gjort noen virkelig eiendomsrett gjeldende i allmenningene, og at det er bøndene som har vært eiere. Videre påstår han at kongene har ervervet rettigheter til allmenningene ved to anledninger. Første gang var da de ved Gulatingsloven ervervet rettigheter til nydyrking i dem og til vrak og jordfunnet gods. Disse rettighetene antar han ble ervervet etter overenskomster med bøndene. Det andre inngrepet skjedde på 16- og 1700-tallet, da kongen tilegnet seg retten til skogens salgsoverskudd. Disse rettighetene skjedde ikke i kraft av noen eiendomsrett, men ikraft av en statsrettslig idé. Denne tillot kongemakten å tilegne seg en viss andel av skogutbytte.

Schiefloe sammenligner denne tilegnelsen med hvordan en moderne stat gjør det når den tilegner seg en større eller mindre del av en eiendoms avkastning i beskatnings- eller reguleringsøyemed. Han sier videre at det rettslige grunnlaget for en slik tilegnelse er noe helt annet enn det rettslige eiendomsbegrepet. Dette begrepet bør ikke anvendes i forbindelse med allmenningsretten. Det riktige er, i følge Schiefloe, å kalle det en rådighetsrett.

Stortingsmelding nr.19, 1958, er også inne på spørsmålet om hvem som er eier til allmenningen. Dette tas opp i Stortingsmeldingen for å orientere seg om gjeldende lære da de senere tar stilling til Schiefloes teorier. Den konkluderer med at oppfatningen om at kongen eller staten var allmenningseier ikke hadde møtt noen motsigelser før Schiefloe kom med sin teori. (Jfr. kap. 9.10.1).

I Vinstradommen, Rt. 1963 s. 1263, slo Høyesterett enstemmig fast

"at staten etter gjeldende rett er eier av statsallmenningene og ikke bare har en rett over dem av forvaltningsmessig art..."

5.2 Hele bygda er berettiget i allmenningen.

Også denne påstanden strider mot vanlig gjeldende rettsoppfatning og domspraksis. Spørsmålet er om allmenningsretten kan begrenses til en del eller en grend av bygda.

Schiefloe beretter på s.160 i "Hovedlinjer i Norsk allmenningsrett" følgende:

"Når den taler om bygdelag som etter bruken kan ha snevrere og videre grenser og endog kan være en grend, så beror denne mening på en misforståelse av lovens begrep bygdelag. Dette uttrykk er kommet inn i allmenningslovgivningen først ved N.L. Om dette ords språklige betydning sier Hertzberg i sitt glossar, at det betyr "bygden som administrativ enhet".¹³

Schiefloe mente altså at hele bygda hadde allmenningsrett. Det var en misforståelse av ordet bygdelag at bare enkelte grender el.l. hadde allmenningsrett. Bygdelaget var hele bygda/herredet som en administrativ enhet.

Det faktiske forhold er det at det ofte er mindre avgrensede områder eller grender som har allmenningsrett i en allmenningsstrekning.

5.3 Bevis for gammel bruk er ikke nødvendig.

Det kreves idag bevis for at allmenningsretten har tilligget bygdelaget i fra gammel tid, og det kan også kreves bevis for at hver enkelt rettighet har vært utøvd fra gammel tid. Det siste har spesielt vært praktisert overfor hogstrett.

Schiefloe mener at dette bunner i en uriktig forståelse av de gamle lovene.

"Allmenningsretten har helt fra de eldste tider vært hel og udelelig. Den består ikke av enkelte bruksrettigheter, men i en sum av slike. Foreligger det derfor bevis eller erkjennelse for at en almenning har tilligget bygden fra gammel tid så følger uten annet bevis at hele det kompleks av rettigheter som den innbefatter, tilligger bygden."

Schiefloe fortsetter slik:

"N.L. 3-12-6 fastslår når den leses riktig, den oppfatning jeg har gjort gjeldende. Det sies kort og godt at enhver har hogstrett i den almenning som fra alders tid har tilligget bygdelaget. Det bevis som skal føres etter den er følgelig at almenningen skal ha tilligget bygdelaget. Er det bevist, tilsies

---

¹³ Hertzberg, Ebbe: "Om allmenningsrettens historiske opprinnelse og dens utvikling" av 1909.

enhver som bor i bygdelaget hogstrett uten noe forbehold.”¹⁴

5.4 Prinsippsaken.

Schiefloe hadde i 1955 bebudet at han ville reise en prinsippsak hvor alle de nye teoriene ville komme under prøvelse. Denne saken ville bli reist på Snåsa. Han ble også lovt fri sakførsel, men da Schiefloe avgikk ved døden i desember 1962 var ingen prinsippsak innbragt for domstolene. Det vil allikevel være riktig å nevne at under Inndalsaken i 1956 var det faktisk Schiefloe som prosederte. I denne saken tok Høyesterett et standpunkt som ikke var forenelig med Schiefloes teorier. Det gjaldt spesielt pkt. 5.2 og 5.3 ovenfor. Denne dommen var trolig i full overenstemmelse med tidligere rettspraksis og hele den rettslige utvikling.

Etter dette foreligger det høyesterettsavgjørelser mot alle de tre teoriene/ ”misforståelsene” som advokat Asmund Schiefloe hevdet.

---

¹⁴ Schiefloes ”Kritiske bemerkninger til norsk allmenningsrett” av 1952 s.56-58

6.0. ALLMENNINGSSALGENE.

De opprinnelige allmenninger- i alle fall de fleste- kom etterhvert til å få navnet Kongeallmenninger.

Allerede på 1660-tallet, under danskekongen, begynte kongen å selge allmenninger i Norge. Salga skjedde til sagbrukseiere og tømmerhandlere. Det oppsto da privatallmenninger. Det første salget var i 1663 med Røsjø almenning i Enebak. Den ble solgt med forbehold om kongens gjenløsningsrett og allmenhetens bruksrett.

Også etter unionstida vart det solgt allmenninger, bl.a. Oppdal allmenning og Eidsvoll allmenning. Disse salga skjedde på 1850-tallet, og det var bruksretts-haverne som fikk kjøpe de på det vilkår at de skulle utskiftes. Dette var en av måtene bygdeallmenningene oppsto.

Både Almenningsloven av 1857 og Skogloven av 1863 deler allmenningene i tre slag:

Privatallmenninger
Bygdeallmenninger
Statsallmenninger

Disse behandles nedenfor.

6.1. Privatallmenninger.

“Privatallmenningene hadde en eller et fåtall eiere og en bruksberettiget jordbrukende almue, og det ble ved allmenningssalgene stort sett tatt forbehold om at bruksretten skulle beholdes.”¹⁵

Ved skogloven av 1863 ble det gitt pålegg om utskiftning (deling) av privatallmenningene mellom eieren (eierne) og de bruksberettigede. I følge skoglovens §42 skulle slik utskifning iverksettes senest 20 år etter skoglovens ikrafttreden. De aller fleste privatallmenningene er nå forlengst utskiftet etter skoglovens bestemmelser, og er dermed opphørt å eksistere som privatallmenninger. Et par høyesterettsdommer viser at ikke alle allmennings-

¹⁵ NOU 1985:32 “Revisjon av almenningslovgivningen” s.14.

rettigheter har opphørt for et par privatallmenninger enda. Den ene gjelder Meråker Bruk der "innenbygdsboende" enda har jaktretten i behold. Jfr. Rt. 1930 s. 137. Den andre saken gjelder rett til jakt og fiske i en privatallmenning i Follafoss, jfr. Rt 1937 s. 158.

Man kan idag regne med at det ikke finnes flere privatallmenninger som er påheftet hogstrett.

Før 1. januar 1993 gjaldt foruten skogloven av 1863 kapitlene 3 og 5 , de generelle bestemmelsene i Norsk Lov 3-12 samt §9 i allmenningsloven av 1857 for privatallmenninger. Ved "Lov om opphevelse av og endringer i gjeldende lovgivning om allmenninger m.v." av 19. juni 1992 nr.61 ble disse lovene opphevet. I samme lov heter det om privatallmenninger følgende:

"I forbindelse med lovens ikrafttredelse eller senere kan departementet gi nødvendige bestemmelser om valg av styreorgan for bruksrett i privatallmenning, og om hvilke funksjoner og myndighet slike styreorgan skal ha. Med privatallmenning menes allmenning hvor eiendomsretten tilligger færre enn halvparten av de jordbrukseiendommer som fra gammel tid har bruksrett i allmenningen."

6.2. Bygdeallmenninger.

Bygdeallmenningene er oppstått på flere måter:

A. Av kongeallmenninger som er solgt:

- a) Direkte til de bruksberettigede eller
- b) til private eiere og senere
  - 1) kjøpt igjen av de bruksberettigede eller
  - 2) delt mellom eierne og de bruksberettigede.

B. Ved at allmenninger er anerkjent som bygdeallmenninger fra gammel tid uten at kongen har ansett seg som eier.

7 statsallmenninger er overført til skogbruksmessig forvaltning som bygdeallmenning, men det er fortsatt staten som er eier og styrer de andre bruksrettighetene.

Bygdeallmenningene eies av de som har bruksrett i vedkommende allmenning. Ingen er eier uten å være bruksberettiget, og ingen er bruksberettiget uten å være eier. Et unntak fra denne hovedregelen er Skjåk almenning i Gudbrandsdalen.

I "Lov om Skovvæsenet" av 22. juni 1863 defineres bygdeallmenning som :

".....Almindinger, der eies af mindst Halvparten af de i samme hugstberettigede Gaardbrugere."

Hvis det er færre enn halvparten som eier allmenningen, er det en privat-allmenning.

Det er i dag hele 51 bygdeallmenninger i Norge, og i tillegg kommer de 7 statsallmenningene som skogbruksmessig forvaltes som bygdeallmenninger. Bygdeallmenningene er i hovedsak lokalisert til Østlandet og i Trøndelag, og deres samlede totalareal utgjør 6.818.000 dekar, hvorav 1.937.000 dekar er produktivt skogsareal. Dette utgjør 3% av landets samlede produktive skogsareal. 0,25 mill. dekar er verneskog og skrapskog. Den årlige avvirkningen er vel 0,4 mill. kubikk.¹⁶

Tidligere var bestemmelsene angående allmenninger, både for privat-, bygde- og statsallmenninger, spredt ut over forskjellige lover. Lovgivningen bar preg av at spørsmål var tatt opp til lovregulering etter hvert som behovene meldte seg, og at man ikke hadde foretatt noen samlet vurdering og ajourføring av lovverket. Bestemmelsene var dels gitt som fellesregler for alle slags allmenninger, og dels som regler gjeldende for en bestemt type. Den samlede lovgivningen fremgikk som svært lite oversiktelig.

For bygdeallmenningenes vedkommende fikk vi en ny lov av 19. juni 1992, nr. 59; "Lov om bygdeallmenninger". Denne ble gjort gjeldende fra 1. januar 1993. Loven samler alle bestemmelsene angående bygdeallmenninger inn under seg, alt fra fiske, jakt og fangst som tidligere lå under lakse- og innlandsfiskeoven og viltloven til beite, seter og skogbruk.

Bygdeallmenningene forvaltes av et allmenningsstyre, som velges av og blant de eiendoms- og bruksberettigede, jfr § 3-1 i den nye loven. Styret består av fra tre til syv medlemmer. Allmenningsstyrets oppgaver og myndighet er angitt i § 3-2, her går det bl.a. frem at allmenningen skal opprettholdes som en fellesressurs for de eiendomsberettigede og bruksberettigede, og dernest til beste for bosettingen, næringsvirksomhet, naturmiljø og friluftsliv ellers i det bygdelag allmenningen ligger i. Styrets avgjørelser kan ikke påklages.

Allmenningsbestyreren, som ansettes av allmenningsstyret og har utdannelse innen skogbruk, er daglig leder for bygdeallmenningens samlede virksomhet.

Det skal til enhver tid foreligge en skogbruksplan for drift og skjøtsel av

¹⁶ Tallene er hentet fra Ot.prp. nr. 37, 1991-92, side 17.

skogen (§ 3-6). Hensynet til naturmiljø og friluftsliv skal være innarbeidet i planen. Det skal også utarbeides bruksregler for hver allmenning (§ 3-7).

I forhold til den tradisjonelle terminologi er begrepet hogstrett endret til virkesrett, som må anses mer treffende ettersom det i bygdeallmenningene nå er vanlig med fellesdrift. Denne foregår slik at tømmer til de bruksberettigede hogges, drives frem og videreføres som et fellestiltak for allmenningens regning. De virkesberettigede hogger ikke selv, men får dekket sin bruksrett gjennom rabatt på materialer fra et sagbruk, som gjerne er eiet og drevet av allmenningen selv. At fellesdrift nå er den dominerende form for utøvelse av virkesrett i bygdeallmenningene, har sammenheng med at departementet i stor utstrekning har benyttet seg av den hjemmel å pålegge slik drift som ble gitt i lov 17. juni 1937 §3.¹⁷ Bare i enkelte bygdeallmenninger konsentrert til Trøndelag er ikke fellesdrift innført. Driften foregår da ved at den enkelte bruksberettigede selv feller og driver ut det utviste tømmeret, enkeltmannsdrift. Bestemmelse om fellesdrift er tatt inn i § 5-4, men her er det ikke noe påbud. Bestemmelser om tildeling og utvisning ved enkeltmannsdrift finnes i lovens § 5-2.

Når det gjelder rettigheter til jakt og fiske i bygdeallmenning tilligger disse alle som har bruksrett i allmenningen samt ektefelle, barn og eventuelle andre familiemedlemmer som bor sammen med og har felles husholdning med denne. Føderådsfolk samt andre folk som bor på eiendommen og er fast knyttet til drifta får også denne rettigheten, jfr. § 7-1 og § 8-1. For fiske gjelder bestemmelsen bare for krokfiske, andre fiskeredskap må være angitt i bruksreglene. For jakt gjelder bestemmelsen ikke for jakt på hjortevilt og bever. Det er Viltnemda som utsteder fellingstillatelse på hjortevilt. Allmenningsstyret kan gi andre rett til å jakte og fiske. Alle må selvfølgelig løse jakt- og fiskekort.

Vedlegg nr. 1 viser en landsoversikt over bygdeallmenningene i Norge. De er inndelt fylkesvis.

6.3 Statsallmenninger.

De strekninger i de gamle Kongeallmenningene som hverken ble solgt til privatpersoner eller bygdelag, og som rett og slett forble usolgt, ble etterhvert kalt statsallmenninger. Staten har eiendomsretten til statsallmenningene, mens bygdelagene som tilhører den enkelte allmenningen fra gammelt av, har

¹⁷ Jfr. Ot. prp. nr. 37, 1991-92, side 55.

bruksrettigheter.

Når det gjelder statens eierposisjon så har omfanget av denne vært omstridt. En sentral avgjørelse på dette spørsmålet fikk vi i den såkalte Vinstradommen, Rt. 1963 s. 1263, angående fallrettighetene i Fron statsallmenning. Her var spørsmålene bl.a. hvor langt går statens rett som eier av allmenningen?, og er staten berettiget til å leie bort fallrettighetene og til å beholde leiebeløpene?. Høyesterett tok ikke standpunkt til hvordan rettstilstanden hadde vært i eldre tid. De antok at det gjennom en meget lang og festnet praksis var slått fast at staten hadde en virkelig eiendomsrett, og ikke bare en rådighetsrett over allmenningene.

Ved århundreskiftet var situasjonen angående grenser og rettigheter i statsallmenningene svært uklare. For å få klargjort hva staten eide, ble det i 1908, ved lov, nedsatt en dømmende kommisjon (Høyfjellskommisjonen). Kommisjonen skulle etter §2 i lov av 8. august 1908

“Med bindende virkning for alle vedkommende ved kjennelse at fastsette grensene mellom statens grund og tilstøtende grundeiendommer”.

Anke over kommisjonens avgjørelser skulle gå direkte til Høyesterett. Kommisjonen ble oppløst i 1954. Da hadde den kommet seg gjennom Sør-Norge og var delvis ferdig med Sør-Trøndelag.

Ved Stortingsvedtak 11. mars 1926 ble de såkalte “umatrikulerte skogene i Nord-Trøndelag” anerkjent som statsallmenninger for så vidt angår bygdenes bruksrettigheter til beite, seter, mose- og torvtak samt fiske, jakt og fangst. Når det gjaldt hogstrett, var det i 1926 departementets forutsetning at hogstspørsmålet skulle løses for hver enkelt statsskog for seg. Det har i ettertid blitt ført en rekke rettssaker om hogstrett der bøndene har “vunnet” retten tilbake til den status den alltid har vært i Sør-Norge. Dette vil bli behandlet nærmere i del II og III av oppgaven.

Antallet statsallmenninger er 205 stykker, hvorav 7 som nevnt drives som bygdeallmenninger når det gjelder virkesretten. Disse omfatter et areal på ca. 27,2 mill. dekar. Størstedelen av statsallmenningene ligger over tregrensa, hele 20,6 mill. dekar. Ca. 2.1 mill. dekar er klassifisert som produktivt barskogareal. Det er 13.876 jordbrukseiendommer som har rett til skogsvirke til husbehov, beite, seter osv. i statsallmenning.¹⁸

Forvaltningen av statsallmenningene er tredelt mellom Statsskog, fjellstyret og allmenningsstyret.

¹⁸ Tallene er hentet fra Ot. prp. nr. 37, 1991-92, side 17.

Statsskog administrerer skog og skogsdrift, nydyrking, veibygging, grustak, tiltak som gjelder vassdrag, bortbygging av hyttetomter m.m.

Jakt, fiske, beite, setring og andre rettigheter administreres av et fjellstyre. Fjellstyret er valgt etter §3 i fjelloven av 6. juni 1975; "I kvar kommune der det er statsallmenning skal det være fjellstyre". Det er kommunestyret som velger fjellstyret, som skal bestå av 5 personer.

Fjelloven gjelder ikke for skogsdrift og virkesrettigheter. Bestemmelser for disse rettighetene har tidligere vært spredt over mange forskjellige lover. Nå er de ved lovrevisjonen blitt samlet i én lov; "Lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene" av 19. juni 1992, nr. 60. Loven trådte i kraft 1. januar 1993.

Et allmenningsstyre på 3 til 7 medlemmer, valgt av og blant de allmenningsberettigede, skal ivareta bruksinteressene til de virkesberettigede. Lovens § 2-7 sier at avvirkning bare kan foretas etter tildeling fra allmenningsstyret og utvisning fra Statens skogforvaltning. Etter § 2-8 skal det avlegges en skogavgift etter utvisning til Statens skogforvaltning eller allmenningsstyret. Skogavgiften er pålagt i lov av 21. mai 1965. Foruten skogavgift etter skogbruksloven, kan de virkesberettigede pålegges å betale en avgift til dekning av godtgjørelse til allmenningsstyrets medlemmer, og administrasjonsutgifter i forhold til tildelt kvantum. Allmenningsstyret krever inn disse avgiftene.

Ved siden av disse organene, har plan- og beslutningsorganer i kommuner, fylker og stat stort sett samme myndighet i statsallmenningene som de har i de andre eiendomskategoriene.

Vedlegg nr. 2 er en arealoversikt over statsallmenningene i Norge pr. 84/85. Allmenningene er sortert fylkesvis.

6.3.1. Allmennhetens rettigheter i statsallmenninger.

Med uttrykket "allmennheten" forstår jeg her alle personer som er fast bosatt i Norge.

I fjellovkomitéens innstilling av 1916 er det framstilt at det var bygdefolket som i eldre tid hadde enerett til jakt og fangst i fjellstrekningene som tilhørte bygda og var i statens eie. Innstillinga beretter at den parlamentariske landbrukskommisjon feilaktig hadde forutsatt at jakten i statsallmenning såvel med som

uten hund skulle være fri for enhver norsk borger, unntatt jakt etter elg, hjort og bever. (I jaktloven av 1899 var jakta nemlig fri for enhver norsk borger). Fjellovkomitéen gikk inn for å tilbakeføre jakten og fangsten til bygdene. Dette ble da gjort ved fjelloven av 12. mars 1920 nr.5.

I lovens §30 ble det bestemt:

“I statsallmenning har norsk borger, som i de siste år har vært og fremdeles er fast bosatt i det herred eller et av de herreder, hvor allmenningen er beliggende, eller i bygd eller grend, hvis beboere fra gammel tid har utøvet allmenningsbruk innen vedkommende statsallmenning, adgang til under iakttagelse av gjeldende bestemmelser og efter å ha erholdt jaktkort å drive:

- a) fangst av småvilt samt jakt uten hund på småvilt uten avgift,
- b) jakt med hund på småvilt mot avgift, som ikke må overstige kr. 10,- årlig,
- c) jakt etter villren mot avgift, som ikke må overstige kr 10,- årlig og med rett til å felle inntil 3 dyr, hvis ikke et mindre antall er fastsatt.”

Etter samme lovs §31 kunne fjellstyret gi andre norske borgere enn de §30 nevnte rett til jakt med og uten hund på småvilt og jakt etter villrein. Disse utenbygdsboende skulle da betale betydelig høyere avgifter enn innenbygdsboende.

Ved fjelloven av 6. juni 1975 nr.31 er alle nordmenn i prinsippet igjen likestilt med hensyn til jakt uten hund på småvilt i statsallmenning. I lovens §23 er bestemt:

“I statsallmenning skal dei som siste året har vore og framleis er busett i Norge ha rett til under like vilkår å oppnå høve til å drive jakt utan hund på småvilt.”

Jaktkort må selvfølgelig alle løyse. Fangst av småvilt og jakt med hund på småvilt forutsetter tillatelse (løyve) av fjellstyret. Innenbygdsbuende er gitt en viss fortrinnsrett når det gjelder å oppnå tillatelse til jakt på villrein i statsallmenning, jfr. § 24 i fjelloven.

Fjellevens kapittel XI gjelder jakt og fangst, mens kapittel XII gjelder fiske. Alle som er fast bosatt i Norge har lik rett til å løse fiskekort på stangfiske i statsallmenning. De innenbygdsboende kan i tillegg fiske med faststående redskap.

Fjellstyret kan også gi allmennheten annledning til å fiske med faststående redskap og å drive med småviltjakt med hund og villreinjakt.

Elg og hjortejakt faller utenfor allmenningsretten. I §26 i fjelloven har Kongen

hjemmel til å fastsette forskrifter om forvaltning av jakt på elg, hjort, dådyr, rådyr og bever og på jakt på rovvilt. Denne hjemmelen er delegert til Statskog SF som, i samråd med fjellstyrene forvalter denne jakta.

Etter fjelloven av 1975 må retten til jakt og fiske i statsallmenning karakteriseres som en lovbestemt allemannsrett for landets beboere.

Til sammenligning vil disse rettighetene i bygdeallmenningene være å regne som en allmenningsrett.¹⁹

Velger her å nevne to områder som staten også forvalter

6.4. Umatrikulert statsgrunn i Nord-Norge.

Høyfjellskommisjonen kom ikke så langt nord som til Nord-Norge. Områder nord for Trøndelag er dermed ikke håndtert etter allmenningslovgivningen. Tidligere var det bare ett eneste unntak; Moalmenningen i Harstad kommune. Dette er en statsallmenning som forvaltes som en bygdeallmenning.

I 1971 vart det satt ned et rådgivende utvalg på 3 medlemmer. Disse skulle granske og klarlegge forholda, og så komme med råd om løsning av bruksretts- og grensespørsmål. En utmarkskommisjon for Nordland og Troms ble så satt ned ved lov av 7. juni 1985 nr. 51. Kommisjonen er en særdomstol med myndighet til å treffe bindende avgjørelser for dem som er parter i saken. Utmarkskommisjonen kom ved dom av 26. april 1990 (Skjerstadviltet i Nordland), fram til at Statens umatrikulerte grunn i Nordland og Troms er å betrakte som statsallmenning. Dog er den å betrakte som en noget spesiell allmenning, da de generelle lovene for statsallmenning ikke skal gjelde. Dvs. at det er ingen bruksberettigede som kan kreve sin rett i allmenningene. Jfr. Rt. 1991 s. 1311, da folk tilhørende Skjerstadviltet anket til Høyesterett, der de ville ha sin allmenningsrett slik trønderne og andre allmenningsberettigede har den.

Fordi om at områdene nå skal bli betraktet som statsallmenning faller de altså ikke innunder allmenningslovgivningen. Områda blir idag administrert og styrt av staten. Det er for det meste høyfjell det knytter seg bruksinteresser til, spesielt ved jakt og fiske. Dette blir styrt gjennom §22 i lov av 15. mai 1992 nr. 47 om laksefisk og innlandsfisk m.v. og §31 i lov av 29. mai 1981 nr. 38 om vilet.

¹⁹ Jfr. O.Rygg 1972: "Forelesningsreferat i allmenningsrett" s.14.

Når det gjelder statens grunn i Finnmark, faller også denne utenfor allmenningslovgivningen. Ved dom av 14. mars 1914, Rt. 1914 s. 509 avgjorde Høyesterett at statens skoger i Finnmark ikke er allmenninger. I Finnmark fylke er hele 96-97% statsgrunn. Statens umatrikulerte grunn i Finnmark administreres av Statsskog SF etter egen lov - av 12.mars 1965. Når det gjelder regler for jakt og fiske, gjelder viltlovens §31 og for fiske har Finnmark egne bestemmelser i laks- og innlandsfiskeoven §22 og §24..

6.5 Ytre allmenning.

Ytre allmenning er alt som kan regnes til havallmenning. Dette er en form som vanligvis ikke blir regnet som allmenning.

Frostatingsloven XIV-7 sier: "Så skal almenninger være, som de før har vært "at fornu fari" både det øvre og det ytre (hit ytra)." Dette er gjentatt i Landsloven kap. 61, art.1 og i N.L. II-12-1. I Historisk tidsskrift fra 1923 har O.Olafsen skrevet om "Ytre" Almenninger, og han sier bl.a.i sin undersøkelse:

"1. Kongen eide alle Fiskevær, idet disse regnedes til de ytre Almenninger."

Og i NOU 1985:32 finner vi flg.

"Det tas utgangspunkt i å anse havet som almenning - d.v.s. området fra marbakken (grense i sjøen for tilstøtende eiendom på land) og ut til territorialgrensen, herunder alle øyer, holmer og skjær som ikke helt er tatt i besittelse av private."

Skal man kreve eiendomsrett til øyer, holmer og skjær mellom marbakken og territorialgrensen må bruken ha vært av eksklusiv art og av varighet fra gammel tid. Bruken må ha vært regelmessig og den må ha medført utelukkelse av andres bruk. Dersom disse krav ikke er oppfylt, må øyene, holmene og skjærene anses som en del av den ytre allmenningen. Den ytre allmenningen eksisterer aldri utenfor territorialgrensen.

7.0 HVOR LIGGER DE ?

Økonomiterritoriet,
200 nautiske mil. Innenfor her
har vi fortrinnsrett på fiskeressursene.

Territorialgrensen

= Ytre allmenning,

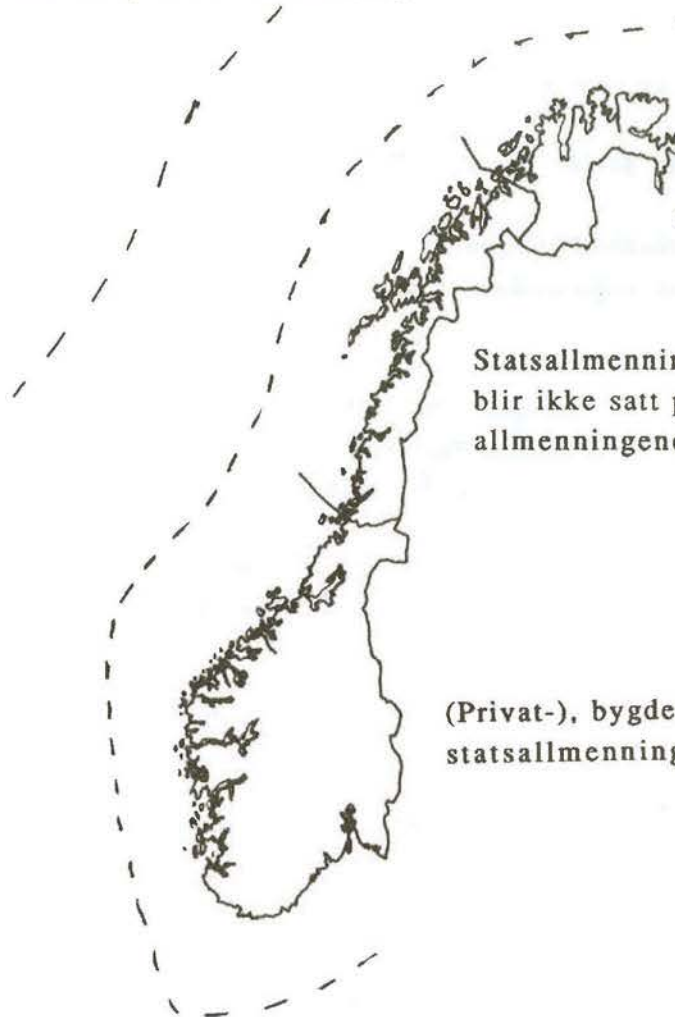
- 4 nautiske mil, ca. 1 sjømil.

1 nautisk mil = 1,65 km.

Statens umatrikulerte
grunn i Finnmark

Statsallmenninger i Nordland og Troms,
blir ikke satt på lik linje med
allmenningene i Trøndelag og Sør-Norge.

(Privat-), bygde-, og
statsallmenninger.

Kartskissen viser hvor territorialgrensen og økonomiterritoriet går i forhold til kysten, og hvor vi finner de forskjellige "allmenningstypene". Avstandene er gitt fra marbakken. Plan- og bygningsloven og kommunegrensene går også ut til territorialgrensen.

8.0 LOVGRUNNLAGET.

Lovbestemmelsene om allmenninger gir ikke svar på alle spørsmål om bruken i disse. Det gjelder så sentrale spørsmål som hvem som har bruksrett i allmenning, rettens omfang, og hvilke disposisjoner den bruksberettigede kan foreta vedrørende sin bruksrett. Det har frem gjennom tidene vært en rekke tvistigheter om retten til bruk av allmenningene. I den anledning er det avholdt et stort antall saker. En rekke saker har gått helt til Høyesterett. Dagens allmenningsrett er derfor i stor grad fastlagt av domstolene.

Under følger gjeldende lovgrunnlag pr. 01.01.93. Altså etter lovrevisjonen.

- * Lov av 19. juni 1992 nr. 59: Lov om bygdeallmenninger.
Alle bestemmelser angående bygdeallmenninger er nå samlet innunder denne ene loven.
- * Lov av 19. juni 1992 nr. 60: Lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene.
Bestemmelser om skogsdrift i statsallmenninger som tidligere var spredt over mange lover, er nå samlet i denne loven.
- * Lov av 19. juni 1992 nr. 61: Lov om opphevelse av og endring i gjeldende lovgivning om allmenninger m.v.
- * Lov om laksefiske og innlandsfiske av 15. mai 1992 nr. 47. Loven har i §21 henvisning til at retten styres gjennom lov av 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger.
- * Lov om viltet av 29. mai 1981 nr. 38.
Loven har i §21 henvisning til at retten styres gjennom lov av 19. juni 1992 nr. 59 om bygdeallmenninger.
- * Lov av 6. juni 1975 nr. 31 : Lov om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova). Denne loven gjelder bruk og forvaltning av statsallmenningene med unntak av skogsdrift og hogstrettigheter i disse. Loven gjeld bruk av beite, seter og tilleggsjord, jakt og fangst samt fiske.
- * Lov om tomtefeste av 30. mai 1975 nr. 20 .
Loven har i § 10 regel om at innløsningsrett ikke gjelder allmenninger.
- * Lov om skogbruk og skogvern av 21. mai 1965.
I den grad departementet ikke bestemmer noe annet, får Lov om

skogbruk og skogvern også anvendelse på stats- og bygdeallmenninger.

- * Lov om vassdragene av 15. mars 1940 nr. 3. Henviser til ny bygdeallmenningslov § 1-7 og § 1-8.
- * Lov om vassdragsreguleringer av 14. desember 1917 nr. 17. §16 har bestemmelse om at eiere og rettighetshavere til bygdeallmenning kan stevnes til ekspropriasjonsskjønn. Henviser til ny bygdeallmenningslov § 1-7 og § 1-8.
- * Lov om skatt av formue og inntekt av 18. august 1911 nr. 8 (skatteloven). Loven har bestemmelser om beskatning av allmenningskasser og allmenningers oppgaveplikt.

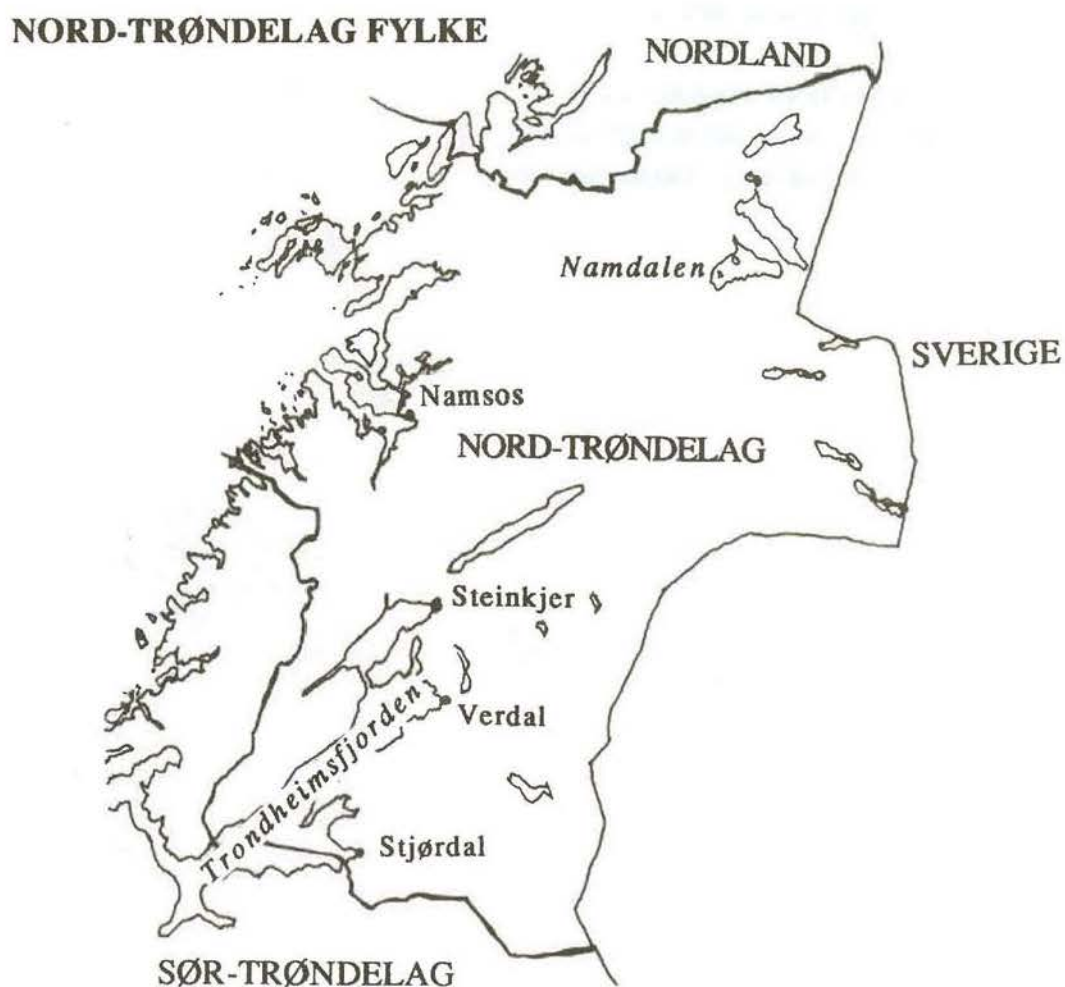
DEL II

SÆRTILFELLET

NORD-TRØNDELAG FYLKE

9.0 NORD-TRØNDELAG.

Trøndelag het i norrøn tid Trændalog. Navnet var satt sammen av folkenavnet Trændr og log, lov; altså trøndernes lovområde. Nord-Trøndelag fylke het før 1919 Nordre Trondhjems amt og hovedadministrasjonen (fylkes-) har alltid ligget i Steinkjer. Fylket omfatter landet på begge sider av Trondheims-fjorden, og Namdalen med kysten utenfor. Kysten strekker seg fra Bølefjorden i sør til øya Leka i nord og med skjærene Ertenbalen nordvest for Hortavær som nordligste punkt i fylket.

Målestokk 1: 2 000 000

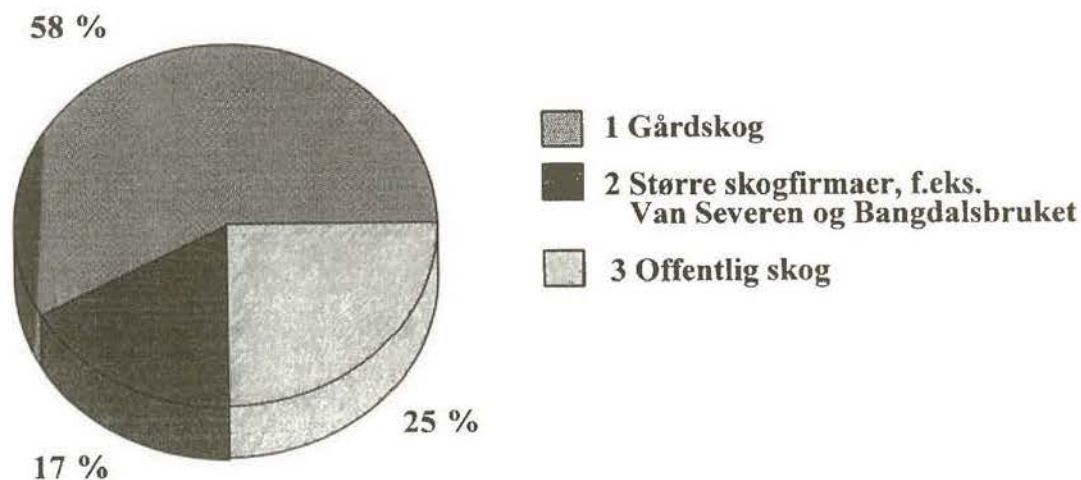
Kartet viser Nord-Trøndelag fylke med de største byene og tettstedene.

I nord grenser fylket til Nordland, i øst har det ca. 300 km lang grense mot Sverige og i sør og sørvest grenser det mot Sør-Trøndelag. Den sørlige delen som har avløp til Trondheimsfjorden, kalles ofte Inntrøndelag. Den nordlige delen regnes til Namdalen.

Geologien har gjort at det er dannet vide sammenhengende jordbruksarealer i øst og nord for Trondheimsfjorden og i ytre Namdal. Innenfor ligger brede, skogrike daler adskilt med lave fjellområder. Kysten er sterkt innskåret av fjorder, og utenfor ligger mange øyer, bl.a. øyriket Vikna.

Fylkets areal er på 22 463 km² (6,9 % av landets areal), av dette er 21 056 km² landareal. Av det totale arealet ligger 19 % under 150 m.o.h. og 2 % over 900.²⁰

Nord-Trøndelag er et av landets fremste skogbruksfylker. Skoggrensen varierer fra ca. 600 m.o.h. i østlige strøk til 300 m og lavere ute ved kysten. 28% av landarealet er produktiv skog, hovedsaklig gran. Skogen fordeler seg som følger på eiergrupper:

Andelen av offentlig skog er størst nord i fylket.

²⁰ Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon.

Allmenningene i Nord-Trøndelag sorterte tidligere under to forskjellige forvaltninger:

Innherrad skogforvaltning og
Namdal skogforvaltning.

Den 1/1 1990 ble disse slått sammen til Statens skoger, Nord-Trøndelag forvaltning og den 1/1 1993 skiftet de igjen navn til Statskog, Nord-Trøndelag distrikt. Under de sorterer følgende 81 statsallmenninger.

Statsallmenninger i Nord-Trøndelag forvaltning:

1.	Sonen	Stjørdal
2.	Sonvadsfoss (Stj.)	Stjørdal
3.	Sonvadsfoss (Mer.)	Meråker
4.	Skatval	Stjørdal
5.	Borås	Stjørdal
6.	Bruås og Rauå (Stj.)	Stjørdal
7.	Elgvadsfoss	Stjørdal
8.	Vigden	Stjørdal
9.	Frosta	Frosta
10.	Ørndal	Levanger
11.	Migen	Levanger
12.	Lynum	Levanger
13.	Grønningen	Levanger
14.	Bruås og Rauå (Lev.)	Levanger
15.	Reinsjø	Verdal
16.	Ramsås	Verdal
17.	Hoås	Verdal
18.	Tromsdal	Verdal
19.	Inndal	Verdal
20.	Svarthovd	Verdal
21.	Småseteråsen	Verdal
22.	Kverndal	Verdal
23.	Inn	Verdal
24.	Volhaug	Verdal
25.	Leksdal	Verdal
26.	Malså	Verdal
27.	Heien	Inderøy
28.	Volhaug m/Lilleallm.	Steinkjer
29.	Båbu	Steinkjer
30.	Kjesbu	Steinkjer

31.	Ogndal/Sellifjell	Steinkjer
32.	Ogndal/Roktdal	Steinkjer
33.	Stod/Sellifjell	Steinkjer
34.	Sliper og Høyfoss	Mosvik
35.	Skavdal og Røsshøy	Mosvik
36.	Sandseter	Verran
37.	Åfjord	Åfjord
38.	Bjørnør	Osen
39.	Furudal	Namdalseid
40.	Risli	Namdalseid
41.	Sandvatn	Namdalseid
42.	Oksvoll	Namdalseid
43.	Røyr- og Langvatn	Namdalseid
44.	Flotra	Namsos
45.	Finntjønn	Namsos
46.	Alm- og Ekorndal	Namsos
47.	Alm- og Ekorndal	Overhalla
48.	Vesterå/Landego/Gravdal	Overhalla
49.	Bangsjø (Ov.)	Overhalla
50.	Bangsjø (Gr.)	Grong
51.	Bangsjø (Sn.)	Snåsa
52.	Strinda og Tjønndal	Snåsa
53.	Roktdal	Snåsa
54.	Gaundal/Holden/Jævejø	Snåsa
55.	Ismeningen	Snåsa
56.	Storåsen	Snåsa
57.	Luru	Snåsa
58.	Sanddøldal	Lierne
59.	Vestre Finnli	Lierne
60.	Undingsli/Rødsjøhallen	Lierne
61.	Østre Finnli	Lierne
62.	Muru	Lierne
63.	Limingdal	Lierne
64.	Løvset	Nærøy
65.	Grønnlandet	Nærøy
66.	Mjøsund	Nærøy
67.	Alm- og Ekorndal	Høylandet
68.	Svarttjønn	Høylandet
69.	Fiskå	Høylandet
70.	Folldalen	Høylandet
71.	Brennmoen	Grong
72.	Strompdalen	Namskogan

73.	Fossmoen	Namskogan
74.	Storfrønningsdal	Namskogan
75.	Smalåsen	Namskogan
76.	Mellingen	Namskogan
77.	Sandåmo	Namskogan
78.	Brekka	Namskogan
79.	Tromsfjell	Namskogan
80.	Småvatnan	Røyrvik
81.	Namsvatn	Røyrvik

Disse allmenningene utgjør et samlet areal på 6 077 696 daa, dvs ca. 6000 km².

Forholdene i statsallmenningene i Nord-Trøndelag fylke kom etterhvert til å få en noe annen utvikling enn allmenningene ellers i landet. Enda i 1925 ble disse strekningene kalt for "umatrikulerte statsskoger". Stortingsproposisjon nr. 69 av 1925 fastslo at de faktiske og rettslige forholdene artet seg annerledes i allmenningene i Nord-Trøndelag enn de gjorde i landets øvrige allmenninger.²¹

Forskjellen fra allmenningene ellers i landet var at i Nord-Trøndelag hadde allmuen fått en innskrenket rett til å utøve visse bruksrettigheter. Her ble disse rettighetene forlangt utøvd i spesielle former av det offentlige.

Rett til seter og slått ble avhengig av det offentliges bevilling som ble gitt i form av bygsel til gårdbrukeren og hans enke. Retten til fiske i fiskevann ble også bygslet bort, ofte til utenbygdsboende. Før retten til hogst kunne finne sted måtte bonden få offentlig bevilling, godta utvisning samt betale rekognisjon (avgift) til statskassen. Etterhvert ble det på enkelte steder helt stopp for alle former for allmenningsrettsutøvelse.

Denne delen av oppgaven vil gå nærmere inn på utviklingen av allmenningsretten i Nord-Trøndelag. Hva var det som gjorde at utviklingen ble så spesiell her i forhold til landet forøvrig? Opp igjennom årene er det flere kommisjoner, komitéer og utvalg som har arbeidet med allmenningene for å få klarlagt alle de uklare forholdene i Trøndelag. Alle disse har hatt betydning for den allmenningsretten vi idag utøver.

²¹ St. prp. nr. 69, 1925: Om anerkjennelse av de såkalte umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke som statsallmenninger, forsåvidt bygdens bruksrettigheter til beite, seter, slått, mose- og torvtak samt fiske, jakt og fangst angår. Side 2.

9.1 Historie.

Det som peker seg ut som spesielt i Nord-Trøndelag overfor resten av landet er praksisen omkring kravene om bevilling, bygsel og rekognisjon, og da spesielt måten denne praksisen festnet seg på. Jeg vil først ta et blick på hvordan kravene om bevilling, bygsel og rekognisjon oppsto og utviklet seg.

Stortingsproposisjon nr. 69 nr. 25 (jfr. siste fotnote) "formoder" at praksisen må henge sammen med fjellengskatten som Landkommisjonen av 1661 innførte. Den tenker da spesielt på hvordan kravet om bygsel på seter og slått har oppstått.

Landkommisjonen såg det som sin oppgave å øke kongens inntekter. Det var Frederik III som var konge. Han var dansk-norsk konge i tiden 1648-1670 og han var da også øverste herre for Kongens allmenninger. Når så Kongens inntekter skulle økes, såg Landkommisjonen det nærliggende å legge skatter på de allerede opptatte slåttene i hans allmenninger. Etter at fjellengskatten ble innført ble etterhvert allmenningene betraktet som formuesgods, og dette fikk sitt utslag i allmenningssalgene til sagbrukseiere og tømmerhandlere som tok til i 1663.

Det offentlige var ikke interessert i å øve noen som helst kontroll over slåtte- og sæterbruk i allmenningene, men skatteinntekter var de selvfølgelig interessert i, og da var det det samme hvor de kom ifra.

Det er mulig at bevillingssedler til forskjellige allmenningsrettigheter har vært meddelt før fjellengskatten kom i bruk. De bruksberettigede greide ikke fullt ut å ordne forholdene seg imellom. Dette ble bare verre etter at bygdetingene ble avskaffet. Ved Frederik III's forordning "om Budstikkens opskjærelse" av 31. august 1648 ble selvforvaltningen på bygdene forbudt. Etter 1648 måtte bygdefolket helst mann mellom mann forsøke å ordne opp i forhold som riksstyret ikke tok seg av. Blandt forhold som ofte viste seg å være vanskelig å ordne opp i, var retten til å ta opp ny sæter eller flytting av setre til nye steder i allmenningen. Etterhvert som forholdene forandret seg og nye retter oppsto, oppsto det en trang til å få det offentliges godkjenning av handlingen. Enkelte begynte å gå til fogden for å be om dennes avgjørelse. Fogden foretok da et slags administrativt skjønn, og til å begynne med ga han en bevitelse på hva han mente. Senere utstedte han imidlertid et brev som kaltes bevillingsbrev eller også bevillingsseddel. Denne tillatelsen ble ikke gitt for å ordne opp i forholdet allmue offentlighet, men mellom allmennheten innbyrdes. Det offentlige hadde i utgangspunktet ingen interesser å ivareta her.

Man kan derfor gå ut i fra at bevilling på seter og slått er oppstått som et behov fra allmuen, utelukkende etter krav fra de bruksberettigede. Det kom ann på bevillingstageren om bevilling skulle tas, for fogden var det en smal sak. Bevillingsseddelen beskyttet mot inngrep fra andre.

Så kom den tidligere nevnte fjellengskatten inn, en "skatt" på allerede opptatt fjelleng. Da ble bevillingssedler enda mer vanlig. Når man allikevell skulle betale "skatt", gjorde man krav på bevilling i gjengjeld. Og fogdene som ikke ytet sin hjelp gratis, ble økonomisk interessert i at det ble begjært bevillingssedler. Dette fremmet også ordningen. Først litt etter litt ble bevillingsordningen sett på som en hevdvunnen skikk. Snart bar ordningen preg av nødvendighet. For å øke følelsen av at det var en plikt å ta bevilling, istedet for en frivillig søken om beskyttelse, ble det bestemt at bevillingssedlene måtte fornyes innen 20 år. Den opprinnelige meningen med dette 20-års-tidsrommet var at vedkommende ikke kunne påberope seg hevdet bruk og slik erverve eiendom i Kongens allmenning. Nå kunne også fogden kreve forhøyning av skatten.

Forpliktelsen til å betale fjellengskatt og retten til å få bevilling fløt etterhvert sammen. De fulgte hverandre selv om det bare var fjellengskatten som var forpliktet. Bevillingen fikk dermed en karakter som fredlysning mot betaling, og denne betalingen var i virkeligheten fjellengskatten. Bevilling og bygselsuttrykkene ble sammenblandet i dokumentene. Seter og engslette ble ofte slått i sammen og bevilling gitt for begge, med fjellengskatten som en betaling. Etterhvert lyktes det fogdene - i strid med loven, N.L. 3-12-3

"En hver skal nyde Sætter og Fædrift i den Almindig, som ligger til hans Bøjgdela. ...."

- å gjennomføre at de setrende skulle ha bygselsbrev og betale bygselspenger for seterretten.

Bevillingen som egentlig var etter fritt ønske, hadde fogdene nå over tid endret til å bli en tvungen skikk. Man måtte ha bygsel og dette førte til at det ble klingende mynt i kongens kasse, noe riksstyret gjerne tok imot. Kravet om bygsel på seter stred mot N.L., mens i N.L. 3-12-5 var det, antagelig ved en misforståelse, satt krav om at:

"Dersom nogen saaer Korn, eller slaar Høe udi Almindig uden Fogdens Bevilling, Da ejer Kongen baade Korn og Høe".

Antagelig har denne bestemmelsen/misforståelsen kommet til ved oversettingen av loven fra norsk - dansk - norsk på 1600-tallet, jfr. kap. 4.2,

men mye tyder på at ordningen med å måtte ta opp bevilling for engslått også er eldre enn N.L., og den må da sees i sammenheng med gammel praksis med bevilling på seter.

Bevilling- og bygselspraksisen på rett til fjelleng og seter kom i bruk seint i Nord-Trøndelag, først i midten av det 18. århundre. I Gudbrandsdalen var det tatt i bruk allerede på det 17. århundre. Til gjengjeld kom ordningen til å vare dessto lengre i Nord-Trøndelag, og den fikk en langt fastere form enn andre steder i landet. Her endte utviklingen med at det fra administrasjonens side ble, som tidligere nevnt, pålagt å ta bygsel på seter og slått. I utgangspunktet behøver ikke almuens gamle rett til seter å slått å ha blitt så vesentlig forandret fordi om den frivillige bevillingen gikk over til tvungen bygsel.

Hva hogst i allmenning angår, så har som kjent N.L.3-12-6 hovedbestemmelsen. Denne sier ingenting om at retten er avhengig av at man selv mangler tilstrekkelig hjemskog, og heller ingenting om krav om utvisning og påfølgende betaling/avgift for virke. Mot slutten av dansketiden - i 1790-årene og først på 1800-tallet- begynte imidlertid sentraladministrasjonen å komme inn på slike tanker.

I det første 10-året av 1800 fikk vi to dommer som kunne ha avklart disse spørsmålene. Ved en høyesterettsdom fra 1805 ble det avgjort at forutgående utvisning ikke kan forlanges, og ved en upåanket dom ved Akershus stifts-overrett den 8. august 1808 ble det avgjort at også de som hadde hjemskog nok, hadde rett til hogst i allmenning i kraft av N.L. 3-12-6.

Allikevel fortsatte sentraladministrasjonen en vaklende praksis, med en del vage uttalelser. Dette fikk konsekvenser for Nord-Trøndelag ved at stiftsamtmannen -antagelig på grunn av slurvete lesning av et brev fra Rentekammeret av 20. juni 1801- ved et skriv av 19. august s.å. ga fogden i Stjør- og Verdal pålegg om å kontrollere at ingen uten tillatelse hogde i Kongens allmenning, og at ingen måtte få utvist virke hvis de hadde hjemskog nok.

I 1815 ble endel bønder dømt for å ha hogd uten tillatelse vinteren 1814/15 i Bruås allmenning i Stjørdal. I 1822 kom en tilsvarende dom for hogst foretatt i 1820. Etter disse sakene bøyde bøndene i Stjørdal seg og søkte om utvisning og betalte for det som ble hugget. Denne betalingen ble fra slutten av 1820-årene kalt for rekognisjon.

Etterhvert gikk det likedann i de andre bygdene i fylket som det hadde gjort i Stjørdal.

På Frosta fikk vi en utvikling som det er verdt å legge merke til. På tinget i Frosta i 1821 oppnådde fogden at de møtende inngikk en avtale på at de ikke skulle hogge uten bevilling, utvisning og betaling. Dette ble overholdt i noen år, men i 1827 foretok mange hogst uten å ha henvendt seg til fogd eller andre. Det ble anlagt straffesak, men de tiltalte skaffet seg en meget flink advokat og saken gikk over til å bli behandlet som sivil sak. I så vel underrettsdom som overrettsdom og Høyesteretts dom (Rt. 1838 s. 505) ble det slått fast at de som hadde bruksrett i allmenningen ikke kunne nektes hogst uten utvisning og at de ikke var skyldig i å betale avgift. Til tross for dette fortsatte amtsmannen, fogder og lennsmenn i Nord-Trøndelag den samme praksis som før, bortsett fra på Frosta.

I 1837 herjet en forferdelig orkan natten mellom 11. og 12. oktober. Orkanen raserte skogene. Hendelsen er blitt nevnt som "det store skogfallet" og "vedfallet" i mannsaldre siden. Folk forsøkte å nyttiggjøre seg skogen på best mulig måte, men sagbrukene klarte ikke å ta unna. Det ble satt igang mindre saganlegg mange steder uten noen offentlig godkjenning.

Noen år senere kom det som skulle fullbyrde forvirringen. Det ble da gitt tillatelse til å hogge tømmer for salg i statsallmenningene på Innherred p.g.a. misvekstårene 1849 og 1850. Hver enkelt fikk sjelden mer enn 3 tylvter sagtømmer.²² Av disse skulle det betales rekognisjon til statskassen, vanligvis 1 skilling for hvert tre, og utvisning skulle skje før hogsten påbegyntes. Hvert tre ble ikke utblinket, men den aktuelle strekningen ble anvist. Det ble ikke holdt noe oppsyn med hogstene, det var det ikke midler til. Rekognisjonsavgiften var så liten at den ikke var aktuell til bruk i lønninger. Mange ikke bare mangedoblet bevillingene, de fortsatte å hogge der i flere år. Dette førte enda flere misligheter med seg. Andre som ikke hadde bevilling, og såg at det ikke førtes noen kontroll med hogsten, begynte også å hogge til salg. Allmenningsskogene holdt da på å bli ruinert. P.g.a. dette, andre ulovlige inngrep og grensetvistsspørsmål foreslår forstmester Asbjørnsen i et skriv til Indredepartementet at

"der bør træffes ekstraordinære foranstaltninger til ordning av disse forhold ved nedsettelse av en dømmende kommisjon".²³

Hos det offentlige hersket det nemlig stor usikkerhet med hensyn til grensene for allmenningene i Nord-Trøndelag, særlig i Stjør- og Verdal fogderi og delvis også i Inderøens fogderi. De grenseforretningene som var foretatt på slutten

²² En tylvt er et "måltre" (stokk) som ga 7 stk. 1 1/2" bord i en lengde på 4 1/2 - 6 alen (ca. 2,5 m - 3,25 m).

²³ Jfr. Skogvæsenets Historie ved Skogdirektøren 1. del, s. 65.

av 1700-tallet, og hadde foregått uten befarings på åstedene, var meget mangelfulle og usikre. Heller ikke de befaringsforretningene som var foretatt av fogden i 1853 og 1854 var noe bedre. Det var det kongelige finansdepartement som hadde beordret oppgangen, men fogden hadde ikke myndighet til med bindende virkning å kalle inn alle deltagerne til oppgangen og heller ikke til å gripe inn i forviklinger. Grenseoppgangen ble så å si resultatløs, istedet for å klare opp i innviklede forhold ble det heller fremkalt nye. Det hersket usikkerhet ved nesten alle allmenningene. Angående bruksrettsforholdene var også usikkerheten stor. Dette førte til at Asbjørnsens forslag ble tatt til følge og det ble nedsatt en kommisjon som skulle undersøke allmenningsforholdene i Nordre Trondhjems amt.

9.2 Almenningskommisjonen av 1861.

Ved Kgl. res. av 6. juni 1861 ble det nedsatt en kommisjon. Denne besto av to medlemmer; daværende politimester i Fredrikshald Paul Reinholdt Harald Gram og byfogd i Kristiansund Wilhelm Andreas Mejdell.

Kommisjonen hadde bl.a. til oppgave å tilveiebringe opplysninger om utstrekningen og beskaffenheten av allmuens rettigheter i statsallmenningene i Stjør- og Verdal fogderi; og også i strekninger der man mente staten hadde eiendomsrett. Kommisjonen skulle også etterforske og eventuelt pådømme ulovlige inngrep.

Ved Kgl. res. av 14. mai 1864 ble kommisjonen utvidet til at opplysninger skulle innhentes angående statsallmenningene i Inderøens fogderi også.

Det at kommisjonen ble utstyrt med dømmende myndighet i straffesaker var antagelig en sjebnesvanger feil. Det var ingen tvil om at det var begått mange misgrep av de bruksberettigede. Ingen av disse ville gi forklaringer om bruksforholdene til en kommisjon som kunne dømme dem, hvis forholdene viste seg å være ulovlige. Kommisjonen henviste vistnok også til sin straffe-myndighet overfor allmuen, dette gjorde det neppe noe bedre. "Almuen ble truet" til å bøye seg for kommisjonens vilje er ord som ofte går igjen i ettertid. Kommisjonen såg som sin oppgave å skape ordnede ensartede forhold. Dette gikk ut over de bruksberettigedes gamle rettigheter,- dels fordi kommisjonen ikke hadde klart for seg bruksrettens betydning som allmenningsrett, men også at forholdene ikke ble fritt og objektivt belyst. Alle hadde frykt for

kommisjonens straffende myndighet.²⁴

At den hele og fulle sannhet kanskje ikke kom frem kan man forstå når man ser spørsmålsstillingen som kommisjonen brukte;

Har du hugget?

- a. svar: Nei - vel da har du ikke hogstrett.
- b. svar: Ja - vel da skal du dømmes.

Av frykt for forfølgning kunne bøndene selvsagt ha lett for å gi avkall på rettigheter eller erkjenne manglende rett hvor de i virkeligheten mente at rettigheten var til stede.

Kommisjonen brukte mye av sin tid på alle justissakene. Det ble avholdt hele 214 rettsmøter mens kommisjonen var i amtet.

Kommisjonens viktigste trykte dokumenter er:

1. Beskrivelse over Statsallmenningerne i Stjør- og Verdals samt Inderøens Fogderier, av 1885.
2. Skrivelse fra kommisjonen til Indredepartementet av 30. november 1865.
3. Kommisjonens innberetning av 30. november 1866.

Alle disse er i dag å finne på Riksarkivet.

Når kommisjonen kom til amtet kunne de konstantere at det var tildels store tvister om hver eneste allmenningsgrense.²⁵ Hva bruksrettsforholdene angikk var hovedtrekkene at almuen hadde adgang til hogst hvis det var til fornødenhet ved sæter- og slåttebruk. Denne bruken hadde vært nyttet uinnskrenket i alle allmenningene. Hogst til alminnelig husfornødenhet for selve gården kunne bare foregå hvis øvrigheten hadde tildelt bevilling, virke var blitt utvist og rekognisjon var betalt til statskassa. Dette var iallefall slik det skulle være, mente kommisjonen, men spesielt det siste forholdet var på enkelte steder blitt tøyd langt.

Allmuens rettigheter til seter- og slåttebruk hadde, som tidligere nevnt, blitt avhengig av fogdens spesielle bevilling. Praksisen oppsto som en nødvendighet for å ordne opp i allmenningsrettighetene de bruksberettigede imellom. Bevillingen ble gitt i form av bygsel til hver enkelt brukers og enkes navn.

²⁴ Jfr. St. prp. nr. 69, 1925, side 5.

²⁵ Kommisjonens innberetning av 30. november 1866, Riksarkivet. Protokoll: Direktoratet for statens skoger, pakke 160, 17.00/6 og 17.00/7, Almenningskommisjonen av 1861.

Dette gjaldt for alle statsallmenningene i Nordre Trondhjems amt, men slettes ikke alle hadde tatt opp denne bygselen.

Kommisjonen beretter også at bortbygsling av fiskevann ikke hadde vært brukelig i dette distriktet.

I Innberetningen av 30. november 1866 er amtet delt i to; Stjør- og Værdal fogderi og Inderøens fogderi. Dette som en følge av kommisjonens to adskilte forskrifter og at tilstandenes ulikhet i de to fogderiene krevde forskjellige fremgangsmåter.

9.2.1 Stjør- og Værdal fogderi.

(Kapitlene 9.2.1 og 9.2.2 er i det vesentlige et sammendrag av den innberetningen som ble avgitt av kommisjonen i 1866. Går mere i detalj i kap. 9.2.2 enn i 9.2.1, dette p.g.a. at allmenningene i del III ligger i dette fogderiet. I disse kapitlene må man ta hensyn til at det kan være svakheter ved de faktiske forhold, spesielt hva bruksrettigheter angår. Nye opplysninger er kommet til i ettertid.)

Av kommisjonens oppfatning var det i Stjør- og Værdal fogderi av stor viktighet å få de avveiekommede grense- og bruksforhold tilbake på rett kjølgjen, og samtidig få avklart alle fremtidige tvister og vreder. Vanskelighetene ble bortryddet

“ved at paa den ene side ikke liden Tillempning og Imødekommen blev vist”

og at det på den andre siden ble åpnet adgang til å benytte en del av de bevilgede midler til “skogdyrknings fremme”.

Beskrivelser av hver enkelt allmenning med nøyaktige beskrivelse av grenser, undersøkelsesmåte osv. ble tinglest. For å kunne sikre mot en fremtidig forrykkelse ble det nedtegnet detaljerte kart over enhver allmenning. På kartene ble de motstøtende eiendommers navn, grensebeskrivelser som større og mindre steinrøyser og andre kjennetegn påskrevet. Foruten grensebeskrivelsene inneholdt beskrivelsene oppgaver over samtlige setre, engsletter og andre sådanne herligheter som ryddingsplasser og bruksretter.

Kommisjonen kom til at i ingen av allmenningene var det hogstrett.

P.g.a. mangelfulle opplysninger om bruksrettighetene kalte de inn til møter med allmuen der de også oppfordret fogden, forstpersonalet og lennsmannen om å møte. Slike møter ble avholdt i alle bygdene som hadde statsallmenninger (ikke på Frosta, her var forholdene forholdsvis klare etter rettssaken i 1838, Rt. 1838 s.505). Her møtte som regel alle gårdbrukerne i bygda, samt enhver som gjorde fordring på bruksrett i statsallmenning. Kommisjonen gjorde kjent hvordan den hadde oppfattet bruksrettsforholdene i distriktet i sin alminnelighet, og de oppmøtte ble oppfordret til å fortelle hvordan de brukte allmenningen. Kommisjonen førte protokoll over enhver fordring om hvorvidt vedkommede var villig til å underkaste seg de betingelser som kommisjonen fant berettiget.

Kommisjonen befattet så regler for fremtidig benyttelse av allmenningene. Disse ble gitt ut til alle på møtene samt vedlagt alle festesedler.

Ingen bruksrett til skogen ble påstått, selv om det var blitt drevet uhindret der gjennom årrekker. Kommisjonen kunne dermed slå fast at i ingen av de 26 allmenningene i Stjør- og Værdal fogderi kan noen hogge til husfornødenhet uten bevilling, utvisning og rekognisjon til statskassen.

“Skogen er utelukkende stilt under forstvesenets administrasjon”.

Kommisjonen fant at forholdet hadde vært sådant i andre allmenninger tidligere. Det var først i de “senere tider” at almuen hadde tatt seg frem på egen hånd uten bevilling. Hadde dette forholdet pågått i et tidsrom på 30 år eller mer, kunne det være snakk om hevd av hogst til gårdsfornødenhet. De som ikke hadde drevet det i så lang tid kunne ikke få denne retten. Det var ikke reist motsigelse på dette fra noe hold - så langt kommisjonen visste.

Kommisjonen ønsket også å fastsette et verdibeløp på allmenningene i fogderiet. Forstmesteren fastslo denne til å være 14 000 - 16 000 Spd. for allmenningene i Stjør- og Værdal fogderi.

9.2.2 Inderøen fogderi.

“Forholdene her viste seg heldigere, saavel med Hensyn til Grændserne som Brugsrettigheder.”

Også i dette distriktet var det holdt grense- og bruksrettsforretninger på slutten av 1700-tallet, men også her var disse utført med liten fullstendighet og

nøyaktighet. Eksempler på at det hadde foregått misligheter var det flere av, spesielt ved sagbruksbesiktigelsesforretninger.

“Saaledes har f.Ex. Justisraad Hornemanns Fullmektig under en i 1777 og 1778 afholdt Besiktigelses-Forretning over Brantsegs Saug ladet Bønderne, som havde Sætre i Sellifjelds Alminding i Stod samt Roktnedals Almindinger i Sparboen og Snaasen, fremstaa og erklære, at de eide disse Sætre og den samme omgivne Skov, hvilken de med leieavgift erklærede at have overdraget Justisraaden til Saugtømmer-Hugst for nysnevnte Saug.”²⁶

Slik hogst foregikk altså i seterskogen også. Saken gikk upåttalt helt til i 1793 da det skulle gås grenseoppgang i Roktdal allmenning. Fogd Sommer²⁷ fikk ved grenseoppgangen opplyst sammenhengen og fikk avverget forholdet. Sommers etterfølger, Borchsenius²⁸, og de påfølgende fogdene opptrådte ved forskjellige anledninger på samme måte. Dette førte til at tilstandene i skogene i Inderøens fogderi var noe bedre enn i Stjør- og Værdalen. Det fantes her en god del verdifull skog igjen.

Angående grenseforholdene i allmenningene i dette fogderiet fant kommisjonen ingen vesentlig usikkerhet og heller ingen vesentlige tvister. En unntakelse var en sak i fra Snaasen tinglag der det gjaldt noen gårder i Finlierne (nå Lierne). Saken var om gårdene låg under staten (Kongen) eller om de var sine egne herrer. Ved gjennomgåelse av gamle dokumenter fant kommisjonen at samtlige eiendommer i Finlierne hadde ligget under Kongen helt til i 1728, da de ble solgt. Her ble kun de enkelte gårdene med den skog og utmark som fra gammel tid hadde tilhørt gårdene med i salget. De fjernere og større skogene/utmarkene ble ikke med i salget. Disse hadde heller aldri vært brukt under noen gård.

Heller ikke med hensyn til almuens bruksrettigheter oppfattet kommisjonen noen usikkerhet eller tvil.

Etter de framkomne opplysninger hadde ikke almuen hatt noen anledning til i noen allmenningsskog å hugge til annet enn det som trengtes til bruk ved setre og slåtter, all annen avvirkning kunne bare skje hvis øvrigheten meddelte bevilling, etter utvisning og mot rekognisjon til statskassen. At forholdene var slik ble erkjent av samtlige allmenninger i distriktet bortsett fra Heien i Inderøens tinglag og Volhaugen og Baabu i Sparboen tinglag hvor enkelte gårder hadde kommet med en påstand om at de ubetinget skulle få hogstrett til gårdsfornødenhet.

²⁶ Kommisjonens innberetning av 30. november 1866, side 15.

²⁷ Sommer ble senere fogd i Buskeruds fogderi.

²⁸ Borchsenius ble senere fogd og sorenskriver på Øvre Romerike.

Almuens rettigheter til seter- og slåttebruket var knyttet til det vilkår at vedkommende bruker ervervet en bygselsseddel av distriktets fogd. Praksisen var den samme her som i Stjør- og Værdal. Bygselsseddelen fungerte som en hjemmel for rettigheten.

Dette var tilstanden når kommisjonen tilkom sin virksomhet i distriktet.

Kommisjonen kunne legge ned mindre arbeid her enn i Stjør- og Værdal fogderi for å nå sitt øyemed.

Hva grenseforholdene angikk hadde kommisjonen før den kom til distriktet ansatt funksjonærer fra forstvesenet, og de hadde allerede befart de fleste allmenningene og befattet beskrivelser før kommisjonen kom dit. Dermed kunne bare kommisjonen gå igjennom beskrivelsene og i tillegg støtte seg til gamle befaringsforretninger og eldre rettsprotokoller ved Inderøens fogderi's arkiv. Kommisjonen kom med notiser til hver enkelt allmenning der man prøvde å oppklare tvil som kom fram gjennom grensebeskrivelsene. Man søkte å oppklare ethvert tvilsomt grensespørsmål. Der det var tvil opprettet man særskilte dokumenter, ofte avtaler gjort under forhandlingene ledet av kommisjonen.

Ved grensegangen i Finlierne ble en forstmann satt på saken. (Martens, kommer mere tilbake til han senere i oppgaven). Kommisjonen godkjente grenseoppgangene, og dokumenter angående grensene ble opprettet og tinglest. Endel gårder prøvde å skaffe seg store og fine skogstrekninger ved disse grenseoppgangene, men kommisjonen fikk trekt de "riktige" grensene og samtidig forebygget mot fremtidige inngrep ved å ha grensedokumentene tinglest.

Statens eiendom i Finlierne var store strekninger med ikke ubetydelig skog. Verdien på denne skogen ble satt lavt i forhold til dens utstrekning, dette p.g.a. dens plassering. I Søndre Finlierne måtte virket fløtes til Sverige, mens i Nordre Lie kunne det fløtes igjennom Namsen og Sandøla. Verdien for allmenningene i Finlierne ble satt til 8400 Spd. ved en erklæring fra forstassistent Martens i 1865.

Angående saken om Heien, Volhaugen og Baabu statsallmenninger holdt kommisjonen møter hvor samtlige interesseparter var innkalt. Gjennom undersøkelsesforhør forsøkte den å få så nøyaktige opplysninger som mulig. Da kommisjonen ikke fikk tilstrekkelig legitimert at de hadde hatt en slik bruk at de kunne hevde rettighetene, frafalt gårdene kravet.

“Som Følge heraf er Forholdet med Hensyn til Almuens Hugstrett ensartet i samtlige Statsallmenninger i Inderøens Fogderi, idet denne Rettighed i det nævnte Distrikt overalt er anerkjendt at være betinget af Øvrighedens Bevilling, af Udvisning samt af Recognitions Svarelse til Statskassen.”

Kommisjonen avholdt møter i samtlige tinglag i fogderiet. Her møtte distriktets fogd, fungerende forstmester, vedkommende lensmenn, og de fleste bruksberettigede av allmuen. Det samme skjedde her som i Stjør- og Værdal fogderi ved at allmenningsreglene ble heftet til bygselsseddel og også delt ut på møter. De berettigede hadde nå forpliktet seg til å oppta bygselsseddel for å få hjemmel til bruken.

Til sist har kommisjonen for hver enkelt statsallmenning i fogderiet skrevet en beskrivelse som er blitt tinglest. I disse beskrivelsene er eldre og nye forretninger nedskrevet, grense- og bruksrettsforholdene er behandlet og nøyaktig anført og enhver tvist som er sporet er omhandlet og tilsist er kommisjonens avgjørelse for hvert enkelt tilfelle nøyaktig angitt.

Kommisjonen innsåg at det kanskje ville komme opp tvister og tvilstilfeller senere også.

“Det er ikke annet å vente så lenge man gikk ut i fra et saa til de grader uryddig forhold.”

Innberetninga ble stedfestet og datert Christiania den 30. november 1866 og undertegnet av Harald Gram og Wilhelm Mejdell.

9.3 Forstvesenet blir oppnevnt.

For å ha overoppsyn med sagbevillinger og kontrollere avvirkingen av skogene i Norge ble det i 1739 opprettet et generalforstamt med sete på Kongsberg og det ble tilsatt betjenter, såkalt “holzførstere”, som skulle utføre markarbeidet. I årene 1747-60 var generalforstamtet nedlagt og skogforvaltningen overført til amtmennene.

Et yngre generalforstamt ble opprettet på Kongsberg i 1760, men dette ble nedlagt i begynnelsen av 1771, Norge ble da igjen uten noen egen forstadministrasjon. Det ble igjen amtmennene som gjennom fogder og lennsmenn skulle føre tilsyn med at skogloven ble holdt. Det skulle mye til at dette kunne bli så mye annet enn en papirbestemmelse. De hadde et stort arbeidsfelt å ta seg

av, og det som skjedde i skogene og utmarksområdene ble ofte forsømt. De misligheter som ble oppdaget var graverende, ellers så ble de oppdaget ved rene tilfeldigheter. Bøndene følte og mente nok at disse områdene tilhørte dem, og der kunne de utøve den bruk som var utøvd i alders tid. Endel begynte riktignok å ta opp bevilling fra fogden på rettigheter (spesielt sætterrettigheter). Dette var som tidligere nevnt mest for å ha en hjemmel for rettigheten overfor andre bruksberettigede. Fogdene og lensmennene maktet etterhvert ikke å ha oversikten over alle sine ansvarsområder. Når det er sagt, så må det også sies at fogdene i Nord-Trøndelag trolig må ha vært mer påpasselige i sitt oppsyn med allmenningne enn fogdene forøvrig i landet. De hadde jo fått spesiell påpakning om dette fra amtmannen, men fogdenes oppsyn med allmenningene kunne allikevel ikke bli så kompetent og påpasselig som et forstvesens.

Ved kgl. res. av 15. juli 1857 ble det oppnevnt to forstmestere, cand. minerl. Thorvald Mejdell og cand. jur. Jacob Bøckmann Barth, i statens tjeneste for budsjettperioden 1857-1860. Dette ble begynnelsen på dagens forstvesen. Indredepartementet uttalte bl. a. at det

“formentlig paa det Trin, hvortil Skovsagen nu er fremrykket ikke kan være delte Meninger om Nytten af at Staten ialfal forsøgsvis og forsaauidt de forhaanden værende Kræfter strække til, søger indrettet en bedre Drift af de Skove, hvorover man disponerer”.²⁹

Da Barth og Mejdell ble tilsatt som forstmestere i 1857, forelåg det enda ingen bestemt plan for hvordan forstetaten skulle organiseres videre.

Til behandlingen av ny budsjettermin i 1860 hadde Barth og Mejdell utarbeidet et forslag til videreutvikling av forstadministrasjonen. Denne var vel ambisiøs, men en vekst ved administrasjonen skjedde da allikevel. Det ble nå opprettet forstmesterdistrikt. Landet ble her delt inn i

1. Finnmark (og Tromsø)
2. Nordland
3. N. og S. Trondhjem og Romsdal
4. Gudbrandsdal og Valdres
5. Akershus og Hedmark

Lederen for et forstmesterdistrikt var forstmesteren som for det 3. forstmesterdistrikts vedkommende var P. Chr. Asbjørnsen (1860-64). I tillegg ble det ansatt forstassistenter. Disse fulgte fogderienes inndeling.

---

²⁹ Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene, bind 2, tiden etter 1857, side 109.

1. Namdal	: M. M. Selmer.
2. Inderøy	: N. J. Martens.
3. Stjør- og Verdal	: C. H. B. Mohn.
4. S. Trondhjem og Romsdal	: Johs. Schiøtz. ³⁰

Alle disse funksjonærene sorterte innunder Indredepartementet. I 1864 får Asbjørnsen et stipend til å studere torvdrift i Holland og Nord-Tyskland. I Asbjørnsens sted som forstmester konstitueres Marius Maximilian Selmer, som til da hadde virket som forstassistent i Namdal, og det skulle han også fortsette å fungere som. I 1875 blir skogdirektørembetet opprettet, og Marius Maximilian Selmer blir første skogdirektør. I 1876 blir forstmesterdistrikt nr. 3 delt i to.

1. Romsdal- og Søndre Trondhjems Forstmesterdistrikt og
2. Nordre Trondhjems Forstmesterdistrikt.

I 1876 ble den første skogskolen i landet startet på Kongsberg, og i 1880 kom den andre, Steinkjer Skogskole. Jacob Otto Lange ble styrer på den første og Nicolay Johan Martens på den andre.

Tilstandene var tildels svært skrøle i skogene når forstmennene tok til. Nicolay Johan Martens ga i artikkelen "Forstvæsenets første tid" en beskrivelse av hvordan tilstandene var i skogene i Inderøen fogderi da han tok til som forstassistent som 20-åring.

"Forstmændene begynte sitt arbejde i sextiaarene. Naar jeg nu tænker paa, hvordan det dengang saa ud i statens skoge, maa jeg uvilkårlig sammenligne disse herligheder med en uhyre samling med filler, som personalet fikk ordre om at renske. Ingen grænser, daarlige grænsebeskrivelser, ukjendt for alle, som kaldtes offentlige funktionærer fra lensmand lige til amtmand, betraktet som værdiløse og allemands eiendom, da ingen skjøttede om dem, befængte med masser af tobente snyltedy, som efter behag søgte sig ud de stykker, som de syntes var anvendelige og sparkede til resten."

Mangelen på lovbestemmelser var et problem, men dette ble delvis løst med almenningsloven av 1857 og skogloven av 1863. Med disse to lovene kom det bestemmelser som i allefall til en viss grad gjorde det mulig å ordne en rekke forhold, særlig i de offentlige skogene. Viktigst var bestemmelsene om bruksrettigheter, innføring av bruksregler, påbud om tvungen utvisning av bruksrettsvirke og regulering av beiterettigheter o.s.v..

I 1898 blir Det norske Skogselskap stiftet og statskogetaten får da mindre å gjøre med privatskogene. De to etatene hadde felles sentraladministrasjon helt frem til i 1957.³¹

³⁰ Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene, bind 2, tiden etter 1857, side 115.

³¹ Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene, bind 2, tiden etter 1857, side 221.

9.4 Hvordan var forholdene ved århundreskiftet ?

Almenningskommisjonen av 1861 har fått mye omtale etter at den avsluttet sitt arbeide i 1865-66. De fleste kommentarene har nok vært av negativ art.

Når det er sagt, så har jeg en personlig oppfatning av at det arbeidet som ble lagt ned i forbindelse med grenseoppgangene må ha vært et grundig utført arbeide. Det har ikke vært mange tviste- og tvilstilfeller i etterhånd, og det må man si er beundringsverdig når man tenker på at kommisjonen besto av bare to personer, en fra Halden og den andre fra Kristiansund samt at de hadde noe bistand i fra de lokale forstassistentene.

Når det gjelder bruksrettsdelen har kommisjonen fått mange beskyldninger for ikke å hatt nok kunnskap om bruksrettighetenes opprinnelse og betydning. Bl.a. er det av flere kommentert at det ikke ble fremlagt tilstrekkelig historisk stoff, og at kommisjonen ikke omtalte Rentekammerets administrative uttalelser som gikk ut på at allmennheten hadde rett til hugst i allmenning i henhold til N.L. 3-12-6. Det har også vært tvil til kommisjonens juridiske grunnlag med hensyn til allmenningsretten.

En del påstander fra kommisjonen kan virke noe tynne. I innberetningen av 1866 heter det at

“Kommisjonen fant at forholdene hadde vært sådant i andre allmenninger tidligere”.

Det var først i “de senere år” at almuen hadde tatt seg frem på egen hånd. Jfr. side 52.

Det er vel på det rene at allerede fra tidenes morgen var det en allemannsrett å drive i allmenningene så lenge du hørte til et bygdelag som fra alders tid hadde utøvet bruk der. Den nye praksisen med bygsel, bevilling, utvisning og rekognisjon virket selvfølgelig som en innskrenkning for bøndene, men det var trolig en nødvendighet i tiden, det var en måte å administrere skogen på for å få den på fote igjen. Den var jo som kjent hardt medfart. De bruksberettigede såg ikke på denne formen for utøvelse som en allmenningsrett. Den frie uinnskrenkede retten de hadde utøvet var nå fratatt dem. Bøndene hadde sett på disse områdene som sine, og det er da naturlig at når allmenningskommisjonen fastslo bygsel, bevilling, utvisning og rekognisjon følte bøndene at de ble fratatt denne gamle retten.

Det det kan stilles sterke ankepunkter ved ved kommisjonens arbeide, er den måten de gikk frem på for å få bygdefolket til å ikke anerkjenne rettigheter.

Kommisjonen delte skogene i Nord-Trøndelag inn i

- * skoger hvor almuens bruksrett ble anerkjent og
- * skoger hvor særlig hogstretten ikke anerkjennes.

Det var spesielt den siste kategorien som etterhvert ble kalt "umatrikulerte statsskoger".

Jeg har hatt vanskelig å finne frem til allmenninger i den første kategorien i dokumentene fra almenningskommisjonen av 1861, men ved Statsskogsavdeling i Steinkjer fikk jeg utpekt 13 stykker. Alle disse 13 allmenningene tilhørte Stjør- og Værdal fogderi, og de skal alltid ha hatt hogstretten i behold. Disse allmenningene var:

Skatval	- Stjørdal
Borås	- Stjørdal
Frosta	- Frosta (Rt. 1838 s. 505)
Ørndal	- Levanger
Migen	- Levanger
Lynum	- Levanger
Grønningen	- Levanger
Ramsås	- Verdal
Hoås	- Verdal
Tromsdal	- Verdal
Inndal	- Verdal
Småseteråsen	- Verdal
Volhaug	- Verdal

I innberetningen av 1866 fra kommisjonen er ingen av disse allmenningene nevnt spesielt i en sådann forbindelse.

Allmenningsbestyrelsene i disse allmenningene har vært i kontinuerlig drift i fra 1860-årene. (Påbudt ved lov av 12. oktober 1857). I de andre allmenningene ble allmenningsstyrer aldri oppnevnt eller de ble etterhvert nedlagt.

Spørsmålet om seter og slått sto i samme stilling i begge slags skoger. Angående disse rettighetene hadde kommisjonen antageligvis ikke klart for seg at de bruksberettigede som ikke hadde bygsel på sine sætre, utøvde sin rett etter N.L. 3-12-3. N.L. hadde aldri pålagt de bruksberettigede bygsel. De som hadde tatt opp bygsel hadde enten gjort dette frivillig til sin egen beskyttelse eller blitt tvunget som en følge av en misforstått rettsutvikling. Det ble forelagt daværende regjeringsadvokat Dunker om hvorvidt det skulle gåes til sak mot de

seter- og slåtteberettigede som ikke ville ta bygsel. I et brev fra Dunker til Indredepartementet av 20. april 1868 fraråder han sterkt et slikt søksmål. Han viser til at loven ikke pålegger noen slik plikt og at et slikt søksmål heller ikke kan støttes til kontrakt. Og videre

“Hovedsaken er imidlertid, at seterretten er en til vedkommende gård hørende herlighet, der ikke kan avhendes eller adskilles fra denne som en egen del av dens territorium. Rettigheten tilhører gården som sådan og er uadskillelig fra denne. Skulde bygselsbrev utstedes på en sådan seterrett, måtte bygselsbrevet lyde på gården, men ikke på dens eier. Et bygselsbrev på seterrett, lydende på en person, måtte ansees for å ha gitt en særlig personlig rett, forskjellig fra og uten forbindelse med retten efter N.L. 3-12-3”.³²

Allikevel om dette utsagnet kom fra daværende regjeringsadvokat Dunker, fortsatte bygselspraksisen.

Personlig tror jeg ikke kommisjonen hadde for øye å frata bøndene allmenningsretten. Det skulle ikke bli slutt på all drift i skogen. Det skulle fortsatt utvises, og det ble da utvist bare til de bruksberettigede. Det var ikke lenger nok til alle og da måtte man ha et ledd på veien som hadde kontroll med hvor mye som ble tatt ut o.s.v. Hogsten var da allikevel en allmenningsrett i og med at det bare var de bruksberettigede fra gammel tid som kunne få drive. Det er naturlig at ettersom skogene var blitt så herpet, så måtte noen tillegges ansvaret for at skogene ikke ble helt utryddet. Forstvesenet var som skapt for denne jobben. Når så forstmennene kom inn i bildet, ser jeg det som klart at det var de som fratok bøndene allmenningsretten. Her tenker jeg på den allmenningsretten som var kommet inn under ny administrativ styring, med krav om bevilling, utvisning og rekognisjon.

Bøndene følte det som en overgripen når forstmennene kom og skulle forvalte disse strekningene, som de såg på som sine egne. For de var dette en tid med mange nye forstelige innslag. Det i seg selv gjorde at det oppsto konflikter mellom forstfolk og vanlige bygdefolk. Nå kom det både nye lover og folk som blandet seg inn. Tiden for selvbestemmelse var forbi. En bør også merke seg at før de vanlige skogskolene kom, så var omtrent alle forstfolk rekrutterte fra embetsstanden. Dette kunne også føre til konflikt mellom “sunt bondevett” og akademisk lærdom.

Forstmennene som kom ut i skogene ble ofte møtt med triste syn. Jfr. Martens s. 57. Forstmennene var oftest svært nidkjære menn. De utførte sine jobber utmerket for staten, og de har nok mye av æren for at det ble en bedre forståelse for nødvendigheten av en bedre skogskjøtsel. Forstmennene kjørte

³² St. prp. nr. 69, 1925, side 7.

en meget streng praksis på å gi bevilling på virke og bygsel på seter. Det ble som oftest nektet. Man kan også forstå at det trengtes folk med fast opptreden hvis man skulle få noe skikk på skogene igjen, det hadde jo vært temmelig lovløse tilstander. Holdninga blant folk flest var nok at "det er ikke så nøye". Det skulle sikkert til en rakrygga mann for å bryte denne tradisjonen. I offentlig administrasjon ble det ikke lenger snakk om statsallmenningene i Nord-Trøndelag, men om "de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke". Dette var en følge av den administrative praksis som forstvesenet hadde gjennomført.

I de fleste allmenningene i fylket ble det etterhvert helt stopp på alle allmenningsrettigheter. I stedet for drev staten salgshogst for det offentliges regning. De bruksberettigede fikk ikke drevet i det hele tatt. I Ogdalsallmenningene som jeg tar for meg i siste del av oppgaven, skjedde akkurat dette. Denne administrative praksisen kan man godt si strider imot alle allmenningsprinsipper.

Det ble også auksjonert ut en del virke, oftest til sagbrukseiere. Slik drift er drevet i

Bruås og Rauå	- Stjørdal
Leksdal	- Verdal ³³

Det er mulig at dette har skjedd i andre allmenninger også, men jeg har ikke funnet dette dokumentert.

Den spesielle praksis i Nord-Trøndelag unngikk imidlertid ikke oppmerksomheten. Bl.a. i den innstillingen fjellovkomitéen av 1912 avga er det flere steder nevnt disse spesielle forholdene i Nord-Trøndelag. Nordre Trondhjems amtsting tok i 1913 et initiativ i saken og ba om at fylket måtte bli bragt ut av den særstilling det sto i med hensyn til bygdefolkets bruksrettigheter i statsallmenningene. I 1920 oppnevnte Landbruksdepartementet en komité på fire mann med sorenskriver Holaker som formann. Holaker hadde også vært formann i fjell-lovkomitéen. Komitéens mandat var

"å fremkomme med forslag angående almuens rett i de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke".

³³ Opplysning fra Statskog, Nord-Trøndelag forvaltning.

9.5 Holakerkomitéen.

Holakerkomitéen ble nedsatt den 17. september 1920. Til medlemmer i denne komitéen ble sorenskriver Holaker oppnevnt som formann, og med seg fikk han landbrukssekretær Albert Eggen, forfatteren og tidligere sekretær i Landbruksdepartementet kand. jur. Kristian Elster og skogforvalter A. Five.

Også fjellovkomitéen hadde hatt i oppdrag å utrede forskjellige spørsmål angående seterforholdene i statens skoger og allmenninger i Nord-Trøndelag fylke. De hadde også sett på ordningen med bortleie av fiskevann sammesteds. I fjellovkomitéens "Indstilling til lov om bygdernes utnyttelse av sine bruksrettigheter til beite, fiske, jakt og fangst m.v. i statens almenninger" (1916) står det om fjellovkomitéens mandat på side 40:

"Komitéens mandat er ifølge St. prp. nr. 98, 1912, at utarbeide utkast med motiver til lov om bygdernes beite, jakt og fiske i fjell-almenninger i statens eie. Ved siden av dette komitéens egentlige mandat har den fått i oppdrag at utrede forskjellige spørsmål vedkommende seterforholdene i statens skoger i Nordre Trondhjems amt og dessuten ordningen med bortfeste av fiskevann sammesteds...."

Fjellovkomitéen gav sin sekretær, sekretær i Landbruksdepartementet G. P. Schult, i oppdrag å undersøke de rettslige vilkår for bruken av seter- og fjellenger i statsallmenningene i Nord-Trøndelag. Disse undersøkelsene ble aldri fullendt da Schult døde på høsten i 1917 etter en lengre tids sykdom. Det manuskriptet som han etterlot seg, ble trykt av Landbruksdepartementet i 1920 under tittelen "Om de rettslige vilkår for bruken av sæter- og fjeldeng i statens almenninger".

Holakerkomitéen holdt sitt første møte den 21. april 1921. De holdt møter distriktsvis med lokalkjente menn for å innhente opplysninger om bruksforholdene, såvell fra eldre som fra nyere tid. Formannskapetene hadde oppnevnt flere menn fra hvert herred som møtte og meddelte de opplysninger de satt inne med. Komitéen henstilte de fremmøtte representantene hver for sitt distrikt å fremkomme med skriftlige opplysninger og krav, gjerne vedlagt andre bevis. Disse skriftlige forestillingene kom inn i løpet av høsten 1921 og forlåg fra samtlige herreder, unntatt Hegra herred, til komitéens møte den 27. mai 1922.

Komitéen var i tvil om den bare skulle behandle sådanne rettigheter som var nevnt i fjelloven eller om den også skulle behandle almuens eventuelle husbehovsrett. På en forespørsel til Landbruksdepartementet fikk komitéen til svar; datert 31. mai 1922:

“I anledning av hr. formannens skrivelse av 27. mai 1922 meddeles at departementet finner at komitéen nu bør færdigbehandle de rettigheter for almuen, som er omhandlet i Fjell-loven og fremkomme med forslag i så henseende for de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke. Med hensyn til almuens mulige rett til disse skoger i henhold til lovbogen 3-12-6 vil departementet først la foreta arkivundersøkelser m.v. Først når disse foreligger vil man kunne treffe bestemmelse om, hvorledes saken videre bør behandles.”³⁴

Dermed var komitéens mandat innskrenket til en undersøkelse av de rettigheter for allmuen som var omhandlet i fjelloven. Det vil si bruksrettigheter til beite og seter, slått, mose- og torvtak samt fiske, jakt og fangst. Komitéen fant det hensiktsmessig å undersøke om fjelloven burde gjøres gjeldende for de umatrikulerte statsskogene, og ikke reise spørsmål om disse skogene som allmenninger allerede gikk inn under fjelloven.

På side 5 i Innberetningen av 1923 peker de på at betegnelsen “umatrikulerte statsskoger” ikke er noen realitet, og at disse skogstrekninger må betraktes som andre statsallmenninger. Komitéen samlet en rekke opplysninger fra de forskjellige skogforvaltningsområder og refererer en del av dette på sidene 6-31. Dernest kommer komitéen med historikk og vurdering på side 31 og endel om allmenningskommisjonen av 1861 på side 38. Til sist kommer Holakerkomitéens innstilling. Den går ut på følgende:

Retten til seter og slått har i Nord-Trøndelag vært en allmenningsrett som i landets øvrige allmenninger. Det har ikke vært mere bygselplikt her enn andre steder i landet. Den sedvane å ta bygsel på seterbruk og slått utviklet seg av trangen til å få en bevilling på bruken til beskyttelse mot de øvrige bruksberettigede, og er først på midten av det 18. århundret kommet i bruk i Nord-Trøndelag fylke. Først i midten av det 19. århundre er overgangen fra frivillig bevilling til tvungen bygsel begynt å feste seg for alvor. Forsøket på å gjennomføre det administrativt og tvangsmessig over hele fylket fant først sted etter allmenningskommisjonen av 1861.

Spørsmålet er da om det har utviklet seg noen sedvanerett. For at lovbokens ord skulle blitt endret gjennom lokal sedvane, måtte denne vært utøvd over meget lang tid og uten motstand. I opplysningene som allmenningskommisjonen av 1861 innhentet, fant den (kommisjonen) ingen så fast bruk av bygsel at man kan si at det forelå en sedvanerett. Om forholdene i Stjør- og Værdal fogderi sier den at almuens rettighet til seter- og slåttebruk har vært avhengig av fogdens spesielle bevilling, som har vært meddelt i form av bygsel, men legger til:

³⁴ Holakerkomitéens innstilling av 9. april 1923, side 5.

“Men denne regel befandtes i de senere tider kun ufuldstændigt at have været gennemført for de i det nævnte fogderi beliggende statsalmindinger.”³⁵

For Inderøen fogderi´s vedkommende fant man derimot bygselsforholdene mere gjennomført. Der var det kun untagelsesvis at brukerne hadde unnlatt å løse bygselsseddel på sine rettigheter.

Holakerkomitéen ansåg det dermed åpenbart at det ikke før 1861 hadde utviklet seg noen sedvanerett i Nord-Trøndelag som omformet reglene for seter og slått. Til det hadde det vært alt for få som hadde løst bygsel. Heller ikke etter 1861 hadde det dannet seg noen sådan sedvanerett. Grunnlaget for bygselstvangen ble antatt å være en administrativ praksis. Komitéen opplyser videre at nye rettsforhold ikke kan skapes ved administrativ praksis. Her er man etter komitéens mening ved det avgjørende spørsmål. En mangeårig administrativ praksis som ikke forandret forholdets karakter og ikke skapte nye rettsforhold, ville trolig de bruksberettigede være nødt til å akseptere.

“Administrasjonen må til enhver tid ha rett til at finde praktiske og nye former, den kan ikke bli stående der, hvor administrasjonen stod på lovbokens tid. Og administrasjonens utvikling kan ikke alltid ske i lovs form, den må komme eftersom behovet melder sig. Men det må på den anden side være klart, at administrasjonen ikke kan utforme sin praksis slik, at den angriper selve arten og karakteren av de forhold som den administrerer; nye rettsforhold kan ikke skapes ved administrativ praksis.”³⁶

Innføringen av fjelloven er en omlegging av den administrative praksis, men selve rettsforholdet angripes ikke.

Komitéen, kommer etter en del drøftinger frem til at den

“administrative bestemmelse om bygselplikt forandrer selve forholdets karakter av almenningssret tilliggende gårdene og skaper, ved at fremdrage den enkelte bruker som rettighetshaver, et i sit væsen nyt og forskjellig rettsforhold, et andet rettsforhold end det som er etableret i N.L. 3-12-3. En sådan endring måtte ha skeet i lovs form og rimeligvis ha omfattet alle landets almenningsskoger. Man er derfor av den mening at det administrative krav på at de bruksberettigede i de såkaldte oprindelige statsskoger i Nord-Trøndelag fylke skal løse bygsel på sin sæter- og slåtterett, ikke kan opretholdes.”³⁷

Bygselpraksisen medførte ikke lenger noen fordeler, og inntekten av bygselavgiften spillte heller ingen rolle. Den vekket derimot bare sterk uvilje.

³⁵ Holakerkomitéens innstilling av 9. april 1923, side 49.

³⁶ Holakerkomitéens innstilling av 9. april 1923, side 50.

³⁷ Holakerkomitéens innstilling av 9. april 1923, side 52.

Komitéen kom frem til at den mest praktiske løsningen ville være å gjøre fjellovens samtlige bestemmelser om beite, fiske, jakt og fangst m.v. gjeldende for disse skogene.

Komitéens innstilling ble avgitt til Landbruksdepartementet 9. april 1923.

Ved stortingsbeslutning av 11. mars 1926 ble det deretter bestemt:

“Stortinget samtykker i, at det offentlige anerkjenner de såkalte umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke som statsallmenninger, forsåvidt bygdens bruksrettigheter til beite, seter, slått, mose og torvtak samt fiske, jakt og fangst angår, samt at det offentlige frafaller avgiften av bortbygde setrer og slåtter (fjellenger) fra det tidspunkt Landbruksdepartementet bestemmer.”

Hvem var det så som hadde fått bruksrett i statsallmenningene?
I Fjellogen av 12. mars 1920 nr. 5, § 2 het det at

“I statens almenninger skal bygdene fremdeles utøve sine bruksrettigheter til beite og seter, slått, mose- og torvtak samt fiske, jakt og fangst som fra gammel tid, forsåvidt denne lov ikke bestemmer annet.”

Landbruksdepartementet tok selv standpunkt til dette spørsmålet og den 26. mai 1930 uttalte departementet i et brev til Nord-Trøndelag fylke bl.a.:

“Stortingets beslutning av 1926 er slik å forstå at selv om der ikke tilkommer bygdelaget bruksrett til beite, fiske, jakt og fangst m.v. i vedkommende statsskog, hvilke rettigheter omhandles i fjelloven, så tilstås de etter Stortingets beslutning. Beiterett vil derefter tilkomme brukere av jordbruk, der ligger således til at de naturlig vil kunne utøve beite eller seterdrift i statsskogen.”³⁸

Nå var altså fjellovsrettighetene tilbake til rettighetshaverne som fra gammel tid. Angående hogstrettighetene ble det i forbindelse med Holakersaken, før stortingsbeslutningen 11. mars 1926, uttalt av Landbruksdepartementet i et skriv av 8. februar 1926 til Skog- og vassdragskomitéen at for allmuens bruksrett i henhold til N.L.3-12-6, må hver statsskog løses for seg, idet forholdene antas å være såpass forskjellige. Storkomitéen ga da uttrykk for at den gikk ut i fra at spørsmålet om bruksrett til trevirke ville bli forelagt for Stortinget når saken var fullt utredet. Under behandlingen i Stortinget ble det presisert at spørsmålet om hugstretten også måtte få sin snarlige løsning. Noen utredning forelå imidlertid ikke før 30 år senere (Stortingsmelding nr. 19, 1958). Først måtte man igjennom en rekke rettssaker for domstolene. Her kan det være av interesse å først se litt nærmere på hvilke saker som allerede hadde vært oppe.

---

³⁸ St. meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 25.

9.6 Rettsavgjørelser i Nord-Trøndelag før 1933.³⁹

Rt. 1838 s. 505, Frosta allmenning.

Allmuen ble ansett berettiget til hogst til husbehov uten utvisning og uten betaling av rekognisjon. Det ble ansett bevist at hogst hadde funnet sted "fra gammel Tid af". Dommen fastslår at allmuens rettigheter ikke kan innskrenkes ved administrativt krav, således at de endres i sin karakter når bevis foreligger for at rettighetene fra gammel tid er utøvet etter N.L.3-12-6.

Rt. 1856 s. 140, Bruås statsallmenning.

Stedfunnen hugst til salg ble dømt som tyveri etter den daværende kriminallov. Under saken ble det opplyst at det var alminnelig skikk hos folk i bygden å hugge til salg.

Rt. 1861 s. 107, Båbu statsallmenning i Sparbu.

Hugst til salg i allmenningen, foretatt på vegne av en bruksberettiget, ble av Høyesterett straffet som tyveri.

Rt. 1863 s. 637, Frosta allmenning.

Eier av rydningsplass i allmenningen og en person som hadde dyrket 3 mål i allmenningen ble dømt for å virke til hus m.m.

Rt. 1864 s. 262, Båbu og Kjesbu statsallmenning.

En mann hadde sammen med sine sønner tatt virke i allmenningen for tilvirkning av traug som han solgte for å skaffe seg noe fortjeneste. Hans far hadde gjort dette før ham, og det samme ble gjort av andre. Mannen ble dømt for tyveri.

Rt. 1865 s. 465, statsallmenningene i Verdal.

Eieren av Verdalsgodset ble av en nedsatt kommisjon dømt til 30 dagers fengsel på vann og brød for anstiftelse og delaktighet i ulovlig åvirke i statsallmenninger i Verdal. Sakens behandling i Høyesterett tok 3 uker. Ved Høyesteretts dom ble han - med forskjellig begrunnelse - frifunnet. Saken og personene er opphavet til Ibsens stykke, "Villanden".

I dommen gjennomgås og drøftes grensen mellom Verdalsgodset og statens allmenninger.

---

³⁹ Sverre Dragsten, "Dommer i almenningssaker", Trondheim 1976.

Rt. 1868 s. 477, Nordsjø (privat-) allmenning i Stod.

Høyesterett henviste bl.a. til allmenningskommisjonen av 1861 og fant det godt gjort at almuens bruksrett i statsallmenningene i Inderøens fogderi i tidens løp er blitt innskrenket slik at åvirke i skogen bare kan utøves etter bevilling og mot betaling. Videre at seterbol og fjelleng i regelen besittes med hjemmel av bygselseddel. Om bygdelaget sa Høyesterett (s. 478): "Bygdelag i N.L. 3-12-3 betegner ikke nogen politisk Inndeling, men en samling av Gaarde, til hvilke Brugsret i Almindingen fra Alders Tid ligger, kfr. 3-12-6".

Rt. 1909 s.841, Volhaugen statsallmenning.

Saken gjaldt spørsmålet om allmenningsstyrets adgang til å nekte parseller under et bestemt antall mål bruksrett i statsallmenning. I dette utdraget fra Rt. heter det: "Bestyrelsen havde bestemt, at ved udparcellering skulde brug ned til 20 maal godtages som berettigede i almenningen, men ikke mindre, og negtede at udvise indstevnte trævirke da hans brug var mindre (ca. 15 maal). Ved afholdt skjøn og overskjøn samt vidneførsel ansaa retten det godt gjort, at omhandlede brug var tilstrekkelig til at danne den vesentligste beskæftigelse og næring for en familie efter vanlig tarvelig levedod paa stedet.

Det antages, at man ikke kunde tage hensyn til gjældsrenter af bruget, heller ikke til at brugeren udenfor aannetiderne drev agenturvirksomhed, der skaffede et ikke uvæsentlig bidrag til familiens underhold. Lov av 12. oktober 1857 § 6 antoges ikke at ideholde hjemmel for at fastslaa 20 maal som grændse uden støtte i skjøn."

Rt. 1914 s. 629, Volhaugen statsallmenning.

Med denne dommen begynte oppfatningen av allmenningsforholdene i Nord-Trøndelag å svinge. Høyesterett fant at oppsitternes bruksrett hvilte på lovbokens regler. At seterretten var avhengig av bygsel fra fogden, utelukket ikke bruksrettens karakter av allmenningsrett, og at hugstrett bare hadde vært utøvet av eiendommer med utilstrekkelig egen skog, beviste ikke, at allmenningsretten ikke hadde tilligget andre. Ordningen med bygsel mot avgift ansees som en modifikasjon som hviler på administrativ praksis, godkjent av de berettigede.

Rt. 1929 s. 817, Kvernå statsallmenning.

Denne dommen bygger helt ut på de alminnelige betraktninger som ellers i landet har vært lagt til grunn i allmenningsforhold. Kvernå allmenning, som ble solgt fra kongen i 1799, ble ikke ansett for å være privat sameie, men allmenning. Bruksretten (hogstretten) fulgte da av N.L. 3-12-6. At bruksretten fra gammel tid alene tilkom et begrenset, til dels spredt liggende antall gårder i

bygden og ikke noen samlet grend, måtte skyldes den særlige utvikling som bruksutøvelsen i denne allmenning hadde undergått i tidens løp. Da det dreide seg om allmenningsrett, ble gårdsbruk som var utskilt fra bruksberettigede gårder uten videre ansett for å ha bruksrett i allmenningen. Denne dommen var med på å bringe vurderingene av allmenningsforholdene i Nord-Trøndelag på samme plan som i landet ellers.

Rt. 1931 s.428, Frosta statsallmenning.

Saken gjaldt spørsmålet om husmenn hadde selvstendig bruksrett i Frosta statsallmenning. Herredsretten fant at de ikke hadde slik bruksrett. Overretten kom til motsatt resultat. Høyesterett stadfestet enstemmig underrettens dom.

Så fulgte endel avgjørelser avsagt av en overordentlig allmenningsdomstol.

9.7 Den overordentlige allmenningsdomstolen i Nord-Trøndelag.

Det var begynt å bli mye uro omkring hogstrettighetene i Nord-Trøndelag. I 1929 ble spørsmålet reist for alvor ved at endel gårdbrukere i Hegra og Stjørdal uttok forliksklage mot Landbruksdepartementet med påstand om at de for sine eiendommer skulle anerkjennes allmenningsberettiget i Bruås og Rauå statsskoger. Omtrent samtidig ble lignende spørsmål reist om Leksdal statsskog og Sellifjell statsskog. Da disse sakene ble reist, rettet Landbruksdepartementet en henvendelse til Justisdepartementet om at pådømmelsen av sakene enten måtte bli lagt under Høyfjellskommisjonen, eller så måtte det bli nedsatt en særskilt dømmende kommisjon til behandling av disse spørsmålene. Høyfjellskommisjonen kunne p.g.a. sine andre gjøremål ikke påta seg arbeidet og Justisdepartementet fant heller ikke å kunne imøtekomme Landbruksdepartementets henstilling om nedsettelse av en særskilt dømmende kommisjon.

Ved Kgl. res. av 16. juni 1933 ble det derimot etter forslag av Justisdepartementet nedsatt en overordentlig domstol "til å pådømme de saker som er reist angående almuens påståtte hugstrett i statens skoger i Nord-Trøndelag". Nedsettelsen av denne overordentlige domstolen var begrunnet i at de faste eiendommer som søksmålene gjaldt lå dels i Stjør- og Verdals og dels i Inderøys sorenskriverier, og at sakene var særdeles vidløftige. Det ble ved oppnevningen bestemt at domstolen etter Justisdepartementets nærmere bestemmelse skulle pådømme nye saker av samme art som eventuelt måtte bli reist.⁴⁰

⁴⁰ Riksarkivet, pakke 169 under Dir. for statens skoger, statens jordegods, tidsrommet 1930-1938.

Domstolens formann var daværende sorenskriver Asbjørn Lindboe og de samme to domsmenn deltok i de tre sakene retten pådømte, nemlig

- 1) Bruås og Rauå i Stjørdal 30. september 1933
- 2) Leksdal i Verdal 4. juni 1937 og
- 3) Sellifjell i Stod 28. april 1938.

Bare den første saken ble påanket til Høyesterett. De stadfestet underrettens avgjørelse. Gjengir i det følgende korte referat i fra sakene.

Rt. 1935 s. 876, Bruås og Rauå i Stjørdal.⁴¹

I denne saken var det spesielt spørsmål om kretsen av de bruksberettigede gårder var innskrenket på grunn av den praksis som staten hadde fulgt fra 1850-60 -årene. Dette spørsmålet ble av Høyesterett besvart benektende.

Høyesterett la til grunn at bygdefolket hadde utøvet hugstrett som hjemlet i N.L. 3-12-6 i den allmenningsstrekning som nå er oppdelt i Bruås og Rauå, så langt tilbake som forholdene kjennes. Når det var slik, kunne statens forvaltningspraksis siden 1860 med krav om bevilling, utvisning og rekognisjon, ikke bevirke noen kvalitativ endring av allmenningsrettighetene. Det måtte mest mulig avverges at den langvarige hindring i å utøve allmenningsretten som skyldtes misforståelse fra forvaltningens side skulle lede til rettstap. Når staten ved sine disposisjoner gjennom et langt tidsrom hadde bidratt til den uklarhet som var oppstått, hadde man vanskelig noen annen vei å gå enn å undersøke hva de lokale forhold naturlig tilsa. Av førstevoterendes votum, som ble tiltrådt av rettens øvrig medlemmer, sies det:

“Etter det anførte må jeg legge til grunn at bygdefolket har utøvet hugstrett saaledes som hjemlet i 3-12-6 i den almenningstrekning som nu utgjøres av Bruås og Raudå, saa langt tilbake som forholdene kjennes. At den gamle hugst har vært underkastet nogen slags restriksjoner i form av bevilling, utvisning eller rekognisjon kan jeg ikke anta - jeg bortser fra forholdene omkring eller efter aarhundreskiftet 1800, som jeg kommer tilbake til. Under hensyn til lovbokens klare ordlyd og til hvorledes almenningstretten ellers har vært øvet i almindelighet i landet, maa staten ha bevisbyrden for at det i det foreliggende tilfelle har gjeldt saadanne særskilte restriksjoner som nevnt. Jeg kan ikke finne at saadant bevis er ført.

Staten har gjort gjeldende at der er ført fullt bevis for at det offentlige i fra 1850-aarene og bakover til ca. 1800 har gjennomført sitt krav paa bevilling og utvisning mot rekognisjon - efter skatteloven av 1816 mot betaling efter takst - og det hadde almuens bøyet seg for. Naar dette sees i forbindelse med at staten derefter uhindret har tatt det fulle herredømme over skogene like til nu, maadet efter statens mening staa ved makt. Jeg kan ikke være enig i dette synspunkt. Høyesterettsdommen av 1838 angaaende Frosta almenning (Rt. 1838 side 505) fastslaar at almuens rettigheter ikke kan innskrenkes ved administrative bud, saaledes at de endres i sin karakter, naar bevis foreligger for at rettighetene fra gammel tid er øvet efter 3-12-6. Og som foran omhandlet maa jeg efter omstendighetene anta at bevis for saadan gammel bruk foreligger. At saken ikke er kommet i nogen

⁴¹ Sverre Dragsten, “Dommer i almenningssaker”, Trondheim 1976.

annen stilling ved den senere forvaltningspraksis som hadde sin foranledning i det arbeide som almenningsskommisjonen av 1861 utførte, anser jeg lite tvilsomt. Statens forvaltningspraksis har ikke kunnet bevirke noget kvalitativ endring av almenningsrettighetene.

Efter dette er det for mig uforholdent at komme nærmere inn paa de forhold som i sin tid ledet til den praksis med bevilling, utvisning og rekognisjon som utviklet seg i Nord-Trøndelag. Jeg vil dog nevne at det langt ned gjennom tidene iallfall har gjort sig gjeldende adskillig uklarhet om hvor langt statens rett går.....

Hvad angaar spørsmålet om saksøkerne for sine gaarder kan ansees at høre til bygdelag som er berettiget til hugstrett i Bruaas og Raudaa, tiltreder jeg i det vesentlige hvad den underordnede rett bl.a. paa grunnlag av undersøkelser paa aastedet er kommet til. Naar staten ved sine disposisjoner gjennom det lange tidsforløp har bidratt til den opstaatte uklarhet har man vanskelig nogen annen vei at gaa en at undersøke hvad de lokale forhold naturlig synes at tilsi. Det maa mest mulig avverges at den langvarige hindring i at utøve almenningsretten som efter min opfatning skyldtes misforstaaelse fra forvaltningens side skal lede til rettstap. Og dernest mener jeg at de opplysninger som man har, ganske sterkt tyder paa at man er paa den riktige side naar saksøkerne tilkjennes hugstrett. Efter de opgaver som foreligger over utvisninger i Bruaas for tiden 1823- 1849 er det gaarder i Voldsbygda, Skjelstadmarka og Hegra nord for elven som har faatt virke utvist der. Jeg legger saa meget mer vekt paa dette som en flerhet av eldre dokumenter viser at det offentlige ansaa seg forpliktet til fortrinnsvis at gi utvisning til bestemte berettigede gaarder. For Raudaa har man bare dokumentert bevillingssedler 1851-1853, og samtlige gjelder brukere i Fordalen. Som før omhandlet finner jeg ikke grunn til at skjelve mellem Bruaas og Raudaa. Hvorvidt andre bygder eller grender enn Voldsbygda, Skjelstadmarka og Hegra nord for elven er hugstberettiget i omraadet, foreligger ikke til avgjørelse i nærværende sak. Jeg stemmer saaledes for stadfestelse av den paaankede dom.”

Dom 4. juni 1937, Leksdal i Verdal.⁴²

På grunn av administrasjonens inngrep fra år 1800 savnet retten nå det naturlige bevis for bruk i gamle dager. Den gamle forvaltningspraksis hadde ikke kunnet bevirke noen kvalitativ endring av allmenningsrettighetene. Retten fant at det i Leksdal gjennom lange tider var utøvet hugst til gårdsbehov etter 3-12-6, fra de eldste tider og fram til midten av 1800-tallet. Retten ser i bevillingene mot rekognisjon (omkring 1800) en anerkjennelse fra myndighetene av at hugstrett eksisterte for Leksdal. Man kunne spore gode adkomstveier til allmenningen, og dokumentbevisene var dermed supplert av de geografisk-topografiske forhold. Et par gårder hadde slik tilknytning (geografisk-topografisk) til Volhaug at de ikke ble funnet bruksberettiget i Leksdal. I denne dommen er det tatt inn følgende av interesse om statens syn på disse saker på det tidspunkt:

“Staten har erklært sig enig i, at spørsmålet om hugstrett i statsallmenningene i Nord-Trøndelag efter de nu fallne rettsavgjørelser blir å avgjøre efter de samme rettsregler og bevisligheter som ellers i landet, uten hensyn til de resultater Ålmenningsskommisjonen av 1861 var kommet til.”

⁴² St. meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 26.

Dom 28. april 1938, Sellifjell i Stod.⁴³

Staten hevdet at allmenningen aldri hadde vært gjenstand for faktisk bruksutøvelse fra almuens side. Retten henviste bl.a. til saken om Bruås og Rauå. Bl.a. med opplysninger fra et tingsvitne av 1915 fant retten det godtgjort at bygdens folk hadde åvirket i allmenningen, iallfall fram til omkring 1870. Retten fant bevis for regelmessig hogst i alle fall tilbake til omkring år 1800, og muligens enda lenger tilbake. Retten kokluderte bl.a. med:

“.....finner retten, når dette materialet bedømmes under ett, å måtte anta, at det fra gårdene i de heromhandlede deler av Stod i Stod-Sellifjell statsalmenning regelmessig er utøvet en bruk fra bygdefolks side, som i sine forskjellige bruksformer må ansees som utslag av den N.L. 3-12 hjemlede rett.”

Retten fant at etter en geografisk-topografisk betraktning måtte utvilsomt allmenningen sies “å tilligge Stod herred”.

For de sakene som kom etter Bruås-Rauå-saken ble det ikke prosedert på at lovbookens bestemmelser ikke gjelder for Nord-Trøndelag. Det som i de påfølgende sakene måtte bevises var om at det fra alders tid hadde vært utøvd allmenningsbruk i vedkommende skog og hvilke eiendommer som hadde hatt slik bruk.

Det ble også påstevnet eller skulle påstevnes saker vedrørende Sandsæter, Skavdal og Røsshøy, Båbu og Volhaug og Heien, men Justisdepartementet gikk imot at disse sakene skulle påstevnes den overordentlige allmenningsdomstolen da de mente det ville komme en ny dømmende kommisjon. Det foregikk nemlig en mengde brevveksling mellom departementene om hogstrettsforholdene i Trøndelag. De var nok klar over at det ville komme mange saker i årene fremover. Allerede den 12. juni 1934 kom det en henstilling om å nedsette en ny Høyfjellskommisjon for Trøndelag, men den 15. mars 1935 går Landbruksdepartementet imot dette. Den 26. mars 1938 interpellerte representanten Müller i Stortinget angående Landbruksdepartementets stilling til hogstrettighetene i statsskogene i Nord-Trøndelag og han foreslår å nedsette en dømmende kommisjon. Den 4. april 1938 kommer en ny henstilling til Justisdepartementet om det samme, og i et skriv av 30. april 1938 meddeler regjeringsadvokat Kristen Johansen at han anser seg enig i å nedsette en sådan kommisjon.

Ut i fra dokumentene på Riksarkivet og ellers annet tilgjengelig materiale kunne jeg ikke finne den videre gangen i denne saken. Sikkert er det i alle fall at ingen kommisjon ble nedsatt. Krigsårene kan kanskje være del i det.

⁴³ St. meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 26.

I denne tiden var det inngått forlik i allmenningene Heien på Røra og Båbu og Volhaug i Sparbu (1939).

9.8 En rekke saker går til Høyesterett.

Nå hadde endel av bygdene begynt å "vinne" hogstretten tilbake, og da var det naturlig at flere fulgte opp. Det ble ført saker mot staten i en rekke allmenninger, og det ble etterhvert flere saker som gikk helt til Høyesterett. Noen alminnelig avgjørelse for alle allmenningene i Nord-Trøndelag øynes ikke enda. Jeg velger her å referere en del av de sakene som gikk helt til Høyesterett i tiden frem til 1955.

Rt. 1935 s. 186, Hoås statsallmenning i Verdal.

Etter Verdalsraset i 1893 ble et større areal som var oversvømmet av leire, utskilt fra de eiendommer de tidligere hadde tilligget og utparsellert som nye gårdsbruk. De nye brukene gjorde krav på allmenningsrett på to grunnlag. For det første gjorde de gjeldende at deres eiendommers "undergrunn" - d.v.s. den gamle grunn som ligger under den nåværende jordoverflate - i alle fall for de fleste bruks vedkommende, hadde vært deler av gårder som hadde bruksrett i Hoås allmenning. For det andre påsto de seg hugstberettiget ut i fra hovedregelen i N.L. 3-12-6 som gårdbrukere i det allmenningsberettigede bygdelag. De fikk medhold på det sistnevnte grunnlag, idet deres eiendommer ble oppfattet som nyoppståtte selvstendige bruk i det bygdelag som fra gammel tid hadde hatt allmenningsrett i Verdal gamle allmenning som Hoås er en del av.

Rt. 1939 s. 82, Inndal statsallmenning i Verdal.

Tre eiendommer i Verdal ble nektet hugstrett i Inndal statsallmenning fordi de ikke hørte til eller var utgått fra gårder i det bygdelag som fra gammel tid hadde allmenningsrett.

Tre ubebodde underbruk som lå innen det berettigede bygdelaget, og som kunne karakteriseres som jordbruk, men tilhørte eiendommer som ikke hadde rett i Inndals allmenning, ble ved dommen kjent allmenningsberettiget - derunder også rett til anvisning av tømmer til førstegangs bebyggelse.

Det var gjennom 150 år godkjent at 14 bestemte eiendommer hadde allmenningsrett i Inndal.

Rt. 1940 s. 407, Hoås statsallmenning.

En rekke mindre gårder i Verdalen ble ansett hugstberettiget i Hoås etter 3-12-6, idet det ble antatt at de nåværende allmenninger sør for Verdalselva og Inna fra gammelt av var blitt brukt som én allmenning, og at det var naturlig for dem å hogge der, og at så hadde vært gjort av et bygdelag eller en brukskrets som omfattet disse gårder. At det fra 1860 hadde vært en begrensning av kretsen av de bruksberettigede var ikke tilstrekkelig til å anse forholdet som festnet slik at det in casu måtte respekteres som rettsgrunnlag.

En allmenningsbefaring av 1787 delte opp Verdalens søndre allmenning i seks særskilte allmenninger, hver med et eget navn og sin egen brukskrets. Oppdelingen har først etterhvert ervervet en rettslig realitet. Bevis for ubrudt bruk er på grunn av det offentliges restriksjoner blitt sterkt beklippet for Hoås. Derfor ble man berettiget til å supplere dokumentbevisene med de geografiske/topografiske forhold - med allmenningens beliggenhet i forhold til bygdelaget, eller brukskretsen, og med de naturlige adkomstveier fra denne. Det var overveiende sannsynlig at disse strekningene fra gammelt av var blitt brukt som én allmenning av bøndene i de tilgrensende deler av Verdalen. Saksøkernes gårder lå slik til at det må være naturlig for dem å utøve hugst i Hoås. Det ble også funnet bevis for noe hugst fra bygdelaget.

For ordens skyld tar jeg også med denne dommen avsagt av den kommissariske Høyesterett i 1941. Saken er ikke søkt gjenopptatt etter frigjøringen.

Rt. 1941 s.731, Sandseter statsallmenning i Verran.

En del gårdbrukere kjennes ved dommen bruksberettiget i statsallmenningen i henhold til N.L. 3-12-6. Ut i fra alle framlagte opplysninger, og de faktiske forhold til enhver tid tatt i betraktning, sto allmenningen fram som bygdelagets naturlig tilliggende bruksområde. Det var utøvet seter- og beiterett, og det ble funnet for ikke usannsynlig at enkelte hadde hugget. At enkelte bruksformer ikke hadde vært utnyttet, var ikke avgjørende.

Rt. 1952 s. 51, Sellifjell, Roktdal og Kjesbu statsallmenning.

Saken gjaldt tre allmenninger: Sellifjell, Kjesbu og Roktdal. Denne saken var den første advokat Schiefloe hadde ført i Høyesterett angående hogstrett i allmenning og han gjorde under prosedyren gjeldende en rekke nye, radikale betraktninger. Disse nye standpunktene ble delvis referert i dommen uten at Høyesterett tok noe standpunkt til dem.

Under henvisning til Bruås- og Rauå-saken (1935) ble det lagt avgjørende vekt på at det fra gammel tid var hugget til gårdsbehov i allmenningen i henhold til 3-12-6. På grunn av de særlige forhold i Nord-Trøndelag kunne det ikke stilles strenge krav til bevis for bruksutøvelse.

Disse allmenningene og rettssaken behandles nærmere i tredje og siste del av oppgaven.

Rt. 1956 s. 984, Inndal statsallmenning.

En del gårdbrukere i Verdal, som ikke var med som parter i dommen referert i Rt. 1939 s. 82, gjorde krav på å bli anerkjent som bruksberettiget etter N.L. 3-12-6 i Inndal allmenning. Det var, som tidligere nevnt, advokat Schiefloe som førte saken. Her fikk han igjen prøvd flere av sine prinsipper. Her forkastet Høyesterett bl.a hans prinsipp om at bygdelaget i N.L. er ensbetydende med herredet og at alle gårder i en bygd derfor har bruksrett i allmenningene uten hensyn til hvordan bruksrådigheten har vært utøvd fra gammel tid. Høyesterett tok også avstand fra den oppfatning at det ikke kreves noe bevis for gammel bruksutøvelse etter N.L. 3-12-6.

Gårdbrukerne ble ikke tilkjent hugstrett. Brukskretsen til denne allmenningen hadde ikke noen bestemt territorial avgrensning, men besto rett og slett av en samling gårder, tildels temmelig spredt beliggende i forhold til hverandre, som fra alders tid hadde utøvet hugstrett i Inndal allmenning. Ingen av anke- motpartenes eiendommer kunne etter Høyesteretts mening sies å ha slik beliggenhet i forhold til de nevnte gårder at de av den grunn naturlig kunne regnes med til brukskretsen.

9.9 Bygdenes arbeidsnemnd blir nedsatt.

I 30-årsperioden etter Holakerkomitéen ble det, som rettstidendereferatene over viser, ført en rekke enkeltsaker for å vinne hogstretten tilbake til bygdelagene i Nord-Trøndelag. I de fleste rettssakene gikk avgjørelsene i statens disfavør. Noen forlik ble også inngått. Fra distriktene ble det etterhvert fremholdt at det etter alle disse dommene burde være mulig å få ordnet de sakene som gjensto, uten at det også her skulle være nødvendig å gå til søksmål. For å underbygge kravene om allmenningsrett ble det i flere kommuner (herreder) i Trøndelag arbeidet med å samle arkivstoff av interesse for disse spørsmålene. Herredstyrene (ordførerne) i de interesserte bygder hadde opprettet en felles arbeidsnemnd som skulle ta seg av dette og fremme bygdenes krav. Som medlemmer i nemnda satt

Lars Bidtnes,	Hegra (formann),
Arne Tromsdal,	Verdal,
S. Iversen,	Harran,
Ole H. Kveli,	Nordli,

Jon Viem,   Snåsa og
Lars Gaustad,   Byneset.

Advokat Asmund Schiefloe, Steinkjer, var hele tiden juridisk rådgiver for nemnda.

Den 20. november 1954 fremmet representanten Bartnes en interpellasjon i Stortinget om allmenningsspørsmålene i Nord-Trøndelag. Han opplyste at det fremdeles var ca. 20 allmenninger hvor det helt sikkert ville bli reist sak om hogstrett, hvis ikke kravene ble akseptert ved minnelig ordning. Etter de mange høyesterettsdommer som var avsagt mente han at departementet burde ha tilstrekkelig grunnlag til selv å vurdere berettigelsen av disse krav uten at det skulle være nødvendig å måtte gå til domstolene. Han spurte om regjeringen ville innrømme hugstrett for almuen i disse gjenstående allmenningene, eller om den aktet å prosedere sakene i hvert enkelt tilfelle. Landbruksministeren sa i sitt svar at de dommer som var avsagt ikke uten videre kunne overføres på de saker som gjenstod, og at det ikke forelå grunnlag for generelt å godkjenne allmenningsrett for alle bygder i Trøndelag. Dermed var det imidlertid ikke sagt at det var nødvendig å prosedere i hvert enkelt tilfelle. Saken ble besluttet oversendt regjeringen.⁴⁴

9.10 Trøndelagsutvalget av 1955.

Den 6. september 1955 ble det holdt et møte hos Landbruksministeren med representanter fra den nevnte arbeidsnemnda for Trøndelagsbygdene og advokat Schiefloe. Fra statens side møtte representanter fra departementet og statens advokat i allmenningssaker, advokat Eiliv Fougner. Resultatet av møtet var at departementet besluttet å nedsette et rådgivende utvalg.⁴⁵ De ønsket med dette å unngå en del prosesser og å få undersøkt de uklare forholdene vedkommende disse allmenningene. Utvalget ble oppnevnt av departementet den 7. oktober 1955 med følgende medlemmer:

høyesterettsdommer Andreas Schei, formann,
lagmann Per Anker og
høyesterettsadvokat Eiliv Fougner.

⁴⁴ Jfr. St.meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 3.

⁴⁵ Jfr. St.meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 3.

Mandatet til utvalget var:

- “1. Å utarbeide en analyse av gjeldende rett så langt som det er nødvendig for å bedømme det rettslige grunnlag for de krav som reises fra Trøndelagsbygdene.
2. Å gjennomgå det materiale som kravene bygger på, kontrollere og supplere arkivstoffet samt granske forholdene på stedet så langt utvalget anser det nødvendig.
3. Å komme med forslag til departementet om hvordan staten bør stille seg til de krav som reises, og gi råd om de enkelte krav bør søkes avgjort ved forlik eller av domstolene.”

Departementet forutsatte at utvalget ville ta kontakt med representanter for de bygdefolk som ville stille krav, og at utvalget ville samarbeide med disse så langt departementet fant det formålstjenelig til å fremme en hurtig avgjørelse av kravene. Departementet gikk videre ut i fra at utvalget ville finne det nødvendig å ta kontakt med skogforvalterne i Trøndelag.

Når det gjaldt utvalgets stilling overfor partene, svarte Landbruksdepartementet i et brev av 29. oktober 1955 bekreftende på en henvendelse fra utvalget: “det er riktig slik utvalget har forstått mandatet, nemlig at utvalget i denne sak ikke skal vareta partsinteresser, men foreta en uavhengig, upartisk undersøkelse og vurdering”.

Ettersom Schiefloe var kravstillernes representant, så fikk nok utvalget føle at han nå var i sin glansperiode. Utvalget har tatt standpunkt til Schiefloe's allmenningssyn, og tatt med en del om det i den alminnelige redegjørelsen fra utvalget, datert 12. oktober 1957. Denne er sammen med det øvrige arbeidet fra utvalget tatt inn i St. meld. nr. 19, 1958.

9.10.1 To grupper krav om hogstrett.⁴⁶

I den alminnelige redegjørelsen konstaterer utvalget at kravene om hogstrett i Trøndelag faller i to adskilte grupper.

- 1) Krav som fremsettes generelt om at alle gårdene i en bygd uten videre anerkjennes som hogstberettiget i allmenningene i bygda, og
- 2) spesielle krav fra bestemte gårder om hugstrett i bestemte allmenninger.

---

⁴⁶ Jfr. St.meld nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 4 og flg.

Redegjørelsen tar for seg disse hver for seg.

1. Alminnelig krav om hugstrett for alle gårder i bygden.

Disse kravene bygde på den nye oppfatningen av allmenningsretten som Schiefloe gjorde seg til talsmann for, bl.a. i sin bok "Hovedlinjer i Norsk Allmenningsrett". Jfr. kap. 5.2. Han mente at i kraft av bygdenes eiendomsrett til allmenningen har alle gårder i herredet uten videre hogstrett i disse. Han antok videre at begrepet bygdelag under enhver omstendighet er ensbetydende med det gamle herred og at herredets gårder dermed også på dette grunnlag har husbehovsrett, uten å måtte bevise bruksutøvelsen i fra gammel tid.

Trøndelagsutvalget sier i sin redegjørelse at den forståelse av allmenningsrett som Schiefloe representerer, er i klar strid med den rettsoppfatning som har vært rådende teori og rettspraksis gjennom lange tider, og at den er uten støtte i noen av de høyesterettsdommer som er avsagt, det være seg i eller utenfor Trøndelag. Utvalget sier videre at Schiefloes teorier bygger på betraktninger som ikke har vært spesielle for Trøndelagsallmenningene, men som i tilfelle måtte ha den samme gyldighet for allmenningene ellers i landet. Skulle disse teorier vinne medhold ville det føre med seg alvorlige forviklinger i mange festnede forhold.

Utvalget valgte å ikke gå nærmere inn på dette spørsmålet i og med at staten ikke kan antas å ha adgang til ved forlik å anerkjenne krav om hugstrett, når kravene, slik tilfellet er her, bygger på en rettsoppfatning som er i strid med den domstolene hittil har fulgt. Staten har bare en begrenset adgang til å inngå forlik i allmenningstvister. Skal man fravike den rettsoppfatning som domstolene har bygget på i alle allmenningsdommer hittil, kan dette bare gjøres av domstolene selv, ikke av departementet. Når det således var på det rene at det ikke var adgang til ved forlik å anerkjenne en alminnelig rett for gårdene i bygden til å hogge i allmenningene, hadde det heller ikke noen hensikt at utvalget tok de nye teoriene opp til vurdering. Det ville også ha ligget utenfor utvalgets mandat, som omfatter krav på grunnlag av fastslått, gjeldende rett. Disse kravene ville ikke være noen oppgave for utvalget før etter at domstolene hadde tatt standpunkt til og eventuelt helt eller delvis godkjent den rettsoppfatning som disse kravene bygger på.

Allerede i møte med advokat Schiefloe den 8. november 1955 gjorde utvalget det klart at det ikke kunne behandle disse saker før det grunnlag de bygger på er godkjent av domstolene. Schiefloe opplyste at det ville komme en prinsippsak, hvor de nye teoriene ville komme under prøvelse. Denne sak ville bli reist i Snåsa. Utvalget hadde nevnt overfor Schiefloe at de ville anbefale fri sakførsel for en slik prøvesak, og utvalget hadde minnet om prøvesaken flere ganger.

Enda i januar 1961 går opplysningene ut på at det fremdeles kan være aktuelt å reise saken. Advokat Schiefloe avgikk ved døden i desember 1962 uten at noen sak var innbragt for domstolene. I høyesterettssaken fra Inndal, Rt. 1956 s.984, fikk han allikevel prøvd noen av sine "kjepphester", men Høyesterett gikk imot.

2. Spesielle krav i fra bestemte gårder om hugstrett i bestemte allmenninger.

Det rettslige grunnlag var her at kravstillernes gårder hadde utøvd hogstrett eller hørte til bygdelag som hadde utøvd hogstrett i vedkommende allmenning fra gammel tid og som derfor fremdeles hadde slik hogstrett. Dette var det samme grunnlaget som hadde vært oppe for domstolene i tidligere saker om husbehovsrett i allmenningene.

Ved vurdering av denne gruppe krav ble det spørsmål om bevis for utøvelse av hugstrett fra gammel tid strakk til. Utvalget sier om dette at ved bevisdømmelse må det tas hensyn til den spesielle utvikling som har foregått i Trøndelag, hvor statens egne myndigheter i lengre tid urettmessig har hindret de bruksberettigede i å gjøre bruk av sin hugstrett. Dette moment er kommet frem og tillagt vekt i flere høyesterettsdommer før utvalget begynte sitt arbeide, og også utvalget har vært oppmerksom på dette forhold. Utvalget fant at det således kan være riktig i en konkret sak å stille mindre krav til bevis enn man ville gjøre i andre strøk av landet, og dessuten supplere bevisstoffet med en undersøkelse av gårdens beliggenhet, adkomstforholdene til allmenningen, annen allmenningsbruk o.s.v.

Utvalget tok opp til vurdering det spørsmål om staten har anledning til å inngå forlik i allmenningssaker. Utvalget sluttet seg her til en uttalelse fra Justisdepartementet av 13. september 1955 og formulert sitt syn slik:

"Departementet (staten) har ikke adgang til ved forlik å anerkjenne krav om hugstrett i statsallmenninger, medmindre kravet antas å måtte anerkjennes etter gjeldende rett, eller i det minste at det kan være begrunnet tvil om dette spørsmål og omstendighetene for øvrig er sådanne at det må ansees for forsvarlig og riktig å ordne tvisten minnelig."

Det ble i denne forbindelse pekt på at et forlik som staten inngår, ikke er bindende for de bruksberettigede som mener at forliket gjør inngrep i deres rettigheter. Selv om staten anerkjenner nye krav om hogstrett, kan de gamle bruksberettigede gå til domstolene med saken. Dette forholdet måtte utvalget ta hensyn til, og hvis det var på det rene at allmenningsstyret bestemt ville motsatt seg nye krav, ble det i alminnelighet ikke tilrådet å anerkjenne kravene ved forlik.

9.10.2 Nærmere om utvalgets arbeid med de spesielle krav om husbehovsretten.⁴⁷

Da utvalget ble nedsatt var det, utenom de saker som sto for domstolene, bare reist spesielle krav om husbehovsrett for bestemte gårder i to statsallmenninger, nemlig Sellifjell allmenning i Stod og i Malvik allmenning i Sør-Trøndelag.

I begge tilfellene var kravene reist av advokat Schiefloe på vegne av kravstillerne; for Sellifjells vedkommende i brev til Landbruksdepartementet av 14. februar 1955 og for Malviks vedkommende i brev av 7. mars s.å. Ellers kan nevnes at Hegra formannskap i brev til Landbruksdepartementet av 10. januar 1953 hadde anmodet om at en del gårder i Hegra fikk rett til hugst i Sonen og Sonvadsfoss, Vigden og Elgvadsfoss. Landbruksdepartementet ba i svarbrev av 30. april 1953 om en redegjørelse for kravene, bl.a. opplysninger om bruken og dens omfang, men det kom aldri noe svar på denne henvendelsen.

Det var ved flere anledninger antydnet at det ville bli reist krav om hogstrett fra en rekke allmenninger. Et antall på anslagsvis 20 var nevnt ved interpellasjonen i Stortinget. Når utvalget startet sitt arbeide forelå det ingen skriftlige krav, slik at det var ingen viten om hvilke gårder som anså seg husbehovsberettiget og hvilke allmenninger kravene ville rette seg mot. Utvalget så det derfor som viktig å få en mest mulig fullstendig oversikt over dette. Der det var grunnlag for minnelige ordninger, var det om å gjøre å få med alle krav. Utvalget fremhevet at ordningen så langt det lot seg gjøre burde være endelige. Det ville man ikke oppnå hvis det etterpå, slik som det hadde skjedd ved flere domsavsigelser, kom inn nye krav i de samme allmenningene.

Den 8. november 1955 hadde utvalget, som nevnt i kap 9.10.1., sitt første møte med kravstillernes juridiske representant, advokat Schiefloe, og det ble da redegjort for utvalgets arbeidsplan. På dette møtet presiserte utvalget at de ikke kunne behandle saker som bygger på den nye teorien om en alminnelig hogstrett for bygdenes gårder i allmenningene. Det de skulle ta fatt på var de spesielle krav om husbehovsrett som ville bli reist fra gårder og grender på det grunnlag at de fra gammel tid hadde utøvd hogstrett i vedkommende allmenning. Utvalget anmodet derfor om at de allmenningene som ønsket å reise krav, formulerte og presiserte disse og underbygget med det bevismateriale som kunne skaffes til veie. Det ble understreket at utvalget ved vurdering av bevisene ville ta hensyn til de bevisvanskeligheter som var oppstått fordi staten i et lengre tidsrom nektet de allmenningsberettigede å hogge i allmenningene. Utvalget fremholdt at det ikke minst av den grunn,

⁴⁷ St. meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, side 6 og flg.

ville bli nødvendig med befaring av allmenningene, slik at utvalget kunne få et umiddelbart inntrykk av om beliggenhet og adkomstforhold o.s.v. tydet på at vedkommende gårder fra gammel tid hadde hatt husbehovsrett i den allmenning det var snakk om.

Det viste seg at arbeidet i bygdene med å presisere krav og samle bevismateriale tok vesentlig lengre tid enn ventet. I en utredning fra Schiefloe til utvalget den 7. juni 1956 tar han kun for seg de sider av allmenningsspørsmålene som angår de nye teoriene. Den inneholdt ingenting om de spesielle krav om husbehovsrett som utvalget hadde bedt innsendt opplysninger om. På en henvendelse fra utvalget om dette meddeler Schiefloe at det ligger utenfor hans arbeidsmuligheter å utarbeide en fremstilling av spesielle krav for hver enkelt bygd eller allmenning. Utvalget kunne så berette at den arbeidsplan som var trukket opp den 8. november 1955 skulle følges, og at således skulle først de allmenninger der bygdelagene hadde husbehovsrett, som en konsekvens av rettspraksis hittil i allmenningssaker, behandles.

På et møte utvalget holdt i Steinkjer den 31. juli 1956 med bygdenes arbeidsnemnd, Schiefloe og skogforvalterne i Snåsa, Fosen og Verdal ble det påny presisert hvilke oppgaver som skulle løses og også at arbeidet med prinsipp-saken ikke burde medføre forsinkelser i arbeidet med de spesielle krav. Det var nå kommet inn krav fra et par allmenninger til, men alt tok langt lengre tid enn ventet. I tillegg til kravene i Sellifjell statsallmenning i Stod og Malvik statsallmenning i Malvik var det nå fremsatt spesielle krav i

Sandseter statsallmenning i Verran,
Skatval og Borås statsallmenninger i Skatval og
Leksdal statsallmenning i Lånke.

For å komme videre ville utvalget foreta de befaringene som var berammet. Dette kunne kanskje også få litt forgang i sakene i de forskjellige allmenningene. Utvalget var innstilt på å få all mulig forgang i arbeidet.

I tiden 1.-12. august 1956 foretok utvalget befaringer i Sellifjell i Stod, Skatval og Borås i Skatval, Leksdal i Lånke, Bruås og Rauå, Sonen og Sonvadsfoss, Vigden og Elgvadsfoss i Hegra, Malvik i Malvik og Strinda og Tjønndal, Roktdal, Luru og Storåsen allmenninger i Snåsa.

Under befaringene fikk utvalget orientering om bruksutøvelsen som de møtende mente hadde funnet sted i den enkelte allmenning fra gammel tid, og om hvilke gårder eller grender som hadde utøvd bruken o.s.v. Utvalget presiserte at dette bare var orientering, og at kravstillerne derfor måtte

formulere og underbygge sine krav skriftlig etterpå. I brev av 27. august s.å. til Lars Bidtnes, formannen i arbeidsnemnda, gjentar utvalget dette samtidig som de ber om å få besvart spesielle spørsmål angående Skatval og Borås, Leksdal, Bruås og Rauå, Sonen og Sonvadsfoss og Vigden og Elgvadsfoss allmenninger. Tilsvarende brev ble sendt til nemndas medlem Jon Viem for Strinda og Tjønndal, Roktdal, Luru og Storåsen allmenninger. Advokat Schiefloe ble tilsendt for Sellifjell, men dette ble videresendt til kravstillernes representant Gustav Pedersen. For Malviks vedkommende ble det direkte sendt til kravstillernes representant, Martin Solli.

Spørsmålsskriftene ble bare besvart i Sellifjell, Malvik, Sonen og Sonvadsfoss og Vigden og Elgvadsfoss. Ved forespørsel etter de resterende meddelte Lars Bidtnes i brev av 20. juli 1957 at arbeidsnemnda

“har ikkje havt noko med saker der det er gardar som no krev husbehovsrett i almenning som før har denne retten. Adv. Schiefloe har meint at desse saker fikk koma i neste omgang, og såvidt eg har forstått, eit oppgjør innan vedkommande kommune eller kommunar...”.

Disse opplysningene var helt ny for utvalget. Nemnda skulle altså bare behandle det generelle krav om hogstrett for alle gårdene i bygda, og bare i de allmenningene hvor husbehovsrett i det heletatt ikke var anerkjent. Både Bidtnes og Schiefloe bekreftet dette senere. Etter dette gikk utvalget over til å ta direkte kontakt med kravstillerne eller representanter utpekt av kravstillerne.

I tiden 2.-13. august 1957 foretok utvalget, som sist år, befaringer. Denne gangen var det Leksdal i Lånke, Sandseter i Verran og Bangsjø, Ismenningen, Gaundal, Jævsjø og Holden i Snåsa. I forbindelse med disse befaringene holdt utvalget den 2. august 1957 en konferanse i Stjørdal med Lars Bidtnes om allmenningene i Hegra, og med gårdbruker Søren Folvik og tidligere lennsmann Rygh som representanter fra Lånke. Det var også i disse dager at advokat Schiefloe meddelte at han p.g.a. sykdom måtte trekke seg fra arbeidet med allmenningssakene i Trøndelag.

Når utvalget avleverer den alminnelige redegjørelsen den 12. oktober 1957 konstateres det at det foreligger tilstrekkelig opplysninger til å behandle kravene om hogstrett i

- Malvik,
- Skatval og Borås,
- Sellifjell i Stod og
- Sandseter.

Leksdalssaken i Lånke var for tiden hos kravstillernes representanter til uttalelse. Angående Sonen og Sonvadsfoss, Vigden og Elgvadsfoss pågikk arbeide med å få klarlagt forholdene ytterligere.

Når det gjelder Bruås og Rauå,
Roktdal,
Luru,
Storåsen,
Bangsjø,
Ismenningen,
Gaundal,
Holden og
Jævsjø

var det ikke fremsatt spesielle krav til hugstrett. For Bruås og Rauå opplyste Lars Bidtnes at det etter hans mening var grender som hadde hugstrett, han tenkte da spesielt på Beitstadgrenda. Han antok at de ville stå i samme stilling som de gårdene som hadde fått hogstrett i 1935 (jfr. Rt. 1935 s. 876). Noe krav fra disse gårdene var ikke fremsatt.

Utvalget hadde en anelse om at slettes ikke alle spesielle krav som kunne ventes å bli reist, nå var anmeldt. Det var nok mange gårdbrukere som mente de hadde hogstrett, men som foreløpig holdt sine krav tilbake fordi de ventet på utfallet av den bebudede prinsippssaken. Hvis resultatet av denne ble at alle gårdene i bygden uten videre var hogstberettiget, behøvde de ikke å gjøre spesielle krav gjeldende. I mange bygder kunne bevisene til tider være svært svake og da kunne en slik avventende holdning være forståelig. Hvis derimot bygdene ikke skulle få medhold i prinsippssaken ville trolig en del gårder og grender reise spesielle krav. Utvalget konkluderer med at allmenningsspørsmålet i Trøndelag ikke vil være endelig løst før prinsippssaken om de nye teoriene var avgjort.

Den alminnelige redegjørelsen avsluttes med at utvalget oppfordrer til at prinsippssaken føres fram så raskt som mulig og at det blir gitt fri sakførsel. Redegjørelsen er datert den 12. oktober 1957 og er signert av utvalgets medlemmer, Schei, Anker og Fougner. Den er tatt inn i St. meld. nr. 19, 1958, Ålmenningsspørsmål i Trøndelag, sammen med generelt allmenningsstoff (vedlegg 2), og en oversikt over samtlige allmenningsdommer i Rettstidende i tiden 1836-1956 (vedlegg 3). Til sist i St. meld. nr. 19, 1958, er innstillingene fra utvalget om de fire første allmenningene tatt inn (vedlegg4-7). Konklusjonene fra innstillingene gjengis i kapitell 9.11.

Direktoratet for statens skoger mente at utvalget burde arbeide videre med saken, etter de samme retningslinjer med sikte på å gi særlige innstillinger for alle allmenningene i Trøndelag, hvor det var reist krav om hogstrett. Departementet og skog,- vassdrag-, og industrinemda sluttet seg til dette forslaget. Tilrådingen ble tatt inn i Innst. S nr. 80 for 1958, og den ble enstemmig vedtatt av Stortinget 17. mars 1958.

9.11 Trøndelagsutvalget av 1955 fortsetter; St. meld. nr. 48 1965-66.

Ved utgangen av 1962 hadde utvalget gitt innstillinger i hele 28 saker. Fra 1. januar 1963 ble formannen i utvalget, høyesterettsdommer Andreas Schei, tilsatt som Stortingets ombudsmann for forvaltninga, og han gikk dermed ut av utvalget. Departementet oppfordret de to andre om å fortsette arbeidet alene.

I 1963 kom innstilling nr. 29 fra utvalget, og 29. mai 1964 kom utvalget med en avsluttende utredning. Utvalgets konklusjoner og forslag er tatt inn i St. meld. nr. 48, 1965-66. Landbruksdepartementet og Direktoratet for statens skoger har senere fulgt forslagene fra utvalget i alle saker.

St. meld. nr. 48, 1965-66, slår til sist fast følgende:

“I det heile ser det ut til å vera von om at ein ved hjelp av utvalet har oppnått stort sett å få ei endeleg ordning av mange flokute hogstrettsilhøve i Trøndelagsallmenningane. Departementet meiner det er grunn til å slå fast at utvalet har løyst eit kompleks av vanskelege saker på ein tilfredsstillande måte”.

Som vedlegg til Stortingsmeldinga er en “Avsluttende redegjørelse - alminnelig redegjørelse nr. V - fra Utvalget for allmenningsspørsmål i Trøndelag.” I denne redegjørelsen er det vesentlige av innholdet i de utrykte redegjørelsene II-IV også tatt med, samt hovedpunktene i den første redegjørelsen (St. meld. nr. 19, 1958).

Resultatet av de 29 innstillingene var at utvalget anbefalte minnelig anerkjennelse i 11 saker og frarådet slik anerkjennelse i 16. I to saker, nr. 1 og 16 nedenfor anbefalte utvalget delvis anerkjennelse. I en rekke enklere tilfeller ga utvalget tilråding uten at innstillings form ble benyttet. Dette var oftest kurante tilfeller, og i alle disse tilfellene ble det anbefalt minnelig godkjennelse.

Nedenfor følger utvalgets konklusjoner ved de 29 innstillingene.⁴⁸

Nr. 1. Sellifjell i Stod, datert 12. oktober 1957. Utvalget tilrådet at hogstrettskrav fra gårdene Østgaard, Persgaard og Lillevestre ble godkjent i minnelighet, mens krav fra gårdene på Strinda ble frarådet godkjenning.

Nr. 2. Skatval og Borås, datert 12. oktober 1957. Alle krav ble anbefalt godkjent, d.v.s. fra Drogset nedre, Nordsve, Drogset øvre, Einbu, Moen, Skurdal, Dahl og Haugland.

⁴⁸ Jfr. St. meld. nr. 48, 1965-66, Allmenningsspørsmål i Trøndelag, side 4-5.

Nr. 3. Malvik i S-Trøndelag, datert 12 oktober 1957. Utvalget fant at det ikke var grunnlag for minnelig anerkjennelse av kravene. Høyesterettsdommen fra 1922 var rettslig bindende (Rt. 1922, s. 335). Departementet har ikke adgang til å gå inn på en ordning som avviker fra den dommen fastsatte. Bare den gruppe gårder som dengang fikk hogstrett skal fortsette å ha det.

Nr. 4. Sandseter i Verran, datert 12. oktober 1956. Utvalget fant at det ikke var grunnlag for minnelig anerkjennelse av kravene fra gårder i Inderøy, Røra og Sandvollan for husbehovsrett i Sandseter statsallmenning.

Nr. 5. Leksdal i Lånke, datert 19. mars 1958. Utvalget fant at det ikke var grunnlag for minnelig anerkjennelse av kravene.

Nr. 6. Sonen og Sonvadsfoss, Vigden og Elgvadsfoss, datert 19. mars 1958. Utvalget fant at det ikke var grunnlag for minnelig anerkjennelse av kravene.

Nr. 7. Lillealmenningen i Skogn datert 1. september 1958. Kravet gikk ut på at staten skulle oppgi sin rett til allmenningsområdet, og utvalget tilrådet at kravet ble godtatt. Da staten etter § 38 i loven om benefisert gods av 20. august 1821 ikke kan avhende en statsallmenning, måtte saken ordnes med en egen lov. En sådan lov ble gitt 29. april 1959 og er betegnet: Lov om å gi opp statens rett til Lillealmenningen statsallmenning (Hopskogen), Ekne, Skogn i Nord-Trøndelag.

Nr. 8. Malså, Kverndal og Svarthovd i Verdal, datert 1. september 1958. Utvalget anbefalte at foreliggende krav ble godkjent.

Nr. 9. Luru i Snåsa, datert 2. november 1959. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 10. Strinda og Tjønndal i Snåsa, datert 2. november 1959. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 11. Leksdal i Verdal, datert 15. desember 1959. Utvalget anbefalte at gården Langåkeren ble anerkjent berettiget.

Nr.12. Inndal i Verdal, datert 17. mars 1960. Utvalget anbefalte at bruket Åsli ble anerkjent berettiget.

Nr. 13. Reinsjø i Skogn, datert 29. mars 1960. Utvalget tilrådet minnelig anerkjennelse av kravet som gjaldt et stort antall gårdbrukere.

Nr. 14. Ørndal og Migen i Skogn, datert 29. mars 1960. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 15. Furudal i Namdalseid, datert 29. mars 1960. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 16. Jøsåsgårdene m.fl. i Verdal, deres krav overfor Tromsdal, Hoås og Kverndal, Malså og Svarthovd, datert 29. desember 1960. Utvalget tilrådet kravet overfor Kverndal, Malså og Svarthovd, men ikke for de andres vedkommende.

Nr. 17. Tromsdal gårds krav overfor Hoås, subsidiært Tromsdal. Datert 29. desember 1960. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 18. Leksdal i Verdal, datert 11. januar 1961. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse av kravene som var fremsatt av de bruksberettigede i Volhaug.

Nr. 19. Bruås og Rauå i Hegra, datert 11. januar 1961. Bruk under gnr. 95 og 96 i Hegra ble anbefalt godkjent.

Nr. 20. Holden i Ålen, datert 31. oktober 1961. Utvalget anbefalte at de foreliggende krav ble godkjent.

Nr. 21. Gauldal i Ålen, datert 31. oktober 1961. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse av kravene som gikk ut på at en del seter- og slåtteeiere var eiere av, subsidiært enebruksberettiget i, fire seterstreknings innen allmenningen.

Nr. 22. Migen i Skogn, datert 19. november 1961. Utvalget anbefalte at et gårdsbruk ble anerkjent berettiget.

Nr. 23. Inn og Sul i Verdal, datert 7. mai 1962. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 24. Ramsås i Verdal, datert 17. september 1962. Utvalget anbefalte kravet.

Nr. 25. Rør- og Langvatn i Namdalseid, datert 17. september 1962. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse av kravet som gjaldt en enkelt gård.

Nr. 26. Tromsdal i Verdal, datert 18. oktober 1962. Hogstrettskrav var reist av eieren av gnr. 136 bnr. 4 og 5 i Verdal med henvisning til at brukene var utskilt

fra bnr. 1, som var anerkjent bruksberettiget. Utvalget konkluderte med at staten ikke burde reise innvending mot det fremsatte krav og at det burde tilrås at også allmenningsstyret godtok kravet.

Nr. 27. Leksdal i Verdal, datert 18. september 1962. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse av kravene, som for enkeltes vedkommende var en gjentakelse av krav behandlet i innstilling nr. 18.

Nr. 28. Bruås og Rauå i Hegra, datert 22. desember 1962. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Nr. 29. Sandseter i Verran, datert 2. november 1963. Utvalget fant ikke grunnlag for å tilrå minnelig anerkjennelse.

Som tidligere nevnt fulgte Landbruksdepartementet og Direktoratet for statens skoger utvalgets innstillinger for alle tilfellene.

Innst. S. nr. 161 fra skog-, vassdrag-, og industrikomiteén sluttet seg til St.meld. nr. 48 for 1965-66 og den ble enstemmig vedtatt i Stortinget den 21. mai 1966.⁴⁹

9.12 Trøndelagsutvalget av 1967.

Under behandlingen av St. meld. nr. 48 (1965-66) rettet representanten Leirfall spørsmål til landbruksministeren om det ikke ville være på sin plass å få nedsatt et faglig upartisk organ til å se på spørsmålene rundt uriktige grenseopp ganger mellom private og offentlige eiendommer, spesielt i Namdal.

Direktoratet for statens skoger ga i notat 24. februar 1966 nærmere orientering om spørsmålet til departementet, og i skriv av 21. juni 1966 til departementet foreslo Direktoratet at det ble nedsatt et utvalg :

“ikke til å gå opp grenser, men for å gjennomgå alt tilgjengelig dokumentmateriale, holde møter med de parter som måtte ha innvendinger mot de bestående grenser, og på dette grunnlag komme med tilråding om hvilke tiltak staten som grunneier eventuelt bør treffe i anledning disse grensespørsmål.”

Departementet var enig i forslaget, og kom fram til at utvalget burde bestå av fremstående nøytrale jurister, og av hensyn til effektiviteten burde de være

⁴⁹ Jfr. S.tidende 1965-66, side 3063-3065.

fåfallige. Arbeidet burde være avsluttet i 1969. Departementet foreslo følgende sammensetning:

1. Høyesterettsdommer Per Anker, Oslo, formann.
2. Høyesterettsadvokat Eiliv Fougner, Oslo
3. Advokat Sverre Dragsten, Trondheim.

De ble oppnevnt ved Kgl.res. 7. april 1967.

Fougner omkom i en flyulykke 14. mars 1972, det var da bare to saker som gjensto og disse ble da fullført med bare to medlemmer. Utvalget ble ferdig med arbeidet i oktober 1972, og de hadde da kommet med anbefalinger i 15 saker. Dessuten hadde de i 1969, 1970 og 1972 gitt ut generelle utgreiinger om arbeidet sitt. Direktoratet for statens skoger sluttet seg til alle anbefalingene.

Utvalget arbeidet hovedsaklig med grensene i Lierne i Nord-Trøndelag og i Soknedal i Sør-Trøndelag. Under sitt arbeide i Lierne fikk de erfare hvor striks Martens hadde vært overfor skogbygdene, og hvilke historier som enda levde på bygdene etter han.

Utvalget bemerker også at den kommunale allmenningsnemnda har rettet sterk kritikk mot Trøndelagskommisjonen og førstassistent Martens virksomhet. Utvalget innrømmer at kritikken ikke er helt ubegrunnet, men at den allikevel skyter noe over målet. Utvalget sier seg enige med sine forgjengere, Trøndelagsutvalget av 1955 (St.meld. nr. 19, 1958) at det var uheldig at almenningsskommisjonen av 1861 både hadde undersøkende myndighet i de sivilrettslige forhold som knyttet seg til allmenningens utstrekning og dømmende myndighet når det gjaldt overtredelser.

Trøndelagskommisjonen får også et uheldig utgangspunkt når de i innledningen til beskrivelsen av statsallmenningene i Inderøens fogderi gir uriktige opplysninger om Lierne.⁵⁰

Til tross for det som innvendes mot Trøndelagskommisjonens befatning med og uttalelser om allmenningene i Lierne, fant utvalget at de ikke hadde tilstrekkelig grunnlag for å trekke den slutning at grensene av 1865 innebar overgrep overfor de tilstøtende grunneierne. Martens var ung og uerfaren. Det var uheldig, men utvalget såg det ikke som gitt at hans mangel på erfaring gikk ut over bøndene. Det var trolig så som så med skolekunnskapen i Lierne på den tiden og mange av bøndene var sikkert ikke særlig skrive- og lese-kyndig.

“Men dette betyr ikke at det var dårligere bevendt med forstanden enn hos folk flest i landet, og nettopp når det gjelder jusen i jordbruksforhold, har den norske bonden vært kjent for å være

⁵⁰ Jfr. St. meld. nr. 42, 1973-74, Grenser for statens eiedomar i Trøndelag, side 47.

interessert og våken. Det har formodningen mot seg at grunneierne i Lierne lot seg narre eller true av den unge Martens til å gå med på å gi fra seg noe av det de anså som sitt...Martens var åpenbart både energisk og effektiv - for såvidt som han fikk arbeidet unna på kort tid. Men han synes å ha prøvet å finne fram til grenser som stemte med opplysninger i dokumenter fra eldre tid. Enkelte muntlige overleveringer i motsatt retning som er påberopt av allmenningsnemda finner ikke utvalget å kunne tillegge vekt.”⁵¹

I de fleste sakene kom utvalget til den konklusjon at staten ikke skulle godta de private partene sine krav om nye grenser.

Utvalgets arbeide endte i St. meld. nr. 42 (1973-74). I Innst. S. nr. 299 (1973-74) fra Industrikomitéen het det “Innstilling fra Industrikomitéen om ikke-behandling av St. meld. nr. 42 om grenser for statens egedomar i Trøndelag.” Stortingsmeldingen ble behandlet ved neste Storting. Innst. S. nr. 34 (1974-75) ble enstemmig vedtatt den 2. desember 1974.⁵²

9.13 Allmenningsutvalget for Trøndelag av 1971.

I styremøte for Direktoratet for statens skoger 28. april 1971 ble det nedsatt et utvalg med følgende mandat:

1. Å gi en vurdering av nåværende former for hogstrettsutøvelsen.
2. Å komme med forslag til retningslinjer for hogstrettsutøvelsen for at denne skal bli mest mulig rasjonell.

Som medlemmer ble oppnevnt:

Skoginspektør Per Negård, Steinkjer, formann.
Gårdbruker Hans Isaksen, Verdal
Konsulent Eva Nilsen, Oslo.

Grunnen for oppnevnelsen av utvalget var at det fra flere hold var hevdet at hogstretten ble utøvd avlegs og lite rasjonelt. Direktoratet hadde gjennom de senere årene ønsket å komme bort fra enkeltmannsdriften i Trøndelags-allmenningene, som de ansåg som en uheldig driftsform. De innsåg at på grunn av lokale forhold, kunne kanskje enkeltmannsdrift være det mest hensikts-

⁵¹ Jfr. siste fotnote.

⁵² S.tid.(1974-75) side 1598.

messige på enkelte steder. En kombinasjon mellom fellesdrift og enkeltmannsdrift kunne kanskje være løsningen i enkelte allmenninger. Utvalgets arbeide skulle bli en forløper til revisjonen av allmenningslovgivningen.

Utvalget konkluderte med at forholdet med de mange bruksregler, selve ordningen med utvisning av mange små partier på rot og driftsmåten hadde store mangler. De gamle formene for allmenningsbruk burde, i følge utvalget, erstattes med et felles opplegg snarest der det under hensyn til både de hogstberettigede og samfunnet tas sikte på å utnytte allmenningens produksjonsmuligheter og ressurser best mulig.

Etter dette ble det gjort forsøk på å erstatte bruksregler og driftsformer, men disse forsøkene førte ikke frem. Mye av grunnen til dette er trolig at enkeltmannsdriften med utvisning på rot har hatt stor økonomisk betydning for landbruket og bygdene. De bruksberettigede har benyttet egen arbeidskraft og eget teknisk utstyr i deler av året hvor det kan være vanskelig å finne alternativ sysselsetting.

9.14 Tilstanden i dag (1993).

I tiden etter 1955 og Trøndelagsutvalget, har det vært få saker oppe til domstolene. Spesielt når man tenker på hvor mange som var oppe i 30-årsperioden før. Dette tyder på at Trøndelagsutvalget gjorde et veldig godt og grundig arbeide. De ordnet opp i mange tvister og tvilsspørsmål i forbindelse med de forholdsvis innfløkte forholdene i Trøndelag, og da spesielt Nord-Trøndelag. Allikevel må en ha klart for seg at alle allmenningsspørsmålene hadde ikke blitt besvart. Jeg vil her nevne de fleste av de sakene som har vært oppe til domstolene i ettertid.

Rt. 1970 s.1 Strinda allmenning. (Grensesak).

“En kongelig oppnevnt almenningskomisjon fastsatte i 1865 grensen for Strinda statsalmenning overfor bl.a. skogeiendommen Finnsås i Snåsa. Det østligste punkt i grensen ble angitt å ligge ved “Korsmæren”. I tilslutning til kommisjonens grensefastsetting ble 3 år senere (1868) en grense oppmerket etter ordre av statens skogforvaltning. Grensen ble trukket frem til et punkt i den såkalte Korsmærdalen som fører fra fjellet ned mot Snåsavatnet. Snåsa kommune som senere ble eier av Finnsås, mente i 1959 at grensen var blitt oppmerket galt i forhold til almenningskommisjonens beskrivelse og fikk medhold av jordskifteretten. Jordskifteretten la det østlige endepunkt ca. 500

meter lenger oppe i Korsmærdalen enn der den oppmerkede grense ender. Lagmannsretten kom til samme resultat og ga heller ikke staten medhold i at tvisteområdet var hevdet. Lagmannsretten antok at så vel almenningstyrets representant i 1868, forstassistent Martens, som alle senere skogforvaltere burde ha undersøkt nærmere hvor grensen skulle gå og at det derfor ikke forelå aktsom god tro. En lagdommer dissenterte og ga staten medhold på grunnlag av hevd. Ved anke til Høyesterett fikk staten medhold.”

RG. 1975 s. 472, dom 4.2.1975 Inns statsskog, Inn og Sul allmenning.

Retten fant det godt gjort at saksøkerne ikke hadde utøvet noen hogst i allmenningen, bortsett fra hogst til seter i 1867. Rent geografisk var det mest hensiktsmessig for Suuloppsitterne å drive på A/S Verdalsbrukets eiendom. Selve veiforbindelsen til allmenningen tilsa også at det ikke var utøvet noen hogst. Det er meget ulendt i området, og veiforbindelsen østenfor Sulgrenda i Innas dalføre og opp til Innsvatnet, kom først omkring 1860.

Etter dette fant retten at saksøkerne ikke var allmenningsberettiget til hogst i den nåværende Inns Statsskog. For øvrig fant retten det godt gjort at begge saksøkerne var almenningsberettiget etter de regler som gjelder for statsallmenninger.

RG. 1981 s. 1015.

To gårder som hadde hatt eneretten til fiske i et allmenningssvann fra 1775 mistet denne retten da de hadde holdt seg passive for lenge. Tre småbruk hadde fisket i vannet fra 1931, 1935 og 1947. Trøndelagsutvalget hadde uttalt at det var med urette at fjellstyret hadde administrert vannet fra 1926 fordi det var klart at de to gårder hadde fått en enerett til vannet i 1775. De to gårdene bestred deretter de tre småbruks rett til fiske, men fikk ikke medhold, idet Lagmannsretten la avgjørende vekt på den passivitet de hadde utvist helt til de fikk rede på Trøndelagsutvalgets innstilling. (Stedsangivelse er ikke angitt).

Rt. 1987 s. 398. Grensetvist mellom Bruås og Rauå statsallmenning i Stjørdal og Grønningen statsallmenning i Levanger. Saken gjaldt en grense som var trukket opp av almenningskommisjonen av 1861. Grensen var uriktig opptrukket, delvis på grunn av uriktig oppfatning av allmenningsrettens innhold. Bruås/Rauås allmenningsrett var ikke bortfalt ved passivitet.

Dom 24. mai 1988, Frostating lagdømme, ang. A/S Meraker Brug.

Saken gjaldt tvist om rettigheter i utmarksområder som i sin tid tilhørte

Meraker Kongeallmenning. Denne ble ved skjøte av 27. november 1799 solgt av Kongen og har senere vært i privat eie. En tid var allmenningen delt mellom flere eiere. En stor del av den tidligere Kongeallmenningen er i dag matrikulert sammen med Meraker skog (Meraker Brug). Saken er temmelig innfløkt og komplisert, dette referatet vil dermed ikke få med alle nyansene av dommen. I herredsretten fikk nesten alle de 151 saksøkerne tilkjent i kraft av allmenningsrett å være berettiget til alle allmenningsrettigheter bortsett fra hogst til gårdsbehov i privatallmenningen tilhørende saksøkte. Åtte gårdbrukere ble tilkjent alle rettigheter. Gårdbrukerne anket til lagmannsretten da det for enkelte bruk var satt begrensninger med hensyn til hogst. Meraker Brug anket med påstand om total frifinnelse. I lagmannsretten fikk bare tre gårdbrukere rett til beite og seter, slåtter mosetak og fiske. Meraker Brug ble frifunnet for resten av saksøkerne.

Det bør her nevnes at det i 1974 ble inngått en avtale mellom Meråker kommune og Meraker Brug hvor det ble bestemt at alle innbyggerne i Meråker for fremtiden har rett til å drive jakt uten hund etter alt vilt unntatt elg, hjort, villrein, rådyr, dådyr og bever og å drive fiske med krokredskap i den tidligere Meråker Kongeallmenning. Lagmannsretten fant det ikke nødvendig å ta stanspunkt til om allmenningene fortsatt skulle være å betrakte som privatallmenning med sikte på retten til jakt og fiske.

Dom 18. desember 1992, Frostating lagmannsrett, Kverndal allmenning. Saken gjaldt spørsmålet om visse gårder på Halset og Suul i Verdal kommune har bruksrettigheter i Kverndal statsallmenning i samsvar med bestemmelsene i fjelloven av 1975. I herredsretten fikk Sulgårdene ikke tilkjent bruksrettigheter, mens Halsetgårdene ble funnet å ha slike rettigheter. Verdal fjellstyre anket med påstand om å bli frifunnet for Halsetgårdene også, og Sulgårdene anket med påstand om å bli funnet bruksberettiget. Sul og Halsetgårdene hevdet å ha fjellovsrettigheter som en følge av stortingsvedtaket av 11. mars 1926. Fjellovens §2 sier at allmenningsrettighetene skal være "som fra gammel tid", og lagmannsretten mente at dette dermed måtte bevises. Lagmannsretten fant at det ikke var ført noe bevis for at Sulgårdene hadde utøvet beite i kraft av allmenningsrett. For Halsetgårdene fant Lagmannsretten det naturlig at de tilhørte et bygdelag som fra alders tid hadde beitet i allmenningen. De ble dermed funnet berettiget. Herredsrettens dom ble dermed stedfestet.

Disse sakene viser at det i tiden etter Trøndelagsutvalget av 1955 ikke har vært store problemer angående hogstrett. Dette beviser nok en gang kvaliteten på det arbeidet som ble nedlagt av utvalget.

Det er enda mange allmenninger som ikke har vært diskutert, spesielt de i nordre del av fylket. I denne delen av fylket har det trolig aldri vært drevet noe vesentlig i allmenningsskogene i fra bygdefolkets side. Antagelig hadde de tilstrekkelig med hjemskog i fra gammel tid, og de ble dermed ikke fratatt noen rett på slutten av det forrige århundre. De har ikke hatt noen gammel bruk å vise til, og dermed heller ikke noe krav å stille. Det har resultert i at det idag ikke vises ut tømmer i noen allmenning nord for Steinkjer kommune. Hvis de idag skulle vunnet noen hogstrett måtte det ha vært som en følge av Schiefloes teorier, men de har jo igjennom forskjellige saker blitt avvist.

Som en konklusjon kan man si at allmenningsretten i Nord-Trøndelag i dag står på lik linje med Sør-Norge.

Skjemaet nedenfor er en oversikt over allmenningene i Nord-Trøndelag i dag, og hvilke dommer som har vært avsagt i de enkelte allmenningene. Jeg har dessverre ikke hatt kapasitet til å finne alle herredsrettsdommer.

Nr.	Allmenning	Kommune	Hogstrett	Avsagte dommer
1.	Sonen	Stjørdal	Nei	Tr.utv. 19.03.1958 Fr.t.lr. 17.10.1959
2.	Sonvadsfoss (Stj.)	Stjørdal	Nei	Tr.utv. 19.03.1958
3.	Sonvadsfoss (Mer.)	Meråker	Ja	
4.	Skatval	Stjørdal	Ja	Tr.utv. 12.10.1957
5.	Borås	Stjørdal	Ja	Tr.utv. 12.10.1957
6.	Bruås og Rauå (Stj.)	Stjørdal	Ja	Rt. 1856 s. 140 Rt. 1870 s. 129 Rt. 1935 s. 876 Tr.utv. 22.10.1962 Rt. 1987 s. 398
7.	Elgvadsfoss	Stjørdal	Nei	Tr.utv. 19.03.1958
8.	Vigden	Stjørdal	Nei	Tr.utv. 19.03.1958
9.	Frosta	Frosta	Ja	Rt. 1838 s. 505 Rt. 1863 s. 637 Rt. 1931 s. 428
10.	Ørndal	Levanger	Ja	Tr.utv. 29.03.1960
11.	Migen	Levanger	Ja	Tr.utv. 19.11.1961 Tr.utv. 29.03.1962
12.	Lynum	Levanger	Ja	Stj&Vhr. 15.10.1955
13.	Grønningen	Levanger	Ja	Rt. 1987 s. 398
14.	Bruås og Rauå (Lev.)	Levanger	Ja	
15.	Reinsjø	Verdal	Ja	Tr.utv. 29.03.1960
16.	Ramsås	Verdal	Ja	Tr.utv. 17.09.1962

17.	Hoås	Verdal	Ja	Rt. 1935 s. 186 Rt. 1940 s. 407 Tr.utv. 29.12.1960 x2
18.	Tromsdal	Verdal	Ja	Tr.utv. 29.12.1960 x2 Tr.utv. 18.10.1962
19.	Inndal	Verdal	Ja	Rt. 1939 s. 82 Rt. 1956 s. 984 Tr.utv. 17.03.1960
20.	Svarthovd	Verdal	Ja	Stj&Vhr. 26.09.1953 Tr.utv. 01.09.1958 Tr.utv. 29.12.1960
21.	Småseteråsen	Verdal	Ja	
22.	Kverndal	Verdal	Ja	Stj&Vhr. 26.09.1953 Tr.utv. 01.09.1958 Tr.utv. 29.10.1960 Fr.t.lr. 18.12.1992
23.	Inn	Verdal	Nei	Tr.utv. 07.05.1962 Stj&Vhr. 04.02.1975
24.	Volhaug	Verdal	Ja	Rt. 1909 s. 841 Rt. 1914 s. 629
25.	Leksdal	Verdal	Ja	Alm.d.st. 04.06.1937 Tr.utv. 15.12.1959 Tr.utv. 11.01.1961 Tr.utv. 18.09.1962
26.	Malså	Verdal	Ja	Stj&Vhr. 26.09.1953 Tr.utv. 01.09.1958 Tr.utv. 29.10.1960
27.	Heien	Inderøy	Ja	
28.	Volhaug m/Lilleallm.	Steinkjer	Ja	
29.	Båbu	Steinkjer	Ja	Rt. 1861 s. 381 Rt. 1864 s. 262
30.	Kjesbu	Steinkjer	Ja	Rt. 1864 s. 262 Rt. 1952 s. 51
31.	Ogndal/Sellifjell	Steinkjer	Ja	Rt. 1952 s. 51
32.	Ogndal/Roktdal	Steinkjer	Ja	Rt. 1952 s. 51
33.	Stod/Sellifjell	Steinkjer	Ja	Alm.d.st. 28.04.1938 Tr.utv. 12.10.1957
34.	Sliper og Høyfoss	Mosvik	Ja	RG. 1954 s. 756
35.	Skavdal og Røsshøy	Mosvik	Ja	

36.	Sandseter	Verran	Ja	Rt. 1935 s.761 Rt. 1941 s. 731 Tr.utv. 12.10.1957 Rt. 1961 s. 319 Tr.utv. 02.11.1963
37.	Åfjord	Åfjord	Nei	
38.	Bjørnrør	Osen	Nei	HR. 14.04.1956
39.	Furudal	Namdalseid	Nei	Tr.utv. 29.03.1963
40.	Risli	Namdalseid	Nei	
41.	Sandvatn	Namdalseid	Nei	
42.	Oksvoll	Namdalseid	Nei	
43.	Røyr- og Langvatn	Namdalseid	Nei	Tr.utv. 17.09.1962
44.	Flottra	Namsos	Nei	
45.	Finntjønn	Namsos	Nei	
46.	Alm- og Ekorndal	Namsos	Nei	
47.	Alm- og Ekorndal	Overhalla	Nei	
48.	Vesterå/Landego/Gravdal	Overhalla	Nei	
49.	Bangsjø (Ov.)	Overhalla	Nei	
50.	Bangsjø (Gr.)	Grong	Nei	
51.	Bangsjø (Sn.)	Snåsa	Nei	
52.	Strinda og Tjønndal	Snåsa	Nei	Tr.utv. 02.11.1959 Rt. 1970 s. 1
53.	Roktdal	Snåsa	Nei	Rt. 1952 s. 282
54.	Gaundal/Holden/Jævsjø	Snåsa	Nei	
55.	Ismenningen	Snåsa	Nei	
56.	Storåsen	Snåsa	Nei	
57.	Luru	Snåsa	Nei	Tr.utv. 02.11.1959
58.	Sanddøldal	Lierne	Nei	
59.	Vestre Finnli	Lierne	Nei	
60.	Undingsli/Rødsjøhallen	Lierne	Nei	
61.	Østre Finnli	Lierne	Nei	
62.	Muru	Lierne	Nei	
63.	Limingdal	Lierne	Nei	
64.	Løvset	Nærøy	Nei	
65.	Grønnlandet	Nærøy	Nei	
66.	Mjøsund	Nærøy	Nei	
67.	Alm- og Ekorndal	Høylandet	Nei	
68.	Svarttjønn	Høylandet	Nei	
69.	Fiskå	Høylandet	Nei	
70.	Folldalen	Høylandet	Nei	
71.	Brennmoen	Grong	Nei	
72.	Strompdalen	Namskogan	Nei	

73.	Fossmoen	Namskogan	Nei	
74.	Storfrønningsdal	Namskogan	Nei	
75.	Smalåsen	Namskogan	Nei	
76.	Mellingen	Namskogan	Nei	
77.	Sandåmo	Namskogan	Nei	
78.	Brekka	Namskogan	Nei	
79.	Tromsfjell	Namskogan	Nei	
80.	Småvatnan	Røyrvik	Nei	
81.	Namsvatn	Røyrvik	Nei	Rt. 1936 s. 689

Forkortelser:	Stj&Vhr	= Stjør- og Verdal herredsrett
	Tr.utv.	= Trøndelagsutvalget
	Fr.t.lr.	= Frostating lagmannsrett
	Alm.d.st.	= Den overordentlige allmenningsdomstolen i Nord-Trøndelag.

I fremstillingen har jeg ikke nevnt noe om alle de allmenningsrettighetene som er hjemlet i fjelloven, men disse tilligger de fleste allmenningene så lenge de er utøvet av et bygdelag i fra gammel tid, jfr fjelloven § 2 og Holakerkomitéen. Jakt og fiske er å betrakte som en allemannsrett, jfr. side 32. Når jeg i fremstillingen har sagt at en allmenning har hogstrett, behøver dette ikke være noen alminnelig hogstrett for hele bygda. Tvert i mot er det ofte bare et begrenset bygdelag som i fra gammelt av har hatt retten. De hogstberettigede i Trøndelagsallmenningene varierer fra å være få enkelte gårder til grender, spredte gårder og i enkelte tilfeller hele bygda. Dermed kan man si at i de allmenningene som har fått "Ja" under hogstrett, vises det idag ut virke til bruksrettshaverne, og i de som har fått "Nei" vises det ikke ut noe virke til bygdefolket.

De dommene som er nevnt har ikke bare med hogstrett å gjøre, de angår alt fra grenser og fjellovsrettigheter til hogstrett. Når tilrådingene fra Trøndelagsutvalget er tatt med, er det som en følge av at Stortinget senere vedtok alle sammen slik som utvalget tilrådte. Datoene er de som utvalget har brukt på de enkelte sakene.

Del III

OGNDALSALLMENNINGENE

OGNDALS-SAKEN

10.0 OGN DAL.

Ogndal ligger i Steinkjer kommune i Nord-Trøndelag fylke. Det er et dalføre som strekker seg fra Steinkjers bykjerne og ca. 50 km østover til Skjækervatnet, der grensene til Verdal, Snåsa og Steinkjer kommune når sammen. Det bor i dag ca. 20 500 innbyggere i Steinkjer kommune og ca. 3000 av disse er bosatt i Ogndal. Navnet har dalføret fått av elva Ogn (av norrønt ogn; skrekk, den skremmende) som renner i store slyng mot vest igjennom den åpne dalen og som har sitt utløp i Beitstadvfjorden ved Steinkjer. På begge sider av elveleiet er det skogkledde åser opp til 500 m.o.h. og frodige landbruksområder. Hoved næringsvei er jord- og skogbruk. Øvrige arbeidsplasser ligger hovedsaklig i Steinkjer. Bebyggelsen ligger stort sett spredt, men med noe konsentrasjon ved Fagerheim, Røysing og Hyllbrua. Her ligger også barneskolene i bygda.

Helt øst i Ogndal finner man store utmarksområder. Her er det forholdsvis mye uproduktiv mark, men også en god del produktiv skog og da i hovedsak gran. Disse områdene eies i hovedsak av Steinkjer kommuneskoger, Ogndalsbruket og Statskog, Nord-Trøndelag forvaltning. Det ligger nemlig tre statsallmenninger i dalføret;

- Kjesbu statsallmenning
- Roktdal statsallmenning og
- Sellifjell statsallmenning

I kartvedlegg nr. 1 som er et oversiktskart (1:100 000) over Steinkjer kommune, er Ogndal stiplet inn. Dette er den gamle herredsgrensen fra 1884. Allmenningsgrensene er også tegnet inn. De tilgrensende allmenningene, Malså, Båbu og Sellifjell, Stod, er stiplet inn.

Kjesbu allmenning: Denne allmenningen danner en uregelmessig i øst-vestlig retning lang og smal figur som ender i en spiss på Høgghaugen i vest, og en lignende spiss på Semsklumpen i øst. Avstanden mellom disse to punktene er ca. 20 km i luftlinje. Allmenningene danner den nordligste delen av et sammenhengende allmenningsområde som forøvrig omfatter Båbu statsallmenning i Sparbu og Leksdal og Malså statsallmenninger i Verdal. Alle fire løper sammen i en grenserøys på Hærvolfjellets nordligste avsenkning. Kjesbu allmenning's sydgrense går fra Høgghaugen til Tjørnhaugan og til den tidligere nevnte grenserøysa på Hærvola. Hele dette stykket følger grensen den gamle kommunegrensen mellom Sparbu og Ogndal. På sydsiden av denne grensen ligger Båbu statsallmenning. Fra Hærvola og østover følger grensen kommunegrensen mellom Verdal og Ogndal til Semsklumpen. På sydsiden av denne grensen ligger Malså statsallmenning. Mot øst og nord grenser Kjesbu allmenning til Steinkjer kommuneskoger, Ogndalsbruket. Høyden over havet er

fra 200 m i nordgrensen ved Lauva til ca. 770 m på Semsklumpen.

I følge arealplan for statseiendommene i Steinkjer kommune (1989) er det totale arealet i Kjesbu allmenning på 48 620 dekar som fordeler seg på følgende måte:

Produktiv barskog	: 7 600 daa	hovedsaklig gran
Annet areal	: 35 400 daa	
Over tregrensa	: 1 520 daa	
Vann	: 4 100 daa.	

Roktdal allmenning: Roktdal allmenning har form som en langstrakt uregelmessig firkant med lengderetning øst - vest. Allmenningen ligger på nordsiden av elva Rokta, og danner den sydligste delen av et sammenhengende allmenningskompleks som forøvrig omfattes av Sellifjell i Ogdal, Sellifjell i Stod og Roktdal i Snåsa.

I nord grenser Roktdal mot Sellifjell i Stod, i øst og syd mot Steinkjer kommuneskoger, Ogdalsbruket, der Rokta danner grensen. I vest grenser allmenningen sydligst mot Ogdalsbruket og nordligst - nordenfor Merraskaret - mot Sellifjell i Ogdal. Høyden over havet varierer fra 210 m i sør ved Rokta til 571 m på Fossemheia i vest.

I følge arealplan for statseiendommene i Steinkjer kommune (1989) er det totale arealet i Roktdal allmenning på 17 280 dekar som fordeler seg på følgende måte:

Produktiv barskog	: 2 270 daa	hovedsaklig gran
Annet areal	: 7 530 daa	
Over tregrensa	: 7 260 daa	
Vann	: 220 daa.	

Sellifjell allmenning: Denne allmenningen danner en fortsettelse av Roktdal allmenning fra Fossemheia og vestover. Allmenningen har form som en langstrakt, uregelmessig, men stort sett firkantet figur, ca. tre ganger så lang som bred, liggende i øst-vest retning. Den grenser mot Sellifjell i Stod i nord, der grensen følger herredsgrensen mot Stod hele veien fra Møltskaret i øst til Sirihaugen i vest. Mot øst grenser allmenningen mot Roktdal allmenning. Mot sør grenser allmenningen mot Steinkjer kommuneskoger, Ogdalsbruket og private skoger (Holdås, Kvernmo, Finstad m.v.), her har grensen et meget krocket løp etter bekker og daler. Den sydlige grensen ender opp i vest på nordenden av Finstadkammen. I vest grenser Sellifjell mot private skoger i Stod (Ramstad, Kippe m.v.). Høyden over havet varierer fra 150 m ved Kvernmo til 571 m på Fossemheia.

I følge arealplan for statseiendommene i Steinkjer kommune (1989) er det totale arealet i Sellifjell allmenning på 14 040 dekar som fordeler seg på følgende måte:

Produktiv barskog :	3 800 daa	hovedsaklig gran
Annet areal	: 8 430 daa	
Over tregrensa	: 1 730 daa	
Vann	: 80 daa. ⁵³	

10.1 Historie.

Dette kapitlet vil være som en bakgrunn for kapitlene 10.2 og 10.3, herreds- og Høyesterettssaken. Det vil naturlig nok være mye historie i de kapitlene også, derfor vil dette kapitlet ta for seg de grunntrekkene i historien som ikke kommer frem av rettssaken. Målet er å gi utenforstående som ikke har lokalkjennskap til området et bedre innblikk i dalførets dannelse, bosetting og utnytting opp i gjennom årene.

Arkivkonsulent Gunnar Tank avleverte i 1940 en dokumentsamling fra 1726-1872 vedkommende Kjesbu, Roktdal og Sellifjell allmenninger til Landbruksdepartementet. Arkivsamlingen var ment som en støtte til rettssaken som kom opp angående de samme allmenningene. Samlingen er gitt fortløpende nummerering etter kronologisk rekkefølge. Den er i det hele en flott historiebok om allmenningene i Ogndal. Jeg har valgt ut de dokumentene som i hovedsak angår hogstretten eller er av annen betydelig interesse og gjengitt de i korthet. Dette er å finne i vedlegg nr. 3.

10.1.1 Administrasjon.

I høgmiddelalderen, før ca. 1350, var det et fast oppbygd og velorganisert styringsapparat i Trøndelag som ellers i landet. Det historiske Trøndelag, landet omkring Trondheimsfjorden, var delt i åtte fylker. Det nordøstligste av disse var Sparbyggjafylke, d.v.s. sparbyggenes fylke. Om dette fylket opplyses det i Magnus Lagabøtes testamente fra 1277 at det er delt i åtte skipreider. Det har trolig også vært en todeling av Sparbyggjafylke, i Øvre halva (bygdene omkring Snåsavatnet til og med Ogndalen og Egge) og Nedre halva (Sparbu og

⁵³ Tallene er fra "Arealplan for Statseiendommer i Steinkjer kommune forvaltet av Statens skoger, Nord-Trøndelag forvaltning", Direktoratet for statens skoger, 1989.

Henning). Senere, uten å vite når, har så Ogndal (Skei sogn) gått over til det nedre halvfylket. Disse tre sogn (Ogndal, Henning og Sparbu) er blitt til Sparbu prestegjeld fra slutten av middelalderen.

På 1400-tallet går det gammelnorske styringsverket i oppløsning og i stedet for sysselmenn kom det nå lensmenn og fogder. Sparbyggjafylke ble da til Sparbu len. I tiden 1460-83 og også en tid etter 1509 hadde Sparbu og Jämtland felles fogd. Sparbu ble i 1541 avviklet som selvstendig len, og lå fra da av fast under Steinvikholm, senere kalt Trondheim hovedlen, som én av flere mindre administrasjonsenheter, til å begynne med kalt len, senere fogderi. Fra omkring 1570 hadde Sparbu og Inderøy felles fogd og de to områdene vokste sammen til ett fogderi. Det kaltes til å begynne med Inderøy og Sparbu, men ble senere bare Inderøy fogderi. Det var fogden som krevde inn kongens skatt, leidang, tiende, landskyld, bøter osv. Han møtte bygdefolket på de lokale ting, bygdetingene. Bygdetingene ble en viktig institusjon mot slutten av 1500-tallet.⁵⁴ I skattemanntallet fra 1520-21 ser man at Sparbu er delt inn i fire tinglag, der ett av disse er Skei. De fire tinglaga i Sparbu prestegjeld kom til å bestå i lang tid. Sparbu prestegjeld besto i 1726 av Mære sogn, Henning sogn og Skei sogn samt en del av ladestedet Steinkjer. I 1884 ble Sparbu herred delt i to herreder, nemlig Sparbu herred, utgjørende Mære og Henning sogn, og Skei herred. I 1901 skiftet Skei herred og sogn navn til Ogndal herred og sogn.

Ogndal var egen kommune fram til 1964 da den ved kommunesammenslåingen ble sammenslått med Sparbu, Stod, Beitstad, Egge, Kvam og Steinkjer til Steinkjer kommune. Ogndal er idag et eget sogn som tilhører Sparbu prestegjeld.

I Sparbu prestegjeld ble i tidligere tider den felles utmarka kalt for bare "alindingen" eller "udi alinding". Dette var de områder som senere skulle få navnene Volhaugen, Båbu, Kjesbu, Roktdal og Sellifjell allmenning.

10.1.2 Geologi og bosetting.

Dalføret bærer preg av istiden. Ved Bodom i Øvre Ogndal er det store åpne sletter og her er det mye skjell å finne, her var nemlig øvre marin grense (179 m.o.h.). Lenger ned i dalen finner man store morenerygger, terrasser langs dalsidene og man kan også se igjen synkene etter øvre og nedre Ogndalssjø. Ellers bærer dalføret preg av store grus-, sand- og leir-avsetninger.

⁵⁴ "Seinmiddelalder" av professor Jørn Sandnes, tatt inn i Bygdebok for Sparbu og Ogndal, bind I, side 154-180.

Når den faste gårdsbosettinga fikk grobunn, strides det om. Fra det første hundreåret e. Kr. til ca. 400 har man sikre tegn på at det sto gårder i bygda, men man regner med at det har levd folk i indre del av Trondheimsfjorden i langt lengre tid. Disse levde i et streifsamfunn. Det eldste funn av bearbejdede gjenstander som er gjort i Ogndal, er funnet ved Skjefte, en av de nederste gårdene i Ogndal. Her ble det i 1935 funnet 12 flintstykker. Flint er i dette distriktet i seg selv et sannsynlig tegn på menneskelig virksomhet ettersom denne steinarten bare finnes meget spredt i morenegrus og sikkert ble utnyttet temmelig intensivt som ressurs i den tid stein var blant de viktigste arbeidsmaterialer folk hadde. En slik samling flint er et indisium på at folk har oppholdt seg på dette stedet over lengre tid, og at redskaper er blitt laget her. Ut i fra at steinaldermenneskets arbeidsplass for en stor del var ved strandkanten, blir funnstedets beliggenhet av stor betydning for aldersbestemmelsen. Flintstykkene ble funnet i en høyde av 45-46 m.o.h. Ut ifra arkeologers og geologers erfaringer om skjev landhevning etter istiden har de kommet til at funnet kan dateres til omkring 3000 år f. Kr.⁵⁵

Flere funn viser at samfunnet utvikler seg og flere og flere bosetter seg langs elva opp igjennom dalen. Av gårdsnavnene kan en se at gårdene blir yngre og yngre dess lengre øst en kommer. Den siste gården som ble ryddet i eldre jernalder regner man med var gården Overrein (ca. 600 e. Kr.). Ryddingsfeltet vest for her er veldig bredt, og området bærer egentlig ikke preg av å være noen dal. Videre langs Ognå har bosettingsfeltet en smalere form og er mer spredt sammensatt. Grensene mot villmarka ble flyttet langt her i yngre jernalder og hver gård representerte et drøyt skritt inn i nytt, ubebodd land. Ved Vikingetida var det opprettet en sammenhengende bosettingslinje helt fram til Mokkavatnet og Lustadvatnet helt øst i dalen.

Utviklingen på redskaps- og våpenfronten gjør at det etterhvert blir lettere å trenge inn i skogene og rydde land der. Det er antatt at man helt opp i vikingetiden helst bygde hus av stein eller torv, mens bruken av treverk begrenset seg til tak og en eventuell innvendig kledning av steinveggene. Imidlertid brukte de mye trevirke til båter og andre ulike bruksgjenstander.

Krigstriumfen på Stiklestad i 1030 kunne ikke demme opp for kongemakta og ny tru. For både Kongen og kirka ble det en kamp om finansielt grunnlag, og for begge ble målet i denne kampen jord, bøndernes jord. Av Aslak Bolts jordebok av ca. 1430 finner man at erkebisppestolens jordegodsbesittelser ikke var ubetydelige. Kongemakta fikk også økt sin jordegodsmengde da han hevdet retten til allmenningene. Selveie var nok da allerede for de fleste en saga blott,

⁵⁵ Jfr. "Geologien i Sparbu og Ogndal" av Magne Snoen, tatt inn i Bygdebok for Sparbu og Ogndal, bind I, side 9-42.

i og med at de som regel var leilendinger under storbønder i bygda. Leilendingene måtte nå svare avgifter til kirke, Konge og eventuelt storbonden. Det ble ryddet nye småplasser, og for å få endene til å møtes sankes det før og lignende i den frie utmarka. Befolkningen i bygda ekspanderer voldsomt fram til 1349-50, men p.g.a. Svartedauen ble de fleste gårdene ovenfor Røysing da lagt øde. 1500-tallet går med til gjenrydding av fradøde gårder og ikke før på 1600-tallet fortsetter ryddingen av jomfruelig land. En sterk folkeøkning krever mere jordbruksland og flere heimer. Bruksdeling ble det etterhvert mange som tydde til. Dette førte til en mer intensiv driftsform, som skulle mette flere munner med det samme jordbruksareal som basis. En annen følge som tvang seg fram var en klarere grensefastsetting og definering av bruksretten i utmarka, allmenningene. Disse områdene hadde alltid betydd mye for bøndene i bygda og nå ble de enda viktigere å verne om.⁵⁶

Christian IV's Rydningsforordning av 1632 bestemte at det kunne utvises skikket jord til bureising. Allmenningene var også omfattet av forordningen. Dette fikk betydning også i Ogndal, for da gårdene Skjelstad og Lustad ble ryddet ble bureiserne nevnt som "nyryddere i Kongens Alminding". Kanskje gjaldt det samme for gårdene Mekk, Skarptangen og Høa også, da de trolig ble ryddet på omtrent samme tid. Forordningen var i alle fall med på å oppmuntre bøndene til å dyrke ny jord.

Omkring 1750 begynner jordbruket å kvitte seg med den primitive drakten. Nye og mer effektive og holdbare redskaper kommer til, samt at skiftebruket får større innpass. Enda blir det drevet mest som selvforsyningsbruk. Fra 1850 og fram mot århundreskiftet går utviklingen i stadig sterkere grad i retning av et handelsjordbruk.

10.1.3 Sæter, eng- og fjellsletter.

Det ble for bøndene i Ogndal, som for bøndene ellers i landet, vanlig å høste før og ha dyrene på beite/seter i allmenningen på sommeren; i deres felles utmark. Som tidligere påpekt oppstod det etterhvert en bygselsplikt på disse godene. I 1940 ble det gjort en oppregning over sætre/engsletter i Ogndal i tiden 1768-1872. Denne viser at i Sellifjell allmenning var det 18 bygsler til gårdsbruk i Ogndal og en i Stod. I Kjesbu allmenning var det bygsel til 11 gårdbrukere i Ogndal, 2 i Henning og 4 i Mære. Og til sist i Roktdal allmenning var det bygsel

⁵⁶ "Høymiddelalder" av cand. philol. Per R. Christiansen, tatt inn i Bygdebok for Sparbu og Ogndal, bind I, side 130-154.

til 3 gårdbrukere i Ogndal.⁵⁷

Kartvedlegg nr. 2 viser i hvilke allmenninger de enkelte gårdene hadde setre/engsletter. På kartet er også avmerket de setre man i dag vet plasseringen på.

Man må regne med at det enda kunne være en del sætre og fjellenger. Det var neppe alle som hadde løst bygsel hos fogden.

Etterhvert ble også disse rettighetene begrenset. I følge vitneforklaringer i forbindelse med herredsrettssaken i 1949 angående hogstretten i Ogndalsallmenningene, jfr. vedlegg 4, kommer det tydelig frem at også seter og fjellengrettighetene ble berøvet av forstvesenet på slutten av 1800-tallet.

10.1.4 Skogen og sagbrukene.

Ogndalsskogene var blant de skogene i Trøndelag som etterhvert skulle bli ansett som gode investeringsobjekt. Trondhjemmere ble spesielt interessert i disse skogene omkring 1750 når sagbruksvirksomheten får virkelig fart i utviklingen. Det var nemlig ofte Trondheimsborgere som eide sagbrukene. Alle sagbrukene på denne tiden var oppgangssager, d.v.s. vassager der vannet fra sagdammen gikk i en renne inn på et skovlhjul som drev ett eller flere ca. 1 cm tykke sagblad av jern til å bevege seg opp og ned gjennom tømmerstokken. Det ble lagt en skatt på produksjonen ved sagene. Pr. 1000 bord saget måtte det betales en sagmesterskatt på en halv riksdaler, og der damstokken låg på offentlig grunn måtte det også betales en sagbordskatt på 2,5 riksdaler pr. 1000 bord. Før 1750 hadde det i Trøndelag vært mulig for enhver med en del kapital å starte sagbruk, men i 1750 ble sagbruksprivilegiene også innført i Trøndelag, slik det hadde vært i det sønnenfjelske siden 1688. Det ble nå gitt sagbruksbevillinger med et fastsatt maksimumskvantum for det årlige skur. Tømmerkvantaene som ble tildelt ble uttrykt i antall tylvter. Når det ble søkt om anlegg av et sagbruk og om tømmer til dette, ble det foretatt en befaring av fogden, holzførsteren og tre lagrettemenn som vurderte og beskrev sagstedet og klassifiserte de i tre klasser: Årgangssager, flomsager og bekkesager. De offentlige skatter på sag og drift ble også bestemt. Etter befaring av skogene ble tømmerkvantumet til bruket bestemt. I 1795 kom en ny kongelig forordning som opphevet kvantumsbestemmelsene for de bevillingspliktige sagene. Omkring århundreskiftet 1800 var det meget gode konjunkturer for trelasthandelen og det meste av trelasten fra Innherred ble via Trondheim skipet til England. I Sparbu herred var det David Andreas Gram d.e. sammen med Hans

⁵⁷ Jfr. vedlegg nr.3, Gunnar Tanks dokumentsamling, dok. nr. 22 m.fl. og 25 m.fl. og 102 m.fl.

Hornemann og Johan Widerø Tønning, alle fra Trondheim, som dominerte sagbruks-virksomheten. I 1774, tinglest i 1775, fikk fogden i Inderøen fredlyst Roktdal og Kjesbu Kongelige allmenninger, med forbud mot all tømmerhugst av den tidligere forpakteren Tønning og andre. Dette var med på å beskytte skogen for fullstendig ruin. Men, det skulle komme flere auksjonsforretninger senere. Det er uklart hvor mye virke det i realiteten ble tatt ut til sagbrukene, men man kan tenke seg at disse sagbrukseierne neppe var snaue.

Jeg vil ikke her gå nærmere inn på historien til de enkelte sagbrukene. Velger likevel å nevne de sagbrukene som jeg har funnet har eksistert opp gjennom tidene i Ogndal.⁵⁸

1. Mokka sag - saga må ha ligget ved utløpet av Mokkaelva, der selve Mokkavatnet var dam.
2. Skjelstad sag - skal ha stått ved sagbekken som renner ut av Damtjønna, ved en foss som i dag kalles Sagfossen av bygdefolket.
3. Grøtan/Finstad/Støa sag - har skiftet navn ettersom at det har skiftet eiere, og da etter hvilken side av elva damstokken låg på.
4. Fjeset sag - må ha stått ved Ogna nedenfor Bakkfossen, et stykke ovenfor utløpet av Rølla.
5. Susegg sag - låg på Suseggs grunn ved Rølla. Ferdiglasten må ha blitt kjørt til Ogna for fløyting.
6. Brandsegg sag - låg ved (den øvre) Brandseggfossen i Ogna.

Sagbrukseierne fikk bevilling på tømmer fra såvell private skoger som fra allmenningene, jfr. Gunnar Tanks dokument-samling. Med Napoleonskrigen fra 1812 fikk man sterke nedgangstider, dette slo sterkt ut på Innherred samtidig som det også var uår i jordbruket. I 1833 var det bare 12 sager igjen totalt i Sparbu herred. I 1818 ble bestemmelsene om bevilling til å anlegge sagbruk opphevet, mens rett til eksport av trelast var privilegert helt fram til 1860. Med det store vindfallet i 1837 kom det, som tidligere nevnt, til endel mindre saganlegg som en følge av at de etablerte ikke maktet å ta unna de store mengdene. Disse hadde ikke offentlig godkjenning.

Fra 1840-årene kom handsaginga i gang, man brukte nå mye finere sagblad, med den følge at man fikk en mye finere utskipingslast. Etterhvert som det ble nektet utvist tømmer, falt grunnlaget for sagbrukene sammen. En etter en måtte legge ned virksomheten. Støasaga var den som holdt ut lengst, til 1870-årene. Mange var forsvunnet allerede på 1700-tallet.

Det er få dokumenter som viser noe om bøndernes hogst i allmenningene. At det

⁵⁸ For nærmere informasjon om historien til de forskjellige sagbrukene viser jeg til Bygdebok for Sparbu og Ogndal, bind I, side 471-491.

var blitt drevet er nok klart, dette kommer frem i vitnesforklaringene, vedlegg nr. 4. Vitnene erindret at det både var drevet ut til husvirke og ved.

10.1.5 Fiske.

I allmenningene i Ogdal ligger det tre vatn med en størrelse av betydning. Disse er Mökkavatnet, Lauvvatnet og Langvatnet, alle i Kjesbu statsallmenning. Allmenningsgrensene skjærer over både Mökkavatnet og Lauvvatnet. Alle disse, samt en del mindre fiskevatn har vært bortbygset til private gårdeiere i Ogdal. De hadde en særrett ovenfor de andre i bygda, her var altså ingen allmenningsrett til fiske.

Mökkavatnet, Møgvannet, ble bortbygset i 1796 til N. O. Overrein, d.v.s. til dagens gnr. 165. Gården er i dag delt i to gårder, bnr. 1 og 2. Ny bevillingsseddel ble tildelt 7. oktober 1844.

Lauv- og Langvatnet var bortbygset til Kjesbu, gnr. 150, denne gården er også blitt delt i to gårder, bnr. 1 og 2. Bevillingsseddelen er fra 13. september 1844. Når disse særrettene falt bort vites ikke.

10.1.6 Nicolay Johan Martens og forstvesenet.

Martens ble født i 1842 i Bergen og døde i 1905, 63 år gammel. Som nevnt i kapittel 9.3 ble Martens ansatt som forstassistent i Inderøens fogderi i perioden 1862-64. Dette var helt i begynnelsen av forstvesenets tid, så deres oppgaver var som regel uklart definert, men i hovedsak skulle de bedre skogskjøtselen i landet. Det ble dermed veldig opp til den enkelte forstassistent om hvilken linje han la opp til. Martens var av den meget nidkjære typen og det er nok ingen tvil om at han gjorde en meget god jobb som forstmann for staten. Enda i dag lever historier om Martens på bygdene i Innherred, disse historiene er som oftest med på å gi Martens et negativt stempel. Flere hevder at han var en hard mann, både ovenfor bygdefolk og også på jakt.

Nicolay Johan Martens

I de siste årene er han blitt et ekstra hett tema i og med at det er satt opp et friluftsteater om fjellbueren Abraham Fjelli. Bakgrunnen for teaterteksten er dramatisk, og i realiteten er det en kamp mellom forstassistent Martens og Abraham Fjelli om hvordan ressursene omkring plassen hans i Kjesbu Kongeallmenning skal nyttes. Martens nekter han å bo der og å ta traugvirke i allmenningen. Det er nemlig det Fjelli lever av. Abraham Fjelli gikk hele to ganger til fots til Stockholm for å få tillatelse i fra selve kongen, men i 1876 måtte han gi tapt for overmakta og han flyttet da ned til bygda. Dette var den siste boplassen i allmenningen.

Men hva var det som gjorde at Martens ble en så upopulær mann ?

Som 18-åring kom han inn som student ved forstakademiet i Tharandt i Sachsen i Tyskland. Det var nemlig i Tyskland at de banebrytende idéene om moderne skogskjøtsel ble utformet i begynnelsen av 1800-tallet. Barth, Mejdell og Asbjørnsen hadde også studert i Tharandt. Når han ble ansatt som forstassistent i Inderøens fogderi i 1862 var han altså bare 20 år og nyutdannet. Det var kanskje ikke så rart at bøndene reagerte kraftig på denne unggutten som kom viten og hadde sterke meninger om drifta av skogene. Her hadde de drevet nesten som etter eget forgodtbefinnende i århundreder. Fogdene hadde jo stillt krav om bevilling, men det var langt for fogden å dra helt til Øvre Ogdal å holde kontroll med dette. Nå ble oppsynet langt strengere utført. På denne tida var skogene trolig hardt medfart som følge av all den utvisningen som hadde foregått til sagbrukseiere, storstormen i 1837 og storhogsten som foregikk p.g.a. misvekstårene 1849 og -50. Martens såg det antagelig som sin jobb å begrense hogsten slik at skogene kunne komme på fote igjen. I Ogdalsallmenningene ble det utvist noe tømmer de første årene Martens virket, men etterhvert ble det helt stopp på utvisingen. Seterrettigheter og engslåtter ble visstnok etterhvert også nektet. Etter forstassistentstillingen som han hadde til 1895, fikk han stillingen som skogforvalter i samme distrikt (1896-99).

Martens gikk igjennom tidene opp mange grenser mellom privat grunn og allmenningene, og av ettermålet å forstå tapte sjelden staten på disse sakene.

Man kan også forstå at Martens måtte fare hardt frem for å få gjennomslag for sine meninger, bøndene ga seg sikkert ikke så lett, de hadde jo hatt retten på sin side igjennom århundrer. Hvis Martens grunn til å holde opp med avvirkingen var for å få skogene på fote igjen, så hadde neppe bøndene noen som helst forståelse for dette. De hadde ingen begrep på skogskjøtsel, de bare såg på det hele som en inngripen i deres frie allmenningsrett. Som statens mann ble han derfor alltid møtt med mistro. De trodde alltid at han var ute etter deres rettigheter.

Som nevnt i kapittel 9.4 har nok forstassistene mye av æren for at det ble en større forståelse for nødvendigheten av en bedre skogskjøtsel. Som bestyrer av Steinkjer Skogskole (1880-99) og forfatter av læreboka "Veiledning i skogstel" (1887) blir Martens av skoghistorikere regnet som en av de som sterkt var med på å utforme læren om skogskjøtselen. Martens var også en foregangsmann når det gjaldt tørrlegging av myr ved hjelp av grøfting og i tillegg var skogplanting en av hans store hjertesaker. Han fikk igang kurs for folkeskolelærere og stod i spissen for skogplanting for skolebarn. I 1880-årene var han også ordfører i Steinkjer. Fra 1895-1900 jobbet han som den første skogtaksator etter å ha hatt et stipend på samme tema i Sverige, og i 1899-1905 var han tilsatt som skoginspektør i det Nordafjellske skoginspektorat.⁵⁹

Etter at Martens fall bort, fortsatte den samme praksisen. Staten sto for all drift i skogene og de tidligere bruksrettshaverne hadde ikke noen rettigheter lenger. I administrasjonen oppstod begrepet "statens umatrikulerte skoger". Fra år til annet ble det utblinket mindre partier skogsvirke (tømmer og ved), som ble solgt til de jordbrukere i bygda som trengte det og som ønsket å kjøpe. Dette kan man ikke si var noe utslag av allmenningsrett. Statens skogvesen mente at de sosiale og samfunnsøkonomiske hensyn ble best tilgodesett ved at statsallmenningene ble forvaltet på denne måten.⁶⁰

Blant de gamle bruksrettshaverne økte misnøyen med den administrasjonspraksisen forstvesenet hadde lagt opp til.

10.2 Fjellosrettighetene "vinnest" tilbake.

I forbindelse med den oppnevnte Holakerkomitéen (jfr. kap. 9.5), hadde de interesserte formannskapene nedsatt nemnder i sine kommuner til å samle bevis og arkivmateriale angående disse rettighetene. Det var da nemndenes oppgave å underrette Holakerkomitéen om allmenningsforholdene, både i ny og gammel tid, når komitéen arrangerte sine distriktsvise møter. Også i Ogdal ble det nedsatt en slik nemnd, men om denne vites bare at det var Ogdalingen Johan Kristian Smådal som satt som formann.

Som en følge av Holakerkomitéens arbeid i 1920-årene ble det i Stortingsbeslutning av 11. mars 1926 slått fast at de såkalte umatrikulerte statsskogene i Nord-Trøndelag fylke skulle anerkjennes som statsallmenninger, når det gjaldt

⁵⁹ Skogvæsenets Historie ved Skogdirektøren, 1. del, historikk.

⁶⁰ Riksarkivet, Statens skoger, pakke 190.

bruksrettigheter til beite, seter, slått, mose og torvtak samt fiske, jakt og fangst.

Det offentlige skulle også frafalle avgiften som ble krevd av bortbygslende setrer og slåtter. Beslutningen gjaldt Kjesbu, Roktdal og Sellifjell allmenning også. Dermed var allmenningsrettighetene klare for alle rettigheter unntatt hogst. Angående denne rettigheten skulle det imidlertid ta hele 26 år før forholdene var avklart.

10.3 Herredsrettsaken.

Landbruksdepartementet uttrykte samme år som Trøndelagsallmenningene ble tilkjent fjellovsrettigheter, 1926, at ved spørsmål angående bruksrett i henhold til N.L.3-12-6 måtte hver statsskog løses for seg. Myndighetene var nok klar over den misnøye som var blant bøndene, for nå foregikk det, som kjent, ikke noe utvisning av virke i allmenningsskogene i Nord-Trøndelag til bruksretts-havere. Myndighetene var nok også inneforstått med at det her ville komme opp en del saker for domstolene i fremtiden.

En del allmenninger hadde etterhvert begynt å "vinne" hogstretten tilbake, enten ved forlik eller i rettsaker. Også i Ogndal startet arbeidet med å samle bevismateriale. Holaker hadde allerede på 1920-tallet oppfordret bygdene til å få skrevet ned eldre menneskers minner fra gammel allmenningsbruk, før det ville være for sent. Han var nok klar over at slikt bevismateriale kunne bli gull verdt i framtida. En del vitnesavhør ble derfor opptatt allerede da, mens arbeidet fortsatte på slutten av 30-tallet og på begynnelsen av 40-tallet. Gunnar Tanks dokument-samling ble, som tidligere nevnt, også laget p.g.a. den forestående saka (på oppdrag fra Landbruksdepartementet).

Ved stevning av 28. oktober 1942 anla 11 gårdbrukere fra Ogndal herred søksmål mot Staten ved Landbruksdepartementet med krav om å få anerkjent hogstrett etter N.L.3-12-6 i Sellifjell, Roktdal og Kjesbu statsallmenninger i Ogndal herred. Bak de 11's krav sto 140 gårdbrukere. De 11 brukerne var plukket ut slik at hver grend i dalføret skulle være representert. De brukene som ikke var representert med navn ville dermed få, eller ikke få, tilkjent hogstrett som en følge av at de lå innunder det samme bygdelaget som ett av de nevnte brukene. P.g.a. krigen og advokat Solnørdals sykdom og bortgang i 1946 skulle det ta noen år før saken kom opp i retten. Etter avdøde Solnørdals ønske ble det høyesterettsadvokat Schiefloe som skulle føre saken på bøndenes vegne.

10.3.1 Sakkyndig nemnd.⁶¹

Landbruksdepartementet oppnevnte i 1944 en sakkyndig nemnd, bestående av Karsten Bernts, Peter Hekne og Olav Flotten, med det mandat

“å gi en begrunnet uttalelse om de statsskoger i Nord-Trøndelag som det for tiden prosederes om, ligger således til at de fremtrer som et naturlig bruksområde for de saksøkende gårdbrukeres bygdelag, således at det må antas å være sannsynlig at disse bygdelag i eldre tid har utøvd hugst i henhold til N.L.3-12-6”.

De allmenningstrekningene i Nord-Trøndelag dette ble aktuelt for var Ogdal, Mosvik og Verdal. Nemnda rakk bare å foreta befarings i Verdal i 1944. Mosvik og Ogdal ble utsatt til året etter. Nemndas innberetning angående Ogdals-allmenningene ble avgitt 1. august 1945.

Innberetningen tar først for seg hver enkelt allmenning, der beliggenhet, areal, produktivitet o.s.v. er beskrevet. Jeg har tatt opp det samme, men for dagens forhold i kapittel 10.0, og velger derfor ikke å nevne dette nærmere her.

Angående skogenes tilstand, kommenterer nemnda at skogen i Kjesbu allmenning består av gammel og sentvoksende gran. Skogen synes å ha vært gjenstand for en streng bevaringsbruk gjennom forsiktige bledingshogster. Skogen er på mange steder full av gammel, grov og overmoden tømmerkog, men den er allikevel av høy kvalitet. Angående furua trekker nemnda sammenligninger med finérfurua i Solør og i Østerdalen. Avvirkningen foregår ved rotsalg, og p.g.a. sin kvalitet har det vært stor rift om blinkene. Nemnda er sikker i sin sak om at Kjesbu allmenning kan drives lønnsomt og forretningsmessig, mens det motsatte er tilfellet i de allmenningene som har fått tilkjent hogstrett til gårdsbruk (nemnda sikter her til Leksdal og Båbu) ! Skogforvalteren skal også ha drevet småsalg av virke på rot gjennom nummer-salg til bureisere og småbrukere, samt til gårdbrukere som har ønsket å spare sin egen skog.

Av skogen i Roktdal, er det mye fjellskog. Nærmest Rokta står noen fine gran-skogpartier, men ellers bærer området preg av mye grunnlendt og forsumpet mark. Takket være kort kjøring til Rokta og billig fløtning derfra og i Ognå hører Roktdal til de allmenninger som nemnda mener kan drives lønnsomt og forretningsmessig. Tømmeret avsettes ved rotsalg til foredlings-anlegg og sagbruk ved Trondheimsfjorden. Noen annen driftsmåte enn fløtning anses overhodet ikke mulig, p.g.a. de topografiske forhold med fjell som stenger til alle kanter. Nemnda kommenterer videre

“Som bruksrettsområde for virke til gårdsbruk er derfor denne skog fra gammel tid helt uten

⁶¹ Innberetningen fra nemnda, Riksarkivet, pakke 190, Statens skoger.

interesse for en hvilken som helst gård eller grend i de nærmeste bygder Ogndal, Stod og Snåsa, like meget p.g.a. skogens avstand fra de nevnte bygder som fordi virket i såfall måtte kjøres stadig mot bakke.“

I Skogdirektørens oppgaver pr. 1/1 1941 er Roktdal oppført med hele 15 bruksberettigede til seterbruk.

I Sellifjell allmenning er skogen karakterisert som god liskog hva grana angår. På de tørreste og grunneste moene er furua enerådende. Spredt over hele området finnes store myrarealer, det er derfor forholdsvis stort uproduktivt areal. Fra skogen er det årlig rotsalg til sagbruk og foredlingsanlegg ved Beitstadfjorden. Nemnda kommenterer videre

“Driftsforholdene i Sellifjell i Ogndal må derfor karakteriseres som gunstige og fordi skogen er fri for bruksretter til gårdsbruk, hører den til de statskoger som kan drives lønnsomt og forretningsmessig.”

I Skogdirektørens oppgaver pr. 1/1 1941 er Sellifjell oppført med 9 bruksberettigede til seterbruk. Også i Sellifjell har det forekommet salg av småslumper av tømmer og ved på rot til de nærmestboende bøndene i Holdåsen og ved bygdeveien ved Mølta, slår nemnda fast. Slike salg har imidlertid vært sjeldne.

Nemnda trakk også opp paralleller med andre store skogdalfører, nemlig Verdal og Stjørdal. Skogspekulanter, ofte fra Trondheim, fikk tidlig øynene opp for disse skogrike områdene. De startet oppkjøp i stor stil av dalenes skoggårder og de la dermed grunn for store godsansamlinger, Ogndalsbruket, Verdalsbruket og Meraker Bruk. I Ogndal låg omkring år 1720-50 etterhvert alle gårder i Øvre Ogndal helt ned til Støa, innunder Ogndalsbruket (gjaldt gårder med skog). De opprinnelige eierne fortsatte å bo på de solgte gårdene som leilendinger. De fikk dekt sitt behov for husbehovsvirke etter utblinking i leilendingsbrukets gårdsskog. De store godsansamlingene ble etterhvert upopulære, særlig p.g.a. leilendingsvesenet, og kommunene i Ogndal og Verdal ble mere og mere interessert i kjøp. I 1901 kjøper Ogndal kommune Ogndalsbruket. Kommunen drev selv skogen de 2-3 første årene, men solgte deretter til uthogst på 20 år, ned til 20 cm 5 m fra roten, til M. Thams & Co., som samme året overdro kjøpet til A/S Meraker Bruk. Deretter gikk kommunen igang med salg av gårdene med endel skog til leilendingene, og i tiden 1903-11 solgte kommunen i alt 40 gårder i Øvre Ogndal. Salgene ble administrert av en 3-mannskomite av bygdefolk, der Johan Kristian Smådal var formann.

Av denne historiske utledningen kommer nemnda til at de gårder som vart oppkjøpt av Ogndalsbruket hadde fra gammel tid vært rene skoggårder, og at for disse var det absolutt unødvendig og uhensiktsmessig å utøve bruk til gårdsbehov i noen allmenning. De hadde mye bedre driftsforhold i hjem-

skogen, da allmenningene låg tungvint til i forhold til gårdene. Under leilendingstida fikk de utblinket sitt behov, og når leilendingene fikk kjøpt tilbake gårdene fikk de med et skogareal som var tilstrekkelig til gårdens behov for trevirke til husbehov. Nemnda trekker den slutning at ingen av de gårdene som i sin tid låg under Ogdalsbruket kan tilkjennes hogstrett i noen allmenning.

Når det gjelder de gårdene i Ogdal som ligger på sydsiden av Oгна lenger ned i dalen mener nemnda at Båbu statsallmenning må ha vært et mer naturlig bruksområde, ettersom grendene på denne siden av elven er i samme bygdelag som Susegg-grenda på Sparbu-siden av herredsgrensen. Susegg-grenda fikk ved forlik i 1939 allmenningsrett til Båbu statsallmenning.

Hva de øvrige gårdene i Ogdal gjelder, kommenterer nemnda at i denne skogrike dalen hadde alle bruk tilstrekkelig med skog. Brukene har i fra gammel tid ikke funnet det nødvendig eller regningssvarende å hogge til gårdsbruk i de allmenningene denne saken gjelder. Nemnda avslutter sin innberetning med at avstanden mellom gårdene og allmenningene var for stor, og hestehjelpen på gårdene var i gammel tid for innskrenket og kostbar til at den kunne brukes til kjøring milevis av husbehovsvirke, når tilsvarende virke fantes i rikt monn rett utenfor skigarden.

10.3.2. Inderøy herredsrett.⁴²

Den 26. september 1949 ble det holdt rettsmøte i Steinkjer. Rettens formann var sorenskriver G. M. Frøseth og domsmenn var gårdbruker Gunnar Ree, Meldal og fylkesagronom Paul Strand, Steinkjer. Videre deltok byråsjef Kiær som Landbruksdepartementets observatør, mens Arne E. Kjesbu var tilstede på vegne av bøndene.

Saksøkerne var

T. Bjerkem	som eier av	gnr. 1	bnr. 1,	Strugstad
Arne. E. Kjesbu	som eier av	gnr. 14	bnr. 1,	Kjesbu
Sakr. Brandtzæg	som eier av	gnr. 8	bnr. 1,	"Årholt"
Arne Bilstad	som eier av	gnr. 21	bnr. 1,	Gaulstad
Bertin Giskås	som eier av	gnr. 24	bnr. 1,	Giskås
Einar Kvernmo	som eier av	gnr. 26	bnr. 1,	Kvernmo
Asbjørn Skevik	som eier av	gnr. 30	bnr. 1,	Kokås
Hans Langås	som eier av	gnr. 38	bnr. 1,	Langås
Anton Gulstad	som eier av	gnr. 45	bnr. 1,	Skjevlo
Even Grindberg Jacobsen	som eier av	gnr. 52	bnr. 1,	Midjo
Einar Norstrøm	som eier av	gnr. 55	bnr. 1,	Trana.

(Gnr. er nå gjort om etter kommunesammenslåingen i 1964)

Saksøkernes gårder er markert på kartvedlegg nr. 3. Hvorfor Sakr. Brandtzæg står som eier for Årholt vites ikke, han eide nemlig en av Brandsegg-gårdene. Det er mulig at han sto oppført på denne for at ikke Årholt-grenda skulle falle utenfor et eventuelt bygdelag.

Prosessfullmektig for saksøkerne var høyesterettsadvokat Asmund Schiefloe. Dette var den første saken han prosederte for angående hogstrettigheter i Trøndelagsallmenningene.

Saksøkte var staten ved Landbruksdepartementet, og deres prosessfullmektig var høyesterettsadvokat Valentin Voss, Oslo.

Dommen falt 28. oktober 1949.

Saksøkerne anførte først en del punkter, og her er det ikke fritt for at Schiefloes allmenningsstandpunkter skinner igjennom;

⁴² Riksarkivet, pakke 190, Statens skoger, 17.19/2 Nord-Trøndelag fylke, Ogndal herred, Bruksrettssaken etter N.L.3-12-6.

- * Hele det gamle Sparbu herred har antagelig vært et bygdelag i forhold til samtlige allmenninger i Sparbu.
- * De 3 omprosederde allmenningene må sies å tilligge Ogndal herred. Samtlige er allmenninger i den betydning N.L.3-12 bruker.
- * Hvis det føres bevis for allmenningsbruk fra gammel tid f. eks. setring og bruk av engslåtter, -så følger derav også rett til hogst i kraft av selve loven, uten at det er nødvendig å bevise at det er hugget fra gammel tid i allmenningene, jfr. Rt. 1931, s. 110, Heibergdommen. Hvis det nemlig er utøvet den ene eller den andre allmenningsrett viser dette at allmenningene tilligger bygden.
- * Hvis allmenningene ikke tillå bygden, kunne ingen rett utøves der i kraft av loven.
- * Saksøkerne mente å ha ført tilstrekkelige bevis for hogst i kraft av N.L.3-12-6, men hevdet også at det ikke kunne kreves noe sterkt bevis da staten ved sin opptreden fra ca. år 1800 hindret allmuen i å utøve sin allmenningsrett helt ut etter loven. I den tid hogsten ble helt stoppet, kan det i det hele tatt ikke kreves noe bevis.
- * Da Ogndal ligger i et utpreget allmenningsdistrikt må bevisbyrden etter den opptreden staten har vist påligge denne for at denne bygd ikke har deltatt i utnyttelsen av allmenningene.

Saksøkernes påstand var

1. De 11 gårdbrukerne, alle i Ogndal herred, kjennes allmenningsberettiget etter N.L.3-12-6 i Sellifjell, Roktdal og Kjesbu allmenninger i Ogndal.
2. At nevnte saksøkere skulle bli tilkjent erstatning for det tap de hadde lidt ved ikke å få utvist husbehovsvirke i de nevnte allmenningene i tiden fra 28. oktober 1939. Erstatningen skulle fastsettes ved skjønn etter skoglovens §24.
3. At staten skulle pålegges saksomkostningene.

De saksøkte anførte;

- * Hverken saksøkerne eller Ogndal herred utgjør et bygdelag i lovens forstand.
- * Det må også i denne sak skaffes bevis for hogst selv om det etter den utvikling som har funnet sted i Nord-Trøndelag ikke kan kreves noe særlig sterkt bevis. Selv om det føres bevis for setring og fjellslåtter gir ikke bare dette rett til hogst.
- * Allmenningene er av den art at de kunne ha vært tatt i bruk, men saksøkerne har ikke ført noe bevis for hogst der.
- * Innbyggerne i Ogndal har ikke tatt allmenningen i bruk da de selv hadde nok skog å ta av. Flere av gårdene i Ogndal var leilendingsgårder og kunne ta sitt behov i leilendingsgodsets skog som lå nærmere gårdene.

* Kravet om avsavn er ubegrunnet.

De saksøktes påstand var at de selv skulle frifinnes og bli tilkjent saksomkostninger.

Begge partene var enige i den beskrivelsen den sakkyndige nemnda hadde avgitt om beliggenhet, grenser, adkomstveier og vassdrag, areal og bestokning. Denne delen av innberetningen ble dermed lagt til grunn for saken, jfr. kap. 10.3.1.

Schiefloe og Voss la frem dokument etter dokument for å bevise sine påstander. Jeg ser ikke noen hensikt i å nevne alle her, da de vesentligste finnes i Tanks dokumentsamling. Jeg nevner allikevel noen få som retten kommenterte spesielt.

Grensende til Sellifjell allmenning i Ogndal ligger Sellifjell statsallmenning i Stod. Der ble upåanket dom avsagt den 28. april 1938 av den overordentlige allmenningsdomstolen (Kgl. res. 16/6 1933, jfr. kap. 9.7). 7 saksøkere som opptrådte som representanter for 34 gårdbrukere fikk tilkjent hogstrett. Tilsvarende gjelder Kjesbu allmenning også. Den grenser mot Båbu statsallmenning i Henning sogn, der 273 eiendommer i Sparbu herred ved forlik i 1939 fikk hogstrett i Båbu og Volhaugen allmenninger. Schiefloe fant det meget urimelig om bøndene i Ogndal skulle bli nektet samme rett. Retten støttet seg en del til begge disse sakene, da forholdene i Ogndal trolig ikke hadde vært vesentlig forskjellig fra nabobygdene.

Schiefloe redegjorde for allmenningsrettens karakter og dens betydning for bygdene. Et av de forholdene som var viktig å få belyst var hvor lenge allmenningsretten hadde vært hevdet i bygda. Av opplysninger fra trønderske oldgranskere og konservator Th. Petersen påpekte han at bosettingen kunne være fra år 3000 f. Kr. og han henviste også til gårdsnavnutviklingen opp igjennom dalen.

Gjennom forskjellige dokumenter (Gunnar Tank, dok. 9 m.fl.) forsøkte han å bevise at det hadde vært bare én allmenning fra tidlig tid, "Ungdalen almenning". Når en oppdeling skjedde, er noe usikkert, men retten antok at ved oppblomstringen av sagbrukene og deres adgang til virke i skogen eller ved spørsmålene om salg, har statens forvaltningsorganer begynt å behandle allmenningen som særskilte allmenninger. For retten ble det derfor å ta standpunkt til om saksøkernes gårder ligger i et bygdelag som de omstridte allmenninger tilligger av alders tid og om det av dette bygdelaget har vært hogd til gårdsfornödenhet ned gjennom tidene i kraft av N.L.3-12-6. Hvis retten

skulle komme til et slikt resultat, måtte følgen bli at saksøkerne fikk medhold i sin påstand om hogstrett.

Retten henviste også til de samme dokumentene, 9, 11, 12 og 13, og påpekte at fogd Hønne og Rentekammeret tok feil når de gikk ut i fra at allmenningene i Sparbu prestegjeld var bygdeallmenninger.

Saksøkte viste til befaringsforretningene som ble avholgt på slutten av 1700-tallet og spesielt til to som ble holdt 11/8 og 16/8 1785 i Sellifjell og Kjesbu, der de anførte at befaringene kunne ha hatt to hensikter;

1. å overlate allmenningene til private sagbrukseiere eller
2. å selge dem.

At det ved befaringene ikke var nevnt noe om rett til hogst til husbehov, men at engsletter og setre var oppgitt indiserte etter saksøktes mening at det ikke ble utøvet hogst på denne tid. Retten bemerket ikke dette spesielt, men antok at den fredlysningen som kom senere var spesielt med tanke på å stoppe sagtømmerhogsten. Retten bemerket videre at ved auksjonsforretninger avholdt i 1797 og 1801 (dok. 90) var alle de rettighetene bruksrettshaverne fortsatt skulle ha oppramset. Saksøkte hevdet at disse klausulene ikke beviste at den enkelte allmenning faktisk hadde vært i bruk til husbehov. Retten var enig i at en slik klausul isolert sett ikke danner noe avgjørende bevis for at hogst hadde vært utøvet, men sammenholdt med andre opplysninger kunne den være av betydning. Klausulen viste også at statens forvaltningsorganer var oppmerksom på at allmuen kunne ha hogstrett og at slik rett var hjemlet i loven.

Av dokument nr. 111 fant retten at almuens bruk også kunne ha omfattet hogst til husbehov, og av dokument nr. 126 antok retten at opplysningen om at Kjesbu allmenning ikke hadde skog måtte være uriktig. Retten fant at dette siste ikke stemte med andre opplysninger som var fremlagt i saken. Saksøkte fremhevet derimot at hvis bøndene hadde hogd til gårdsfornødenhet, ville de under tingsvitnet opplyst om dette og fått det protokollert. Retten støttet seg her til et utsagn fra dommen fra Sellifjell, Stod, 28. april 1938.

“... Det er på det rene i saken, at det på heromhandlede tid bestod en uoverensstemmelse mellom den lokale administrasjon og bygdefolket både om karakteren av og utstrekningen av retten i henhold til N.L.3-12. Situasjonen ble tilspisset ved at det offentlige i en rekke tilfeller reiste straffesak mot de gårdeiere som hugget i allmenningene uten bevilling. Det er naturlig at det under disse forhold innen bygdefolket oppsto en viss usikkerhet med hensyn til deres rett etter lovboken, men også selve rettens eksistens. Det kan derfor etter rettens mening ikke betegnes som unaturlig, at bygdefolket, selv om de tidligere hadde hugget uten bevilling, kom i tvil om sin berettigelse til denne form for bruk og at de, på grunn av de mange straffesaker, vek tilbake for offentlig å tilstå at de hadde utøvet sin rett på denne - etter administrasjonens oppfatning lovstridige - måte. Det må erkjennes å være

rimelig at de under de forhåndenværende omstendigheter ikke dristet seg til i dette juridiske spørsmål å hevde en avvikende oppfatning fra den de juridisk utdannede embetsmenn så bestemt hevdet. Den almindelige bonde var på denne tid i meget stor utstrekning hverken lese- eller skrivekyndig. Selv om de oppnevnte lagrettesmenn eller den tingsøkende almue ønsket å gjøre en avvikende oppfatning gjeldende, har de sikkert hatt vanskeligheter ved å gi denne fra rettens administrator avvikende oppfatning en form som var egnet til protokollasjon under en judiciell forretning. Det må etter rettens mening legges stor vekt på at det under tingsvitnet ikke ble avhørt vitner, hvis forklaring protokollertes, men øyensynlig bare under ett ble stillet den samlede tingsalmues spørsmål, uten at man kjenner til hvorledes disse spørsmål var formet. Denne fremgangsmåte var, særlig under de daværende forhold dårlig egnet til å gi et pålitelig bilde av tingalmuens virkelige mening. Det foreligger ingen opplysning om, i hvilke former avholdelsen av tingsvitnet ble kunngjort for mulige bruksberettigede og heller ikke om i hvilken utstrekning de angivelig bruksberettigede var møtt fram...”.

Retten valgte å ikke gå inn på det arbeidet almenningsskommisjonen av 1861 la ned, allikevel påpekte de at almenningsskommisjonen hadde valgt en annen retning enn den domstolene på samme tid gikk (Frosta, Rt. 1838, s. 505). De saksøkte erkjente forøvrig at almenningsskommisjonens generelle uttalelser om allmenningssretten i Nord-Trøndelag ikke var riktig.

Partene var enige i at det var fra slutten av 1700-tallet at administrasjonen hadde innført ordningen med at det for hugst til husbruk ble forlangt utvisning og rekognisjon. Angående dette la saksøkte frem en del dokumenter fra årene 1836-39 og 1845 som viste hogst mot utvisning og rekognisjon, men saksøkte hevdet at disse dokumentene ikke angikk hogst til husbehov. Retten antok imidlertid at en del av disse dokumentene angikk hogst til husbehov.

Saksøkerne henviste til Bruås-Rauå-saken, Rt. 1935 s. 876, og påpekte spesielt at rettigheter ikke kan endres av administrative bud, slik at de endres av karakter. Schiefloe hevdet sterkt at bøndene ikke kunne miste sin rett p.g.a. statens ulovlige opptreden. Staten rullet i sin tid ned et jernteppe og i de siste 150 år ble bøndene forfulgt fordi de hevdet sin bruksrett, men retten før den tid må fremdeles gjelde; en gang allmenning - alltid allmenning, hevdet Schiefloe

I 1941 ble det etter anmodning fra saksøkerne holdt et bevisopptak der 7 vitner var blitt avhørt. Man fryktet at det kunne ta lang tid før saken ville komme opp, og da alle disse vitnene nærmet seg de 80 var det ingen ting å tape på det. Johan Kristian Smådal, ett av vitnene, forklarte seg også om den forklaring Johannes Olsen Brandsæg og Eskild Olsen Kjesbu hadde avgitt allerede på 1920-tallet. Forklaringene fra alle 7 vitnene er referert i herredsrettssaken, de er her med som vedlegg nr. 4. Schiefloe mente at bøndenes vrede ikke kunne ha oppstått på annet grunnlag en bevisstheten om at den rett de tidligere hadde

hatt, var blitt fratatt dem.

Retten fikk det inntrykk av vitneforklaringene at det i det forrige århundre fram til almenningskommisjonen og muligens lenger ble hugget til husbehov i Ogdalsallmenningene. En slik rett hadde vært en levende tradisjon. Retten viste til Kolås og Engans forklaringer om hogst av tømmer til husbygging. Oppfatningen som rådet var trolig at fjellfuru var beste virke til husbygging, og det var derfor all mulig grunn til at slikt virke ble brukt. En del hogst skjedde nok etter utvisning og rekognisjon, spesielt etter 1837-stormen, men retten pekte på at den hogst som skjedde etter utvisning og rekognisjon var til svært lav takst. Dette indiserte at det var en allmenningsrett som ble utøvet; en allmenningsrett som myndighetene i strid med N.L. hadde brakt inn i dette spor. Denne hogsten viser at man fant det økonomisk forsvarlig å hogge i allmenningen selv mot betaling. At det i flere tilfeller var blitt forespurt om å få hogge, beviste etter rettens mening ikke at allmuen ingen rett hadde, men at de berettigede av statens fremgangsmåte var blitt i tvil om sin rett.

De saksøkte påberopte sin sterke tilknytning til allmenningene ved å vise til alle setre, engslåtter og hamninger som ligger i alle allmenningene.

Etter at en rekke dokumenter av ymse slag var referert bemerket regjeringsadvokaten, vel nærmest i spøk: "Disse dokumenter har hverken hode eller hale!", hvorpå Schiefloe svarte "Jo, hode har de, men ikke hale...!".

Rettsforhandlingene pågikk i en uke, mens befaringen ble utsatt til etter elgjakta!

Dommen som falt 28. oktober 1949, lød som følger:

"Retten er kommet til det resultat at det fra det nuværende Ogdal herred - det gamle Skei sogn - fra gammel tid er utøvet almenningsbruk i de omprosede almenninger av den art som forholdene til enhver tid har tilsagt. Den finner det utvilsomt at all den setring, hamning og bruk av engsletter som har funnet sted er utslag av almenningsbruk. Den finner også at det er levert et etter omstendighetene antakelig bevis for hugst til husbehov avpasset etter behovet til enhver tid. Retten er med partene enig i at det forsåvidt angår hugsten ikke kan kreves noe sterkt bevis....Noe bevis for hugst etter den tid almenningskommisjonen leverte sin innstilling kan ikke kreves. Fra denne tiden ble hugsten forbudt....Almenningene må også sies å ha dannet et naturlig bruksområde for Ogdal. De følger grensen mot de tilstøtende herreder, Stod og Sparbu....Adkomsten til Sellifjell og Kjesbu har ikke vært vanskelig og retten peker på at det bestandig har være mulighet for fløtning fra Roktdal. Selv om flere gårder i Ogdal har hatt skog har det likevell vært behov for å ty til almenningene. Det var spesielle virker en fant der....Retten anser det lite sannsynlig at det fra gammel tid er hugget særlig i Roktdal bortsett fra de nærmest liggende gårder. Da retten som nevnt må gå ut i fra at almenningene opprinnelig har vært ansett som en almenning og bruken som

hjemlet i N.L. - må hugstretten tilkjennes i samtlige almenninger. Retten antar at bruken har festnet seg før den oppdeling som statens forvaltningsorganer har foretatt. Denne oppdeling kan ikke medføre noen forandring i bygdefolkets rettigheter. Retten viser her til H.R.-dom i Rt. 1935 s. 876. I de fleste almenninger vil det være steder hvor det er vanskelig å komme til. Utviklingen kan bli slik at det blir fordelaktig å utvide bruken til et sted i almenningen som før ikke har vært brukt. Det er rimelig at det til enhver tid blir drevet der hvor det er lettest tilgjengelig og mest økonomisk å drive.... Retten finner at de tre almenninger fra gammel tid har tilligget det nuværende Ogndal i lovbokens forstand. Det må sies å ha vært det naturlige bruksområde for Ogndal.”

Retten såg det ikke nødvendig å gå inn på om hver enkelt saksøker hadde ført bevis for hogst, det var tilstrekkelig at samtlige saksøkeres gårder låg i det bruksberettigede bygdelaget. Retten henviste her til Heibergdommen, Rt. 1931 s. 110. Saksøkerne ble gitt medhold i sin påstand om hogstrett og staten ved Landbruksdepartementet ble dømt til å betale saksøkernes saksomkostninger.

Domsmann Ree var ikke enig på alle punkter. Han mente at de tre allmenningene burde ha vært behandlet hver for seg. Dette ville ha fått spesiell betydning for Roktdal, da den sakkyndige nemnda nedsatt av Landbruksdepartementet fant at det ikke hadde vært hogd i Roktdal. Ree stemte således for at de saksøkte skulle bli frifunnet hva Roktdal angikk.

Bøndene ønsket erstatning for ikke å ha fått virke fra 28/10 1939. Retten viste til Rt. 1932 s. 271 og fant at det ikke var grunnlag for å tilkjenne saksøkerne erstatning for avsnv.

Ogndalsbøndene hadde nå vunnet herredsrettssaken i hovedsak. Hogstretten hadde de fått, men avsnvkravet tapte de, det var jo heller ikke det vesentligste. Saken skulle ikke være over med dette. Staten fryktet at denne saken kunne få uante konsekvenser. Her hadde nemlig alle bøndene i Ogndal vunnet hogstrettigheter i alle Ogndalsallmenningene uten noen sikre bevis på tidligere bruk (hogst). Staten såg for seg at betydelige statlige skogstrekninger i Nord-Trøndelag (spesielt Namdalen) og Nordland kunne bli belagt med bruksrettigheter i en slik utstrekning at statens eierinteresse ville bli sterkt redusert.

Staten påanket dommen 13. januar 1950, og Høyesteretts Kjæremålsutvalg ga tillatelse til å bringe saken direkte inn for Høyesterett.

10.4 Høyesterettssaken.⁴³

Anken gjaldt dommen i sin helhet, og i ankeerklæringen av 13. januar 1950 ble følgende punkter presisert;

1. Retten antas å ikke ha tatt tilbørlig hensyn til den av Landbruksdepartementet's oppnevnte sakkyndige nemnds uttalelse.
2. Det var feil å trekke paralleller mellom at bønder i nabobygder fikk allmenningsrett etter 3-12-6 og at også Ogndalingene skulle ha det samme.
3. Det er ingenting som tyder på at allmenningene en gang har vært én allmenning (jfr. Ree's ankepunkt).
4. Det var feil å tillegge fogd Hønne's innberetning av 23/4 1749 (dok. 8) så stor vekt, når det kan virke som han til tider har gitt svake bevis (dok. 9 m.fl. om bygdeallmenning).
5. Det bør legges mer vekt på den stedskjente lennsmann Nils Bye's erklæring til Rentekammeret den 2/7 1778.
6. Det vises for mye til klausulen som låg på allmenningsauksjonene. Den fulgte alle allmenningsauksjoner.
7. Befaringsforretningene av 35/3 og 23/9 1833 må tillegges større betydning.
8. Bevisopptakene fra 1941 gir ikke noe bevis for at det er hugget til husbehov i de 3 allmenningene med hjemmel i lovbokens bestemmelser.
9. Det faktum at gårder har hatt setre og fjellenger i allmenningene kan ikke automatisk gi hogstrett til gårdsfornødenhet.
10. Praktisk talt samtlige gårder i Ogndal har alltid hatt tilstrekkelig privat skog. Fjerntliggende allmenningsstrekninger kan umulig ha vært nyttet til hogst, det må ha vært praktisk umulig å få trevirke fram til gårdene.
11. Retten tar feil når de gir leilendingsgårder hogstrett i allmenning samtidig som de også har det i leilendingsgodsets skoger.
12. Alle dommere i herredsretten såg det som lite sannsynlig at det noen gang var hogd i Roktdal, allikevel kom flertallet til at bygdelaget også her er berettiget.

Staten nedla påstand om å bli frifunnet og bli tilkjent saksomkostninger.

Ankemotparten, bøndene, la ned påstand om at herredsrettens dom måtte bli stadfestet, og at staten måtte bli pålagt saksomkostninger for Høyesterett.

I tiden fram til Høyesterettssaken skrev Schiefloe flere artikler til Rettstidende og Landbruksdepartementet om sitt syn på eiendomsretten til allmenningene

⁴³ Riksarkivet, pakke 190, Statens skoger 17.19/2, Nord-Trøndelag fylke, Ogndal herred, bruksrettssak etter N.L.3-12-6 og Rt. 1952 s. 51.

og om betydningen av begrepet "bygdelag". Voss uttrykte sin frustrasjon over dette i et brev til departementet av 20/2 1951;

"Denne bombardering med gjenparter av artikler som i nærmere eller fjærnere fremtid skal inn i Rettstidende....må være klart at Schiefloe har en spesiell hensikt med dette: Forsøke å skape panikk og få oss til å engasjere en rettshistoriker, hvilket i og for seg ville kunne tolkes som det offentlige er blitt tvilende overfor statens i tusen år utøvde rettigheter".

Voss såg for seg at Schiefloe benyttet samme strategi som Solnørddal, d.v.s. å først skyte mange hull i den mur som omga den rettspraksis som var oppstått over årtider, for så å rive hele muren ned. Voss var nok engstelig for hva følgene av en eventuell seier for bøndene ville ha å si for de øvrige Trøndelagsallmenningene og staten som eier.

Dom i Høyesterett falt 19. januar 1952. Det ble for Høyesterett fremlagt en del nye dokumenter, men i det vesentlige stod saken i samme stilling som for herredsretten. Ankemotpartene brukte mye tid på å prosedere om eiendomsforholdene i allmenningene i fra tidenes morgen. Eksempler fra härredsälmenningene i Sverige ble også trukket frem. Førstevoterende, dommer Nygård, fant at det ikke var nødvendig for han å kommentere disse spørsmålene, da de var uten betydning for avgjørelsen i denne konkrete saken.

Førstevoterende sluttet seg i det vesentlige til herredsrettens begrunnelser.

Kjesbu og Sellifjell ble lite omhandlet i og med at det ble ansett som klart at det var ført tilstrekkelig bevis for hogst til husbehov i henhold til N.L.3-12-6 i disse allmenningene.

Førstevoterende gikk nærmere inn på forholdene angående Roktdal. Herredsretten hadde for Roktdals vedkommende vært enstemmig i den oppfatning at det var

"lite sannsynlig at det fra gammel tid er hugget særlig i Roktdal bortsett fra de nærmest liggende gårder".

Høyesterett refererte også til den av Landbruksdepartementet nedsatte sakkyndige nemnd som kom til samme konklusjon som herredsretten; Roktdal hadde p.g.a. sin avsides beliggenhet og de topografisk-orografiske forhold aldri vært gjenstand for hogst til gårdsbehov. Det er også kjent at det bare var gårder i Stod herred som hadde seterrettigheter i Roktdal, og bare et par gårder i Ogdal som hadde engsletter der. Ut i fra disse fakta kom førstevoterende til at han ikke kunne bygge på at det i fra gammel tid hadde vært hogd til husbehov, i allefall ikke i henhold til N.L.3-12-6. Han kom imidlertid fram til at Roktdal fra gammel tid hadde utgjort en del av et større allmenningsområde, hvor det fra gårder i Ogdal hadde vært hogd til husbehov fra gammel tid med hjemmel i

N.L.3-12-6. Høyesterett kunne ikke påvise når allmenningsstrekningene ble oppdelt i særskilte allmenninger, men førstevoterende antok at oppdelingen måtte ha funnet sted etter 1760. Roktdal (Rochdalen) omtales som egen allmenning i 1768, Kjesbu i 1777 og Sellifjell (Sellie) i 1778. Førstevoterende antok at oppdelingen til 3 særskilte allmenninger var som en følge av bevillingene til sagbrukene eller i forbindelse med salg eller bortforpaktning av deler av allmenningen. Han antok videre at bruken trolig hadde festnet seg før oppdelingen fant sted, jfr. Rt. 1935 s.186 der førstevoterend uttrykte;

“Jeg finner ikke å kunne legge noen avgjørende vekt på at Statens forvaltningsorganer senere ned gjennom tiden har behandlet arealene som særskilte almenninger. I forhold til bygdefolkets rettigheter kunne dette i og for seg ikke gjøre noen forandring.”

I og med at Roktdal var en del av et større allmenningsområde fant førstevoterende at det ikke kunne kreves at hogst til husbehov hadde vært drevet i hele allmenningsområdet. Ut i fra dette synspunkt var det tilstrekkelig for Roktdal at det i Kjesbu og Sellifjell allmenninger fragammel tid var hogd til husbehov etter N.L.3-12-6.

Høyesterett fant ikke grunnlag til å utelukke enkelte av eiendommene fra hogstrett etter N.L.3-12-6, og ut i fra dette fant førstevoterende å måtte stadfeste herredsrettens dom. Staten ble dømt til å betale saksomkostningene for Høyesterett. Dommerne Skau, Wold, Schei og Grette var i det vesentlige enig i førstevoterende.

10.5 Retten er vunnet; hva så ?!

Nå hadde alle gårdbrukerne i Ogndal blitt tilkjent full bruksrett i alle de tre statsallmenningene i Ogndal. Staten hadde nok en gang tapt en sak angående hogstrettigheter i en Nord-Trøndelagsallmenning.

2. april 1952 var alle de allmenningsberettigede samlet til møte i Ogndal. Her ble det enstemmig vedtatt at de nå skulle de benytte seg av den hogstretten de var tilkjent i Høyesterett. Det ble også vedtatt at det skulle velges et allmenningsstyre på 7 medlemmer. Disse skulle velges på et valgmøte som ble datert til 19. mai samme år. De 7 styremedlemmene skulle være bruksrettshavernes talerør overfor skogvesenet og Landbruksdepartementet. Ogndalsallmenningene var av de allmenningene i Nord-Trøndelag det aldri var blitt valgt allmennings-

styre i.

Den 19. mai ble det holdt valg møte etter forskriftene i lov av 10/7 1936. 7 styresmedlemmer ble valgt. Styret valgte selv formann, varaformann og kasserer innbyrdes ved en senere anledning. Samme kveld som valg møtet ble også felles bruksregler for alle tre allmenningene vedtatt. De ble sendt til Landbruksdepartementet for godkjenning. Det ble også bestemt at de bruksrettshaverne som ønsket trevirke og ved, den påfølgende vinteren, måtte melde skriftlig fra om dette. I søknaden måtte det anføres nøyaktig hva virket skulle brukes til. Allmenningsstyret skulle etter utløpt frist, i samarbeid med skogforvalteren for Kjesbu statsallmenning og skogforvalteren for Roktdal og Sellifjell statsallmenning gå gjennom søknadene og finne om skogens balansekvantum var tilstrekkelig for alle bruksrettshaverne.

I brev fra Verdal og Snåsa skogforvaltning til Skogdirektøren, av 10. juni 1952, kom det frem at forvaltningen såg det som håpløst at alle de 190 hogstberettigede skulle være berettiget til alle allmenningene, hørende til to forskjellige forvaltninger. De foreslo at de bruksberettigede skulle deles geografisk gruppevis slik at én gruppe bare vil ha hogstrett i én allmenning. At allmenningene holdtes skilt ville føre til at det måtte velges særskilte allmenningsstyrer for hver allmenning. Forvaltningene foreslo også en del forandringer til de "vedtatte" bruksreglene, men poengterte at det var Landbruksdepartementet som med hjemmel i lov av 22/6 1863, §48, skulle gi bruksregler for statsallmenninger.

I brev av 13. juni 1952 fra skogforvalteren i Verdal til Skogdirektøren, oppfordres det sterkt om at departementet må gå hardt på for å få igjennom fellesdrift i allmenningene i Ogdal. Skogforvalteren mener det kan være noe "moderat" motstand blant de bruksberettigede, men hvis Departementet går inn for saken mener han at det ikke vil være umulig.

I svar fra Landbruksdepartementet av 4. september 1952, ble det meddelt at bruksreglene ville bli utsendt i den nærmeste fremtid. Da de ikke ville tre i kraft før 4 uker etter at de var bragt til de bruksberettigedes kunnskap foreslo Landbruksdepartementet at utblinking kunne foretas umiddelbart. Bruksreglene som kom senere, var gitt datoen 4. september 1952 !

Det ble også slått fast at de bruksberettigede ikke skulle deles i grupper slik skogforvaltningene hadde foreslått. Det ble påpekt at i Høyesteretts dom var alle gårdbrukere tilkjent hogstrettigheter i alle allmenningene.

De første årene etter 1952 ble det faktisk av allmenningsstyret drevet fellesdrift i Roktdal for allmenningskassens regning. Det ble da fløytet. P.g.a. den dårlige fremkommeligheten var dette den eneste måten å drive på fra Roktdal. I Kjesbu og Sellifjell ble det drevet vanlig enkeltmannsdrift.

Etter forespørsel i 1959 fra Landbruksselskapets bureisingsfelt, Hollåsfeltet, kunne Skogdirektøren 12/4 1959 godkjenne følgende bruk som allmenningsberettigede;

Gnr. 25	bnr. 31	I. Solberg
	bnr. 32	T. Skogseth
	bnr. 36	E. Grande
	bnr. 37	J. Grande
	bnr. 38	E. Langås og
Gnr. 28	bnr. 5	I. Hammer.

Bureisningen startet i 1953/54, og av muntlige kilder sies at de fleste husene på ryddingsfeltet er satt opp på allmenningstømmer. Søknaden må nok derfor anses som en ren formalitet, også p.g.a. at samtlige bureisningsbruk var utskilt fra tidligere allmenningsberettigede bruk. For disse bureisningsbrukene med forholdsvis lite, eller ingen skog, er det innlysende at allmenningsretten har hatt enormt mye å si.

10.6 Hogstrettsforholdene i Ogndal i dag.

Kjesbu, Roktdal og Sellifjell allmenninger forvaltes den dag i dag felles av Ogndal allmenningsstyre, på 7 medlemmer, Statskog Nord-Trøndelag og fjellstyret hva fjellovsrettighetene angår. Når det i 1967 ble slutt på fløtningen fra Roktdal, og dermed fellesdriften, ble det her også enkeltmannsdrift. P.g.a. den geografisk vanskelige beliggenheten ble det ikke drevet noe her før i 1991, da forsvaret anla skyttefelt i området og det dermed ble bygget vei.

De gjeldende bruksreglene er de samme som de Landbruksdepartementet sendte ut 4. september 1952, men p.g.a. den nye allmenningslovgivningen er det nye på trappene. Nord-Trøndelag almenningssamband, der de fleste allmenningene har representanter, er nå i arbeid med nye bruksregler. Disse vil bli som et skjelett, der allmenningsstyret og Statskog Nord-Trøndelag har mulighet for å tilpasse de etter lokale forhold. Bruksreglene skal godkjennes av Landbruksdepartementet.

Søknad om tildeling av virke og/eller ved må være sendt til allmenningsstyret

innen 1. mai. I søknaden angis ønsket mengde og hva virket skal nyttes til. Allmenningssstyret sjekker om vedkommende står i manntallet til allmenningen, gjør han/hun det vil allmenningssstyret tildele virke hvis den totale ønskede mengde er innen balansekvantumet. I Ogndal har det sjelden vært påsøkt om så store kvanta at det har nådd balansekvantumet (1650 m³ i 1993). De siste årene er det blitt tildelt, i gjennomsnitt, 600 kubikk årlig. D.v.s. at som regel har bøndene fått tildelt det kvanta de har søkt om. Statskog Nord-Trøndelag foretar så utvisning der 10 m³ store teiger blir utblinket. Disse teigene blir så trukket mellom de som ble tilkjent virke. Det utblinkede virket må tas ut innen 1 år, gjør ikke bonden det må han søke på nytt. Statskog har rett til å ta ut overskuddsvirke, dvs. opp til balansekvantum etter at bruksretts-haverne har fått sitt, men i de siste årene har det ikke blitt drevet mer enn ca. 1000 kubikk totalt. Dette har sammenheng med tømmerprisene og vanskelige drifter.

De virkesberettigede betaler i dag 60 kr/m³ for virket. Av dette går 30 kr til allmenningssfondet og 30 kr til allmenningsskassa. Det som går i allmenningsskassa er selve rotverdien, mens det som går til fondet er skogavgifta. Allmenningsskassa er de bruksberettigedes og disponeres av allmenningssstyret til godtgjørelse av medlemmer og andre administrative utgifter. Allmenningssfondet består av 30 kr/utvist kubikk, samt inntekter av den salgshugst som staten driver av overskuddskvantumet, hytteinntekter o.s.v. Fondets midler skal tilbake til skogen igjen og nyttes der til kulturarbeid, veibygging, istandsetting av hytter o.s.v.⁴⁴

10.7 Den nye allmenningslovgivningens betydning.⁴⁵

Hva får den nye allmenningslovgivningen å si for den enkelte allmenning? For statsallmenningene blir den nye allmenningslovgivningen kun aktuell for hogstrettighetene. Bestemmelsene angående hogst er nå samlet i Lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene av 19. juni 1992, nr. 60. De andre rettighetene, fjellovsrettighetene, vil fortsatt styres igjennom fjelloven av 1975. Fjelloven har fått enkelte mindre endringer av hensyn til samordning av lovverket.

Med det nye lovverket vil det være langt enklere for enhver å få oversikt over

⁴⁴ Opplysninger fra formannen i Ogndal allmenningssstyre, Ole E. Brandtzæg.

⁴⁵ Ot. prp. nr. 37 (1991-92).

---

allmenningslovgivningen enn hva det var tidligere.

Angående den nye loven så vil ikke forskjellen fra tidligere praksis til ny bli så stor. De fleste bestemmelsene er samlet sammen fra et gamelt og spredt lovverk og inn i én ny lov. Ellers kan nye bestemmelser være en lovfesting av sentrale deler av forvaltnings- og domstolpraksis. Loven skal i det hele være en klargjøring av den gjeldende rett. En del helt nye bestemmelser er det da allikevel.

§ 1-4. En del allmenninger har i en tid praktisert en ordning med oppdeling av inntektene i en allmenningskasse og et allmenningsfond, jfr. Ogdal. Dette har vist seg å være hensiktsmessig og er derfor nå blitt lovfestet.

§ 2-9 innfører en hjemmel for departementet til å kunne fastsette andre driftsformer enn den tradisjonelle enkeltmannsdriften når dette etter en samlet vurdering fremstår som mest hensiktsmessig for vedkommende allmenning. Før det treffes bestemmelse, må de bruksberettigede ved avstemning på årsmøtet ha sluttet seg til ordningen med vanlig flertall av de avgitte stemmer.

Kapittel 3, valg av allmenningsstyre. Den gamle valgordningen som hadde mye til felles med kommunestyre- og Stortingsvalgordningen skal nå være forenklet ved at man har innført flertallsvalg. Dette skjer ved at en valgt valgkomité fremmer forslag på medlemmer og varamedlemmer til allmenningsstyret og også forslag på medlemmer til valgkomitéen (§ 3-7). Valgkomitéens forslag legges ut til gjennomsyn, og eventuelle motforslag kan leveres valgkomitéen innen to uker før valget holdes. Ved selve valget kan det avgis to stemmer for hver eiendom som det ligger bruksrett til (§ 3-2). Dette gjøres på den måten at hvis det er en alene som har stemmerett på sitt bruk, har han to stemmer. Er vedkommede gift, har samboer eller driver samdrift kan denne nytte den andre stemmen. Alle som har stemmerett skal være oppført i manntallet. Ajourholding av manntallet er allmenningsstyrets ansvar. De vil derfor dette året få endel ekstra-arbeid. Dette skader neppe, da endel manntalls-lister rundt omkring skal være foreldet.

§ 4-1 åpner adgang til at Statskogs forvaltning i enighet med allmenningsstyret og/eller fjellstyret, kan sette begrensninger i bruksutøvelsen når dette anses nødvendig for å opprettholde allmenningens yteevne, eller tilsies av hensyn til naturmiljø og friluftsliv.

§ 4-4 Allmenningsstyret kan kreve at en forholdsmessig del av inntekter innkommet til fjellkassen på bekostning av virkesretten, skal overføres til allmenningsfondet. Inntektene skal da nyttes til skogfremmende tiltak.

Bortsett i fra disse nye bestemmelsene er i hovedsak de andre bestemmelsene i den nye loven bare en fastsetting av den praksis som har utviklet seg i årenes løp. D.v.s. at den vanlige trønderske virkesretthaveren vil i utgangspunktet ikke merke noe til den nye loven. På det felt han kunne ha merket noe, den nye valgordningen, vil han ganske sikkert ikke registrere noe nytt i å med at han neppe vil møte på valgmøtet. I Ogdal har antall oppmøtte på valgmøtene de siste årene vært på et par stykker i tillegg til allmenningsstyret og valgnemda. Dette skal i følge Statskog være normalt.

11.0 AVSLUTTENDE OPPSUMMERING.

I dette kapitlet har jeg plukket ut de temaene det har vært mest strid om opp igjennom tidene, drøftet de og kommet med egne uttalelser.

Hva gjorde Nord-Trøndelag så spesielt?

Kravene om bygsel, bevilling, utvisning og rekognisjon festnet seg som tidligere nevnt spesielt godt i Nord-Trøndelag. Grunnen til det er trolig 3-delt.

1. Fogdene hadde fått i spesialoppdrag av stiftsamtmannen å påse at ingen uten tillatelse hogde i Kongeallmenning. Fogdene hadde møter med bøndene der de opplyste om kravene bygsel, bevilling, utvisning og rekognisjon. Allikevel fulgte nok ikke bøndene dette til punkt og prikke, men det er å anta at fogdene håndhevet denne praksisen mere inngående i Nord-Trøndelag enn i landet forøvrig.

2. Almenningskommisjonen av 1861 fastslo at i ingen allmenning i Nord-Trøndelag kunne man hogge uten bevilling, utvisning og betaling av rekognisjon. At kommisjonen var utstyrt med dømmende makt virket helt klart uheldig, da alle fakta neppe kom på bordet. Dette finner jeg ikke nødvendig å diskutere nærmere. Kommisjonens arbeid bærer i stor grad preg av generalisering. Så ensartede forhold som kommisjonen dannet, kan det neppe ha vært i realiteten i en så til de grader mosaisk materie.

Jeg tror allikevel ikke at almenningskommisjonen hadde for øye å frata de bruksberettigede allmenningsretten. Kravene de påla de bruksberettigede var bare administrative krav som måtte utføres for å kunne nytte retten. Det var trolig en nødvendighet i tiden ettersom at skogene var så forferdelig herjet. Ut i fra innberetningene fra kommisjonen kan man ikke finne noe som sier at det ikke skulle drives ut virke, og det var fortsatt bare de som tilhørte bygdelaget det skulle utvises virke til. Det jeg tror skapte mye av motviljen blant bøndene, var deres uvitenhet om nødvendigheten av en bedre skogskjøtsel, og også forstvesenets ofte arrogante holdninger overfor rettighetshaverne. Jeg kan også forstå bøndenes reaksjon på 1860-tallet. I forhold til N.L. slik den var blitt praktisert i fra begynnelsen er det helt klart at de nye kravene som kom, var en berøvelse av retten slik den var blitt tolket tidligere. Nå har våre syn blitt endret og vi forstår at kravene er nødvendige for å drive skogene etter de til enhver tid gjeldende skogbruksplaner. Jeg tror dermed ikke almenningskommisjonen av 1861 gjorde et så forferdelig arbeide som påstått. Spesielt de grenseoppgangene kommisjonen utførte må ha vært geniale og rettferdige, det har så å si ikke eksistert grensetvister i ettertid.

3. Den tredje og siste aktøren som virkelig skulle få sette preg på allmenningsretten i Nord-Trøndelag var forstvesenet med sine forstassistenter ute i distriktene. Disse ærekjære guttene var statens (lange) arm i utmarka. Deres kunnskaper om skog og skogskjøtsel sa dem trolig at det ikke burde hogges ytterligere. De mente vel at ettersom de tente for staten, som var "eier" av allmenningene, hadde de "hjemmel" til å stoppe hogsten. En administrasjonspraksis som tok til for å verne om skogen ved å ikke ta ut fritt med virke, festnet seg over tid til at det ble nektet utvist virke også etter at skogene hadde vokst til. Statens eiendomsrettighet ble nok etterhvert trekt i det lengste laget. Kanskje hadde ikke forstvesenet kunnskaper om allmenningsrettens grobunn, og dermed heller ikke om bygdelagenes eldgamle krav på virke og andre rettigheter. Skogvesenets syn på drifta i Trøndelagsallmenningene på begynnelsen av dette århundret bekrefter dette; de mente at de sosiale og samfunnsøkonomiske hensyn ble best tilgodesett ved at statsallmenningene ble drevet av staten som en ren statskog, uten noen allmenningsrettigheter. Dette kom fram flere ganger under bruksrettssaken i Ogndal. Jfr. kap. 10.1.6, side 107.

Det var nok forstvesenets, statens, strenge håndhevning som fratok bøndene allmenningsrettighetene etterhvert, og altså ikke almenningkommisjonen av 1861, som mange har hevdet. Når jeg hevder dette ser jeg på kravene bevilling, utvisning og rekognisjon som en måte å administrere hogstrettighetene på.

Gammel kontra ny administrasjonspraksis.

Jeg kan i utgangspunktet ikke se noen forskjell på dagens ordning med søknad om virke, utblikking og betaling av rotverdi og skogavgift, kontra 1800-tallets krav om bevilling, utvisning og rekognisjon.

Måten disse kravene ble/blir gjennomført på er dog noe forskjellig. Bare det at rettighetshaverne idag har fått stor medinnflytelse i drifta av allmenningen, med allmenningsstyrer, gjør en stor forskjell. De virkesberettigedes rettigheter er i dag langt mer definert enn de var på 1800-tallet. Da tenker jeg på lovfesting og praksisen med valg, allmenningsstyrer, bruksregler, stemmerett osv., og dette gjør at de berettigede har større forståelse og tiltro til det som blir bestemt. Det at det er allmenningsstyret og ikke forstvesenet som avgjør tildelingen av virke er også en vesentlig forskjell. Forstvesenet såg helst, som kjent, at staten drev all skogsdrift for sin regning.

En annen forskjell er at vi i dag har fått forståelsen for viktigheten av en bedre skogskjøtsel. Denne visdommen har gjort at vi også forstår at kravene er nødvendige for å kunne organisere drifta og kjøtselen av skogen.

D.v.s. at den praksisen som almenningskommisjonen av 1861 fastslo, er nesten den samme praksisen som vi idag nytter. Dette viser at allmenningsretten er avhengig av administrative bud. Administrasjonen må ha rom for å utvikle seg med tiden og forholdene, men det viktige er da at selve allmenningsrettens karakter ikke forandres.

Ogndalsallmenningene.

Etter å ha gått igjennom det stoff og materiale som jeg har kommet over angående Ogndalsallmenningene, har jeg funnet at disse allmenningene ikke på noen måte idag skiller seg ut fra andre Trøndelagsallmenninger, og heller ikke fra andre statsallmenninger i landet. Ogndalsallmenningne drives i dag som en gjennomsnitts statsallmenning.

Angående hogstrettssaken er det tre forhold som kan påpekes som noe spesielle.

1. Det var fremlagt få bevis for hogst fra gammel tid. Retten godtok allikevel dette ut i fra den administrasjonspraksis staten hadde pålagt allmenningene på 1800-tallet.
2. Noe spesielt er det også at hele bygda/herredet ble godkjent som ett bygdelag. Ingen av de enkelte grendene trengte å legge frem bevis for at akkurat de hadde hogd i allmenning fra gammel tid. Det er slettes ikke vanlig i Nord-Trøndelag at hele herredet har hogstrett i en allmenning.
3. Det at det aldri var hogd i Roktdal var ikke noe bevis på at det ikke var allmenningsrett der så lenge allmenningen i fra tidlige tider hadde ligget sammen med de andre allmenningene i en stor allmenningsstrekning, kalt Ungdalen almenning.

Ny lov.

I forbindelse med den nye lovgivningen vil jeg kommentere et par ting.

§ 4-1 i Lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene av 19. juni 1992 nr. 60, gir Statskog mulighet til, med godkjennelse fra allmenningsstyret og evt. fjellstyret, å begrense virkesretten hvis skogens yteevne krever det, eller at det tilsies av hensyn til naturmiljø og friluftsliv. Dette ser jeg på som en hjemmel for bl.a. det forstvesenet gjorde mot slutten av 1800-tallet. De hadde ingen hjemmel til å begrense hogsten til de bruksberettigede, selv om skogen krevde det. I dag når alle har fått større forståelse for skogskjøtsel godtar vi dette, men verre kan det bli for de virkesberettigede å forstå at virkesutvisning må begrenses ut i fra hensynet til f.eks. friluftslivet. Ved flerbrukshensyn er dette

en viktig bestemmelse.

§ 4-4 er som en kompensasjon til skogen ved slike forhold. Bestemmelsen sier at en forholdsmessig del av inntekter innkommet til fjellkassen på bekostning av virkesretten skal overføres allmenningsfondet. Som regel blir det lite med penger ut av friluftsliv og flott naturmiljø, og disse utnyttingsmåtene kan gå på tvers med de virkesberettigedes behov for virke selv om allmenningstyret gikk inn for det. Her aner jeg kanskje en konflikt. Kanskje er det vår uvitenhet om "viktigheten" av flerbrukstanken som gjør oss skeptiske, slik det også var med 1800-talls-bonden som ikke skjønnte tanken bak skogskjøtsel ! Nei, jeg tror ikke denne uvitenheten sitter så veldig dypt. Dagens bonde blir mer og mer viten og forstår at det er viktig å opprettholde naturens mangfold, men bare til en viss pris. Her er jeg igjen inne på at allmenningsrettens karakter ikke må endres. Flerbrukshensyn bør ikke bli så viktig at rettighetene forsvinner. Da har man gått for langt.

Advokat Schiefloes teorier.

Sett i fra et sosiologisk perspektiv mener jeg at Schiefloe hadde rett i mange av sine teorier. Jeg anser det som naturlig at i fra tidenes morgen hadde alle i bygda frie muligheter i utmarka/allmenningene. Her var det så mye å ta av at det var nok av alt til alle. Så begynte menneskets eie- og hersketrang å vinne plass. Enkelte påstod at de alltid hadde drevet i allmenningen og at de dermed også skulle fortsette med det, uten at andre i bygda/herredet skulle få rett der. Enkelte gikk også til fogden for å få skriftlig at de hadde rettigheter, og de fikk med seg bevillingsbrev tilbake som bekreftet at de hadde fått en særrett overfor de andre. Utviklingen videre kjenner vi.

Ut i fra slik tilstandene trolig var i de tidligste tider ser jeg på Schiefloes betraktninger som logiske. Men, så har det seg slik at allmenningsretten har utviklet seg noe med tiden, og det er godtatt i allmenningslæren at festnet bruk er gjeldende rett.

Som advokat Voss mente, så ville det ført masse bråk med seg å innføre Schiefloes teorier. Det ville heller ikke vært riktig at en rett som har festnet seg på en slik måte, og som er så til de grader innarbeidet i vårt rettssystem, skulle blitt revet opp med røttene på den måten. Praktisk mulig kunne det allikevel vært, en Høyesterettsavgjørelse ville vært nok.

Jeg har altså forståelse for de betraktningene Schiefloe gjorde, men godtar også at den allmenningsretten vi idag har har festnet seg, både gjennom sedvane og rettspraksis.

KILDER.**STORTINGSDOKUMENTER**

- St. prp. nr. 69, 1925   Om anerkjennelse av de såkalte umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke som statsalmenninger, forsåvidtbygdenes bruksrettigheter til beite, seter, mose- og torvtak samt fiske, jakt og fangst angår. (Landbruksdepartementet).
- St. meld. nr. 19, 1958   Ålmenningsspørsmål i Trøndelag. (Landbruksdepartementet).
- Innst. S. nr. 80, 1958   Innstilling frå skog-, vassdrags-, og industrinemnda om ålmenningsspørsmål i Trøndelag.
- St. meld. nr. 48, 1965-66   Allmenningsspørsmål i Trøndelag. (Landbruksdepartementet).
- S. tidende 1965-66   Allmenningsspørsmål i Trøndelag.
- Ot. prp. nr. 55, 1972-73   Om lov om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova). (Landbruksdepartementet).
- St. meld. nr. 42, 1973-74   Grenser for statens eigedomar i Trøndelag. (Landbruksdepartementet).
- S. tidende 1974-75   Grenser for statens eigedomar i Trøndelag.
- Ot. prp. nr. 37, 1991-92   Om   A Lov om bygdealmenninger
      B Lov om skogsdrift m.v. i statsalmenningene
      C Lov om opphevelse av og endringer i gjeldende lovgivning om almenninger m.v. (Landbruksdepartementet).

OFFENTLIGE UTREDNINGER

- Holakerkomitéen   Indstilling fra Komitéen til at fremkomme med forslag angående almuens rett i de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke. 1923.
- NOU 1977 : 16   Stormheimfeltet. (Universitetsforlaget).
- NOU 1979 : 36   Bygdealmenningenes drift av skog og sagbruk m.v. (Universitetsforlaget).
- NOU 1985 : 32   Revisjon av almenningslovgivningen. (Universitetsforlaget).

ANNEN LITTERATUR

- Aschehoug og Gyldendals   Store norske leksikon.
- Bygdebok for Sparbu og Ogndal   Bygdebok for Sparbu og Ogndal, bind I. Utgitt av Bygdeboknemnda i Sparbu og Ogndal. 1983.
- Dragsten, S.   Dommer i almenningssaker. Trondheim 1976.
- Flekstad, K.   Nordre Skognens almenning. Litt fra kampen om almenninger i Trøndelag. Steinkjer 1961.
- Hallager, G.   Norges Høiesteret 1815-1915, andet bind 1864-1915. Aschehoug, Oslo 1916.
- Hertzberg, E.   Om Eiendomsretten til det norske Kirkegods. En retshistorisk Betænkning. 1898.
- Hertzberg, E.   Om almenningsrettens historiske opprinnelse og dens utvikling. 1909.
- Landbruksdept.   Skogadministrasjonen i Norge gjennom tidene, bind II, tiden etter 1857. Oslo 1962.

-
- Lassen, B. Stuevold   Knophs oversikt over Norges rett, 9. utgave.
Universitetsforlaget, Oslo 1987.
- Norges Lover
1685-1991
- Norsk Lovtidend   Nr. 12, 1992, side 431-505, 5.6. - 23.6.92.
- Norsk Lovtidend   Nr. 22, 1992, side 1071-1102, 31.1 - 13.11.92.
- Olsen, K. Meinich   Norsk almenningsret. Gyldendal, Oslo 1928.
- Rettens gang
- Rettstidende
- Rygg, O.   Forelesningsreferat i allmenningsrett. NLH 1972.
- Rynning, L.   Bidrag til Norsk almenningsrett, bind III/IV.
Universitetsforlaget, Oslo 1968.
- Schiefloe, A.   Kritiske bemerkninger til norsk almenningsrett.
F. Bruns Bokhandels Forlag, Trondheim 1952.
- Schiefloe, A.   Hovedlinjer i Norsk almenningsrett. Johan
Grundt Tanums Forlag, 1955.
- Solnørdal, O.   Den trønderske ålmenningsretten i gamalnorsk tid.
1933.
- Skogdirektøren   Skogvæsenets Historie, 1. del historikk. Kristiania
1909.
- Solnørdal, O.   Rettleiing i almenningsslæren. Norges Bondelag 1958.
- Tank, G.   Om betydningen af ordet bygdealmenning. En
retshistorisk undersøgelse. Landbruksdepartementet
1912.
- Utmarkskommisjonen
for Nordland og Troms   Sak nr. 3/1987: Skjerstadvæltet, dom avsagt 26.4.1990.
-

ARKIVKILDER

Arealplan for Statseiendommer i Steinkjer kommune, forvaltet av Statens skoger Nord-Trøndelag forvaltning, Direktoratet for Statens skoger, 1989.

Kjesbu, Arne   Bøndenes representant ved bruksrettssaken; Arne Kjesbu's sakspapirer, utlånt av Erling Kjesbu..

Riksarkivet

Pakke 160   Protokoll: Direktoratet for statens skoger, 17.00/6 og 17.00/7, Almenningskommisjonen av 1861.

Pakke 169   Protokoll: Direktoratet for statens skoger, Statens jordegods, tidsrommet 1930-1938.

Pakke 190   Protokoll: Direktoratet for statens skoger, 17.19/2 Nord-Trøndelag fylke, Ogndal herred, Bruksretts-saken etter N.L.3-12-6.

Statskog Nord-Trøndelags arkiv

Steinkjer kommune, teknisk etat, oppmålingsavdelingen: kart.

MUNTLIGE KILDER

Austenå, Torgeir   Prof. dr. juris. NLH.

Bade, Tor Arne   Daglig leder, Steinkjer kommuneskogerOgndals-bruket.

Bjerkem, Jakob   Bonde, Henning.

Brandtzæg, Ole   Bonde, formann i Ogndal allmenningsstyre.

Grut   Nord-Trøndelag Jordskiftekontor.

Kjesbu, Erling   Pensjonert bonde, sønn av Arne Kjesbu, bøndenes representant i Ogndalssaken.

Lein, Knut	Bonde, Ogdal. Hovedoppgaveskribentens utsendte medarbeider, lokal spaner, min far.
Låg, Torbjørn	Avdelingsarkivar, Riksarkivet.
Negård, Per	Pensjonist, tidligere ansatt ved Statskog Nord-Trøndelag.
Sandnes, Jørn	Professor i historie ved Universitetet i Trondheim.
Sevatdal, Hans	Professor, NLH.
Smukestad, Øyvind	Formann i utmarkskommisjonen for Nordland og Troms, Frostating lagmannsrett.
Aal, Nils	Avdelingsingeniør, Statskog Nord-Trøndelag.
Aarholt, Tormod	Bygdebokforfatter.

VEDLEGG

Vedlegg nr. 1: Bygdeallmenningen i Norge.

Vedlegg nr. 2: Statsallmenningene i Norge.

Vedlegg nr. 3: Gunnar Tanks dokument-samling.

Vedlegg nr. 4: Vitnesforklaringer fra 1941.

Kartvedlegg 1: Steinkjer kommune - Ogndal herred - Allmenningene.

Kartvedlegg 2: Setre i Ogndalsallmenningene.
Eng- og seterberettigede i Ogndalsallmenningene fram til
1872.

Kartvedlegg 3: Saksøkerne i herredsrettsaken i Ogndal.

Bygdeallmenningene i Norge.

Kilde: NOU 1985 : 32

AREALENE									
Arealer i dekar (inklusive innkjøpte skoger)									
Under skoggrensa						Over skogg.			
Almenninger Fylkeavis	Produktiv skogmark	Andre prod. arealer setre m.v.	Vern- og skrap- skog	Myr	Impedi- ment- veger kraftl. fjell	Vann	Sum areal under skoggr.	Fjell og fjell- vidder m.v.	Total areal
Akerslag									
Bjerke	23.917	98		3.082	452	920	28.449		28.449
Eidavoll	47.447	114	81	4.135	557	836	53.270		53.270
Gjerdrum st.al.	25.728			3.687	848	418	30.378		30.378
Holter	24.482			2.875	975	1.783	30.096		30.096
Nannestad	24.087	51		2.290	617	1.030	28.065		28.065
Ullensaker st.al.	11.141	289	6	1.478	276	23	13.213		13.213
Sum	196.783	562	87	17.527	3.423	5.068	183.460		183.460
Hedmark									
Brøttum	18.025	145	3.900	915	75	15	23.075		23.075
Furnes	62.760	102	60	30.878	3.000	1.012	97.812	18.105	115.917
Kolleholen	688		3	100			771		771
Letten	160.202	2.917	32.046	26.133	1.514	1.008	223.818		223.818
Nes	50.755	548	380	12.565	1.920	392	66.060	6.302	72.362
Ringsaker	57.928	725	4.385	14.612	5.338	488	83.658	4.921	88.579
Romedal	201.747	610	871	32.526	1.810	2.836	240.200		240.200
Slange	118.771	386	5.864	1.787	2.875		127.303		127.303
Vang	70.610	2.070	32.000	73.000	1.000	2.500	181.180	39.500	220.680
Veldre	34.640			5.540	880	100	41.160		41.160
Sum	774.108	7.503	79.029	198.056	18.413	8.430	1.085.537	68.828	1.154.365
Oppland									
Brandbu	51.436	768	296	3.978	567	846	58.091		58.091
Gran	139.330		3.581	22.153	2.005	10.861	177.930		177.930
Jevnaker	41.447	155		5.388	2.046	3.485	52.521		52.521
Lunner	60.500		4.778	3.542	2.883	1.982	73.685		73.685
Tingelstad	63.057	576	5.789	12.733	841	6.488	89.264		89.264
Eina	12.368			3.325	325	43	16.251		16.251
Toten Lodd 1	28.101	148		2.821	250	38	29.360		29.360
Toten Lodd 2	38.640			13.040	440	1.480	53.600		53.600
Toten Lodd 3	58.638	186	3.205	6.657	1.830	1.502	71.719		71.719
Toten Lodd 4	24.193	37	6.040	3.181	284	1.632	35.387		35.387
Toten Lodd 5	27.757	318	5.078	3.386	3.360	1.040	40.837		40.837
Dovreskoen	8.902		20	102	145		9.219	27.000	36.219
Espedalen								240.000	240.000
Fron st.al.	19.768	4.223	24.758	4.230	3.239	2.379	58.598		58.598
Fron-Atnedal	500		1.900				2.000		2.000
Joramo	9.827	470	15.602	436	84	282	26.731	50.000	76.731
Langmorkje st.al.	110.994		6.577	11.043	3.898	4.903	137.065	548.835	685.900
Nordherad	500		1.500				2.000		2.000
Resset	866		224		20		1.115	193	1.308
Skjåk	78.209	572	21.100	791	3.613	4.221	108.508	2.000.000	2.108.508
Stranden	2.866		235	22	808	81	3.790		3.790
Øyer St.al.	39.567	700	10.000	15.300	100	850	66.517	372.483	439.000
Sum	833.807	8.153	110.310	112.138	26.043	42.104	1.132.255	3.238.511	4.370.766
N. Trøndelag									
Frol	8.528	64	89	708	181	83	9.430	13.365	22.796
Kvernå	19.400	120	2.000	9.000	500	3.500	34.520	8.300	42.820
Løksvik	35.094	1.143	3.385	7.086			46.708	53.292	100.000
Lillefjell-Flakøje	4.524		7.501	965	1.363	333	14.586		14.586
Skogn og Grønningen st.al.	19.900	80	8.800	14.000	500	2.860	46.230	6.000	52.230
Strinde-Bele	14.000	100	7.000	5.000	2.000	2.000	30.100	32.900	60.000
Åsen	17.338	9	10.194	1.959	1.039	1.068	31.598	14.498	46.094
Åsen	16.849	39	210	4.340	1.898	508	23.842		23.842
Sum	135.428	1.565	39.179	43.058	7.561	10.381	237.112	128.356	365.467
S. Trøndelag									
Byåsen	1.022			200	37	38	1.297		1.297
Holla								20.000	20.000
Horg Østre	27.465	320	4.320	9.767	470	318	42.860		42.860
Oppdal								650.000	650.000
Sum	28.487	320	4.320	9.967	507	356	43.957	670.000	713.957
Nordalend									
Mjelde	3.000		17.000				20.000		20.000
Teigdalen	400						400		400
Sum	3.400		17.000				20.400		20.400
Sogn og Fjordane									
Felø	450		250				700		700
Fjærland	700		400				1.100		1.100
Hafslo st.al.	350		150				500		800
Likanger	1.100		500				1.600		1.600
Starheim	1.300						1.300		1.300
Vik	1.800		700				2.500		2.500
Sum	5.700		2.000				7.700		7.700
Troms									
Mo St.al.								1.800	1.800
Sum alle alm.	1.837.411	18.083	251.925	380.746	53.947	66.809	2.710.421	4.107.294	6.817.715

Statsallmenningene i Norge fylkesvis.

Kilde: NOU

1985 : 32

Administrative data		Arealfordeling					Prod. barskogmark		Bruksr. til trevirke			Merknad	
Statsallmenninger Fylkesvis	Fylke-/kommunenr. Kommunenavn	Landareal			Vann over og under tre- grensen	Totalt areal	Kubikk- masse barskog	Årlig tilvekst barskog	Årlig utvist kvant. tøm- mer	Årlig refu- sjon om- reg- net i			
		Produkt. barskog- mark	Annen mark under tregren- sen	Over tre grensen							Ha		Ha
		Ha	Ha	Ha	Ha	Ha	1000 m ³	m ³	Ant.	m ³	m ³		
Troms													
Moalmenningen	1901 Harstad		400		50	450						Forv. som bygdealm	
N. Trøndelag													
Alm og Ekorndal	1703 Namsos	200	450	1537	163	2350	6,0	120					
Alm og Ekorndal	1743 Høylandet	100	290	1605	42	2037	2,0	50					
Alm og Ekorndal	1744 Overhalla	250	550	4445	130	5375	5,0	100					
Finntjønn	1703 Namsos	500	420	357	128	1405	14,0	254					
Flotra	1748 Fosnes		1			1							
Bangsje	1736 Snåsa	1070	1150	5630	1200	9050	51,7	775					
Bangsje	1742 Grong	70	510	3440	50	4070	6,0	89					
Bangsje	1744 Overhalla	290	2980	5010	620	8900	12,0	193					
Limingdal	1738 Lierne	300	50	-	8	358	3,0	65					
Sanddøldal	1738 Lierne	400	1630	9500	230	11760	24,0	400					
Vestre Finnli	1738 Lierne	3650	8050	65848	2530	80078	158,0	2978					
Muru Kompleks	1738 Lierne	5630	1653	16868	1302	25453	235,0	4611					
Østre Finnli	1738 Lierne	90	4940	14255	655	19940	10,0	160					
Undingsli/ Rødsjøhallen	1738 Lierne	600	102	5	108	815	19,0	374					
Namsvatn	1739 Røyrvik	300	2700	50970	2400	56370	6,0	120					
Småvatnan	1739 Røyrvik	370	1090	2718	388	4566	16,0	333					
Storfrennings- dalen	1740 Namsskogan	250	860	7250	500	8860	10,0	200					
Mellingen	1740 Namsskogan	1310	1183	3900	628	7021	50,0	986					
Smalåsen	1740 Namsskogan	750	829	3971	243	5793	391,0	753					
Sandåmo	1740 Namsskogan	1150	786	6672	218	8826	45,0	871					
Fossmoen	1740 Namsskogan	520	236	851	28	1635	20,0	402					
Brekken	1740 Namsskogan	1160	675	2532	92	4459	32,0	644					
Tromsfjell	1740 Namsskogan	140	160	1460	10	1770	2,0	31					
Strompdalen	1740 Namsskogan	430	2060	11110	200	13800	19,0	365					
Finntjønndalen	1740 Namsskogan	50	140	1105	5	1300	2,0	40					
Brennmoen	1742 Grong	1900	1651	15510	582	19643	61,0	1191					
Fiskå	1743 Høylandet	50	660	1650	120	2480	2,0	30					
Folldalen	1743 Høylandet	100	360	3190	30	3680	2,0	30					
Svarttjønn	1743 Høylandet	50	157	70	3	280	2,0	50					
Vestrå/Landego/ Gravdalen	1744 Overhalla	5450	2653	2187	532	10822	326,0	6412					
Løvseth	1751 Nærøy	43	24	-	2	69	1,0	20					
Grønnlandet	1751 Nærøy	50	60	120	-	230	2,0	50	2				
Mjesund	1751 Nærøy	680	1550	2240	510	4980	30,0	600					
Stod-Sellifjell	1702 Steinkjer	2310	1720	4430	380	8840	100,0	1692	94	430			
Roktdal	1702 Steinkjer	298	700	726	4	1728	12,0	177					
Ogndal-Sellifjell	1702 Steinkjer	594	598	204	8	1404	25,0	366	200	800			
Kjesbu	1702 Steinkjer	1118	3182	152	410	4862	50,0	701					
Båbu	1702 Steinkjer	829	4522	532	200	6083	51,0	1104	379	600			
Volhaug m./ Lillealm.	1702 Steinkjer	223	239	4	-	466	15,0	216					
Sonvadfoss	1711 Meråker	430	-	1525	215	2170							
Sonvadfoss	1714 Stjørdal	598	87	2705	265	3655							
Sonen	1714 Stjørdal	738	1153	577	95	2563							
Vigden	1714 Stjørdal	535	1825	2980	20	5360	47,0	991					
Elgvadfoss	1714 Stjørdal	1072	3298	535	105	5010							
Bruås og Rauå	1714 Stjørdal	2270	2295	15	190	4770	115,0	6805	296	1400			
Skatval og Borås	1714 Stjørdal	806	681	360	28	1875	72,0	953	295	1000			
Borås	1714 Stjørdal											Se sm.m. Skatval	
Leksdal	1714 Stjørdal	2872	2709	400	161	6142			265	2000			

Administrative data		Arealfordeling					Prod. barskogmark		Bruksr. til trevirke			Merknad	
Statsalmenninger Fylkesvis	Fylke-/kommunenr. Kommunenavn	Landareal			Vann over og under tre- grensen	Totalt areal	Kubikk- masse barskog	Årlig tilvekst barskog	Ant.	Årlig utvist kvant- tøm- mer	Årlig refu- sjon om- reg- net i		
		Produkt. barskog- mark	Annen mark under tre- gren- sen	Over tre grensen									Ha
		Ha	Ha	Ha	Ha	Ha	Ha	1000 m ³	m ³	Ant.	m ³		m ³
Frosta	1717 Frosta	892	372	25	69	1358	60,0	828	388	950			
Ørndal	1719 Levanger	331	154	25	23	533	18,0	262	19	80			
Migen	1719 Levanger	139	40	-	88	267	14,0	202	38	200			
Lynum	1719 Levanger	79	6	-	-	85	8,0	120	39	170			
Grenningen	1719 Levanger	1400	1410	3275	215	6300	80,0	1800	439	1800		Forv. som bygdealm	
Reinsjø	1719 Levanger	390	4060	1160	70	5680	24,0	470	302	50			
Volhaug	1721 Verdal	603	412	-	12	1027	36,8	686	197	760			
Leksdal	1721 Verdal	1365	1675	5746	121	8907	75,4	1181	199	920			
Malså	1721 Verdal	454	1007	762	35	2258	31,3	395	*220	*360		* Inkl. Kverndal/Svarthovd	
Småseteråsen	1721 Verdal	37	1	-	-	38	2,2	40	13	90			
Kverndal	1721 Verdal	1226	2420	6937	102	10685							
Inn	1721 Verdal	811	1731	1169	428	4139							
Svarthovd	1721 Verdal	153	248	709	1	1111	8,0	110					
Inndal	1721 Verdal	723	737	1187	8	2655	40,7	833	63	540			
Tromsdal	1721 Verdal	188	60	-	-	248	15,0	267	32	350			
Hoås	1721 Verdal	573	456	4309	170	5508	28,7	651	78	500			
Ramsås	1721 Verdal	383	256	-	6	645	43,3	724	96	550			
Skavdal og Røsshøy	1723 Mosvik	376	183	13	42	614	30,0	524	177	240			
Sliper og Høyfoss	1723 Mosvik	860	846	139	169	2014	38,0	829	84	180			
Sandseter	1724 Verran	1730	646	12596	884	15856	82,0	1311	90	550			
Oksvoll	1725 Namdalseid	569	212	2700	179	3660	29,0	416	1				
Risli og Sandvatn	1725 Namdalseid	1029	1522	2849	280	5680	55,0	1000	5				
Furudal	1725 Namdalseid	4530	4107	4403	1000	14040	220,0	3913					
Røyr og Langvatn	1725 Namdalseid	1190	594	26	135	1945	62,0	996	1				
Heien	1729 Inderøy	223	105	-	6	334	20,7	359	99				
Strinda og Tjønndal	1736 Snåsa	410	1668	3912	118	6108	17,0	280	3				
Roktdal	1736 Snåsa	2920	3785	11378	479	18562	90,0	1518	29				
Gaundal/Holden/Jævsjø	1736 Snåsa	798	1866	25426	1638	29728			10				
Ismenningen	1736 Snåsa	440	181	3498	163	4282	20,0	332	12				
Storåsen	1736 Snåsa	2790	9540	16500	1950	30780	81,0	1363	12				
Luru	1736 Snåsa	3550	11420	23655	1300	39925	89,0	1496	16				
Sum		73758	115339	393550	25429	608076	3367,8	59208	4193	14520			

S. Trøndelag												
Byneset	1601 Trondheim	371	340	220	24	955	27,6	652	260	513		
Haukås	1601 Trondheim	600	325	-	*56	*881	46,7	967	350	700		* ekskl. Jonsvatnet
Åfjord	1630 Åfjord	1055	470	14884	1012	17421	30,0		1	5		
Bjernør	1633 Osen	1470	323	7239	734	9766	45,0	698	4	0		
Kvikneøstre	1635 Rennebu			4278	80	4358						
Husdal	1638 Orkdal	318	544	1376	38	2276	17,5	359	238	300		
Lille Korssjølien	1640 Røros	100	141	255	39	535	1,7	30	3	8		
Feragen	1640 Røros	267	2172	8098	866	11403	9,8	113	16	90		
Røros nordre	1640 Røros		350	5700	650	6700						
Kvitsanden	1640 Røros	5	85			90						
Røros vestre	1640 Røros	-	682	10000	138	10820						
Røros østre	1640 Røros	*14105	17172	8835	5512	45624	295,8	4519	4			* inkl. nasj.park
Rendal nordre	1640 Røros		420	-	335	755						
Gauldal	1644 Holtålen		2000	16804	816	19620			57			
Holden	1644 Holtålen		557	1684	44	2285			28			
Hesjedal	1640 Røros			1567	38	1605						
Hesjedal	1644 Holtålen	257	4887	27928	1600	34672			184			
Dragås-Haltdal	1644 Holtålen	2587	3480	6612	97	12776	132,3	2849	135	600	1200	
Østerå	1644 Holtålen		15	2150	48	2213			5			
Samsjø	1648 M. Gauldal		1500	1937	926	4363	4,2	75	9			
Dragås-Singsås	1648 M. Gauldal	2672	2968	2537	138	8315	155,2	3512	36	60	120	

Administrative data		Arealfordeling					Prod. barskogmark		Bruksr. til trevirke			Merknad	
Statsalmenninger Fylkesvis	Fylke-/kommunenr. Kommunenavn	Landareal				Totalt areal	Kubikk- masse barskog	Årlig tilvekst barskog	Årlig utvist kvant- tøm- mer	Årlig refu- sjon om- reg- net i			
		Produkt. barskog- mark	Annen mark under tregren- sen	Over tre grensen	Vann over og under tre- grensen								
		Ha	Ha	Ha	Ha								
Nekådal	1648 M. Gauldal		855	8170	235	9260			17			* ekskl. Jonsvatnet	
Tågå	1648 M. Gauldal	236	550	786	8	1580	10,2	207	23	170			
Budal	1648 M. Gauldal	10	2160	11165	215	13550	0,5	10	64				
Endal	1648 M. Gauldal	300	3855	10688	415	15258	5,0	150	61	90			
Søndre Soknedal	1648 M. Gauldal	300	6890	8900	245	16335	5,0	150	145	105			
Malvik	1663 Malvik	1575	540	80	* 80	* 2275	111,6	2059	131	1397			
Roltdal	1664 Selbu	2671	2199	17140	350	22360	26,7		133				
Nålbogen	1664 Selbu	225	479		36	740			6				
Sørungen	1648 M. Gauldal	100	255	1025	55	1435			10				
Sørungen	1664 Selbu												
Sum		29224	56114	180058	14830	280226	924,8	16350	1920	4038	1320		

Hedmark												
Setningen og												
Atnedal	0430 Stor-Elvdal	2584	5113	15515	619	23831	67,8	2000	34	200		
Rendal Søndre	0432 Rendal	4870	3400	7778	122	16170	130,5	2435	10	10		
Rendal Søndre	0434 Engerdal	13275	55062	40224	330	27655	537,5	8405	81	1950		
Rendal Nordre	0434 Engerdal	50035										
Rendal Nordre	0436 Tolga	650	820	860	190	2520	12,8	170				
Rendal Nordre	0441 Os	4470	5062	7827	830	18189	82,8	970				
Røros Østre	0434 Engerdal			50		50						
Røros Østre	0441 Os			700	25	725						
Kvikne Østre	0437 Tynset		40	8000	160	8200						
Folldal	0439 Folldal	914	7359	51820	704	60797	45,5	800	82	700		
Lille Korssjølien	0441 Os	32	92	160	6	290			13	32		
Sum		76830	76948	132934	28668	315380	2217,7	31795	334	2892		

Oppland												
Fåberg østfjell	0501 Lillehammer		2463	567	503	3533						
Dovre fjell	0511 Dovre		2500	30690	560	33750			88	100		
Grimsdal	0511 Dovre	100	5900	45108	512	51620	1,5	30	62	60		
Dalsiden	0512 Lesja	200	2800	78046	6255	87301			173	300		
Lordal	0512 Lesja	1713	160	50129	1540	53542	106,5	1700	158	1650		
Finndal	0513 Skjåk	200	800	25665	535	27200			70	190		
Finndal	0514 Lom											
Finndal	0515 Vågå											
Leir og												
Bøverdalen	0514 Lom	300	900	110110	3190	114500			124	315		
Visdalen	0514 Lom			1300		1300						
Vårdalen	0514 Lom	300	700	3580	1400	5980			83	400		
Langmorkje	0515 Vågå	11059	2152	71314	3930	88455	444,3	7860	600	10000		Forv. som bygdealm
Nordnevaad	0515 Vågå	50	300	1980	340	2670			68	100		
Fron	0516 Nord-Fron	1992	3164	2044	300	7500	86,0	1497	366			Forv. som bygdealm
Fron	0519 Sør-Fron	562	1775	3345	161	5843	35,0	611	317	3000		Forv. som bygdealm
Nordre Koloen	0517 Sel	362	538	10780	160	11840	34,6	540	82	240		Forv. som bygdealm
Sel	0517 Sel			15640	160	15800						
Vulufjell	0519 Sør-Fron			17170	80	17250						
Vulufjell	0516 Nord-Fron											
Ringebu-østfjell	0520 Ringebu		4032	29703	435	34170			464	138		
Imsdalen	0520 Ringebu	922	4913	6358	225	12418	36,4	610	220			
Hirkjølen	0520 Ringebu	1640	4720	3220	120	9700	50,0	1040	150			
Øyer	0521 Øyer	3957	2610	36233	1100	43900	145,0	3000	335	3000		Forv. som bygdealm
Gausdal	0522 Gausdal	3450	10475	42682	1644	58251	163,1	2830	754	5700		
Torpa	0538 Nordre Land	323	1777	3330	285	5715	17,6	290	459	396		

VEDLEGG NR. 2 Side4

Administrative data		Arealfordeling					Prod. barskogmark		Brukar. til trevirke			Merknad
Statsmenninger Fylkesvis	Fylke-/kommunenr. Kommunenavn	Landareal				Totalt areal	Kubikk- masse barskog	Årlig tilvekst barskog	Årlig utvist kvant- tøm- mer	Årlig refu- sjon om- reg- net i		
		Produkt. barskog- mark	Annen mark under tregren- sen	Over tre grensen	Vann over og under tre- grensen							
		Ha	Ha	Ha	Ha							
Vestre Slidre	0543 Vestre Slidre		1200	16320	2010	19530			401	*320		* Gjelder ved * Gjelder ved Bygdin
Øystre Slidre	0544 Øystre Slidre		1800	45370	2430	49600			500	*110		
Vang	0545 Vang				3280	3280						
Nordal	1524 Nordal			18247	952	19199						
Voll	1539 Rauma			1919	106	2025						
Grytten	1539 Rauma			17418	2164	19582						
Hen	1539 Rauma			3819	594	4413						
Eresfjord/Vistdal	1543 Nesset			21177	1720	22897						
Sunnal	1563 Sunndal			41458	3052	44510						
Sum		27130	55679	754722	39743	877274	1120,0	20008	5474	26019		
Akershus												
Gjerdrum	0234 Gjerdrum	2694	401		66	3161	201,2	4100	228		2880	Forv. som bygdealm Forv. som bygdealm
Ullensaker	0235 Ullensaker	599	52		1	652	65,8	2200	556		1790	
Sum		3293	453		67	3813	267,0	6300	784		4670	
Buskerud												
Almgrunn i Hemsedal	0618 Hemsedal			1460	40	1500						
Fødalen	0619 Ål			8820	600	9420						
Skorpa	0620 Hol			4374	356	4730						
Hallingskarvet	0620 Hol			11170	450	11620						
Uvdal	0633 Nore og Uvdal			39675	1560	41235						
Sum				65499	3006	68505						
Telemark												
Rauland	0834 Vinje			6430	648	7078						
Aust-Agder												
Bykle	0941 Bykle			12860	2240	15100						
Egaland												
Hjelmeland	1133 Hjelmeland			8482	1604	10086						
Suldal	1134 Suldal			8277	1234	9511						
Breifonn	1134 Suldal			735	10	745						
Sum				17494	2848	20342						
Hordaland												
Folgefonna	1211 Etne			4420	50	4470						
Folgefonna	1224 Kvinnherad			13300	60	13360						
Folgefonna	1227 Jondal			960	20	980						
Folgefonna	1228 Odda			7610	50	7660						
Folgefonna	1230 Ullensvang			700		700						
Røldal	1228 Odda			31808	2736	34544						
Breifonn	1228 Odda			883	17	900						
Ullensvang	1228 Odda			22872	2620	25492						
Ullensvang	1231 Ullensvang			51901	5036	56937						
Eidfjord	1232 Eidfjord			58170	5340	63510						
Ulvik	1233 Ulvik			40104	2476	42580						
Sum				232728	18405	251133						

Administrative data		Arealfordeling					Prod. barskogmark		Bruksr. til trevirke			Merknad
Statsalmenninger Fylkesvis	Fylke-/kommunenr. Kommunenavn	Landareal				Vann over og under tre- grensen	Totalt areal	Kubikk- masse barskog	Årlig tilvekst barskog	Årlig utvist kvant. tøm- mer	Årlig refu- sjon om- reg- net i	
		Produkt. barskog- mark	Annen mark under tregren- sen	Over tre grensen								
		Ha	Ha	Ha	Ha							
Sogn og Fjordane												
Ålfotbreen	1401 Flora			3773	40	3813						
Ålfotbreen	1438 Bremanger			4825	50	4875						
Ålfotbreen	1445 Gloppen			7378	60	7438						
Jostedalsbreen	1418 Balestrand			10563		10563						
Jostedalsbreen	1420 Sogndal			875		875						
Jostedalsbreen	1426 Luster			43123	440	43563						
Jostedalsbreen	1431 Jølster			9450	50	9500						
Jostedalsbreen	1432 Førde			4335	40	4375						
Jostedalsbreen	1449 Stryn			35613	200	35813						
Sogndal	1420 Sogndal	178	26	6		210	1,1	274	500	230		
Aurland Søndre	1421 Aurland			34240	3800	38040						
Aurland Nordre	1421 Aurland	460	740	7220	180	8600				321		Noe i Lærdal
Lærdal Vestre	1422 Lærdal	100	2400	570	10	3080				160		
Lærdal	1422 Lærdal			11670	1470	13140						
Borgund	1422 Lærdal			2440	200	2640						
Årdal vestre	1424 Årdal		550	50	10	610				60		
Årdal østre	1424 Årdal			12375	630	13005						
Luster østre	1426 Luster			63438	2125	65563						Litt i Årdal
Luster vestre	1426 Luster	550	290	100	10	950				130	110	
Åmotbreen	1431 Jølster			2100	80	2180						
Åmotbreen	1445 Gloppen			3885	20	3875						
Åmotbreen	1449 Stryn			3825	50	3875						
Sum		1288	4006	261824	9465	276583	1,1	274	1171	340		
Sum												
Alle almenninger		211523	308939	2058099	145399	2723960	7898,4	133935	13876	47809	5990	

GUNNAR TANKS DOKUMENTSAMLING

I forbindelse med den forestående allmenningssaken i Sellifjell, Roktdal og Kjesbu statsskoger ble arkivkonsulent Gunnar Tank forespurt om å samle tilgjengelige dokumenter angående de aktuelle allmenningene. I dokument-samlingen som ble sendt Landbruksdepartementet i 1940 var det samlet dokumenter i fra tiden 1726-1872. Tank hadde ikke bare samlet dokumenter om Sellifjell, Roktdal og Kjesbu statsskoger, han hadde også tatt med om Båbu statsallmenning som ligger i en sammenhengende strekning med Kjesbu. Disse to er også blitt kalt Østre Ogndals eller Henning sogns almenning.

I denne samlingen har jeg kun tatt med dokumenter av særlig interesse for historien og rettssaken sin del. Språket i dokumentene er til tider forenklet, samt at bare det vesentligste av innholdet er tatt med.

Jeg har brukt den samme nummereringen som Tank gjorde i sin samling.

Dokument nr.

1

Det fantes i 1726 fem sagbruk i Sparbu, men alle disse var bygd opp på privat grunn og tømmeret ble tatt av egne og omliggende privatskoger.

2

I Sparbu prestegjeld, som i 1729 bestod av Mære sogn, Henning sogn og Ogndal herred, dengang Skei, var det dengang 149 gårder. Av disse var det kun 49 gårder som i 1729 betalte skatt til engeslåtter i Sparbuens almenninger. Almenningene fikk senere navnene Volhaugen, Kjesbu, Båbu, Roktdalen og Sellifjell. Manntallet av 1729 inneholdt ingenting om hvilke skogstrekninger fjellslåttene låg i. Det stod kun "udi almindingen". Etter det samme manntallet var det i Skei/Ogndal kun én gård som ikke hadde noe skog. Alle de andre gårdene hadde skog til husfornødenhet og brennved, men ved 9 av gårdene stod det tilføyd at de kun hadde knapp skog til gårdsfornødenhet. 5 gårder hadde skog til litt sagtømmer.

7

Manntall over gårdene i Sparbu med beskrivelse over deres til- og angrensende skoger, skogenes beskaffenhet og sagbrukene med forklaring om skogenes tilstand, forfattet av fogden i Inderøen H. Hønne, 23. april 1749. Det var få av disse gårdene som ikke hadde skog.

8

Fogd Hønne ga i sin erklæring av 1749 endel opplysninger om almenningene i Inderøens fogderi som også gjelder skogene i Sparbuen. Det sagtømmer som ble framdrevet fra almenningene i Inderøens fogderi ble levert rådmann Hans Hornemann, som hadde bygslet skogene til drift av sine sagbruk. Fogden nevner at de bønder som bodde i selve bygdene lå med sine kreaturer om sommeren i almenningene, hvor de hadde sine sæterboliger og gresning for kreaturene. Dessuten var det mange bønder, som fra alders tid til sine gårder hadde fått utvist fjellengslåtter i almenningene hvorav de årlig betalte en rekognisjon til fogden, jfr. dok. 2. Noen slags trelast kunne dengang ikke avvirkes i noen skog i almenningene i Inderøen.

9, 11, 12, 13

Det foregikk en masse brevveksling sommeren 1758 mellom rentekammret, fogden i Inderøen Hønne og Stiftsamtmann F. Rantzow angående hogst av 864 bord skåret på Finstad sag. Det opplyses å være vindfall, og fogden Hønne opplyser at det i Sparbu prestegjeld ikke finnes noen almenning som er Kongen reservert, skogene er bygdens uskiftede mark, "hvilken fra alders tid uforanderlig har fulgt Sparbu prestegjelds almue, og hvor de etter 3-12-1, 3 og 6 har hat deres Sæter og Fædrift, med skogshugst m.v.". Rentekamret bestemte til sist at det ikke skulle betales noen mulkt for den hogst som var foregått, da skogen måtte anses som en bygdealmenning.

14

Dette er den eldste besiktigelsesforretning som er avholdt over Roktdal almenning. Dette skjedde i 1766 når den ble bortforpaktet til rådmann Archdal.

15

Fortegnelse over almenningene i Sparbu prestegjeld, utarbeidet av fogden i Inderøen P. Randulf i 1768. Oppregner Roktdal, Volhaugen, Ogndalen og Båbu almenniner foruten flere ubenevnte. Almenningene oppgis å være så langt bortliggende at framdrift av sagtømmer er for vanskelig. Volhaugen opplyses å være bortforpaktet til Hornemann. Bøndenes bruk av sætrer og fjellslåtter nevnes, men ingenting om bruksrett til trevirke til gårdsfornødenhet.

18

Rådmann Archdal tilbød seg i 1770 å forpakte Roktdalens almenning, når denne måtte bli tillagt hans eiende Støen eller Finstad sagbruk, men Rentekammeret ville ikke gå med på denne bortforpaktningen (dok. 19). Det ble i 1771 avholdt ny auksjon over Roktdalens almenning, men

---

Stiftsamtmannen mente at allmenningen burde fredes (dok. 20). På tinget for Sparbu 12. juli 1774 ble det bekjentgjort en efter Rentekammerets foranstaltning utferdiget fredlysning over almenninger og benifiserte skoger, datert 9. juli 1774 (dok. 21). På tinget for Sparbuen den 19. februar 1777 opplystes det at i 1776 ikke var hogget noe i almenningen eller at noen slik hogst var skjedd i tiden etter at den var fredlyst (dok. 27).

22, 24, 48, 49, 98, 120, 173, 198, 203, 208-210 og 212

gjelder alle engslåtter i Sellifjells almenning, som er bortbygset til gårdbrukere i Ogndalen av fogden i Inderøen i tiden 1768-1872. De gårder som har fått bygselsedler på engslåtter i Sellifjell almenning er Fossem, Brandsegg, Risberg, Skei, Stenseng, Kokaas, Kjøraas, Setne, Røiseng, Gravaas, Råde, Ovrein, Grøtan, Kolaas, Skjevlo, Trana, Skjefte og Kvernmoen. Dessuten fikk opsitteren på Klæbu i Stod bygsel på en sæter (dok. 205). I Ogndalen herred finnes det nu (1872 ?) i alt 56 gårder. Jfr. kartvedlegg 2.

25, 34, 36, 55, 68, 74, 92, 93, 105, 106, 110, 119, 122, 127, 128, 137, 147, 149, 151-154, 164, 171, 175, 197, 199, 201, 204 og 206

gjelder engslåtter i Kjesbu almenning, som av fogdene i Inderøen er bortbygset til gårdbrukere i Ogndalen i tiden 1776-1866. De gårdene det her er snakk om er Risberg, Ovrein, Bruem, Hollås, Geilvold, Rise, Kjesbu, Setne, Tolstad, Brandsegg og Skillegrind, alle i Ogndal. I tillegg hadde Henning og Vekre i Henning sogn og Lø, Rygg, Gjørem og Sem i Mære sogn. Jfr. kartvedlegg 2.

102, 196, 202 og 207

gjelder engslåtter i Roktdalens almenning, som av fogden i Inderøen er blitt bortbygset til gårdbrukere i Ogndal og Stod i tiden 1803-1866. De tre gårdene i Ogndal var Hollås, Giskås og Kokås. Jfr. kartvedlegg 2.

28 og 29

Spørsmål om i 1771 å bortforpakte Roktdal og Kjesbu almenninger til Jonas Wohl, han var eier av Støen/Finstad sagbruk. Det opplyses at almenningen inneholder betydelige kvanta moden og overmoden skog. Bygdas bruksrett er ikke nevnt. Rentekammeret bestemte at det hogde tømmeret i de nevnte almenningene skulle selges på auksjon.

32

Beskrivelse over de kgl. almenninger i Sparbuen prestegjeld, avholdt i 1778 av lensmann i Sparbuen, Niels Bye.

1) Sellifjell grenser mot øst mot Giskås, syd Hollås og vest Finstad.

“Hverken disse gårder eller andre gårder som deromkring er beliggende,

har noget bruk i noen måte til samme almenning, og følgelig ei til den er trengende, men har den adskilte eiendom fra eldgammel tid". Risberg , Fossum, Brantzeg, Råde og Skjeflo har sæter i almenningen. "... av denne almenning er hverken bygningstømmer eller brendefang tatt den tid almenningen var bevilget og intet sagtømmer hugget."

2) Østerfjell; ingen bruk og ingen sæter (uklart om dette er Sellifjell eller Roktdal).

3) Kjesbu; ingen av de omliggende gårder "trenger ei minnste til noe bruk i almenningen, hverken til bygningstømmer eller brendefang, efter deres gårders herlighets er av de beskaaffenheter at det ikke til almenning i noen måte har vært nødvendig å benytte seg av denne. Ikke heller er i denne almenning noen seterbolig beliggende". Sagtømmer finnes.

30 og 33.

Besiktigelsesforretninger på Brandsegg sagbruk i 1777 og 1778. Denne forretning er omtalt i almenningsskogens innberetningside 80 og 82. Den viser hvilke gårdbrukere i Ogndalen det var som på den tid brukte den tilstøtende allmenning, som de forøvrig anså som sin eiendom.

41 og 44.

Befaringsforretninger over Sellifjell og Kjesbu Kongelige almenninger avholdt av sorenskriveren i Inderøy P. A. Rosted med 6 lagrettesmenn, henholdsvis 16. og 17. og 11. - 15. august 1785, avhjemlet på tinget 28. september s.å.

46, 47 og 50.

Brev angående kjøpmann Johan Viderø Thonings ansøknning om å få forpakte Roktdal, Sellifjell og Kjesbu almenning, 1790.

52

Forpaktningssauksjonsforretning avholdt av sorenskriveren over Sellifjells kgl. almenningsskog 21. juli 1792. Thoning m/fl. ble høystbydende på 30 tylvter i året i 5 år. I ingen av dokumentene angående Thonings søknad sies det noe om bruksretten for bygdelagene etter 3-12-6.

53

Skriv fra sagbrukseier D. A. Gram til fogden i Inderøyen K. A. Sommer om hogst i Sellifjells almenning, datert 14. september 1792.

58

Fredlysning av Roknedalens og Kjesbu kgl. almenninger i Sparbuen med forbud mot all tømmerhugst av den tidligere forpakter kjøpmann Johan Thoning og andre, utferdiget av fogden i Inderøyen , K. A. Sommer 24.

desember 1794, tinglest i Snåsa 13. mars 1795.

61, 62, 67 og 71.

Auksjonsforretninger over Roknedalen og Kjesbu kgl. almenninger i 1795.

69 og 70.

Grensebefaring- og besiktigelsesforretning utført av sorenskriver M. Strøm, 6. - 11. juli 1795

72

Skrivelse fra Stiftsamtmannen i Trondheim til Rentekammeret om at Kjesbu kgl. almenning ikke burde selges, men derimot forbli fredlyst, datert 26. desember 1795.

74

Bygselseddel på fiske i Møgvannet i Kjesbu kgl. almenning til N. O. Overrein i Ogndal, utstedt av fogden i Inderøen, K. A. Sommer 12. november 1796.

84

Skrivelse fra kjøpmann J. V. Thoning til Rentekammeret inneholdende et bud på Roknedales, Kjesbu og Sellifjells nordre og søndre almenninger, datert 14. desember 1799.

85

Skrivelse fra Rentekammeret til Stiftsamtmannen i Trondheim om at Sellifjells almenning i Sparbuen og Stod ikke skulle selges, men fremdeles forbli under fredlysning, datert 25. desember 1800.

90

Auksjonsforretning over Roknedalens kgl. almenning i Sparbuen, avholdt av sorenskriveren i Inderøen, M. Strøm 17. august 1801. Almenningen ble solgt med all den rett Hans Majestet hadde hatt, "dog forbeholdes almuen heretter som hittil den rett til sæter og fjellslåtter, fiskeri, brendevved, gjærdefang og fornøden hustømmer m.v. rettighet som loven hjemler den.....".

111

Beskrivelse over de i Sparbuen Tinglag værende og staten tilhørende almenninger i Inderøens fogderi, utarbeidet efter regjeringens ordre og Stortingets beslutning i 1815 av foged C. Barth, datert 30. januar 1816. Sellifjell: "Noenlunde skog til den bruksberettigede almues fornødenhet". Roktdal: "Almuen bruksberettiget".

Kjesbu: "Likeså".

123, 124, 129-133, 138-144.

Avskrift av de dokumenter som finnes om utvisning av hugst av virke i Kjesbu, Sellifjell og Roktdalen almenninger. Utvisningen skjedde mot rekognisjon. I årene 1836-37 ble det gitt bevillinger på ganske store kvanta sagtømmer i Sellifjell til gårdbrukere. Gram fikk bevilling på 150 kjeter årlig i 3 år. I det hele ble det i tiden 1833-1853 i alle tre almenningene gitt hugstbevillinger til utenbygds trelasthandlere. Det ble krevd rekognisjon og utvisning.

126

Tingsvitne til avgivelse av opplysninger om almenningene i Inderøens sorenskriveri i følge Finansdepartementets cirkulærskrivelse av 8. august 1825 forsåvidt angår de i Sparbuens tinglag liggende 5 statsalmenninger, avholdt av sorenskriveren i Inderøen 25. mars 1833. Det 3. spørsmålet gikk på almuens bruksrett;

Sellifjell: "Almenningen benyttes forsåvidt gjelder havnegangene og sæterboligene samt engslettene iflg. sædvane fra gammel tid, hvorefter enhver gård har sin egen sæterbolig og engslette".

Roktdal: "Såvidt vites er bruksretten ikke annen enn rett til sæterbol der som forklart utøves av invånerne i Stod prestegjeld".

Kjesbu: "Bruksretten består i adgang til å benytte havnegangene og engslettene. Fiskevannet er bortbygget".

134-136

Etter stormen i 1837 ble det av Finansdepartementet gitt en rekke almindelige tillatelser til hugst av vindfall mot betaling av rekognisjon til statskassen. De aller fleste av de hugster som er foretatt i Sparbuens almenninger er foregått etter 1837 og er derfor grunnet på denne tillatelsen av 1837.

147

Bevillingsseddel utstedt av fogd Wiig til D. A. Skjellegrind på fiske i Krokvatna, Sætertjønna (tjern) og ei lita tjønn i Kjesbu statsalmenning, datert 13. september 1844.

148

Bevillingsseddel utstedt av fogd Wiig til oppsitterne på Kjesbu gård på Lauv- og Langvatnet i Kjesbu statsalmenning, datert 13. september 1844.

149

Bevillingsseddel på fiskerettighetene i Mokkavatnet i Kjesbu statsallmenning til oppsitterne på Overrein, utstedt av Wiig den 7. oktober 1844.

150

- a) Søknad fra Tarald Hollås til Nordre Trondhjems amt om tillatelse til å hogge sagtømmer i Sellifjell statsallmenning, datert 28. januar 1845.
- b) Skrivelse fra amtmannen til fogden, datert 28. januar 1845.
- c) Utvisningsforretning avholdt av lensmannen i Sparbu med vitner, 10. februar 1845.

161

Skrivelse fra lensmann Petersen i Sparbu til fogden i Inderøen med oppgave over de personer i tinglaget som anså seg for bruksberettiget til engslåtter, fjellslåtter, rydningsplasser, seterbol, havnegange eller andre deler av statens almenninger, datert 31. juli 1847. I denne oppregningen var det tilført mange som hadde brukt seter i kanskje 50 år uten bygselsbrev.

165

Skriv fra amtmannen i Nordre Trondhjems amt til fogden i Inderøen om bevilling til hogst av tømmer i Sellifjell allmenning for A. og J. Finstad, datert 31. august 1852. Utvisning avholdt av lensmannen 24. november 1852.

168, 169, 172, 187 og 192

Avskrift av den korrespondanse som foregikk i tidsrommet 1853-1863 om almenningene i Nord-Trøndelag, deres grenser, bruksrettighetene og valg av almenningsstyre i flg. lov av 12. oktober 1857.

Det ble ikke valgt noe almenningsstyre for de nevnte statsskogene i Sparbuen. I tiden 1848-58 var det heller ingen som ble solgt. Bestyrelsen av statens almenninger gikk i 1858 over fra Finansdepartementet til Indredepartementet og i 1857 overtok forstvesenet bestyrelsen av disse skogene.

181

Skrivelse fra Finansdepartementet til amtmannen i Nordre-Trondhjems amt om at statens almenninger ikke skulle selges, datert 30. mars 1858.

183

Fogden i Inderøen skriver til amtet 21. februar 1859, og forklarer at grunnen til at det ikke ble valgt styrer for allmenningene i fogderiet etter loven av 1857 er at disse ikke er almenningsskoger, hvorpå N.L.3-12-6 ikke

---

under noen fortolkning "er anvendelig med statseiendommer hvori ingen gårdbruker er hugstberettiget og som følge derav hvori hugst ikke må foretas uten etter bevilling av amtmann og mot betaling til statskassa".

184

Amtmannen skriver, 10. mars 1859, til Indredepartementet at han formener at ettersom man har N.L.3-12-6 kan man si at det antagelig til enhver almenningsskog vil være bruksberettigede. Bruksretten kan være gjort avhengig av bevilling, utvisning og rekognisjon.

185

Indredepartementet svarer amtmannen den 24. mars 1859, at almenningslovens §6 ikke anvendes "på statsalmenning hvor vedkommende almue ikke kan hogge uten utvisning..., i det der i slike almenninger ikke finns noen rett til hugst. N.L.3-12-6 oprettholder kun hugstretten til gårdsfornødenhet, hvor den av alders tid har vært."

193

Fra fogden til forstmester Asbjørnsen, 5. oktober 1863. Han erklærer at i statsalmenningene i Inderøy gjelder ikke reglene i N.L.3-12-6, der derimot er det bygdealmenninger. Han ser dette bevist ved bevillingene på sætrene, de hjemler ikke rett til hugst til annet enn seterbehov.

Ar 1941 den 29de september ble rett holdt i det midlertidige rettslokale i Steinkjer.

Dommer: sorenskriver Asbjørn Lindboe. -----

Saksøkere: T. Bjerkem, Arne Kjesbu, Anton Finstad og R. Skjefloe
Ogndal.

Saksøkt: Staten v/ Landbruksdepartementet, Oslo.

Til stede: for saksøkerne møtte adv. Solnørdal, Oslo. For saksøkte møtte regjeringsadvokat Valentin Voss ved adv. Schieflo Steinkjer,

-----
Stod fram som late vitne:

Lars Krudsen Susegg, født 30/12.1861, har tidligere eiet bondegården Susegg, gnr. 132 bnr. 1 i Sparbu. Gården eies nu av sønnesønnen og drives av Suseggs sønn, da sønnesønnen er mindreårig. Susegg har almn.rett anerkjent av Staten i Båbu og Volhaug almn. Gården har ikke i vitnets tid gjort frav på noen almnrett i almn. i Ogndal herred, og det gjør eieren og driveren av gården heller ikke idag. Formantes og forklarte:

V. har gitt forklaring for en offentlig oppnevnt komite med sorenskriver Holaker som formann, og med bl.a. Albert Eggen fra Stod som medlem, antakelig i 1921. V. er ikke sikker på årstallet. Komiteen holdt sitt møte på Grand Hotell i Steinkjer. Komiteen skulde drøfte almn.forholdene i Nord-Trøndelag og hadde bl.a. innkalt bygdekomiteen for Sparbu for å gi forklaring. Denne bygdekomite bestod av: Johannes Okkenhaug, Johan Dahlem og Kristoffer Røli. Etter anmodning av Kristoffer Røli fulgte v. med komiteen og ga forklaring sammen

med den. Sorenskriver Holaker sa til komiteen, at de absolutt måtte sørge for å få forklaringene fra gamle folk skrevet ned, så ikke forklaringene kom bort. V. tok da opp forklaring hos flere gamle folk om bruken i Båbu almn. og Volhaugen almn. Det var ikke snakk om Kjesbu almn. V. tok opp forklaring av Hans Fisknes på Fisknes i Henning. Ole Hafstad på Hafstad i Sparbu, Ole Jeremiassen Susegg og Ole Susegg på 2 ac Susegg-gårdene. Ole Jeremiassen Susegg ga forklaring til v., men han var ikke villig til å skrive under på noen erklæring. Han grunnga dette med at myndighetene hadde funnet ut at almn.drif var ulovlig drevet av bøndene, det hadde vært tyveri hadde myndighetene sagt, og det vilde han ikke ha noe mere av. Dette nevnte v. for Ole Olsen Susegg og sa at han vilde vel heller ikke skrive under da. Til det svarte Ole Olsen at det bare var noe tør det Ole Jeremiassen hadde sagt. Ole Olsen var sikker på at det hadde vært rettigheter, men at myndighetene hadde tatt rettighetene fra dem, så han hadde ingen betenkeligheter med å skrive under.

V. ble forelagt sitt brev til gr.bruger Arne E. Kjesbu av 6 mars 1941 i avskrift og erkjente at avskriften ord til annet var overensstemmende med det originale brev. Han fastholdt innholdets riktighet og forklarte seg etter eksaminasjon helt overensstemmende med brevet som lestes opp for ham. Det var fra 9 års alderen av at han hadde fulgt med sin far på reiser, mest til Steinkjer, og han satt inne og hørte på hva bygdefolket pratet om. Det var i 1870-årene et stående samtaleemne mellom kallane at den gamle almn.rett de hadde hatt fra Arilds tid var tatt fra dem på en brutal måte. V. hadde forstått uttalelsene slik, at forstvesenet hadde forbudt dem å hugge i almn., og dette hadde forstvesenet gjort på grunn av den kommisjon som arbeidet her i Trøndelagen i 1860 årene.

Det var ingen tvil blant bygdefolket om at det hadde ligget til gårdene en gammel almn.rett fra de aller eldste tider. De brukte uttrykket Arilds tid.

Fra 19 års alderen av, kanskje fra før også, har v. ferdedes meget i almn. i Ogdal. For jakt på tiur, elg og rype, for bærpløkking og annet. V. feldte sin første elg som 19 år gl. i 1880. V. er vokset opp på den Suseggården han siden eiet og som er en av de nordligste gårder i Henning. Den støter opp til herredsgrensen. V. hadde i mange år elgjakten i Ogdalsalmn. Under sin ferding i almn. la v. merke til vinterveiene. De vistest vel i myrene også ved sommers-tid, så v. kom til at det måtte vært kjørt med tyngre lass der enn med høy. V. tenkte seg at det var kjørt skogsvirke, men V. har ikke sett noen slik kjøring. V. har ikke hørt snakke om at det i tidligere tider er drevet myrmalm i almn. V. la også merke til at vinterveiene begynte tildels i skogslir og det tyder etter v.s mening på at de er brukt til kjøring av trevirke. De kom sjeldnere fra sletter som de vilde ha gjort for høykjøringen. V. så også flere sag-stellinger for håndsag. I 1870-1880 årene var de så forfalne at det bare såvidt kunde sees hva de var brukt til, men det var tydelig at det hadde vært sagstallinger, og det lå også sagtafs og annet der. V. kan ikke no huske hvor mange stallinger han så eller nøyaktig hvor de lå, men han så ialfall en 3-4 stykker i Kjesbu almn. innover mot Svartbekkåsen.

V. husker at han så emner til traug. Det var hugget store trær og på de nederste delene var det skåret (øksset) av lomper så langt oppover som de kunde gi høvelige emner. Lomperne var kløvd og var tildels øksset slik at en kunde se hva slags emner en hadde for seg. De var stillet opp under trær og var blitt stående. De var tatt av både gran og furutrær.

V. så den slags saker særlig i Kjesbu almn., men tror også han så dem i Roktdal.

Da v. var skolegutt drev de fra Øvre Ugndalen med å selge traug og tjære. Traugessene var for det meste tatt i almn. og tjæren var brent på samme sted. De sakene ble også brukt til byttehandel for å få mel eller annet.

V. kjenner til at det bodde i ialfall 4 familier opp i Kjesbu almn. mellom Susegg-slettåsen og Høyhaugen.

Da v. ble konfirmert i 1876 var han med å kjøre stuen til den siste beboer deroppe ned til bygda. Denne siste het Abraham Fjelli.

Han måtte flytte fordi han ikke fikk lov av skogforvaltningen å bo der, og han gikk to ganger tilfots til Stookholm for å spørre Kongen om å få bli boende der.

Johannes Olsen Brandsegg døde for omlag 3 år siden.

I samband med v.s forklaring om hva han som gutt hadde hørt fra bygdefolket snakket om, forklarer han, at han husker at Eskil og Per Kjesbu på Kjesbu, Ole Strugstad på Strugstad og Sakkarias Hammer på Hammer snakket om almn.rett ten de hadde mistet men, legger v. til, mest alle gårdeiere snakke om dette utan at v. no kan huske enkelte navn. V. fikk av de uttalelser som falt det inntrykk, at gr.eierne hadde mistet rettigheter de hadde brukt og at de hadde slanset hugsten fordi den hadde blitt forbudt av forstvesenet. Og den var blitt brukt hvert år kjenner v. ikke til. V. har intet personlig kjennskap til fra hvilke gårder i Ugndal det var drevet i almn. Denne samtale mellom bygdefolkene om at retten var tatt fra dem har pågått fra 1870 og helt til de siste år.

V. har ikke hørt at de fra Ugndal har gjort krav på almn.rett andre steder enn i Kjesbu, Sellifjell og Roktdal almn. innenfor Ugndal herredsgrense.

V. ble edfestet.

Opplest og vedtatt.

Stod fram som annet vitne:

Ole Henriksen Giskås, f. 13/1 1860, født på plassen
Leipa under Giskåsen, faren bygdaet 1882 Giskås, gnr. 24 bnr. 2
i Øyndal, formantes og forklarte:

Eiendommen Giskås er av v. kjøpt i 1905 og han har solgt
den i 1909 til John Høen. V.s kår av eiendommen er falt bort som
udekket ved tvangsauksjon.

V.s far har fortalt v. at både faren og farfaren har
drevet i almn. Farfaren gjorde det i hele sitt liv, men faren
bare til å begynne med. Senere ble det forbudt. De drev i Sellifjell
almn. Der tok de tømmer og virke til trekar. Det ble også
brent tjære og løpt never. Faren har fortalt v. at lensmannen
viste ut på den måten at han gikk oppå en haug og sa til den ene
gården at de kunde hugge i den retning, og til en annen gård at de
kunde hugge i annen retning. Det var futen og lensmannen som stod
for dette til å begynne med, men senere kom skogforvalter Martens
og han forbød hugst. V. forstod det som om de ikke betalte noe,
hverken for yrket eller for hustømmeret. Det var farfaren som tok
hustømmer. Etter at Martens var kommet ble det både betaling og
mulkt og andre ubehageligheter. Faren sa til v. at farfaren hadde
tatt leveråd i almn., men no fikk de ikke lov til det. Fra Giskås
brukte de å setre i almn. (Roktdal), og v. har brukt Giskåsslettet
helt til Martens forbød det. En hel del andre gårder hadde setre
og sletter i almn. Mellås f.eks. i Sellifjell og Skjellegring i
Kjesbu almn., og de hadde slette også Bruem hadde også slette der.
Så vidt han vet hadde Grøtan sletter der. Trana hadde slette i
Sellifjell opp mot Kvernsmen. Dessuten slo gårdene på myrene.
Det var høystakk-stang så å si i hver myr. Det så v. da han var
gjeter i almn. Sivert Reipen kjørte høy som skulde til Gjeilvold

og som var slått i myrene. Han har fortalt at de hadde gjemt andrøtt fra seteren i høystakkene som ble gjort ned til bygda i vinterføre. Det er v.s. mening at mest alle gardene setret og og slo i almn. på sletter og myrer. Han nevner f.eks. Ola H. Giskås, Tarald Hollås og Ola Aoen, Hollås, som folk som har slått deroppe. Denne slått og setring gikk for seg inntil Martens forbød det. Martens forbød også å reparere seterhusene, så de måtte slutte med å setre der.

Bygdefolket mente at de før Martens kom hadde rett til å hugge i almn. og driver der på annen måte. Hollås-karene hadde f.eks. lenge holdt på med å hugge tørved i Sellifjell, men mot dem ble det reist straffesak. De ble dømt og utsønte vann og brød hos lensm. Petersen. De kunde ikke bevise noe for seg. De hadde bare forliksmål fra futen. V.s far Henrik Olsen Giskås ble også dømt og straffet for å ha hugget i almn. Faren hadde hugget til salg. V. er ikke bekjent med at det fra Ogdal er virket i andre almn. enn i Kjesbu, Sellifjell og Roktdal almn. innenfor Ogdal herredsgrenser.

Dommeren gjorde den merknad at v. var meget tungbert, og at rettsboken derfor ikke kunde forelegges vitnet. Partens frafalt edfestelse og godtok protokollasjon.

Adv. Dolnordal la fram fjenp. av brev frå lste v., Lars Susøgg til gr.bruger Arne E..Kjesbu av 6 mars 1941.

Stod fram som 3dje vitne:

Johan Kolås, f. 13/5 1865, eier av Kolås gnr. 10 bnr. 1 og 2 i Ogdal. Gården drives nå for vitnets regning av mannen til hans fostedatter. Ved en mulig sak om almn.rettigheter vil v. ikke opptre som part, men han er enig i saken og vil hevde at Kolås har almn.rettigheter i almn. i Ogdal, forvantes og forklarte:

Vitnet var medlem av en nevnd som i Ogndal var satt ned for å utrede spørsmålet om bøndernes rettigheter i almenn. deriblant hugstretten. V. kan ikke huske noe om at han i den anledning tok opp forklaringer hos gr.bruker Johannes Olsen Brandsæg eller gr.bruker Eskil Olsen Kjesbu.

V. har ikke selv hentet noe skogsvirke i almn. og hans far heller ikke. Kolås ligger for avsides, men v. kjenner til at farbroren Ola Stenseng tok alt bygningstømmer i almn. da han satte opp husene på Stensenget der hvor de står idag. Ola Stenseng har selv fortalt dette til v., og det kan også sees på husene at de er bygd av fjelltømmer. Husene ble bygd før v. var født. Ola Stenseng er født i 1811 og døde da han var 70-80 år gl. Av Jacob Kokås har v. hørt at Kokås tok bygningstømmer i almn., og Andreas Gravås som er født i 1838, har fortalt v. at han selv hadde vært med å kjøre bygningstømmer fra almn. og til Gravåsen. Dette fant muligens sted mens faren Lorents levde. Etter v.s erindring var det i 1850 årene at dette bygningstømmer til Gravåsen var hugget. Andreas Gravås fortalte v. at det var hugget bygningstømmer i almn. til Kokås, Skjeflo og Bolås. Dette hadde Andreas Gravås selv sett. I 1857 - 1858 hadde de flyttet gårdene på Bolås nedenfor bakken og da var tømmeret der hugget. Skjeflo var mesta skoglaus, så det tømmeret de brukte måtte være hugget i almn., la han til. Alt dette tømmer var hugget i Sellifjell .

Kolås hadd slette ved Mekkavatnet i Kjesbu. V. har slått personlig der i mange år, helt til 1893. Det ble intet betalt og der er såvidt v. vet ikke utstedt noen bygselseddel. Overrein, Risberg og Kjesbu hadde sletter i Kjesbu, og Stenseng hadde slette i Sellifjell. Alle disse sletter var bygslet,, tror v. Skjeflo hadde seter, Skjevloseteren, ved Mylta.

Skei, Skeiseteren, noe nord for Skjevloseeteren. Kokås hadde også seter. Den lå nærmere Røkstad-marka. Alle disse setrene lå i Sellifjell.

Nesten alle gårder slo på myrene i almn. Fra Kokås slo de ikke andre steder enn på Mokkaletta.

Der hugst og de andre rettighetene som gårdene utøvet i almn. ble ansett som gamle rettigheter. Det ble slutt med hugsten da Martens kom. Han skremte en hel del fra å hugge. V. kjenner ikke noe større til hvorledes forholdene er på den andre side av elva.

Opplest og vedtatt.

V. ble edfestet.

Stod fram som 4de vitne:

Raffel Thoresen Engan, f. 17/3 1861, kårmann på Engan, gnr. 32 bnr. 3 i Ogdal, tidligere eier av gården som er et nybrott. V. mener at gnr.32 bnr. 3 skal ha almn.rett hvis bnr. 1 blir tilkjent det. Formantes og forklarte:

V. forklarer at han er født på Gravåsen og at han 10 år gl. kom til Bolås som gjeter. Han var på Bolås til han var 25 år gl. Første året han var på Bolås, i 1871, var han med opp i Sellifjell og hentet tømmer. Tømmeret var blinket og sto i Sellifjell på Stormyran rett vest for Skeisetra. Tømmeret ble brukt til reparasjon av hus. B. hørte ikke noe om hvorvidt tømmeret ble betalt eller ikke, men han går ut fra at det ble betalt, fordi det var blinket og fordi at hugsten foregikk så sent som i 1871. Samme året ble det til Bolås og flere andre gårder hugget tørrved. Veden ble ikke lagt opp i favn eller på annen måte målt, men kjørt direkte ned til gårdene. V. tror derfor ikke at det er betalt noe for denne veden.

Husene på Bolås ble flyttet i årene 1857-61. Først ble låven flyttet, året etter fjøset og i 1861 stulåna. Disse husene er bygget av stort fjelltømmer og det ble på gården snakket om at tømmer var hentet i almn. Det ble også fortalt at de ikke hadde fått nokk til å bygge opp fjøset, så de fra Bolås lånte noe tømmer fra Kristoffer Kokås, som til gjengjeld skulde få noe fra Bolås når denne gården fikk fra almn. senere. Det ble på Bolås snakket om at de tidligere hadde hatt hugst i almn., men at den var "kommet bort". Hva som hadde gjort at den var kommet bort kjenner vå ikke til.

Opplest og vedtatt.

V. ble edfestet.

Stod fram som 5te vitne:

John Eskildsen Kjesbu, f. 16/1 1871, kårmann, tidligere eier av gnr. 14 bnr. 2 i Ogdal. Han er ikke part i mulig sak om almn.rettighet, men anser sin tidligere eiendom som hugstberettiget i almn. i Ogdal, formentes og forklarte:

V. har av sin far Eskil Olsen Kjesbu, f. 1825) hørt, at gårdene i bygden hadde fri vedrett i Kjesbu almn. De kunde uten utvisning ta tørrved. De hadde også fri rett til "råskog" (fersk skog). V. forstod som at råskogen ble utvist av fogden. Ialfall ga fogden lensmannen ordre til utvisning. Faren fortalte at utvisningen foregikk på den måte at lensmannen pekte i retning og sa at der kunde den mannen hugge, og i en annen retning hvor en annen skulde hugge. Faren hadde fortalt at i dårlige år fikk de utvist mere enn ellers for å få penger til å kjspe såkorn og ha mere å hjelpe seg med. De hadde adgang til å selge. De sago da med håndsag tømmeret opp i planker, delvis ble det gjort i skogen og delvis hjemme på gårdene. V. har også hørt at gammelt folk i alder med faren snakket meget om at de hadde vedrett og rett til råskog. De var sinte over å ha mistet retten og de beskyldt

Martens for å ha tatt retten fra dem. Faren har aldri hugget råskog etter utvisning i almn. Faren hadde bygslet gården og han hadde rett til å ta bygn.tømmer i heimskogen. V. har hørt et ordskifte mellom faren og den eldre broren Ole. Faren hadde sagt at han ville hugge ved i almn., men broren som var skogvokter sa at da fikk de bare ubehageligheter av d_et, så faren måtte ikke gjøre det, men faren sa at han ville hugge: "Retten har vi og så får Martens gjøre hva sætten han vil".

Oppløst og vedtatt.

V. ble edfestet.

Da dagen var forløpet ble rettsmøtet hevet. -----

År 1941 den 30te setbr. fortsatte bevisopptakelsen. Som nytt rettsvitne tiltråtte: Iver K. Røsset, som har avgitt forsikring før.

Stod fram som 6te vitne:

Johan Kristian Smådal, f. 13/4 1862, pensjonist, bo Skjevlo i Ognådal, tidligere eier av Skjevlo gar. 44 bnr. 2 i Ognådal. Gårdens nåværende eier er ikke part i et eventuelt søksmål om almn.rettighetene, men v. mener at det ligger almn rettigheter til gården, formantes og forklarte:

V. var med i en nevnd som i Ognådal ble opprettet for å skaffe rede på almn.forholdene. Nemnda arbeidet i begynnelsen av 1920 årene. Nemnda samarbeidet med eller konfererte med en offentlig komite som sorenskriver Holaker var formann i. Ognådalnemnda samlet især opplysninger om seterforhold, jakt fiskeri o.l. V. husker at det ble samlet opplysninger bl.a. hos Johannes Olsen Brandsæg som er død for noen år siden og Edkil Olsen Kjesbu. Johannes Olsen Brandsæg fortalte at far Ole Olsen Brandsæg, eier av nordre Brandsæg, hadde hugget tømmer og ved i Ognådalalmn. delvis med og delvis uten utvisning.

Det ble ikke lagt noe skjul på hugsten i almenningen, fordi de anså seg berettiget til slik åvirke. Eskil Olsen Kjesbu har forklart omtrent det samme til vitnet. Disse 2 hadde vært sammen med andre byndefolk og hugget i almenningen. De hadde også forklart at lensmannen foretok utvisningen på den måten at han pekte i en retning oppe i almenningen og sa at der var en hugge, og så pekte han i en annen retning og sa at der kan du få hugge.

Den nedtegning av Johannes Olsen Brandsæg og Eskil Olsen Kjesbus forklaring som finnes i brev til advokat Solnørdal fra Arne S. Kjesbu av 19de februar 1941 ble lest opp for vitnet. Han forklarer at de 2 ga opplysninger overensstemmende med hva der er nedtegnat.

Vitnet kjenner til at de gamle husene på Skjevle er bygget av fjelltømmer, ialfall delvis. Stulåna er bygget i 1870-årene, og vitnet har ikke hørt noe om at det ble betalt noe for det tømmeret. Låven, som også er bygget av fjelltømmer, ble oppført på et adskillig tidligere tidspunkt, og til den ble det brukt gammelt tømmer fra nedrevne huser.

Fra Brandsæg og Kjesbu ble det åvirket i Kjesbu almn. og Skjevleoa i Sellifjell. V. har ikke hørt snakke om at gårdene i Ogdal skulde ha almn.rett i andre almn. enn Sellifjell, Kjesbu og Roktdal almn. innenfor Ogdals herredsgrenser.

Oppløst og vedtatt.

Vitnet ble edfestet.

Stod fram som 7de vitne:

John Teodorsen Kokås, rådmann i Steinkjer, bor i Steinkjer, 53 år gl., formantes og forklarte:

Vitnet er født i Beitstad, men er vokset opp hos morfaren Nias Kokås på Kokås vestre. Han var der fra 1-års alderen til 15-års alderen. V. husker at da han/i 10-årsalderen - d.v.s. i 1897 eller 1898 - var han med morfaren oppe i Sellifjell almn.

og hugget ved. De tok bare tørr-trær. De kjørte med 2 hester. De kjørte direkte opp i almenningen, og lensmannen var ikke tilstede. Om det hadde funnet utvisning sted på forhånd, vet vitnet ikke. Han vet heller ikke om det ble betalt. Veden ble ikke oppmålt. Den ble hugget, lagt direkte på lasset og kjørt heim til gården. Vitnet oppfattet morfaren dithen at det var helt alminnelig og vanlig ting å kjøre opp i almenningen og ta ved. Han forstod morfaren slik at dette hadde han gjort også tidligere. Det foregikk helt åpenlyst. Morfaren hadde ved nokk i heimskogen, så vitnet tror at når det ble hugget i almenningen, så var det fordi han hadde rett til det. Vitnet husker vedhugsten i almenningen så godt, fordi han selv var med å hugge og skadet seg i kneet.

Opplært og vedtatt.

Vitnet ble edfestet.

NLH

Hovedoppgave
våren 1993

ALLMENNINGSRETTENS UTVIKLING
I NORD TRØNDELAG

-et nærmere blick på Ogdalsallmenningene-

KARTVEDLEGG: 1

Steinkjer kommune
Ogdal herred
Allmenningene

TEGNFORKLARING

Kommunegrense

Ogdal (herredsgrense
1884-1964)

Allmenningensgrenser
i Ogdal

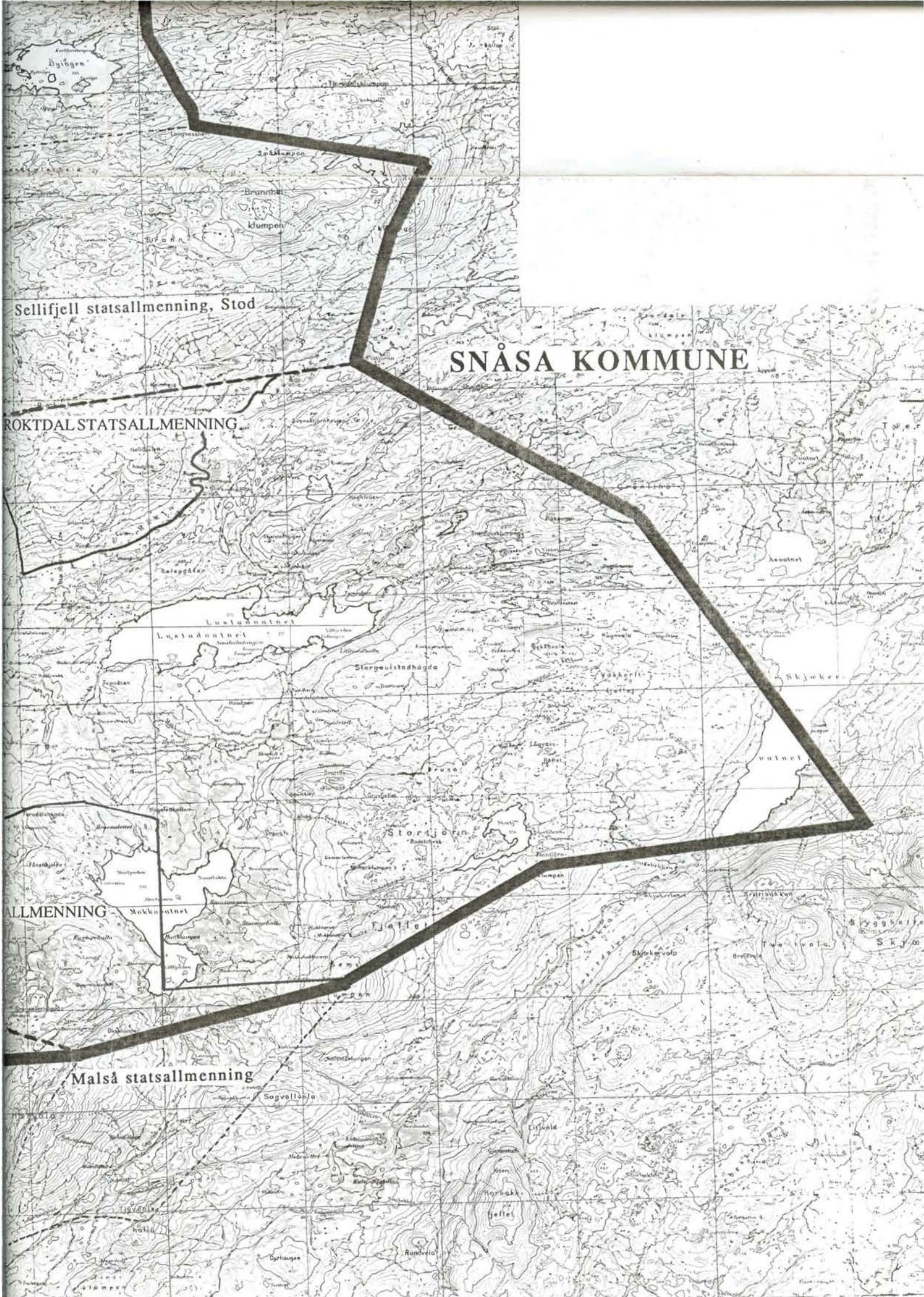

Tilgrensende
allmenningensgrenser

M = 1:100 000

Sellifjell statsallmenning, Stod

Sellifjell statsallmenning, Stod

SNÅSA KOMMUNE

ROKTDAL STATSALLMENNING

ALLMENNING

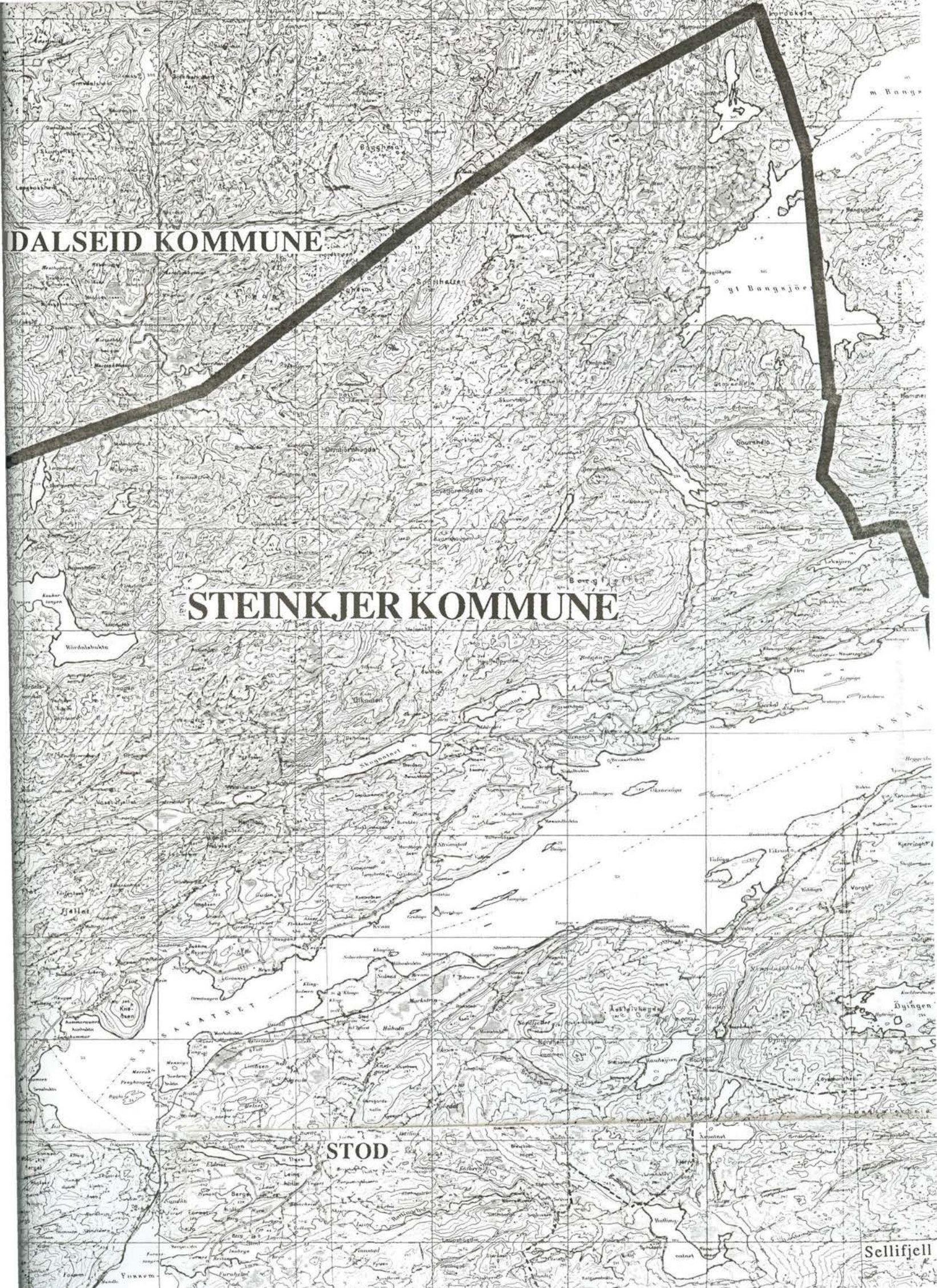
Malså statsallmenning

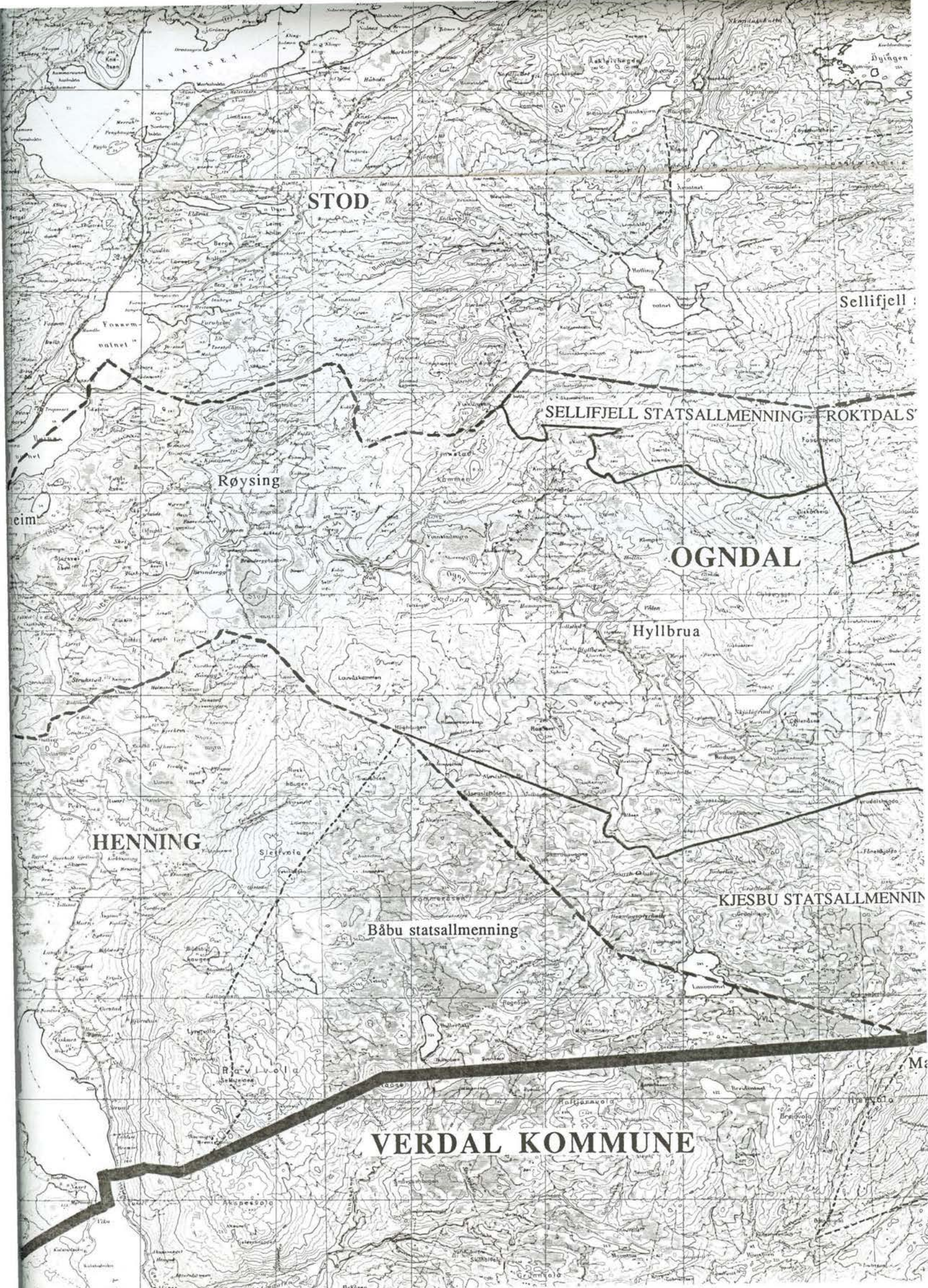
DALSEID KOMMUNE

STEINKJER KOMMUNE

STOD

Sellifjell

STOD

Sellifjell

SELLIFJELL STATSALLMENNING - ROKTDALS

Røysing

OGNDAL

Hyllbrua

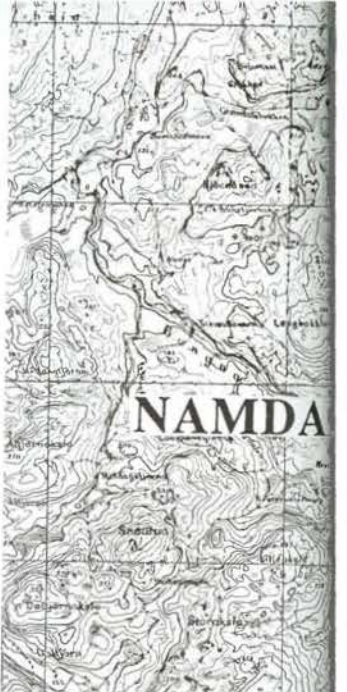
HENNING

KJESBU STATSALLMENNIN

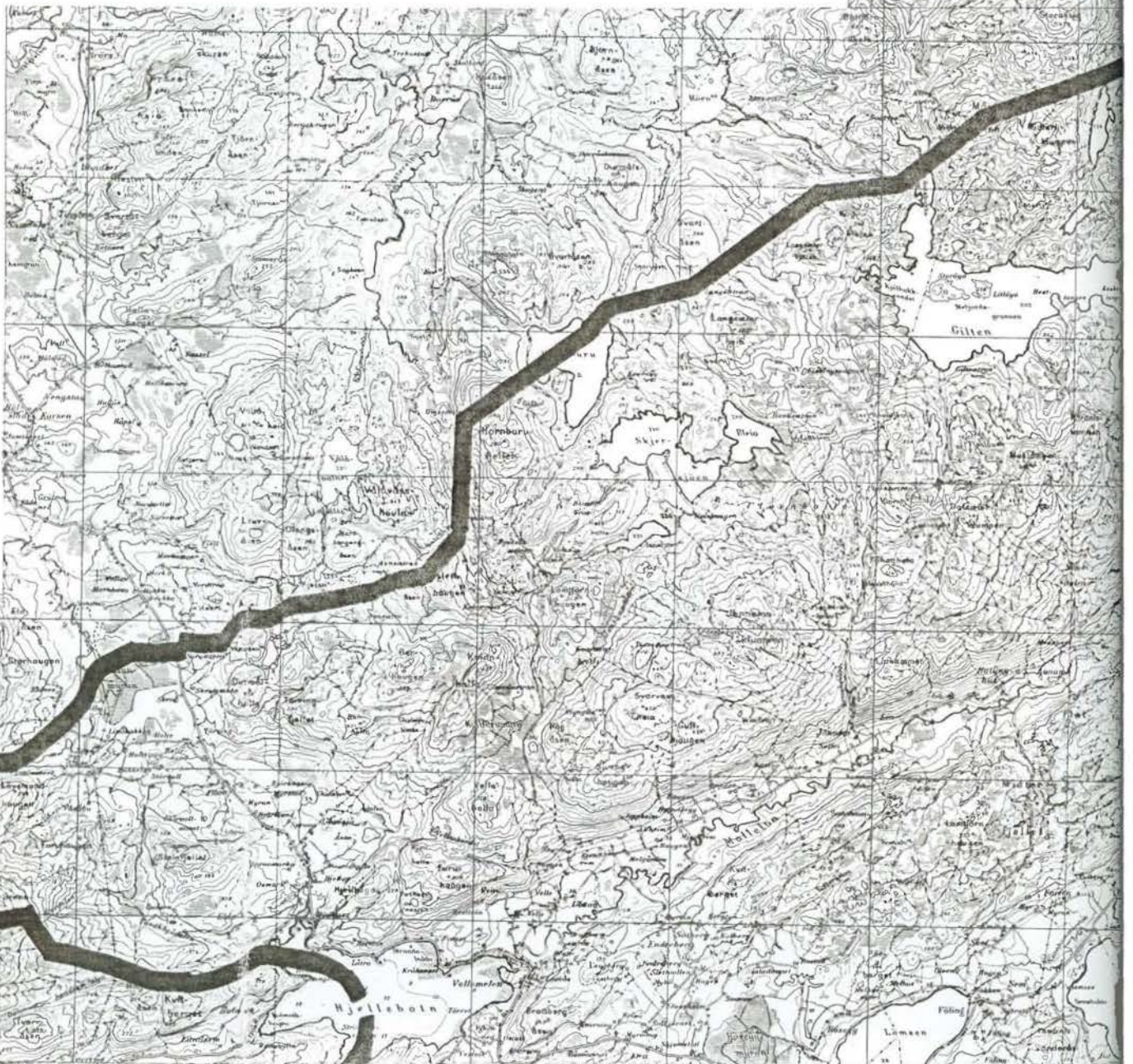
Båbu statsallmenning

VERDAL KOMMUNE

NAMDA

VERRAN KOMMUNE

VERRAN KOMMUNE

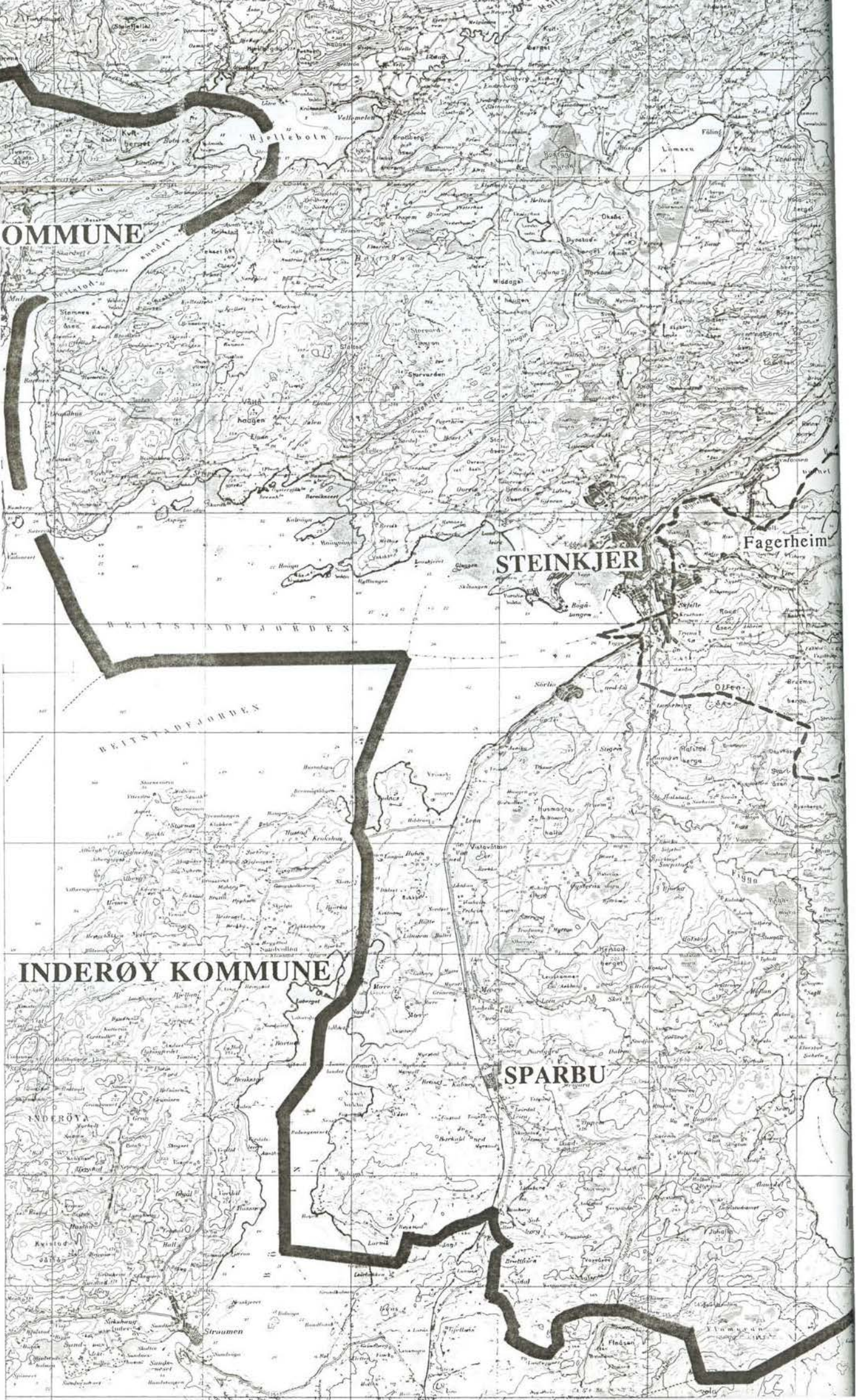
STEINKJER

Fagerheim

INDERØY KOMMUNE

SPARBU

HEITSTADFJORDEN

NLH

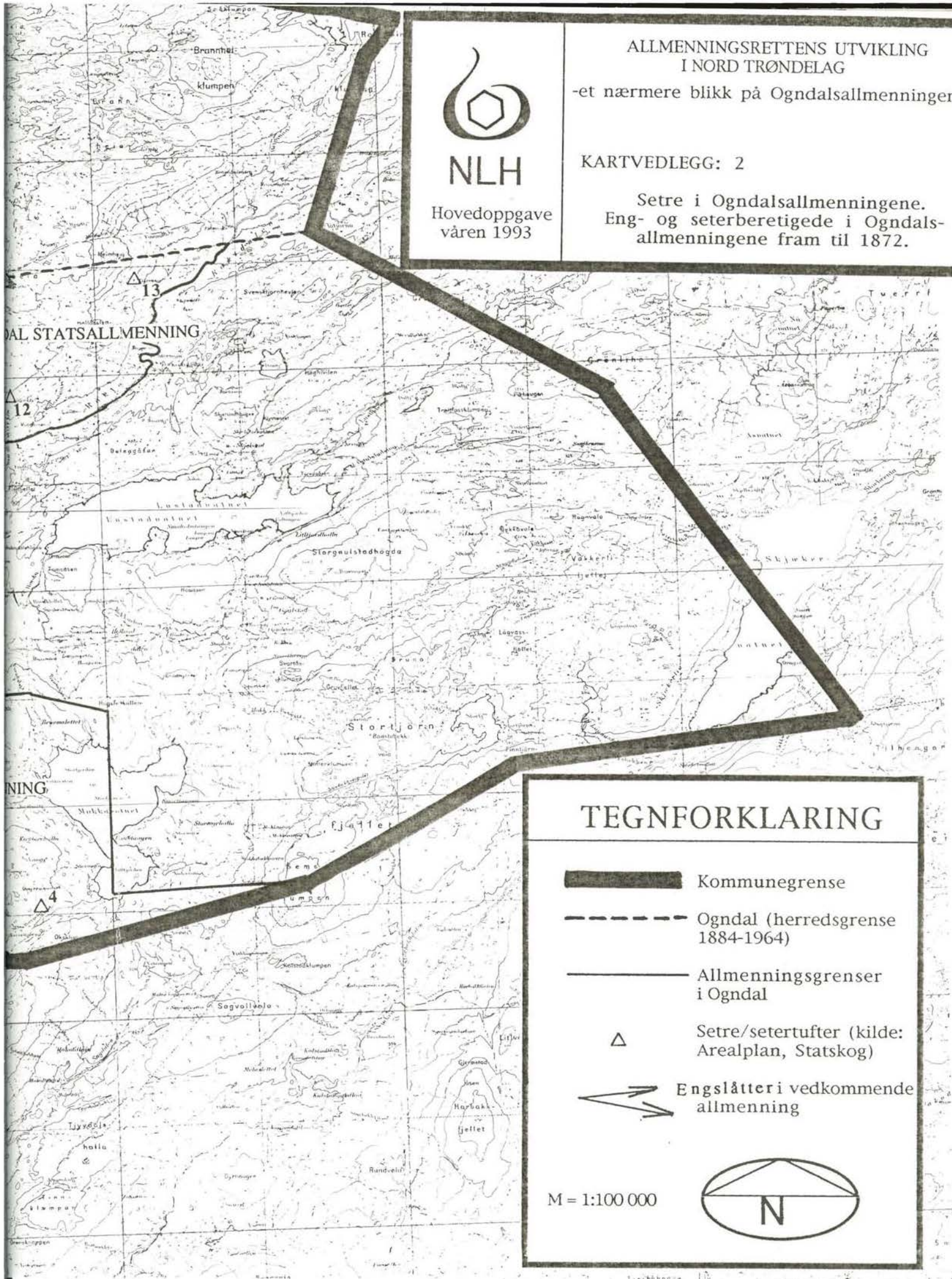
Hovedoppgave
våren 1993

ALLMENNINGSRETTENS UTVIKLING I NORD TRØNDELAG

-et nærmere blikk på Ogndalsallmenningene-

KARTVEDLEGG: 2

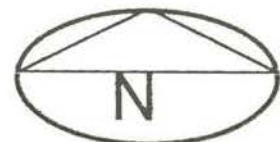
Setre i Ogndalsallmenningene.
Eng- og seterberetigede i Ogndals-
allmenningene fram til 1872.

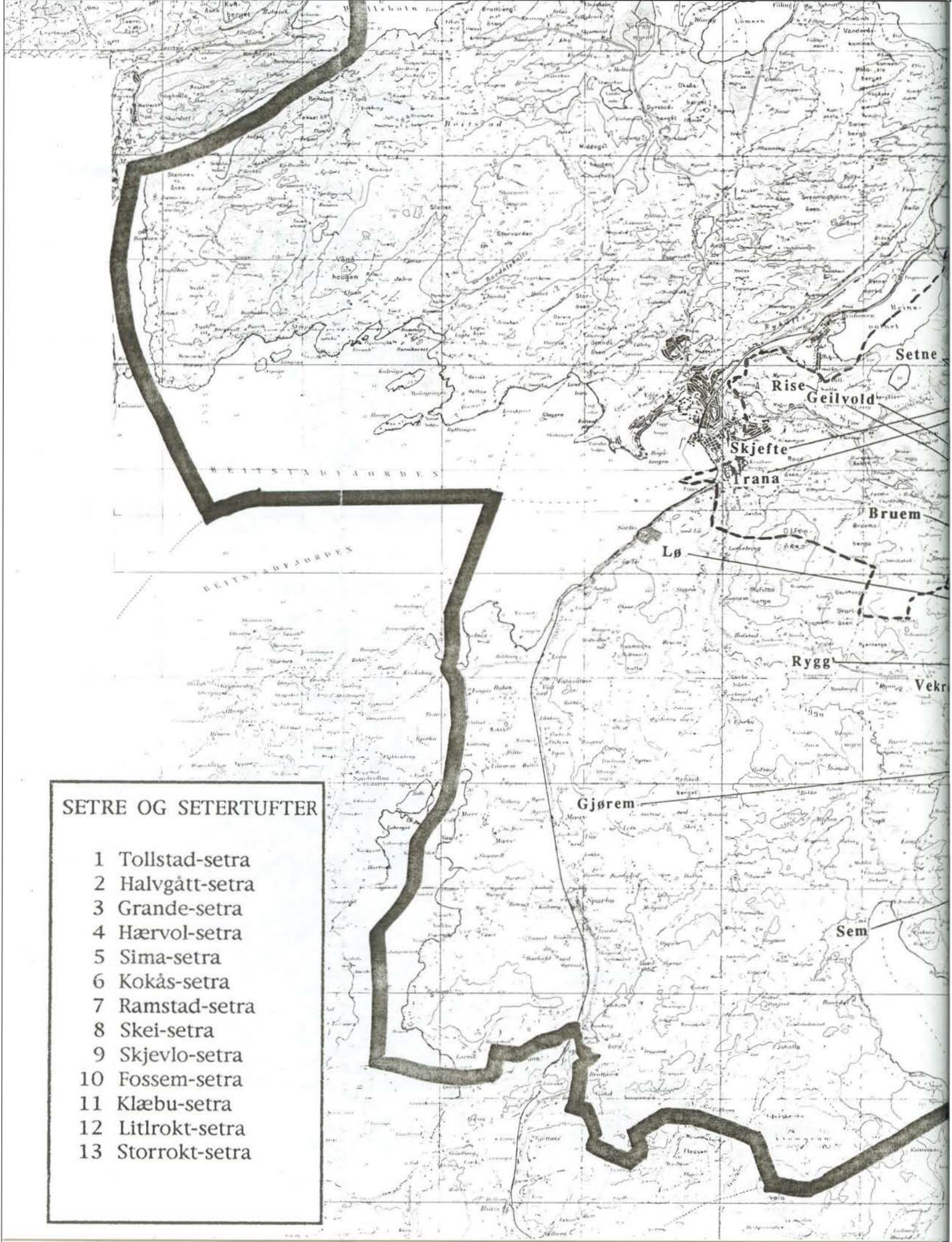
TEGNFORKLARING

- Kommunegrense
- Ogndal (herredsgrense 1884-1964)
- Allmenningsgrenser i Ogndal
- Setre/setertufter (kilde: Arealplan, Statskog)
- Engslåtter i vedkommende allmenning

M = 1:100 000

SETRE OG SETERTUFTER

- 1 Tollstad-setra
- 2 Halvgått-setra
- 3 Grande-setra
- 4 Hærvol-setra
- 5 Sima-setra
- 6 Kokås-setra
- 7 Ramstad-setra
- 8 Skei-setra
- 9 Skjevlo-setra
- 10 Fossem-setra
- 11 Klæbu-setra
- 12 Litlrokt-setra
- 13 Storrokt-setra

NLH

Hovedoppgave
våren 1993

ALLMENNINGSRETTENS UTVIKLING
I NORD TRØNDELAG

-et nærmere blikk på Ogndalsallmenningene-

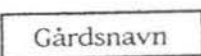
KARTVEDLEGG: 3

Saksøkerne i herredsrettssaken
i Ogndal

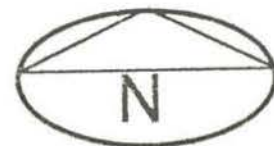
ALSTATSALLMENNING

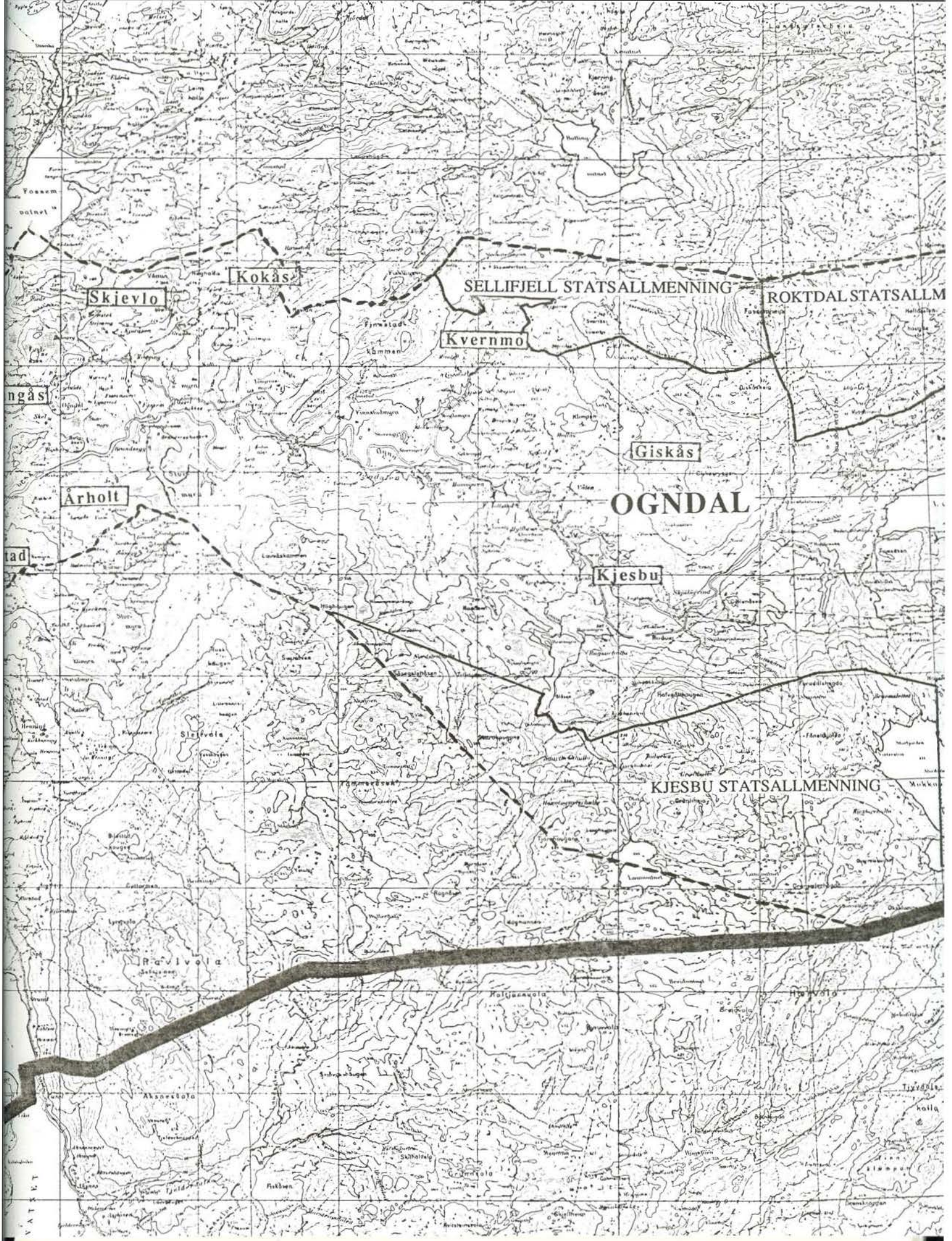
Gaulstad

TEGNFORKLARING

- Kommunegrense
- Ogndal (herredsgrense 1884-1964)
- Allmenningsgrenser i Ogndal
- Gårdsnavn Saksøkerne i herredsrettssaken i Ogndal.

M = 1:100 000

Skievlo

Kokas

SELLIFJELL STATSALLMENNING

ROKTDAL STATSALLM

Kvernmo

Giskås

Arholt

OGNDAL

Kjesbu

KJESBU STATSALLMENNING

Ravivola

Akseshola

Moljasaavola

Hjervola

Tyrvola

Klappu

